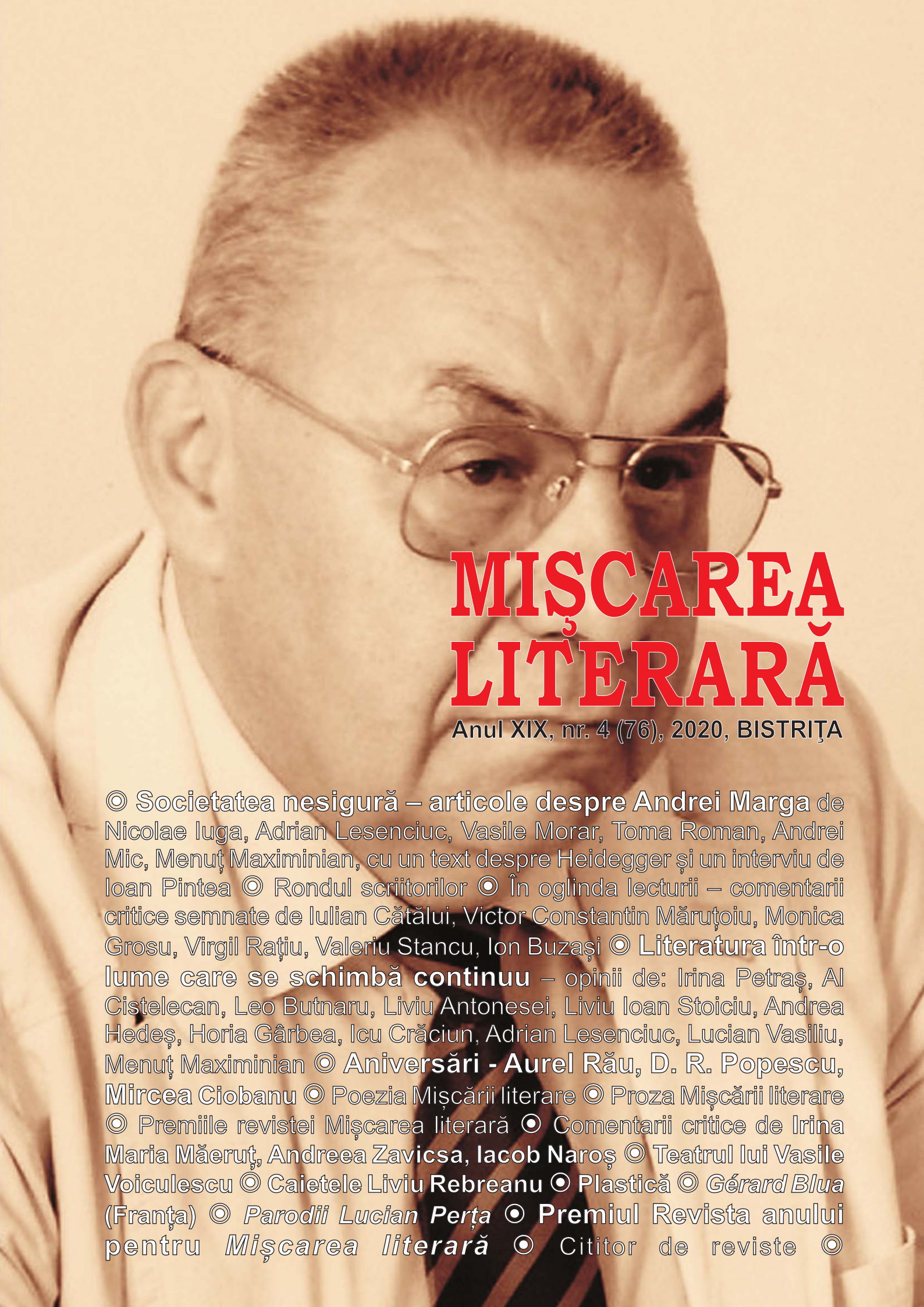
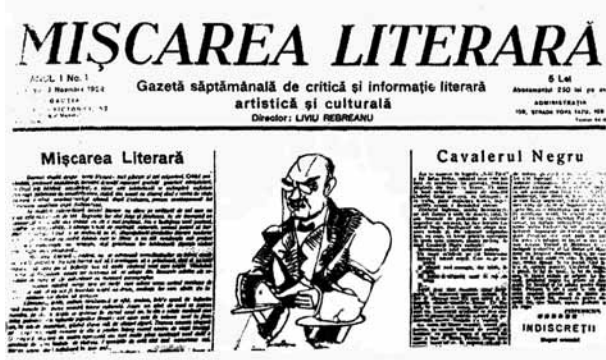

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XIX, nr. 4 (76), 2020, BISTRIȚA

© Societatea nesigură – articole despre Andrei Marga de Nicolae Iuga, Adrian Lesenciuc, Vasile Morar, Toma Roman, Andrei Mic, Menuț Maximilian, cu un text despre Heidegger și un interviu de Ioan Pinteă © Rondul scriitorilor © În oglinda lecturii – comentarii critice semnate de Iulian Cătălui, Victor Constantin Măruțoiu, Monica Grosu, Virgil Rațiu, Valeriu Stancu, Ion Buzăși © Literatură într-o lume care se schimbă continuu – opinii de: Irina Petraș, Al Cistelecan, Leo Butnaru, Liviu Antonesei, Liviu Ioan Stoiciu, Andrea Hedeș, Horia Gârbea, Icu Crăciun, Adrian Lesenciuc, Lucian Vasiliu, Menuț Maximilian © Aniversări - Aurel Rău, D. R. Popescu, Mircea Ciobanu © Poezia Mișcării literare © Proza Mișcării literare © Premiile revistei Mișcarea literară © Comentarii critice de Irina Maria Măeruț, Andreea Zavicsa, Iacob Naroș © Teatrul lui Vasile Voiculescu © Caietele Liviu Rebreanu © Plastică © Gérard Blua (Franța) © Parodii Lucian Perța © Premiul Revista anului pentru *Mișcarea literară* © Cititor de reviste ©

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă
Anul XIX, nr. 4 (76), 2020, Bistrița

Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud
prin Centrul Județean pentru Cultură
Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN - director
Ioan PINTEA - redactor-șef
Virgil RAȚIU - redactor-șef adjunct
Vasile VIDICAN - redactor asociat

Coperta: Marcel LUPȘE
(În imagine - Andrei Marga)

Număr ilustrat cu lucrări de Ancuța OANCEA

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE
Secretariat de redacție, corectură: Ionela-Silvia
NUȘFELEAN

Adresa redacției: Bistrița,
str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069
Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345
E-mail: olimpiu49@yahoo.com
ioanpinteaa2002@yahoo.com
Web: www.miscarealiterara.ro

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,
Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Rebreanu – Mișcarea literară.

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: SC Revox International Prod SRL Bistrița

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

CUPRINS

Olimpiu NUȘFELEAN: Literatura durabilă între universalitate și globalizare/	1
Nicolae IUGA: Andrei Marga, filosof al religiei și promotor al unui ethos global/	3
Adrian LESENCIUC: Lecția reconcilierii naționale/	8
Vasile MORAR: Întărirea spre sistematizare filosofică/	12
Toma ROMAN: În căutarea sensului/	13
Andrei MIC: Arta ca profunzime a interdisciplinarității/	14
Menuț MAXIMINIAN: Verticalitatea intelectualului/	16
Andrei MARGA: Lumea instrumentalizărilor/	20
Andrei MARGA: „Acum suntem într-o lume în care s-au pierdut siguranțele de odinioară, un fel de darwinism...”/	27
Andrei MARGA (Curriculum Vitae)/	41
Foto-album Andrei Marga/	52
Iacob NAROȘ: Rondul scriitorilor sau analogia dintre artistul plastic și scriitor/	53
Iulian CĂTĂLUI O carte de istorie și critică literară despre poezia clujeană post-1989/	56
Victor Constantin MĂRUȚOIU: Împărțșirea harică prin poezie. Despre transcenderea Cuvântului în antologia Față către față de Ioan Pinteaa/	60
Monica GROSU: Întoarceri acasă/	62
Virgil RAȚIU: Carte pentru minte, inimă și (wow!) literatură/	64
Olimpiu NUȘFELEAN: Spiritul critic cu rost orientativ/	67
Valeriu STANCU: Un „vacanțier” foarte ocupat/	69
Ion BUZAȘI: Iustin Ilieșiu – poetul refugiaților ardeleni/	73
Ancheta Mișcării literare: Literatura într-o societate aflată în continuă schimbare/	75
Niculae VRĂSMAȘ: Aurel Rău și poezia care curge/	89
La aniversară/	94
Mircea POPA: D. R. POPESCU – spiritul „Leului albastru”/	95
Adrian ȚION: Teatru cu cortina înțepenită/	105
Marian Victor BUCIU: Spectrele religiozității/	107
Valeriu STANCU: Poezii/	111
Mircea MOȚ: Cinci poeme/	116
Dana BORCEA: Poezii/	118
Cătălin ȘUTEU: Poezii/	121
Raluca-Maria PANAIT: Poezii/	126
Liviu ANTONESCU: Jurnal din celulă și ogradă (64). Bronzat ca un tractorist, dar cititor profesionist/	128
Ion CIOBA: Scrisori din Regatul Pustnic/	131
Irina Maria MĂERUȚ: Cuceritorul modern – emanciparea și estetizarea femeii/	138
Andreea ZAVICSA: Un oraș care umple absențe/	143
Ion BUZAȘI: Andrei Moldovan (1949-2020)	147
Icu CRĂCIUN: Teatrul lui V. Voiculescu/	148
Virgil RAȚIU: Cunoaștere, neuitare, singurătate și spectre mortuare la Olga Tokarczuk/	155
Iacob NAROȘ: Publicistica lui Liviu Rebreanu/	158
Gérard BLUA: poezii/	161
Festivalul Național de Proză Saloanele Liviu Rebreanu	
Ediția a XXXVIII-a, 2020/	164
Diana MORAR: Norii Ancuței Oancea/	166
Foto-album cu scriitori/	168
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/	169
Virgil RAȚIU: STEAUA nr. 10/ 2020 Un destin împlinit – Aurel Rău/	170
Icu CRĂCIUN: Revista PAVELDANIȘTII, la o nouă ediție/	172
Premiul Revista anului pentru Mișcarea literară/	173
De la Uniunea Scriitorilor din România/	174

Literatura durabilă între universalitate și globalizare

Mai este oare Nică a lui Ștefan a Petrei (al lui Creangă) copilul universal? Mai validează ceva spusele lui G. Călinescu sau ale altor comentatori de critică literară? Și ce, cui mai spune ceva această sintagmă, „copil universal”, când, în universul mitologiei actuale, se ridică mereu „staruri” precum Universal Credit UK, Universal Grup srl, Unicredit, produse Universal, Universal Design, Universal Solution, Universal Robots (colaborativi), sau coboți? Sînt stele ce urcă pe cer vertiginos, agresive față de stelele tradiționale, ard intens și apoi cad în hăuri sub forma unor meteoriți de care, dacă ești prudent, trebuie să te ferești. Și ce e un copil universal? Cel pe care îl uită părinții în fața computerului? Sau cel care se plictisește de temele la literatură? Că pupăza din tei n-are de unde să o mai fure. Și ce-i aia pupăză? Și cine mai e deranjat că oamenilor politici le merge gura ca pupăza?

Steaua lui Nică a lui Ștefan a Petrei ar putea să se prăbușească nu pentru că anumite date ale comportamentului copilului de azi s-ar schimba (e încă de cercetat), ci pentru că nu e susținută de o literatură care aspiră la universalitate și care își pierde mai ales simțul duratei. Universalitate fără înscrierea în durată e greu de închipuit. Mai ales în cazul literaturii. Un detergent de rufe poate ajunge „universal”, cu ajutorul televiziunii și al multinaționalelor, dar îndată se dovedește repede trecător. Cu cît e mai... universal (!) și mai trecător cu atît se înscrie mai bine în socotelile comerțului. Cu literatura e altceva. Literatura nu e și nu vrea să fie trecătoare, cu toate vagoanele de maculatură (literară) ce iau drumul neantului. Condiția literaturii este pusă însă sub semnul întrebării. Reținem o asemenea constatare, dar nu uităm de scriitori precum Homer, marii tragici, de Cervantes, dar nici de figuri literare precum cele ale secolului al XIX-lea sau al XX-lea. Însă, azi, literatura pare să se dedice mai mult minimalismului, banalului și precarului, golirii de „sens”, dezangajării în fața unui mesaj precis definit. Privește uimită cum cititorul se îndepărtează de ea, atras de alte opțiuni de raportare la lume. E un amestec de probleme ce țin de estetică și de sociologie deopotrivă. Tendința spre universalitate este îngenunchiată de tendința spre globalizare. Nu disiparea unei cărți într-un spațiu cît mai larg, ci tirajul definit pe criterii pecuniare. Star devine „numărul” înscris în evidențe contabile. Numărul care accelerează timpul. Epuizarea grăbită a unui tiraj pentru a face loc altui tiraj. Asta într-o socoteală ideală. (Nu-i vorba de – zic în paranteză – scriitorii români, deoarece ei nu se așteaptă să fie universalși și nici durabili. Trist e că unii dintre ei nu doresc nici măcar să fie naționali!... De parcă specificul național i-ar împiedica să fie „globali”.) Toate acestea sînt prinse însă într-o dinamică... mai mare.

Într-un interviu dat de ceva timp și după apariția romanului său *Doi ani, opt luni și douăzeci și opt de nopți*, Salman Rushdie

Editorial

Olimpiu NUȘFELEAN

mărturisește că marea dificultate pentru un scriitor este să scrie o carte care să dureze într-o lume care se schimbă, provocarea constând în a scrie o carte mai durabilă decât un simplu răspuns la evenimentele în curs. Evenimentele în curs sînt seducătoare, dar, zicem, sînt și trecătoare. Salman Rushdie, în romanul pomenit, dînd curs liber imaginației, poftei de a povesti și a descrie metamorfoze, scrie despre mondializare, încercînd să surprindă ruptura lumii de ea însăși. În interviu (*Le Magazine littéraire*, 2016), scriitorul amintește de mutațiile la care sîntem supuși, care nu sînt doar politice, de regulile care se schimbă repede încît nu avem timp să ne adaptăm la schimbări, astfel că totul devine *străin*. Străin sieși. Scriitorul, în general, caută să dea semnificație lumii prin care trece, experienței sale de viață. Ne putem întreba: cît de mult ține la asta? În ce măsură reușește? Într-o lume în continuă (grăbită) schimbare, discursul literar e și el afectat. Apar cuvinte noi, unele iau forma unor barbarisme foarte agresive, altele intră treptat în categoria arhaismelor, afectînd codul de relaționare cu realitatea. Cine mai știe ce e acela un „fus” sau un „caier”, ca să-l poată „înțelege” confortabil pe Coșbuc?

Uneori, oricît de impetuoasă ar fi imaginația unui scriitor, aceasta nu poate fi mai inventivă decât lumea în curs. „Înnoirile” sunt atît de grăbite și de uluitoare încît nu mai apuci să le „surprinzi”/ cuprinzi în pagina de carte. Dar chiar în imperiul imaginarului apar divergențe. Și nu neapărat legate de estetică. În America, prozatoarea Jeanine Cummins a publicat un roman, *American Dirt*, (tradus și la noi), despre o mexicană forțată să emigreze din lumea stăpînită de cartelurile drogurilor în State fără documente, împreună cu fiul ei, roman bine primit inițial, dar care a produs multe controverse legate de... condiția scriitorului. Povestea e deja lungă. I s-a reproșat autoarei că, trăitoare în New York, n-ar avea legitimitatea să scrie despre emigranții și violențele mexicane, că, de fapt, o scriitoare albă new-yorkeză n-ar avea dreptul să scrie despre problemele celor de... (altă) culoare. Chiar The New York Times o acuza că a exploatat viața migranților în

Statele Unite și că a făcut un portret puțin pertinent Mexicului. S-a ajuns desigur să se discute despre marea disparitate rasială în industria editorială, că poveștile scrise de scriitorii de culoare n-au tirajele și drepturile de autor precum scriitoarea „albă”, că la reviste și edituri lucrează foarte puțini „imigranți și latino”. Chestiuni sensibile în lumea de azi, nu doar în America. Din toată această poveste, care își are mersul ei controversat, desigur în căutarea unui sens valid pentru toți, rețin, acum, punerea sub semnul întrebării a „naturii” scriitorului, a condiției lui privilegiate asigurate mai întîi de dreptul la cuvînt, atît în sensul libertății de exprimare cît și al funcției actului scrisului. Scriitorul are dreptul să scrie despre orice dorește. Într-un fel, de aici derivă dreptul la exprimare în orice situație. Condiția scriitorului este însă adusă la aspectul tirajului... Ne sperie oare că tirajul unui roman despre „om” are succesul unui roman comercial? Poate să iște zîzanie un asemenea tiraj? Poate un scriitor să acopere cu vocea sa vocea altui scriitor, cum insinua o prozatoare în cazul de față? Într-o circulație liberă a valorilor, desigur că nu. Obiectivitatea (sau libertatea) funciară a scriitorului – indiferent de formula în care scrie – este contestată. Condiția scriitorului este înecată în precaritate...

Tradiția ne spune că lucrurile rămîn, totuși, durabile. Aminteam la un moment dat cîțiva scriitori ce țin atît de istorie (de istoria literaturii), cît și de actualitate (de actualitatea lecturii). Dacă vorbim astăzi de încercările societății de a construi o lume durabilă – în sensul preconizat de Raport Brundtland, al WCED, cu titlul *Viitorul nostru comun* –, vom putea recunoaște și că literatura își construiește constant propria durabilitate. Desigur, susținută de actori adecvați. Precum „copilul universal”, literatura descoperă și ia în stăpînire lumea, iar prin această luare în stăpînire, îi acordă semnificații, îi confirmă și asigură un sens. Împotrivindu-se urgențelor fărîmițării individualităților, reface mereu – prin chestionarea și armonizarea interiorității noastre – unitatea lumii.

Andrei Marga, filosof al religiei și promotor al unui ethos global

Nicolae IUGA

Prin natura împrejurărilor personale de viață, pot să spun că l-am cunoscut și îl cunosc bine pe Profesorul Andrei Marga, sub îndrumarea căruia mi-am elaborat teza de doctorat. Și, ca de altfel în cazul multor oameni mari, inclusiv în ceea ce îl privește pe Andrei Marga contează în primul rând cărțile sale și mai apoi biografia. Opera sa vastă însumează zeci de volume, abordând discipline variate din întinsul domeniu al Filosofiei: Sociologie, Istoria Filosofiei, Logică, Filosofie Politică, Filosofia Comunicării sau Filosofia Religiei, în limbile română, engleză, germană, franceză și italiană. Cu o capacitate intelectuală ieșită din comun și cu o bună cunoaștere a limbilor Filosofiei, Profesorul are contribuții esențiale în toate aceste discipline, încât personalitatea sa impunătoare ar putea fi caracterizată cel mai bine prin parafrizarea lui G. Călinescu, atunci când criticul scrie despre Nicolae Iorga, că nu poți să-ți alegi un subiect care să aibă vreo legătură cu Filosofia, fără să constăți că Andrei Marga a trecut pe acolo și a tratat tema în fundamentul ei.

Din atât de cuprinzătoarea și profunda sa operă, descurajantă pentru exeget, eu aș face doar câteva referiri restrânse la unele perspective deschise în Filosofia Religiei, respectiv în sfera Eticii religioase. Preocuparea lui Andrei Marga pentru chestiune este veche de aproape douăzeci de ani, începând cu cartea *Religia în era globalizării* (Editura Facultății de Studii Europene, Cluj-Napoca, 2003, 280 p.). I-au urmat: *La Sortie du*

Relativisme, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2008, 324 p.; *Frații mai mari. Întâlniri cu Iudaismul*, Editura Hasefer, București, 2009, 270 p.; *Absolutul astăzi. Teologia și Filosofia lui Joseph Ratzinger*, Editura Meteor, București, 2017, 304 p., până la de tot recenta *Europa și Israelul. O osmoză istorică*, Editura RAO, București, 2020, 320 pagini.

Andrei Marga observă că G. W. F. Hegel (1770-1831) este cel care intră în dezbaterea filosofică asupra religiei, într-un moment istoric în care în Franța iluminismul făcea critica religiei, iar în Germania Fichte era acuzat de ateism, pentru afirmația că „există o ordine a lucrurilor, vie și eficace, care este ea însăși Dumnezeu, iar noi nu avem nevoie de un alt Dumnezeu”¹. Azi nu poți rămâne cantonat în siajul frazeologiei

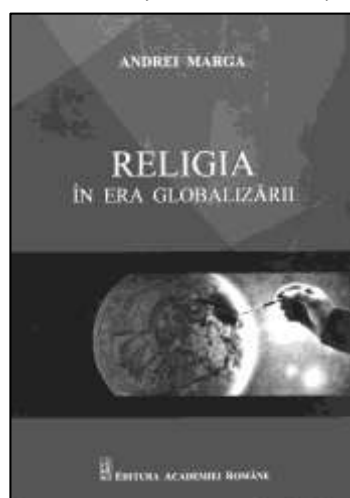
marxiste și nici în cel al poncifelor necrozate ale lui Feuerbach. Asta ar însemna în cel mai bun caz să batem pasul pe loc. Dar un gânditor cu un lucid și ascuțit simț al situației religioase a timpului nostru, așa cum este Andrei Marga, va intui și alte perspective fecunde privind evoluția fenomenului religios contemporan, mai cu seamă pe dimensiunea sa etică.

Teologul elvețian Hans Küng (n. 1928) este cel care a repus în dezbaterea publică mondială rolul religiilor, nu doar al religiei creștine, sub raportul resurselor lor de ordin etic. Iar cunoașterea personalității, operei și ideilor lui Hans Küng în România se

**Societatea
nesigură**

datorează tot unor inițiative academice ale Profesorului Andrei Marga, care, în calitate de Rector al Universității „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca, s-a îngrijit de traducerea unor lucrări fundamentale ale celebrului teolog în limba română și de invitarea acestuia ca profesor la UBB în anul 2007. După opinia lui Andrei Marga, Hans Küng a realizat, cu al său profund proiect de Etică globală (*Projekt Weltethos* lansat după anul 1990), „un program cuprinzător de înnoire religioasă. El a observat că globalizarea survine pe un fond civilizațional el însuși încărcat cu probleme.

Astfel, în fiecare minut în lume se cheltuiesc 1,8 milioane USD pentru înarmare; în fiecare oră în lume mor de foame 1.500 de copii; în fiecare zi de pe planetă dispare o specie de plantă sau de animal; în fiecare lună țările lumii a treia fac o datorie de 7,5 miliarde USD; [...]; critica civilizației a indicat faptul că industrializarea aduce nu doar progrese tehnice, ci și distrugerea mediului”². Soluția lui Küng este că fără morală, fără norme generale, de fapt fără anumite standarde globale de ordin etic, națiunile sunt în pericol.

Ajungând în acest punct, ne propunem să prezentăm unele considerații personale cu privire la natura și șansele de manifestare ale unei atari etici globale, considerații dezvoltate în urma unor discuții purtate cu Profesorul Andrei Marga.

Preocupările lui Hans Küng pentru o *Etică Globală* au fost poate puțin vizibile în anumite medii, oricum prea puțin remarcate de către eticienii (filosofi și teologi) contemporani, prin comparație cu valoarea intrinsecă a proiectului³. Aceste preocupări se întind pe durata unui deceniu, de la prima proclamare a unei *Declarații* mai restrânse privind o posibilă etică globală, în septembrie 1993 la Chicago, și până la editarea unui

amplu comentariu, *Projekt Weltethos*, München, 2002.

Ideea a fost lansată de către Hans Küng în 1993 la Chicago, în fața așa-numitului „Parlament Mondial al Religiiilor”, în prezența a aproximativ șase mii de participanți din întreaga lume și reprezentând o multitudine de culte religioase. Declarația lui Küng a fost adoptată de către acest „Parlament”. Un apropiat al lui Hans Küng, profesorul Leonard Swidler de la Temple University, Philadelphia, a promovat insistent ideea la mai multe reuniuni științifice de pe glob.

Declarația privind o Etică globală a fost prezentată apoi în cadrul unei întruniri ISAT de la Gratz, Austria (1993), la Varșovia și Washington (tot în 1993), la Roma (în 1994), la San Francisco (în 1995), la Seul, în Coreea de Sud (în 1994) s.a.m.d.⁴ Rezultatul a fost că problema a intrat în atenția UNESCO. În martie 1997, Divizia de Etică și Filosofie a UNESCO a ținut la Paris o întrunire consacrată elaborării unei „Etici universale”. A doua întrunire pe aceeași temă a avut loc la Napoli, sub egida Institutului Italian de Studii Filosofice. Ambele proiecte au fost prezentate Comisiei de resort a UNESCO.

În linii mari, proiectul lui Küng este structurat pe invocarea unor principii etice generale și apoi pe enunțarea unui număr de patru imperative considerate a fi universal-valabile⁵.

În principiu, Küng afirmă că există deja o Etică universală, predată lumii întregi prin marile religii și sedimentată adânc în tradițiile etice ale popoarelor. Această Etică nu furnizează nici o soluție directă la vreo problemă determinată, dar ea oferă fundamentele morale pentru o viitoare ordine globală. Altfel spus, o ordine globală nu este cu putință fără o Etică globală. Această etică este valabilă pentru toți oamenii, indiferent de convingerile lor etice și religioase particulare, cu condiția ca ei să-și bazeze viețile pe reprezentarea unei Realități Finale și pe speranță.

Secolul XX a fost răvășit de două războaie mondiale, de fascism, nazism și comunism. După consumarea acestor tragedii, umanitatea a intrat într-o nouă fază a istoriei.

Au fost depășite problemele vechi, dar au apărut altele noi. Au apărut noi tensiuni sociale, etnice și religioase. Am parcurs o etapă de progrese tehnice uluitoare și totuși avem de a face cu sărăcie, foamete, mortalitate infantilă, șomaj și distrugere a echilibrului ecologic. În multe zone ale globului, oamenii sunt amenințați de înapoiere economică și degradare a vieții naționale. În consecință, nu sunt suficiente doar programele politice și acțiunile umanitare, ci este necesară și o viziune etică universală. Kung afirmă explicit că proiectul său intenționează să confirme și să adâncească din punct de vedere etic *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, proclamată de către ONU la 1948. Experiența ne arată, continuă Kung, că o ordine globală nu poate fi impusă, eșecul comunismului fiind grăitor în acest sens, dar poate fi asumată prin inițiative etice de jos în sus.

Desigur, atunci când avem în vedere o Etică globală nu ne referim doar la o singură religie și nici la o unificare de ordin religios pe deasupra religiilor existente, la un fel de supra-religie, ci la un consens fundamental cu privire la conexarea și ierarhizarea valorilor, a standardelor necondiționate și a atitudinilor personale. Kung se arată convins că tradițiile noastre religioase și etice conțin suficiente elemente pentru fundamentarea unei etici care s-ar putea dovedi practicabilă pentru toată lumea, pentru toți oamenii de bună credință, credincioși sau nu. Este adevărat, religiile nu pot rezolva problemele politice și economice ale lumii contemporane, probleme care se rezolvă doar prin planuri economice, programe politice și legi juridice, dar nu este mai puțin adevărat că religiile existente pot opera o schimbare lăuntrică, în inimile oamenilor.

Există, după Kung, patru învățături religioase incontestabile și care sunt prezente în mai multe religii ale lumii. Acestea sunt:

1. Spre o cultură a non-violenței.

Evident, în lume există egoism, invidie, ură și violență. Mai mult, tendința spre violență combinată cu posibilitățile tehnice de distrugere a atins proporții înfricoșătoare. Pe de altă parte însă, în marile religii antice și în tradițiile etice ale omenirii găsim învățătura: „Să nu ucizi!”. Sau, formulată pozitiv:

Respectă viața! Potrivit acesteia, nimeni nu are dreptul să tortureze sau să ucidă alte ființe umane. Fiecare popor, fiecare rasă ori cultură trebuie să-și arate respectul și aprecierea pentru toți ceilalți.

2. Spre o cultură a solidarității și echității economice.

Desigur, există în chip firesc interese economice divergente, există exploatare, foamete, munci prost plătite. Atât socialismul de stat cât și capitalismul individualist bazat pe profit au cauzat mult rău unor mulțimi imense de oameni. Dar în marile religii și în tradițiile etice ale umanității găsim învățătura: „Să nu furi!”. Sau în formulare pozitivă și în termenii lumii de azi: „Fă afaceri cinstitute!”. În caz contrar, în condiții de sărăcie extremă, hoția se va transforma într-o modalitate de supraviețuire, se va forma un cerc diabolic de violență și contraviolență, ceea ce de fapt se pare că se petrece în zilele noastre.

3. Spre o cultură a toleranței și sincerității.

Lumea este înțesată de ipocrizie, înșelătorie, ideologie și demagogie. Dar în marile religii antice și în tradițiile etice ale umanității ni se spune: „Să nu minți!”. Sau, formulat pozitiv: „Spune adevărul!”. Nici o instituție și nici un stat nu au dreptul să spună oamenilor neadevăruri. Mass-media este instituția chemată să vegheze la spunerea adevărului. Fără o orientare etică fundamentală, degeaba vom avea oameni informați. Oamenii nu vor putea distinge între importanța sau neimportanța a ceva din potopul zilnic de informații.

4. Spre o cultură a drepturilor egale și a egalității între sexe.

Există în lumea contemporană forme condamnabile de patriarhat, în sensul dominației sexului feminin de către cel masculin, există varii forme de exploatare a femeilor, culminând cu prostituția. Față de acestea, în marile religii antice și în tradițiile etice ale umanității găsim învățătura potrivit căreia este interzisă curvia, adică viața sexuală imorală. Tradițiile etice ne spun că nimeni nu are dreptul să înjosească pe altcineva la statutul de obiect sexual. Toate țările și culturile ar trebui să-și dezvolte relații sociale și economice care să facă din căsătorie și familie instituții demne de ființa umană.

Prin observarea acestor patru comandamente etice, s-ar putea forma o nouă conștiință a responsabilității. Tot ce se găsește valoros în tradițiile etice ale marilor religii ar putea fi compatibilizat în sensul construirii unei Etici globale. Acestea sunt, prezentate sumar, principalele idei cuprinse în *Declarația* lui Küng pentru o Etică globală. Inevitabil, ne întrebăm: cât de realistă este această inițiativă? Sau cât de utopică? Ce șanse are de a se impune? Prin ce metode? În cât timp? Etc.

O rezervă importantă față de posibilitatea unei Etici globale a fost exprimată de către cel care era pe atunci cardinalul Josef Ratzinger, devenit ulterior Papa Benedict al XVI-lea. Într-un amplu dialog purtat de către cardinalul Ratzinger cu unul dintre cei mai importanți filosofi

occidentali, Jurgen Habermas, celebrul teolog își exprimă scepticismul: „O formulă rațională, etică sau religioasă asupra lumii, asupra căreia toți ar cădea de acord și care ar putea susține apoi ansamblul, nu există. Sau, cel puțin, în prezent nu se poate atinge. Acesta este și motivul pentru care așa-zisul ethos

mondial (*Weltethik*) rămâne o abstracție”⁶. Afirmția suscită discuții complexe. Ar putea fi făcute câteva observații cu caracter general.

În primul rând, există un precedent celebru, chiar dacă nu identic dar în foarte mare măsură analog, pentru o paradigmă etică universală, anume ne referim la *Declarația Universală a Drepturilor Omului*. În versiunile ei americană și franceză de la sfârșitul sec. al XVIII-lea, dar mai cu seamă în versiunea mai elaborată proclamată de către ONU la 10 decembrie 1948. Trebuie remarcat că *Declarația* nu este un document juridic, ci unul cu caracter etico-politic. Nu este un document juridic, pentru că nu are nici precizia specifică a termenilor, pentru că este formulată deziderativ-etic, nu descriptiv-

juridic și pentru că nu este prevăzută cu nici un sistem de sancțiuni. *Declarația* ca atare este inutilizabilă în sens juridic. Ca dovadă că atunci când a fost nevoie ca principiilor enunțate aici să li se dea o eficiență juridică a fost elaborată, doi ani mai târziu, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* (1950). Cu toate acestea, importanța *Declarației*, ca pârgie morală a unor schimbări istorice, nu poate fi negată.

Democrațiile europene și nord-americe au făcut constant presiuni asupra regimurilor comuniste, în sensul respectării drepturilor omului, presiuni care nu rămăneau fără un anumit efect. Este adevărat, nu toată lumea a căzut de acord asupra acestei *Declarații*, dar ea a fost un reper, un standard de apreciere globală. *Declarația* privind Etica globală a lui Küng o ia ca model⁷. *Declarația* lui Küng nu se vrea o paradigmă religioasă asupra lumii care să fie universal asumată și nici nu ar fi posibil așa-ceva. O „supra-religie” propriu-zis universală ar fi foarte probabil o simplă utopie. *Declarația* lui Küng se străduiește doar să caute un consens global cu privire la atitudinile fundamentale referitoare la bine și la rău. În *Declarația* lui Küng nu este imaginată o etică europeană, africană sau asiatică și nici o supra-etică în raport cu aceste etici determinate. Nu este o etică globală ce ar urma să fie impusă prin mijloace de forță de sus în jos. Suntem martorii eșecurilor acestei metode, am fost martorii răsunătoarei prăbușiri a comunismului și a rezistenței ferme a Islamului față de secularizare. Construcția unei etici globale trebuie să plece de jos în sus, căutând soluții unanim acceptate la probleme globale.

În al doilea rând, există un comandament etic susceptibil de universalitate, un comandament prezent practic în toate religiile vechi cu o doctrină elaborată și cunoscută până în prezent, un precept care a fost considerat ca o veritabilă „regulă de aur” etico-religioasă. Acest precept formulat popular spune: „Ce ție nu-ți place, altuia nu face!”. Este recomandată aici o formă de comportare mutuală universal valabilă. Creștinii au primit-o în Evanghelii: „Precum voiți să vă facă vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea” (Luca, VI, 31); „Toate câte voiți să vă facă vouă oamenii, asemeni și voi faceți lor” (Matei, VII, 12). Rădăcina acestui

imperativ moral al creștinismului se află în iudaism: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Levitic, XIX, 18). Întemeietorul creștinismului și-o asumă explicit. Cele mai mari porunci din Lege sunt: „Să iubești pe Domnul Dumnezeu tău (...) Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. În aceste două porunci se cuprind toată Legea și proorocii” (Matei, XXII, 37-40). Totodată, creștinismul înseamnă și un important pas înainte: „Ați auzit că s-a zis: Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrășmașul tău. Iar Eu vă zic vouă: Iubiți pe vrășmașii voștri...” (Matei, V, 43-44). Acest imperativ comun iudaismului și creștinismului se regăsește însă și în textele sacre ale altor religii importante, și la alți mari întemeietori de religii. Astfel, Zoroastru afirmă: „Ceea ce este bun pentru toți, este bun și pentru mine... Ceea ce este bun pentru mine, ar trebui să fie la fel pentru toți” (Gathas, 43, 1)⁸. Apoi Confucius: „Nu face altora ceea ce nu vrei să ți se întâmple ție” (Analecte, 15, 23)⁹. Sau fondatorul Jainismului, Vardhamana: „Un om ar trebui să umble prin lume tratând pe toate creaturile, precum ar vrea el la rândul lui să fie tratat” (Sustrakri-tanga, 1, 11, 33). Sau fondatorul budismului, Siddhartha Gautama, supranumit Buddha, adică Iluminatul: „Cum sunt eu așa sunt și ei și cum ei așa sunt și eu” (Sutta Nipata, 705)¹⁰. De asemenea, în poemul Mahabharata putem citi: „Nu face altora ceea ce nu ți-ar plăcea să ți se facă ție” și „Dorește altora ceea ce tu însuși dorești pentru tine”, cu

precizarea că aceasta este rezumatul tuturor învățăturilor hindu și „întreaga Dharma”, adică ideea de Dreptate în integritatea ei¹¹. Iată că această regulă de aur are o prezență impresionantă în mai multe dintre marile religii ale lumii. Nu are universalitatea riguroasă logic a imperativului categoric al lui Kant, dar empiric, istorico-geografic are o extensie practic globală.

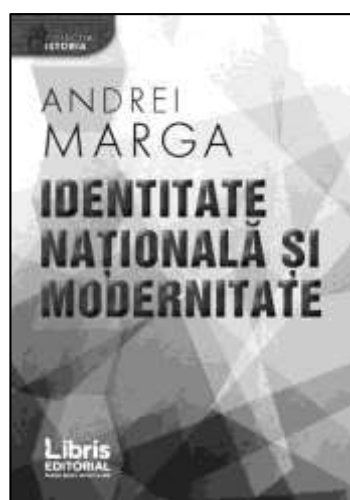
În concluzie, în considerațiile sale relative la acest proiect etic, Hans Küng admite că este posibilă o viață „normală” fără religie. Oamenii pot să meargă la serviciu, își pot urmări anumite interese economice, își pot petrece timpul liber și își pot organiza viața în cele mai mici amănunte, fără să frecventeze vreo biserică și fără să fie credincioși practicanți. Dar nu pot să trăiască fără asumarea tacită a unei etici minimale, nu pot să intre în relații unii cu alții fără un anume „respect reciproc” etc. Acest „respect reciproc”, principiile etice minimale în genere nu vor putea fi însă susținute decât dacă intervine o „coalitie” a credincioșilor și necredincioșilor în favoarea unui ethos mondial comun. Declarația sa pentru o etică globală se vrea un fundament indispensabil pentru o atare coalizare. Dacă această Declarație va pătrunde treptat în conștiința comună, dacă va prinde rădăcini și dacă va da roade – iată miza acestui proiect și una dintre cele mai interesante și importante provocări ale începutului de veac XXI.

Note:

1. Andrei Marga, *Religia în era globalizării*, EFES, Cluj-Napoca, 2003, p. 34.
2. Ibidem, p. 28.
3. Pentru mai multe detalii, a se vedea: Nicolae Iuga, *Șapte păcate împotriva Spiritului*, Ed. Limes, 2017, pp. 129-150.
4. Leonard Swidler, *Toward a Universal Declaration of a Global Ethic*, Philadelphia, 2001.
5. Hans Küng, *Declaration toward a Global Ethic*, Oxford University Press, New York, 1998.
6. Habermas, J., Ratzinger, J., *Dialectica secularizării*, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2005.
7. Andrei Marga, *Religia în era globalizării*, Ed. cit., p. 117.
8. Humbach, Helmut; Ichaporia, Pallan, *The Heritage of Zarathustra, A new translation of his Gathas*, Heidelberg, Winter, 1994.
9. Confucius, *Analecte*, traducere din limba chineză veche, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 145.
10. H. Saddhatissa's *The Sutta-Nipata*, London, Curzon Press, 1985.
11. *Bhagavad-Gītā*, ediția a II-a, traducere din limba sanscrită și notă introductivă, Sergiu Al-George, Editura Herald, București, 2011, p. 157.

Lecția reconcilierii naționale

Adrian LESENCIUC

Andrei Marga mi-a predat indirect, prin cărțile sale, cel puțin două lecții: cea a schimbării de paradigmă europeană și cea a teoriei sociale critice, facilitându-mi accesul spre teoria acțiunii comunicative a lui Habermas. De curând, în ciuda a numeroase

lecturi pe tema identității și a studiului interesat cu focalizare pe această temă aparent volatilă, probabil că cea mai consistentă, mai solidă și în egală măsură cea mai permisivă (privitor la deschideri) lecție despre identitate am primit-o tot de la Andrei Marga, prin ampla lucrare *Iden-*

titate națională și modernitate, apărută la Libris Editorial, Brașov, în 2018, 395 p. Remarcabilă este, în primul rând, neutralitatea epistemică a abordării unei teme atât de sensibile în România – probabil că discursul public actual a polarizat foarte mult abordările, transformând tema identității într-una cu potențial de radicalizare – și, prin urmare, așezarea temeinică, pe alocuri didacticistă, într-o problematică în care demult ideile au început să alimenteze motoarele ideologiilor. Probabil că tema identității nu este ușor de abordat niciunde, și mă gândesc doar la proximitatea geografică a României, în care duhul iliberalismului bântuie într-un spațiu eliberat de valori democratice și în care majoritarismul apăsător, de nuanță predominant etnică, este puternic alimentat de ideologii ale identității. Revenind la identitatea din perspectivă românească, plecând de la argumentul

filosofului Strawson din amplul său proiect de o viață de filozofie lingvistică, conform căruia „până și operația socotită primară – cea de dare a unui nume obiectului, nominalizarea – este precedată de operația de identificare” (p.10), Andrei Marga se poziționează în acord cu: (1) importanța temei identității și (2) alienările termenului în raport propriul potențial de deschidere prin acțiunile polarizate ale școlilor de gândire din diferite domenii de cunoaștere, începând cu domeniul istoriei. Identitatea, urcând de la individualități la grupuri umane, presupunând o serie de pattern-uri în raport cu provocări ale mediului de viață de-a lungul unei lungi perioade de timp, necesită a fi studiată la diferitele niveluri ale coagulării comunităților (cu intenția de a trimite la înțelesul lui Tönnies înmagazinat în conceptul *Gemeinschaft*), a stârnit interpretări pătimașe, în special pe palierul identității naționale (care a devenit „obiect exploatat copios de ideologii”). În raport cu acest concept și cu acest nivel al analizei lui (adică reflectat în raport cu realitatea organică a națiunii), Andrei Marga analizează cele două extreme ale școlii românești de istoriografie: a celor care consideră că a fost excesivă licitarea „identității naționale”, propunând abandonul temei, încapsulate în învelișul de „mit”, respectiv a celor care asociază termenului identitate atribute perene, în discursuri de multe ori încărcate de confuzii (cum ar fi cea dintre „etnie” și „națiune”). Totuși, odată ce identitatea românească nu este un mit, ci are o geneză, pe de o parte, iar pe de alta analiza excesiv subiectivă cu focalizare pe specificul etnic nu aduce argumente științifice în favoarea temei, niciuna dintre abordări nu se ridică la pretenția de neutralitate epistemică pe care Andrei Marga o cere firesc, odată ce el se aliniaza acestui deziderat în întreaga sa operă,

adică niciuna dintre extremele istoriografiei românești actuale, care polarizează lumea cunoașterii în domeniu nu se califică la a fi considerată obiectivă odată ce (1) nu permite o abordare de ansamblu, enciclopedică, și nu utilizează instrumentarul științelor sociale și (2) nu propune un instrumentar neutru și o abordare similară în raport cu modernizarea, făcându-se confuzii majore, în cazul ambilor poli, între „identitatea premodernă” și „identitatea modernă”, unii supralicitând-o pe prima, alții negând-o pe a doua. Verdictul lui Andrei Marga este categoric și justificat:

Nici o abordare, nici alta nu face față modernității și nici cercetărilor istorice actuale. Căutarea identității românești trebuie adusă pe date de arhivă și fapte de viață – ceea ce ar fi în parte misiunea istoricilor – și în coordonatele abordărilor actuale din științele sociale și într-o optică filosofică robustă – ceea ce trebuie asumat (pp. 18-19);

[...] ambii poli trec pe lângă reevaluarea ponderii națiunilor care are loc acum în cunoaștere și în decizii politice. Nici un pol, nici celălalt nu ia în seamă ce spun științele sociale actuale despre identități. Nici unul nu ia act de istoriografia de referință și nu știe aborda identitățile cu mijloace moderne (p. 39).

Prin urmare, acest viciu de apreciere, de apropiere de nucleul conceptual, produce deformări – și undeva, semnalează filosoful, perspectiva ar putea fi ocultată de incapacitatea (celor ce abordează cu substrat ideologic asumat tema) de a înțelege, pe de o parte, că „principiul identității este un principiu al gândirii, un principiu logic, și nu un principiu ontologic” (p. 29), pe de alta că identitățile sunt dinamice, nu imuabile. În special acest al doilea argument, al dinamicii firești a identității, așază problema în cauză în altă lumină. Pe de o parte, conceptul este rigidizat de naționaliști, pe de alta este anulat prin schimbarea stării de agregare, prin lichiefiere, de către demitizatorii. Primii apără identitățile cu argumente care au parfum paseist, ceilalți deconstruiesc miturile, reducând identitățile la ficțiuni. Andrei Marga propune o abordare echilibrată nu din dorința

de a căuta cu orice preț calea de mijloc (precum cea a „relativistului” Protagoras în acțiunea lui publică din Atena lui Pericle), ci din nevoia firească de a așeza conceptul în parcursul său (într-o perspectivă diacronică) și în contextul său (într-un set de perspective sincronice), dar și din nevoia de a îl așeza în proximitatea domeniilor cunoașterii care ar putea oferi conjugat o perspectivă complexă și consistentă. În lipsa unei asemenea abordări, riscul este de a aluneca în zona ușor exploatabilă de propagandă este mare, dar, din fericire, studiul identității (implicit al identităților multiple) conduce spre o reșezare în raport cu o teorie a modernității care a fost înțeleasă ca dizolvând comunități și reorganizând cunoașterea: „Identitățile au rămas obiect mai mult de filosofia culturii și temă de propagandă. Situația aceasta se apropie de încheiere. Identitățile își iau locul în filosofia socială și în teoria societății” (p.45). Pe fondul raționalizării din lumea modernă, națiunea s-a redefinit (deși a rămas, în baza principiului lui Renan, condiționată de autoidentificarea cotidiană a unui număr semnificativ de oameni), iar identitatea națională s-a dinamizat în egală măsură: „Identitatea națională este dependentă de adecvarea conceperii națiunii. Nici conceperea identității naționale nu rămâne aceeași, pe măsura încadrării în modernitate” (p.67). Pentru a înțelege în altă paradigmă funcționalitatea națiunii, Andrei Marga trimite prin analogia cu organismul viu la autopoieza lui Maturana. În ciuda faptului că nu este înzestrată cu *anima*, națiunea poate fi înțeleasă în analogie cu organismele vii, fără ca această asociere să frizeze un biologism compromis, iar această așezare privitoare la națiunile capabile a se defini ca sisteme „autoorganizatoare” și, în mare măsură „autoreferențiale” (p. 80) prezintă avantajul unei perspective care cel puțin nu anonimizează prin pluralism și generalizare: „Eu sunt de părere că *avantajul cel mare al aplicației autopoiezei este altul* [în raport cu cele deja menționate de Maturana cu privire la extinderea propriei teorii în domeniul sistemelor sociale] – *anume posibilitatea de a capta, de a descrie și de a explica dinamica sistemelor sociale și a comunităților plecând de la procesele lor lăuntrice, fără a dizolva în mișcarea structurilor și a anonimiza subiectul*

prin pluralism” (p.80). Filosoful român consideră, prin urmare, că în această perspectivă asupra națiunii ca organism autoreglabil, identitatea națională nu se poate rezuma la specific. În plus, în raport cu problema identității, factorii care țin laolaltă o națiune: limba, valorile, orientările, „conștiința rădăcinilor istorice”, cultura și constituția, contribuie în ponderi diferite de la caz la caz și de la epocă la epocă în fiecare caz în parte. Această perspectivă organicistă permite o înțelegere echilibrată a conceptului de identitate națională în raport cu o serie de elemente predominante în nevoia națiunii de a se adapta:

Identitatea națională este o „construcție” din date ale vieții, pornită din aceleași nevoi de coordonare, călăuzire și conducere a eforturilor care duc la generarea dreptului, a moralei, a disciplinelor reflexive din acea societate. În accepțiunea de astăzi, ea a apărut și a rămas legată de organizarea conviețuirii în societatea modernă. Orice s-ar spune, mulțimile, populațiile, popoarele nu sunt automat națiuni.

Ce identitate națională se pune în joc într-o societate este chestiune de interpretare plecând de la elemente pe care politica, administrația și cultura acelei societăți înțeleg să le ierarhizeze și valorifice. Că așa stau lucrurile a evidențiat cu claritate în vremuri mai noi cruciala „controversă a istoricilor (Historikerstreit)” germani (p.114).

Identitatea națională este, prin urmare, una condiționată de contexte, formată ca urmare a unui parcurs istoric, în urma unei serii de interacțiuni (în special a celor din modernitate).

Dacă acest dosar teoretic pe care ni-l propune Andrei Marga în primele două părți ale amplei lucrări, „Conceperea identității naționale” și „Identitate națională astăzi”, este unul care presupune așezarea în zona relativ comodă a ipotezelor de lucru cu grad ridicat de generalizare, odată cu partea a treia a cărții, *Reconcilierea națională*, perspectiva este coborâtă la nivelul unei angajări particulare, a identității românești, în raport cu o serie de repere interbelice (Virgil I. Bărbat, Constantin Brâncuși, Liviu Rebreanu) și în raport cu un dosar recent al României, parcurgând o fază a

conceperii simplificate a identității naționale printr-o cale originală de dezvoltare, începând cu 1971, o fază a acceptării unei abordări multiple care a condus la o anumită decențrare, după 1989, și o fază în care „România a intrat pe cursul unei politici ce și-a închipuit că regulile Uniunii Europene sunt suficiente pentru a rezolva problemele proprii dezvoltării, iar o democrație redusă la alegeri libere organizate periodic este sfârșitul istoriei” (p.138), după 2007. În acest cadru analitic, lecția românească a probat că „relativizarea identității naționale antrenează subminarea răspunderilor” (p. 141), iar lecțiile altor state au arătat că acolo unde identitatea este menținută pe palierul aspectelor culturale se creează câmpuri de tensiune. Citind și recitind această parte a lucrării poți lesne înțelege cum o eroare de atribuire, în cazul nostru tendința de a explica stagnarea sau menținerea unei valori consistente în modernizarea tendințială (spre a trimite la un concept propus de profesorul Constantin Schifirneț) în raport cu o serie de factori dispoziționali sau de personalitate (în înțelesul unei etnopsihologii care nu poate ajuta în problematica noastră), în timp ce factorii contextuali sunt mai influenți, a produs malformații interpretative. Spre exemplu, focalizarea pe miturile deconstruite, promovate cu instrumente ale propagandei, nu a servit identității naționale, în condițiile în care o educare a demitizării ar fi putut fi mai utilă. Radiografia politică (tendențială) pe care o face Andrei Marga este una dură, dar onestă. Ne caracterizează un liberalism fără libertăți și o social-democrație pusă pe căpătuire, în condițiile în care creștin-democrația lipsește cu desăvârșire, iar populismul inundă viața publică. O singură cale rămâne posibilă în aceste condiții, aceea a asumării de sine pe care o preda în pancronie, dar pe alte coordonate, Nassim Nicholas Taleb în *Când pielea ta e în joc. Asimetrii ascunse în viața de zi cu zi* (2018), care presupune o asumare a unei istorii în înțelesul și interesul comun: „Istoria și preluarea istoriei sunt materialele pe care se clădește conștiința unei națiuni și, până la urmă, identitatea ei” (p. 202) și, implicit, o reconciliere națională, care să rezolve scindările din societate, alimentate de erori multiple, cu efecte cumulate: „Reconcilierea națională cere pași mari, pricepuți și curajoși. Dar ea nu are

alternativă, dacă este să se creeze un orizont salvator” (p. 262). Această reconciliere se bazează pe asumarea democrației, dar o democrație fără educație și fără principii meritocrate se dizolvă, se disipează, servește exact contrariului. Radiografia lui Andrei Marga este dură, dar are aceeași menire pe care și-o proiecta cu trei secole în urmă Dimitrie Cantemir în raport cu etnoportretul moral din *Descriptio Moldaviae*, aceea de a servi la „îndreptare”:

Teza mea este că România a intrat într-o criză multiplă (criză în același timp a infrastructurii, a economiei, a administrației, a capacității politice și a performanței culturale, la care se adaugă o criză de legitimare și o criză de motivație), care are cauze eminentemente indigene (chiar dacă reducerea investițiilor străine și a șanselor de export poate fi atribuită parțial crizei internaționale începute în 2008). Am examinat această criză cuprinzătoare în alte locuri (vezi volumele România actuală. O diagnoză, 2011, și Criza de după criză. Schimbarea lumii, 2012), așa încât nu o discut aici. Observ însă faptul că alunecarea țării în criză și neputința grupurilor de la conducere de a găsi limanul țin, ambele, de calitatea (profesională, civică și morală) a celor care au ajuns să controleze societatea. Degradarea activităților și a instituțiilor nu poate fi explicată altfel. Numai așa se explică deplin diferențele ce separă România de țări cu care a împărtășit startul din 1989 și care au beneficiat de același sprijin internațional (pp. 277-278).

Pornind de la problema identității – un concept posibil diluat pentru a nu servi în diagnoza firească a națiunii –, lucrarea lui Andrei Marga se focalizează pe această soluție, unica, a reconcilierii, realizate în urma reexaminării adevărurilor acceptate la un moment dat și în urma autocriticii (p. 292). Nu fluidizarea identității este soluția, ci

fluidizarea națiunii – filosoful o numește plasticitate –, adică acea disponibilitate „de a lua o formă instituțională sau alta și de a permite o politică sau alta” (p. 349) și care necesită a fi exploatată în interesul națiunii:

Plasticitatea este – vrem, nu vrem – nu numai o descoperire a modernității, ci și o performanță a acesteia. *Societatea modernă a arătat că, acolo unde se întrunesc prerechizite, cele mai dificile situații (foamete, sărăcie, distrugerii de infrastructură și de capacități de producere, tiranii, manipulări, oprimare, incultură) pot fi depășite. Ea a confirmat și că acolo unde se stăruie în politici eronate, cu conduceri incapabile, cele mai promițătoare posibilități sunt irosite* (p. 352).

Astăzi, la doi ani de la publicarea cărții, în plină pandemie, într-un context în care statul și națiunea trebuie să dea dovadă de flexibilitate și asumare, în care un concept similar celui de plasticitate a națiunii, cel de reziliență socială, a devenit conceptul fundamental al noii strategii naționale de apărare, recitind cartea lui Andrei Marga am primit, indirect, o altă lecție: cea a reconcilierii. Poate că această lecție ar trebui predată și celor care resping categoric noțiunea de identitate, sau celor care o ridică pe un pedestal – am devenit experți în a ridica pedestale pentru noțiuni, conducători, eroi, proiecte, omițând să ne raportăm la realități, la atitudini, la angajare, la reacție civică echilibrată –, dar mă îndoiesc de faptul că bula adevărurilor lor subiective, puternic ideologizate, că acele *eco chambers* în care viețuiesc în realitatea imediată și cea virtuală le-ar permite o raportare onestă la această propunere. Rămâne deschisă această lecție a reconcilierii și a identității, două teme veritabile, solide, necesare, pentru o așezare corectă în raport cu propria autodeterminare, cu proiectarea destinului național și cu asumarea responsabilității față de acest destin.

Înaintarea spre sistematizare filosofică

Vasile MORAR

Întâi de toate, în cazul lucrării *Cunoaștere și reflexivitatea*, apărută sub semnătura lui Andrei Marga (Editura Academiei Române, București, 2020), avem de a face cu o carte care se încadrează în mod explicit și

asumat în categoria de opere filosofice sistematice cu un grad cert de originalitate. Pentru noi nu este nici o surpriză faptul că Andrei Marga – filosof pe deplin recunoscut în acest statut, încă din 1980, când vedea lumina tiparului teza sa de doctorat, dedicată unuia dintre

cei patru gânditori ai Școlii de la Frankfurt, Herbert Marcuse – propune acum o asemenea creație sintetică, profund ancorată în miezul dezbaterilor actuale. Oricine-i cunoaște opera poate sesiza ușor că, după studiile și cărțile despre filosofi și filosofia contemporană, pe care a parcurs-o cvasicomplet, Andrei Marga a căutat să dea, după cum singur mărturisește, „sistematizarea propriu-zisă”. Înaintarea spre sistematizare filosofică înseamnă la Andrei

Marga, deja, cărți ample, tipărite între timp: *Pragmatismul reflexiv. Încercare de construcție filosofică* (2016); *Rațiune și voință de rațiune* (2017); și *The Sense of our History* (2019). În noul volum, intitulat *Cunoaștere și reflexivitate*, Andrei Marga duce mai departe sistematizarea sa prin reunirea sub cupola celor două concepte, cunoaștere și reflexivitate, a conferințelor sale susținute în ultimii ani, atât în străinătate cât și în țară... Autorul nu ezită, în prelungirea unor studii anterioare, să pună diagnostic lumii actuale. Cel propus de Andrei Marga este cel de „societate nesigură”... Convingerea lui Andrei Marga este clar formulată și argumentată pe tot parcursul cărții sale. El consideră că filosofia nu se lasă redusă la „impresii” conform cărora ar fi „ceva subiectiv”, sau doar „istorie a gândurilor altora” sau numai „o batere a pasului pe loc” cu idei din trecut. Filosofia este analiză rațională și critică, ce are menirea să exprime, într-o modalitate conceptuală, „de ce se petrec crizele, cum se ajunge la astfel de situații și cum se poate ieși din ele”. Andrei Marga are încredere în virtuțile gândirii contemporane și împărtășește cu Hilary Putnam evaluarea conform căreia în perioada postbelică „filosofia a înregistrat mai multe idei noi decât în întreaga ei istorie anterioară”.

Noche obscura

În căutarea sensului

Toma ROMAN

Andrei Marga s-a lansat într-o „aventură” intelectuală la care puțini cercetători s-ar putea înhăma. În cincizeci de ani, el a parcurs cu acribie și aplicație maximă drumul sinuos al Filosofiei – și al curentelor în care aceasta s-a concretizat – de la constatarea inițiativă a măsurării tuturor lucrurilor prin om, la formulele paradigmatică, date în funcție de preeminența unei idei culturale sau alteia, de mari gânditori moderni, ca Hegel și ceilalți „clasici” germani, de specialiști ai variilor domenii ale realității sociale, ca marii economiști englezi sau „filosofii sociali” (de la Marx la Max Weber sau Luhmann), de cercetătorii limbajului și limbajelor, de savanții ce au marcat diversele ramuri ale științei. Modelul lui Andrei Marga este, fără îndoială, Jürgen Habermas, „praeceptor Germaniae”, de la care emulul său român a preluat serenitatea și consecvența în realizarea propriului demers. Acum a rezultat o carte, *Cunoaștere și reflexivitate*, ce ar putea deveni emblematică

pentru cercetarea filosofică din România. Este o carte „de maturitate”, de confruntare concretă a filosofiei cu realitatea, incluzând-o pe cea românească. Militantismul filosofiei se realizează, în principal, prin chiar producerea acestor idei, transpunerea lor în „norme de viață” căzând în seama politicienilor, juriștilor, economiștilor, artiștilor ori moralistilor. Andrei Marga, filosof căutător al sensului, este angajat în lume și în „călătoria” omului în ea prin „dreapta judecată” a modului în care aceste „norme” facilitează sau bruiază accesul umanității la descoperirea continuă a sensului.

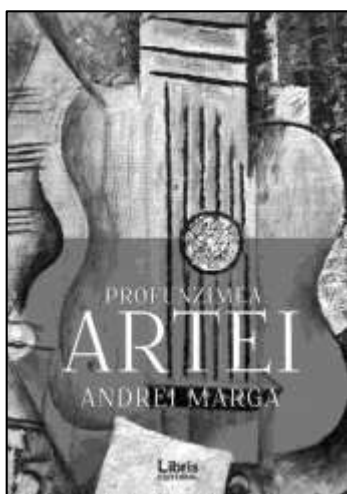
Unkown

Arta ca profunzime a interdisciplinarității

Andrei MIC

Profunzimea artei este o carte publicată de Andrei Marga la editura brașoveană Libris Editorial, în anul 2020, cu scopul reconstituirii trăsăturilor fundamentale ale domeniilor artei într-o manieră inedită, originală.

Lucrarea de față debutează cu prefața autorului, *Arta condițiilor vieții*, în care își justifică demersul cercetării, subliniind că „ceea ce mă interesează în acest loc este să mă asigur că filosofia pe care o reprezint permite înțelegerea artei ca prestație a oamenilor și este atât de departe elaborată, încât să asigure prelucrarea specificului artei în diversitatea ei”.

În prima parte, *Literatură*, autorul face o incursiune în opera unor scriitori români și universali (George Coșbuc, Liviu Rebreanu, Nichita Stănescu, Nicolae Breban, Friedrich Nietzsche, D. R. Popescu, Eugen Uricaru, Orhan Pamuk, Michel Houellebecq), fiind cea mai consistentă parte a acestui volum. Unul dintre capitolele semnificative este *George Coșbuc nesimplificat*, în care ni se dezvăluie o analiză complexă și obiectivă a operei, istoriografiei și posterității dedicate bardului din Hordou. Deși a stârnit numeroase controverse și întrebări, Andrei Marga subliniază că George Coșbuc a fost o fire cultivată, pedagogică și profund angajată în dezbaterile acelei perioade, dar, mai ales, un adept al libertății și sensibilității umane. A avut preocupări multiple (filosofie, folclor, istorie, literatură etc.), fiind „un poet al evenimentelor curente ale vieții, dar care surprinde condiția umană în lume. Este un

poet al țărânimii, dar cu o privire cuprinzătoare asupra societății. Este un poet ce atinge reprezentativitatea care-l face demn de manualele de educație, dar și unul al reflecției asupra istoriei”.

În a doua parte, *Pictură, arhitectură, sculptură*, autorul ne înfățișează semnificația artistică, teologică și urbană a Ierusalimului prin prisma contactului său cu acest oraș și a analizei volumului de referință al profesoarei universitare Bianca Kühnel, *From Earthly to the Heavenly Jerusalem. Representations of the Holy City in Christian Art of the first Millenium* (1987). În continuare, autorul ne conturează viața și opera sculptorului Constantin Brâncuși din copilărie și până la moartea sa. Capitolul *Eliberarea la Constantin Brâncuși* este evocator prin prezentarea bogatei istoriografii dedicate acestui subiect, dar, mai ales, prin analiza filosofică a gândirii și viziunii brâncușiene despre lume. Ni se relevă ideea că sculptorul „a privit lumea cu ochii proprii din perspectiva eliberării de condiționări, prin acces la esențe, și nu a ezitat să caute să facă convingător ceea ce el a sesizat. Conceperea lumii precede la el sculptura și o face inteligibilă”. Totodată, acest capitol reprezintă și o invitație adresată cercetătorilor dornici să formuleze analize și interpretări noi acestui subiect, care prezintă și acum fațete nedesluite.

A treia parte, *Muzică*, ne aduce la lumină multiperspectivitatea operei lirice și semnificația personalității tenorului Luciano Pavarotti și baritonului Nicolae Herlea. Un rol aparte îl deține capitolul *Ce ne spune opera lirică?*, în care autorul subliniază caracterul cultural, moral, muzical și unitar al acestui subiect. Analiza sa pornește de la viziunea unor compozitori (Ludwig van Beethoven, Richard Wagner, W. A. Mozart etc.) și intelectuali arhicunoscuți (Friedrich Nietzsche, G. W. F. Hegel, Joseph Ratzinger,

Søren Kierkegaard etc.). Andrei Marga ne atrage atenția asupra unui paradox al acestui gen, în sensul că, deși este actuală și atractivă, opera lirică din prezent și-a pierdut autenticitatea datorită lipsei unei viziuni regizorale coerente. În pofida acestui aspect, opera lirică reprezintă „ilustrarea întâlnirii destinului exemplare cu ajutorul îngemănării literaturii și muzicii și expresia unei trăiri a lumii ca destin”.

În partea a patra, *Identități culturale*, putem observa o analiză globală a relațiilor internaționale, evidențiind rolul culturii, gândirii și politicii americane, chineze, europene, israeliene și românești în configurarea identitară a lumii. Demn de reținut este capitolul *Spiritul american*, în care autorul demonstrează că teoretizările instituite de către anumiți specialiști (Charles Peirce, John Dewey, William James etc.) și oameni politici (Thomas Jefferson, John C. Calhoun, Benjamin Franklin etc.) au avut o influență decisivă asupra cadrului instituțional și a gândirii cetățenilor. Astfel, acest continent a dobândit un puternic caracter democratic și pragmatic, pragmatismul fiind o direcție menită să evidențieze istoria și spiritul cultural, economic, religios și socio-politic al americanilor.

A cincea parte, *Istorie, teorie și critică culturală*, ne prezintă o serie de repere ale culturii, istoriei și literaturii românești și universale (Herbert Marcuse, Adrian Marino, Virgil Nemoianu, Mihai I. Spăriosu, Jürgen Habermas). *Revenirea la Adrian Marino* reprezintă unul dintre capitolele esențiale ale acestei părți deoarece autorul îl evocă pe Adrian Marino drept o personalitate care, prin analizele și interpretările sale inovatoare și interdisciplinare, a redimensionat critica și teoria literară românească și a conectat-o la cea universală. A fost un intelectual *avant la lettre*, un cercetător asiduu, asumat și riguros, care era la curent cu aparițiile editoriale recente. Sinteza tradiționalismului și modernismului literar, spiritul critic și comparatist puternic articulat și viziunea complexă, bine documentată și sistematică se numără printre elementele definitorii ale operei sale, care îi conferă, de altfel, actualitate în istoriografia și literatura română.

În a șasea parte, *Jurnalistică*, autorul ne conturează portretul jurnalisticii românești contemporane pornind de la două modele profund asumate și angajate în spațiul public (Cornel Nistorescu și Bogdan Chirieac). Prin textele și intervențiile lor publice, Cornel Nistorescu și Bogdan Chirieac prezintă similitudini deoarece ambii sunt adepții unui jurnalism autentic, bazat pe argumente, corectitudine, profesionalism și promptitudine. Totodată, promovează deschiderea României spre o dezvoltare durabilă, europeană, în concordanță cu contextul politic intern și extern. „Răspunsul autorului” încununează această parte, reprezentând o analiză asupra unuia dintre volumele lui Andrei Marga, *După globalizare*. Această lucrare dezvăluie „o viziune capabilă să dea seama de globalizare și ramificările ei, să o localizeze și să indice mecanismele ei generatoare, să arate ce vine după globalizarea consacrată din anii nouăzeci încoace și ce abordare filosofică îi poate face față”.

Ultima parte a volumului de față, *Atitudini*, ne introduce în dezbaterile statutului intelectualității românești în societatea contemporană. Un capitol grăitor este *Despre verticalitatea intelectualilor*, în care autorul critică ferm corupția și incompetența clasei politice, jocurile de culise, politizarea și chiar marginalizarea unei bune părți a intelectualității. În urma analizei lucrării istoricului Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita românească între 1930 și 1950*, Andrei Marga militează pentru cultivarea interesului național ca principal țel al intelectualității (în detrimentul îndeplinirii dezideratelor personale și de partid) și pentru găsirea unor soluții din partea acesteia, care să determine dezvoltarea coerentă a României. Astfel, „România nu are cum ieși din crizele ei fără verticalitatea intelectualilor”.

În concluzie, putem afirma că publicarea acestui volum a reprezentat o contribuție necesară deoarece ne propune o analiză complexă și obiectivă a domeniilor specifice artei într-o manieră filosofică. Volumul lui Andrei Marga ne invită să reflectăm asupra multiperspectivității artei și a rolului acesteia ca mod de viață, arta fiind o expresie de profunzime a interdisciplinarității.

Verticalitatea intelectualului

Menuț MAXIMINIAN

Pentru Andrei Marga fiecare punct acumulat în experiența universitară a contribuit la recunoașterea internațională, astfel încât, astăzi, putem vorbi despre prezența acestuia în cadrul unor proiecte în cele mai importante centre internaționale. Nu întâmplător a contribuit la certificarea Universității Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, la nivel internațional, cotate încă de pe vremea rectoratului domniei sale cea mai bună universitate a țării și una dintre cele mai importante la nivel european.

Recunoașterea a venit și prin acordarea titlului de Doctor Honoris Causa a mai multor universități din alte țări: Universitatea din Quebec Canada, Universitatea din New Hampshire (SUA), Universitatea Paul Valery din Montpellier, Universitatea Corvinus din Budapesta, Universitatea din Debrecen (Ungaria), Universitatea din Baku (Azerbaidjan), Universitatea din Chișinău (Moldova) și altele. Profesorul clujean a primit Medalia de Aur a Universităților din Tübingen (Germania) și Maribor (Slovenia). De asemenea, este laureat al Premiului Internațional Herder (Germania-Austria). El a primit „Medalia Ierusalimului” și Premiul ACMEOR (Israel), Premiul Ianculovici (Israel) și alte premii. Mai adăugăm la palmares diferite ordine de stat, precum Marea Cruce de Merit a Germaniei, Ordinul de Merit al Franței, Ordinul de merit al Italiei, Ordinul de merit al Portugaliei, Ordinul guvernatorului statului New Hampshire, ordine de stat românești și altele. Toate acestea fac din Andrei Marga una dintre cele mai importante personalități pe care le-a dat plaiurile bistrițene, de care ar trebui să fim mândri și ale cărui proiecte ar trebui să aibă susținere necondiționată.

Ne-am întâlnit de multe ori la Conferințele *Tribuna*, unde Andrei Marga este mereu alături de un alt invitat de marcă, academicianul Nicolae Breban. În ultimii ani,

avem bucuria de a întâlni numele profesorului Andrei Marga în coloanele cotidianului *Răsunetul*, pentru noi fiind o cinste prezența domniei sale cu opinii în ziarul din județul natal. Despre artă, elite, socio-politică, educație, dar și subiecte la zi precum pandemia opinează Andrei Marga. Întotdeauna ancorat în susținerea reperelor adevărate, Andrei Marga vorbește despre infatuații aflați la putere. În editorialul *Neputințele mediocrității* spunea: „În România actuală multe conducători sunt nesigure și aduc la decizii inși mediocri – ca pregătire și capacitate de a gândi, a proiecta și a acționa – și manevrabili. Lipsind reglementări legale pentru desemnări în funcții publice, asemenea apucături sunt socotite, incult desigur, «democrație». Țara este împiedicată astfel din interior să-și rezolve problemele la nivelul altor țări. S-a și ajuns ca cei desemnați să-i ia în stăpânire pe cei aleși, apelându-se la devize nobile, precum «independența justiției», evident prost înțeleasă și folosită pentru a acoperi abuzuri. Mecanismul desemnărilor unipersonale nu numai că fixează în funcții cheie ale statului persoane incapabile de realizări în interes public, dar face ca acestea să lupte cu indiferent ce mijloc pentru a asigura funcția celui care le-a desemnat”. Multe și acide sunt opiniile lui Marga la adresa celor care ne conduc în ultimii 30 de ani, arătându-le că drumul luat de România este unul greșit.

Din cv-ul profesorului Marga nu putem omite perioada în care a fost în fruntea Institutului Cultural Român, când a recompos forurile de conducere ale ICR din New York, Paris, Chișinău, Viena, pe care le-am văzut și unde am găsit doar cuvinte de laudă pentru proiectele lui Marga, mai ales în ceea ce privește reconstrucția bibliotecilor românești.

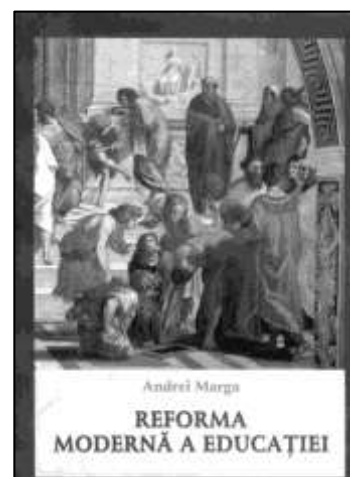
Dintre întâlnirile profesorului cu mari personalități, mă opresc la una, despre care a relatat și în presa bistrițeană. Îmi place ideea de regalitate, tocmai de aceea ziarul *Răsunetul*

are o pagină specială „Coroana Română”, așa că nu puteam să nu fiu atent la invitația Regelui Mihai adresată universitarului Andrei Marga la o discuție asupra stării și evoluției României. „Într-un context populat cu prea multe persoane de slabă pregătire pentru răspunderi publice și gata să relativizeze orice valoare, ajunse la decizie, Regele Mihai a reprezentat o viziune articulată și de departe impunătoare, pe care, în condițiile pluralismului perioadei, cei mai mulți români au prețuit-o, dincolo de afilieri politice. În vreme ce democrația și justiția, reangajate după cotelitura istorică din decembrie 1989, sunt reduse și astăzi la chestiuni de tactică politică, Regele Mihai le-a privit în lumina principiilor ce le stau la temelie. Și sub acest aspect, manifestarea sa a fost efectiv a unui rege ce-și asumă soarta țării, iar discursul pe care l-a susținut în Parlamentul României este expresia cea mai elocventă” îl caracterizează Marga pe rege. Referitor la întâlnirea dintre cei doi, Marga remarcă: „Ceea ce mi-a atras luarea-aminte a fost o proaspătă și lucidă analiză a situației din țară și din Europa acelor ani. Regele era bine informat asupra stărilor de lucruri și, beneficiind de realismul care l-a caracterizat, pune diagnosticul exact și întrevădea soluția principială. Cu adevărat impresionante au fost, peste toate, buna cunoaștere a instituțiilor și pledoaria sa pentru un stat funcțional și democratic, bazat pe tripartita reală a puterilor”.

De pe vremea în care a fost ministru al Educației, amintesc un sigur lucru, pentru unii poate banal, pentru miile de elevi de pe Valea Țibleșului foarte important, înființarea primului liceu la Căianu Mic, astfel încât elevii din zonă au acces la educație mult mai aproape de casă. Se împlinesc 20 de ani de la înființarea acestui liceu care, în tot acest timp, și-a dovedit nu doar utilitatea, ci și performanța prin generațiile care au confirmat prin profesionalismul pe piața muncii.

Andrei Marga este un pion important pe harta educației, astfel încât, sperăm ca într-o zi să ne revenim și să ascultăm propunerile acestuia pentru dezvoltarea Bistriței printr-o universitate care nu doar că va ține copiii acasă, dar va ajuta la dezvoltarea zonei. Pe acest subiect vreau să mă axeze eu mai mult, pentru că merită să fie consemnat în dosarul ce îi este dedicat de *Mișcarea literară*, cea

înființată de Liviu Rebreanu, al cărui nume urma să îl poarte și universitatea bistrițeană. E adevărat că sunt multe orgolii, iar marile centre universitare ce au filiale la noi nu vor fi de acord cu înființarea unei universități proprii, însă, dacă vom reuși să facem acest lucru, Bistrița va căpăta alt statut. Este un proiect de suflet care deocamdată nu a reușit să prindă aripi. Spunea fostul primar Ovidiu Crețu că, la capitolul regrete, este faptul că nu a reușit să înființeze universitatea, deși a avut alături un om care a înființat universități europene. „Șansa pe care am avut-o de a face universitatea nu o să mai existe 50 de ani. Faptul că ai avut un profesor, un nume ca Andrei Marga, care a cuplat

și ar fi vrut să vină și să facă, ne-a dat o șansă colosală. Universitățile clujene, față de care eu am tot respectul, au sărit în sus, au spus că-și retrag extensiile. S-au speriat unii, cu alții nu știu ce s-a întâmplat și m-am trezit că am rămas eu și cu încă cineva și atât. Cred că a fost o mare șansă ratată de oraș, îmi pare enorm de rău și am exemplul unui oraș din Belgia – Leuven (Louvain) – la 50 de km de Bruxelles. Are o universitate foarte mare, cu circa 50.000 studenți, într-un oraș cu 45.000 locuitori. E cel mai mare angajator cu 18.000 oameni. Universitatea a apărut acum 500 de ani, însă e exemplul unui oraș care s-a dezvoltat prin această universitate. Era un proiect complicat dar aveai omul care să o facă” a declarat fostul primar Ovidiu Crețu.

Dar cum au stat lucrurile? În baza intenției autorităților locale din municipiul Bistrița și județul Bistrița-Năsăud, un grup de universitari și personalități ale vieții publice și culturale din țară, având origini bistrițene, în frunte cu Andrei Marga, a exprimat sprijinul pentru proiectul înființării Universității Liviu Rebreanu din Bistrița și a trecut la elaborarea lui. „O universitate publică nu se organizează după mofturile unor persoane, ci într-un proces deschis, conform legislației... Trebuie precizat din capul locului, deși este fapt de

înțelegere elementară, că nimeni dintre cei care s-au înscris în Grupul de inițiativă și proiectare nu capătă vreo funcție pentru aceasta și nici nu a exprimat vreo dorință. Este descalificant să se gândească doar în termeni de funcții! Ca în orice instituție publică, conform proiectului Universității Liviu Rebreanu din Bistrița, funcțiile și posturile se ocupă fără abatere prin concurs public și conform legislației. Nici un interesat nu este privilegiat. Mai importantă decât vorbăria fără noimă despre persoane este acum recunoașterea importanței proiectului și a adecvării și utilității lui. Municipiul Bistrița înregistrează o dezvoltare intensă și cuprinzătoare – industrial, în agricultură și valorificarea produselor agricole, zootehnie, silvicultură, educație, cultură, sănătate și sport – care este competitivă și de natură să facă posibilă crearea unui nou nivel al studiilor și pregătirii personalului specializat de care este nevoie – cel al Universității din Bistrița. La orice analiză lucidă, este limpede că profilarea mai departe și competitivitatea municipiului și zonei, în spațiul național și european, reclamă înființarea Universității Liviu Rebreanu la Bistrița” spunea Andrei Marga, după ce au apărut primele reacții ale unora care nu erau încântați de proiect. Intervențiile lui Andrei Marga au atras atenția asupra modului în care se face școală la anumite extensii: „Pe lângă faptul că universitățile existente se imită păgubos una pe alta, în acest sistem se petrec în ultimii ani fenomene grave, semnalate în discuția publică, precum: neputința de a întreține cu idei și proiecte specializate dezvoltarea țării; scăderea calității absolvenților; reducerea valorii vârfurilor profesionale; comercializarea de lucrări și extinderea plagiatului; nepotism pe scară fără precedent în istoria modernă a țării; emigrarea absolvenților de liceu aflați în căutarea unor șanse mai bune de studiu; stagnarea inovației universitare; mimarea adaptării la lumea actuală; izolarea efectivă în raport cu dinamica internațională; nemulțumirile sporite ale populației cu privire la starea universităților”.

Marga vedea în înființarea Universității din Bistrița o universitate care să fie o veritabilă locomotivă a dezvoltării regionale și naționale. Vorbim de județul din care s-au ridicat Andrei Mureșanu, George Coșbuc, Liviu Rebreanu, Grigore C. Moisil, Nicolae

Bălan, Iuliu Hosu, Tudor Drăganu și numeroase alte vârfuri în cultura națională. Județul a dat, proporțional, cei mai mulți intelectuali cu adevărat de vârf în istoria țării, dintre județe. Andrei Marga susținea ca bifate prin Universitatea din Bistrița cel puțin cinci realizări: o listă a specializărilor adusă la zi în raport cu nevoile dezvoltării; selecția meritocratică a personalului didactic și nedidactic; organizări și management de ultimă oră, mai eficace; un profil universitar orientat spre inovație și creație; punerea în mișcare la un nivel nou a energiilor și talentelor din regiune și din țară. Facultățile și specializările de pornire trecute în memoriu: Facultatea de Turism, Economie și Administrație (specializări: Antreprenariat, Turism și ospitalitate, Geografia turismului, Economie, finanțe și contabilitate, Economie și limbă germană, Economie și limbă chineză, Administrație publică), Facultatea de Științe Tehnice și Agricultură (specializări: Construcții de mașini, Electrotehnică și electronică, Ingineria Materialelor, Informatică și Tehnologia Comunicațiilor, Ingineria teritoriului și Eco-dezvoltare, Topografie, Cartografie și Cadastru, Agricultură, Zootehnie, Pomicultură și viticultură), Facultatea de Educație, Cultură și Sport (specializări: Pedagogia învățământului primar și preșcolar, Antropologie și managementul crizelor, Limbi moderne și cooperări internaționale, Studii românești, management cultural și arhivistică, Limba Engleză și Studii americane, Educație fizică și sport).

Universitatea Liviu Rebreanu din Bistrița nu numai că era onorată de un nume care contează printre cei mai iluștri creatori din cultura română care au dobândit notorietate internațională, dar putea dovedi cu forța exemplului că universitățile nu sunt nici povară, nici lux, nici oaze de refugiu, ci locomotive ale dezvoltării – ceea ce este esențial. „Bistrița are acum premisele – economice, infrastructurale, culturale, politice – ce permit înființarea Universității Liviu Rebreanu din Bistrița. Rareori se întrunesc aceste premise. Acum este ocazia ce nu ar trebui irosită” afirma Marga, în anul centenar. În Grupul de inițiativă și proiectare au fost incluși președintele Consiliului Județean, prefect, primar, Dorin Stoian, Ioan Pinte, Gelu Buta, Gavril Țărmure, Ion Horoba,

Pompei Cocean, Horațiu Catalano, Alexandru Uiuiu, Dorel Cosma, Mircea Arman, Olimpiu Nușfelean, Marcel Lupșe și alți factori decizionali ai autorităților locale. Bistrița dispune de un corp didactic de start care poate fi consolidat cu numeroși profesori efectiv de vârf din țară și din afara țării, care ar contribui la asigurarea demarării unei noi universități, satisfăcând la un nivel profesional înalt cerințele legale. Soarta proiectului Universității Liviu Rebreanu din Bistrița a fost în mâna autorităților locale, a forțelor economice, sociale și culturale din Bistrița-Năsăud, dar a eșuat. Prof. dr. Andrei Marga a încercat să lupte cu sistemul, dar nu a reușit, iar noi nu ne-am dat seama de importanța gigantă a proiectului și de faptul că am avut o personalitate de asemenea rang alături de noi. Bine gândit era planul acestei universități în cel mai mic detaliu, structurând între trecut și viitor importanța educației într-un teritoriu care a dăruit multe dintre elitele țării. „Nu este datoria mea să răspund la confuziile care au proliferat în jurul proiectului Universității Liviu Rebreanu din Bistrița. Toate datele acestuia sunt în documente publice, care – împreună cu elaborări ce urmau să intre în discuție – vor fi tipărite, pentru a putea fi folosite când proiectul se va relua, cu alți actori, sub alte auspicii... Nicăieri însă autoritățile nu s-au lăsat descurajate de considerente atât de superficiale și manevrate cu meschinării, în detrimentul evident al cetățenilor, precum cele ale județului Bistrița-Năsăud. Mulți se întreabă: atâta neputință la urmașii lui Coșbuc, Rebreanu și ai altora, care sunt omagiați cu sânge la ocazii? ...Fiind în fruntea generației mele, nu am avut nevoie decât de puterile proprii, nu de proptele. Că pe unii îi interesează nu faptele, ci campaniile orchestrate, nu ne privește” spunea Andrei Marga, dezamăgit de renunțarea la primele bătaii de vânt a autorităților.

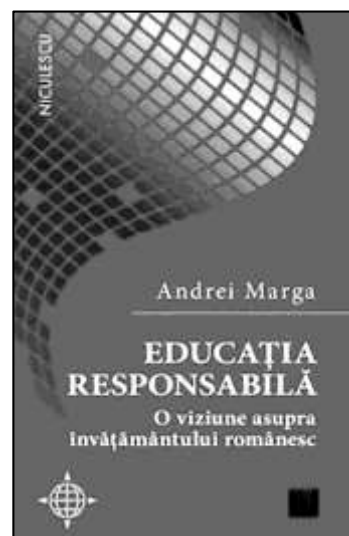
În volumul *Educația responsabilă. O viziune asupra învățământului românesc* (Editura Niculescu, București, 2019), Andrei Marga sintetizează concepția sa asupra a ceea ce este de făcut în învățământul românesc:

„Educația pare astăzi o temă presantă, dar nu pe măsura altora. În definitiv, are loc o redistribuire a puterii în politica mondială, globalizarea are nevoie de corecturi, iar democrația nu-și regăsește reperele. Există, ca urmare, urgențe absolute! Educația nu este socotită printre ele. Și totuși, nimic nu este posibil fără educație sau fără să implice educația. Mai toate, dacă nu trec prin educație, depind, totuși, de ea”. Din păcate, am constatat că e așa.

Am învățat de la Andrei Marga că singura salvare vine din profunzimea artei și din educație. Câți dintre noi mai studiem istoria artei, câți dintre noi mai știm reperele culturale, câți dintre noi mai știm, precum universitarul Marga, că George Coșbuc trebuie cunoscut în întreaga operă nesimplificat, că Liviu Rebreanu este mereu actual, că trebuie să studiem opera ca unitate, iar dacă vorbim despre muzică, trebuie întotdeauna să facem sincronul între text și melodie? Până la urmă, opera este expresia destinului uman, deschizând plusuri spre alte lumi.

Mereu, făcând comparații între cultura noastră și cea a spațiului asiatic sau american, Andrei Marga vorbește despre sincronizarea filologilor într-o lume în care intelectualii ar trebui să fie verticali. De altfel, prin tot ceea ce a făcut de-a lungul timpului, Andrei Marga și-a construit o verticalitate, fiind una dintre personalitățile al căror cuvânt, ce ascunde în spate ani întregi de experiență, chiar contează.

În galeria intelectualilor de azi, Andrei Marga are locul lui bine conturat, iar afirmațiile sale se constituie în adevărate citate ce sunt luate în seamă nu în spațiul mioritic, ci mult dincolo de acesta.

Andrei MARGA

Lumea instrumentalizărilor

Heidegger a pus în cauză societatea modernă, criticată în optici diferite de cei doi antecesorii, dar și o întreagă tradiție de gândire care atinge doar culminația în această societate. El face metafizica, mai ales o fază începută din Antichitate a evoluției acesteia, răspunzătoare pentru neajunsurile modernității, în primul rând pentru „nihilismul” constatat deja de Nietzsche și concretizările lui mai noi (masificarea vieții, trivializarea cunoașterii, declinul reperelor spirituale, subordonarea omului de către aparatele economico-administrative și ideologice pe care le-a creat). El a delimitat pe cursul istoriei intelectuale ce a însoțit istoria ființei „metafizica instrumentalistă” și i-a adresat o critică severă – probabil cea mai elaborată filosofică din câte există.

Heidegger a pășit devreme pe calea unei abordări critice a modernității în forma unei critici a metafizicii. Deja în *Ființă și timp* (1927) – după ce scrie că întrebarea privind

Atelier

sensul ființei (die Frage nach dem Sinn von Sein) i-a reținut pe Platon și Aristotel, ale căror conceptualizări au venit până în *Logica* lui Hegel și în fenomenologie – Heidegger acuză un derapaj deja în abordările grecilor antici. „Pe terenul abordărilor grecești în vederea interpretării ființei s-a format o dogmă, care nu numai că declară întrebarea cu privire la sensul ființei drept superfluă, dar în plus sancționează omiterea acestei întrebări. Se

spune că ființa este cel mai general și mai gol concept. Ca atare el se opune oricărei încercări de definiție. Acest concept care este cel mai general și, deci, nedefinibil nu are nevoie de vreo definiție. Fiecare îl folosește continuu și înțelege prin el ceea ce gândește prin el. Cu aceasta, ceea ce ținea ca ascuns în neliniște filosofarea antică și era în ea, a devenit o înțelegere de la sine clară ca lumina soarelui, astfel că, cel căruia a mai întrebât după aceea, i s-a atribuit o lacună metodologică” (Martin Heidegger, *Sein und Zeit*, Max Niemeyer, Tübingen, 1979, p.2). În acest fel derapajul a continuat.

Derapajul a devenit chiar tradiție. În cartea *Ființă și timp* Heidegger spune că nu își propune să evoce „prejudecățile” ce s-au acumulat și au împiedicat de fapt punerea întrebării privind sensul ființei. „Ele își au rădăcinile lor în însăși ontologia antică” (pp. 2-3). Dar întrebarea va trebui reluată. În *Ființă și timp* Heidegger își propune să facă doar sesizabilă nevoia de a reveni la întrebare.

Deja în *Ființă și timp* Heidegger prezintă o analiză care dezvăluie ceea ce s-a putut numi „ontologia instrumentalistă”. Conform acesteia, în vreme ce vechii greci au mai luat „lucrurile” din experiența umană a lumii drept date, înainte de a le considera ca „instrumente” pentru om, ontologia care i-a succedat a redus „lucrurile” la rangul de „instrumente”. Lucrurile au fost privite tot mai mult sub aspectul „folosirii pentru (Um zu)”.

Heidegger a apăsător ca nimeni altul înaintea lui pe diferența dintre „Zuhandenheit”, sau a fi privit ca instrument, și „Vorhandenheit”, sau a fi privit în sine, după ce a stabilit, în pofida mentalității pozitivistice, că nimic nu este dat ca atare în experiența umană a lumii, ci totul este rezultatul unei abordări „teoretice”. El a argumentat că se ia, în mod tradițional, „Zuhandenheit” ca „descriere ontologico-categorială” a ceea ce este „în sine”, dar „ceva dat (Zuhandenes) este numai pe temeiul a ceea ce este (Vorhandenes)” (p. 71). Ontologic, lucrurile stau altfel.

Lumea nu se reduce nicidecum la ceea ce este dat (zuhanden), dar a ajuns, într-adevăr, să fie socotită astfel. Aceasta fie și numai din motivul simplu că lucrul este considerat în experiența curentă a lumii ca un „instrument (Zeug)”. Heidegger vorbește energic de „constituția de instrument a ceea ce este real (Zuhandenes)” (p. 83), care rămâne, totuși, distinct de ceea ce este.

El va lega apoi întreaga sa analiză a ceea ce este real de „ființarea specific umană (Dasein)”, în funcție de care se stabilește de fapt acea constituție. „Ontologia fundamentală”, cu miezul ei, care este „analitica existențială”, condiționează din profunzime orice ontologie, oricât de „realiste” ar fi opțiunile ei.

Cum se știe, în scrierea *Ființă și timp* concepția asupra ființării umane este construită în jurul „temporalității (Zeitlichkeit)” și al „istoricității (Geschichtlichkeit)”, pe care s-a plasat categoria „griji practice a ființei (praktische Besorgen)” a ființării umane (Dasein). „Istoricitatea” umană, în fond viața în raport cu finitudinea inexorabilă a existenței, condiționează ceea ce este, „istoria (Geschichte)” în întregimea ei, nu invers.

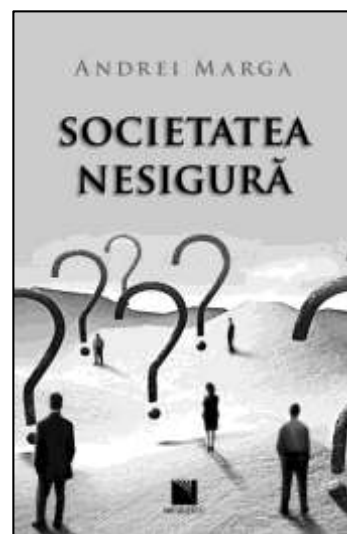
Or, în jurul asumării acestei „istoricități” s-a jucat soarta metafizicii și, cu aceasta, a istoriei. Heidegger echivalează „ființarea în lume” a omului cu instalarea unui neutrum, anonim, impersonal – „das Man”, în poziția de subiect, de „cine?” al evenimentelor. „Cine-le nu este acesta și nici acela, nici sinele și nici unii și nici suma tuturor. Cine este neutrumul, das Man” (p. 126). Acesta

exercită o „dictatură” care instaurează „criteriile mediei (Durchschnittlichkeit)”. El se satisface doar pe sine, ia forma „publicității (Offentlichkeit)” și privează ființa de posibilitățile ei. „Fiecare este altul și niciunul nu este el însuși. Das Man, cu care se răspunde la întrebarea despre cine-le ființării umane cotidiene, este nimeniul căruia întreaga ființare umană colectivă (Untereinandersein) îi este livrată” (p. 128). „Das Man” este sursă de inautenticitate.

Heidegger nu consideră că socialitatea însăși ar fi sursă de inautenticitate (Michael Zimmerman, *Heideggers Confrontation with Modernity, Technology, Politics and Arts*, Indiana University Press, 1990, p. 150 și urm.). Distanțarea sa critică inițială de modernitate nu are nicidecum această formă naivă. Pe Heidegger îl interesează de fapt fenomenele socialității desfigurate, nu utopiile evadării din socialitate. El a rămas indiscutabil sub acest aspect în linia Aristotel, Kant, Hegel, Marx, Max Weber – așadar a celor care au explorat socialitatea existentă din perspectiva unei socialități diferite.

După cartea *Ființă și timp*, Heidegger a avansat continuu pe direcția lămuririi caracterului instrumental al cunoașterii cultivată de tradiția metafizicii, tot mai mult în coordonatele istoriei. De la o vreme, mai ales în *Contribuții la filosofie (1936-38)*, el a trecut mai direct la conceperea alternativei – a vestitului „alt început”, care să permită „ultimului Dumnezeu” să se reveleze. Să reconstituim momentele cheie ale acestei înaintări.

În conferința *Ce este metafizica (1929)* – Heidegger ancorează metafizica în unitatea pe care o restabilește a ființei și nimicului. El spune că „întrebarea metafizică nu poate fi pusă decât în așa fel încât cel care întreabă este prins ca atare în întrebare. De aici rezultă

că interogarea metafizică trebuie formulată în întregul ei și pornind de la situația esențială a Dasein-ului care întreabă” (Martin Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, Editura Politică, București, 1988, p. 33). Cum ne poziționăm față de întrebarea metafizică esențială – de ce este ceva mai curând decât nimicul? – imprimă trăsături la ceea ce facem. „Metafizica este modalitatea de a întreba trecând dincolo de ființare, în așa fel încât ființarea să poată fi redobândită, ca atare și în întregul ei, pentru înțelegere” (p. 47). Trebuie înțeles că „nimicul este mai original decât nulul și negarea” (p. 38), pe care le întâlnim în discuția despre ceea ce este în lume.

Și științele se referă la ființare, dar ele nu vor să știe cum se stă cu nimicul. „Tocmai știința este cea care respinge și lasă deoparte Nimicul ca fiind neînsemnatul” (p. 35). Știința este interesată nu de întregul lumii, în care este reunită existența și nimicul, ci de lucru: „ea dă primul și ultimul cuvânt lucrului însuși” (p. 34), la ceea ce este existent.

Dar înainte chiar de această orientare exclusivistă spre lucru, științele sunt separate, răsfirate. „Domeniile științelor sunt cu desăvârșire separate între ele. Felul în care ele își abordează obiectul este diferit. Această puzderie de discipline dezbinat nu își mai află astăzi o unitate decât datorită organizării tehnice a universităților și a facultăților; ea nu își păstrează o semnificație decât prin caracterul practic al scopurilor pe care le urmăresc diferitele specialități. În schimb a pierit înrădăcinarea științelor în temeiul esenței lor” (pp. 33-34). Or, acesta este de chestionat.

Heidegger spune că nu numai relația științei cu realitatea, ci în general „relația mundană cu ființarea însăși este susținută și călăuzită de o atitudine liber aleasă a existenței umane” (p. 34). În „atitudine” este ascunsă de fapt condiționarea ultimă a cunoașterii umane a lumii. „Relația specifică a științei cu lumea și atitudinea care o călăuzește sunt pe deplin înțelese abia atunci când vedem și surprindem ce anume survine în relația sa cu lumea consolidată astfel. Omul – care la rândul lui este o ființare printre altele – practică știința. În această practicare survine

nici mai mult nici mai puțin decât irumperea (der Einbruch) unei ființări numite om în întregul ființării, și anume în așa fel încât și prin această irumpere ființarea proprie erupe (aufbicht) în ce este ea și în cum este ea. Irumperea care face să erupă (der aufbrechende Eibbruch) ajută, în felul care-i propriu, ca ființarea, acum mai întâi, să ajungă la sine însăși. Această triadă – relație cu lumea, atitudine, irumpere – aduce prin unitatea pe care i-o conferă rădăcina ei comună, o iradiantă simplitate și acuitate a Da-sein-ului în existența marcată de atitudinea științifică” (p.35). Științele vin dintr-o atitudine a oamenilor, irup în viața lor și orientează ființarea umană pe anumită direcție.

Metafizica are capacitatea de a trece mereu dincolo de ființare, căci întrebarea ei bate cel mai adânc: de ce există ceva mai curând decât nimic? Acest adânc este maxim și în raport cu el sunt de judecat toate câte sunt. „Idea «logicii» însăși se dizolvă în vâltoarea unei mai originare modalități de a întreba” (p.46). Metafizica este cea care are capacitatea de a capta întregul ființării.

Numai că istoria metafizicii a înregistrat un derapaj prin aceea că ființarea a fost redusă la existent. Ea a ajuns deja în vechime la principiul după care ex nihilo nihil fit, dar nu a făcut niciodată din nimic o problemă și nu a străpuns existentul cu o interogație mai radicală. Până și Hegel își asumă, în celebra sa *Wissenschaft der Logik*, că Ființa și Neantul coincid, dar coincidența este gândită la el din perspectiva sa dialectică ce omite faptul fundamental – „ființa însăși este în esență finită și se revelă numai în transcendența Dasein-ului menținut în sfera Nimicului” (p. 49). Abia în raport cu Nimicul (Neanțul) ființarea își dezvăluie toate posibilitățile, „abia în Nimicul Dasein-ului ființarea în întregul ei se ridică la posibilitatea care îi este proprie în gradul cel mai înalt, adică ajunge în mod finit la sine însăși” (p. 49). Metafizica este cea în spațiul căreia Dasein-ul poate de acum surveni.

Prelegerea *Despre esența temeiului*, scrisă tot în 1928, face adevărul dependent de o situație mai profundă decât cea pe care o exprimă. În ea se spune de la început că

„adevărul propozițional este înrădăcinat într-un adevăr mai original (stare-de-neascundere), în manifestarea antepredicativă a ființării, pe care o vom numi adevăr ontic” (Martin Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, p. 76). Prin „stare de neascundere” și „stare de deschidere” Heidegger are în vedere ipostaze ale ființării – prima fiind cea a „adevărului ființei”, a doua a „adevărului ontologic”, între ele fiind „trepte”. „Adevărul ontologic” este temelia pe care stau științele.

Pe de altă parte, „ființa” și „ființarea” sunt termenii unei „diferențe ontologice” în virtutea căreia una este „ființa” și altele sunt „ipostazele ființării”. Ca urmare, dacă scopul nostru ca oameni rămâne acela de a accede la ființă, atunci devine clar că ne întâlnim cu ființarea, dar o raportăm la ființă. Este însuși specificul ființării umane (Dasein) că „se raportează la ființări punând în joc înțelegerea ființei” (p. 80). Heidegger numește de acum „transcendență a Daseinului” temeiul „diferenței ontologice”, așadar al împrejurării că se face diferență între „ființare” și „ființă” și se raportează „ființarea” la „ființă”. Consecința pentru înțelegerea adevărului este la îndemână: „esența adevărului trebuie căutată într-un chip mai original decât o permite caracterizarea tradițională a adevărului înțeles ca proprietate a unor enunțuri” (p. 80). Altfel spus, conceptul adevărului ca „adecvare a intelectului la lucruri” (adaequatio rei et intellectus), ca să păstrăm formularea lui Aristotel, nu este ultimul, ci stă pe un concept mai profund.

Cu un alt pas Heidegger echivalează transcendența cu „structura fundamentală a subiectivității”: „a fi subiect înseamnă a fi o ființare care există în și ca transcendență” (p. 83). Omul este acest subiect, iar faptul are consecințe vaste. „1. «Lume» înseamnă mai degrabă un fel-de-a-fi al ființei ființării, decât ființarea însăși. 2. Acest fel-de-a-fi determină ființarea în întregul ei. Ca limită și măsură, el este în fond posibilitatea oricărui fel de a fi în genere. 3. Acest fel-de-a-fi în întregul său este, într-un anume chip, pre-mergător. 4. Acest fel-de-a-fi în întregul său, deși premergător, este el însuși relativ la Dasein-ul uman. Prin urmare, lumea ține de Dasein-ul

uman, cu toate că ea cuprinde într-un întreg ființarea toată și, odată cu ea, Dasein-ul” (p. 88). Lumea este, așadar, în relație cu ființarea umană (Dasein), în înțelesul că este felul acesteia de a fi, dar și în înțelesul că depinde ea. Lumea este, de fapt, „un proiect (Entwurf) de lume realizat de Dasein”, iar Dasein-ul este „în esența ființei sale configurator de lume (weltbildend)” (p. 105). De aici plecând se poate înțelege ceea ce se petrece în lume.

Prelegerea *Despre esența adevărului* (1928) aduce pe scenă explicit tema „depășirii metafizicii” plecând de la interogarea „adevărului ființei, nu numai al ființării”, și cu convingerea că „abia pornind de la Dasein-ul în care omul se poate așeza, se pregătește pentru omul ce ține de istorie, o apropiere de adevărul ființei”. Heidegger face aici primele semnalări ale trecerii la interogarea istoriei ființei: ce s-a petrecut cu ființa de a lungul istoriei?

Dar el nu dezvoltă semnalările, ci se concentrează asupra a ceea ce precede ontologic conceptul curent al adevărului, ca adecvare a intelectului la lucruri. „Adevărul nu sălășluiește în chip original în propoziție” (Martin Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, p. 143). El își ia orientarea în funcție de lucruri, pentru a se adecva, din faptul mai profund al libertății. De aceea, „esența adevărului, conceput ca acea corectitudine a enunțului, este libertatea” (p. 143). La rândul ei, „libertatea se dezvoltă a fi faptul de a lăsa ființarea să fie” (p. 145), ce se lasă echivalat cu „a te implica în ființare” – sinonimă cu asumarea unei „ec-sistențe” ce vine din ordinea ființării. Omul este și face istorie (Geschichte) doar „în modalitatea ec-sistenței” (p. 148). Și libertatea lui este încadrată, altfel cade ea însăși în neadevăr. „De aceea, întrebarea privitoare la esența adevărului nu ajunge în domeniul original al investigației decât atunci când, aruncând o privire prealabilă înspre esența plină a adevărului, ea include – în dezvoltarea acestei esențe – și meditația asupra neadevărului” (p. 148). Iar neadevărul poate lua forma unei ascunderi a ființării (p. 151) sau chiar a un ei „rătăcirii” (p. 153). Ascunderea ființării ascunse în întregul ei își exercită dominația în scoaterea

din ascundere a ființării aflate în joc, această scoatere din ascundere devenind, în calitatea ei de uitare a ascunderii – rătăcire” (p. 154). De aceea, „întrebarea privitoare la esența adevărului” ar trebui să fie, totodată, și „întrebarea privitoare la adevărul esenței” (p. 157), căci ar trebui să ieșim, ca umanitate, din a considera ființarea drept ființă sau a accepta că ființa se confundă cu ființarea din fața noastră. Problema ființei, problema „sensului ființei”, problema „adevărului ființei” – putem găsi și alte formulări – aceste probleme, așadar, s-au pus la Heidegger ca probleme ale istoriei și, implicit, ca ceva de rezolvat în viața oamenilor.

Pe acest suș al criticii metafizicii instrumentaliste Heidegger s-a oprit asupra lui Platon dintr-un motiv solid. În *Doctrina lui Platon despre adevăr* (1930-31) el examinează ceea ce consideră a fi „începutul metafizicii” – disciplina ce consideră că omul are a-și ridica privire spre ideile lucrurilor. Metafizica ar fi fost prefigurată deja în celebrul mit al peșterii. „Metafizica este guvernată în întregime de strădania de a defini ce anume este omul și care este poziția lui în mijlocul ființării” (Martin Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, p. 200). Ea este și inaugurare a „umanismului”.

Dar este aici și ceva încă mai adânc: odată cu Platon se trece de la „adevărul conceput ca neascundere (Unverborgenheit)” la „adevărul conceput drept corectitudine (Richtigkeit)”. „Adevărul nu mai este, ca stare de neascundere, trăsătura fundamentală a ființei însăși, ci el este, odată devenit corectitudine, ca urmare a supunerii sale la Idee, semnul distinctiv al cunoașterii ființării. Începând de atunci există aspirația către adevăr în sensul corectitudinii actului de a privi și a orientării privirii. Începând de atunci devine decisivă, în toate orientările fundamentale către ființare, dobândirea unei priviri corecte asupra ideii” (pp. 198-199). Așa stând lucrurile, se poate spune că Platon a modificat esența adevărului și a pus metafizica europeană pe o anumită cale, ce avea, potrivit lui Heidegger, să culmineze cu doctrina voinței de putere a lui Nietzsche. Este calea pe care „potrivit cu esența

adevărului conceput drept corectitudine a reprezentării ființării, omul gândește în funcție de «idei» și apreciază tot ce este real în funcție de «valori»” (p. 202). Filosofia a rămas pe această cale.

Numai că astfel s-a ajuns să conteze prea puțin cum se stă cu valorile în ființarea efectivă a omului și dacă nu cumva se poate privi mai profund. „Starea-de-neascundere concepută platonician rămâne prinsă în relația dintre vedere, percepere, gândire și enunțare. A păstra această relație înseamnă a abandona esența stării de neascundere” (p. 202). Abandonare la care Heidegger procedează energic.

În *Introducerea în metafizică* (1935) Heidegger trece la critica în orizont larg a metafizicii. Plecând de la întrebarea „de ce există ceva mai curând decât existentul?”, care ține de metafizică, el observă că fysis-ul grec, care determină de la origini metafizica, mai sugera la început ființa existentul, dar treptat s-a suprapus cu existentul. Și Toma, și Hegel, și Nietzsche rămân la înțelegerea metafizicii ca ceva aidoma fizicii inițiale. Și la ei se intră pe cursul suprapunerii dintre ființare și existent.

Corelat, ființa este transferată sferei chestionării transcendente – un transcendent înțeles drept „conștiință subiectivă”, fără să se ajungă la dimensiunea transcendentă determinată de „temporalitatea existențial-ekstatică a ființării umane” (Martin Heidegger, *Introduction a la metaphysique*, Gallimard, Paris, 1967, p. 30). Ființa este astfel aliniată la existent și redusă la acesta.

Este nevoie de abordarea metafizicii pe altă direcție decât cea a întrebării ei fundamentale amintite. Anume, pe direcția distincției dintre existent și ființă, care nu se lasă nicidecum confundate, a explicării existentului și apoi a examinării ascunderii și deschiderii (Aufgeschlossenheit) ființei. Problema ființei intră astfel în avanscenă, chestiunea metafizicii fiind doar o pregătire pentru aceasta. „Noi îndreptăm chestionarea spre ființa existentului. Noi chestionăm existentul în ceea ce privește ființa sa” (p. 44). Nu putem fi de acord cu opinia sceptică a lui Nietzsche, după care ființa ar fi unul dintre

acele concepte pe cale de a se „evapora” ale „tradiției occidentale”, dar suntem de acord că ființa a devenit o problemă gravă.

Aceasta deoarece ființa este „destinul spiritual al Occidentului”, care acum este în pericol. „Într-un timp în care ultimul colț al globului terestru a fost supus dominației tehnicii și a devenit exploatabil economic, în care orice ocurență care se vrea, în orice loc în care se vrea, în orice moment în care se vrea a devenit accesibilă pe cât de repede se vrea, și în care se poate trăi simultan un atentat contra unui rege în Franța și un concert simfonic la Tokyo, când timpul nu mai este decât viteză, instantaneitate și simultaneitate, iar timpul ca proveniență a dispărut din ființarea umană a tuturor oamenilor, când boxerul este considerat ca un mare om al unui popor, iar asamblarea maselor de milioane de oameni constituie un triumf; atunci într-adevăr întrebarea «În ce scop? – încotro mergem? – și ce urmează?» Este totdeauna prezentă și, în felul unui spectru, traversează toată această vrăjitorie” (p. 49). Este de pus în aceste condiții întrebarea privind ființa plecând de la existent, dar trecând dincolo de existent. „Iar a întreba: «ce este ființa?» – aceasta nu semnifică nimic mai puțin decât a recuceri începutul ființării noastre umane spirituale ca proveniență, pentru a o transforma într-un nou început” (p. 50). Dar întrebarea este de pus relativ la realitatea decisivă, care este, pentru noi, legată acum de „destinul Europei”, în care „se decide destinul Pământului” (p. 53). După idealismul german „a urmat o epocă care nu mai era destul de puternică pentru a rămâne pe măsura grandorii, amplitudinii și autenticității originale a acestei lumi a spiritului, adică pentru a o realiza cu adevărat, ceea ce este altceva decât a aplica simplu sentințe și idei... Toate lucrurile au căzut la același nivel, care este asemănător suprafeței cernite a unei oglinzi care nu mai reflectă ceva, care nu mai trimite la nimic. Dimensiunea predominantă a devenit cea a extensiei și numărului (p. 57). „Spiritul” devine „intelect”, care se reduce la a considera și estima lucruri deja date și posibilitatea de „a le fabrica pentru a le înlocui” și se subordonează „organizării”, ca instrument.

Odată cu *Contribuții la filosofie* Heidegger aduce schimbări ample. Accentul este pus, în continuare, pe critica metafizicii instrumentaliste și a cunoașterii pe care aceasta o favorizează, dar și mai mult pe alternativa la această metafizică. Între timp, a devenit indispensabil un „alt început”. De ce este în discuție „începutul”? „Pentru că numai cel mai mare proces (Geschehen), cel mai profund eveniment, ne poate salva din pierderea în întreprinderea de pure evenimente (Begebenheiten) și mașinații” (pp. 65-57). „Evenimentul” este mereu „începutul”, – „începutul ultimului Dumnezeu”.

În *Scrisoarea despre umanism* (1946) Heidegger spune că a sosit timpul de „a ne elibera de interpretarea tehnică a gândirii, ale cărei origini urcă în urmă până la Platon și Aristotel”, căreia „îi este proprie abandonarea ființei ca element al gândirii” (Martin Heidegger, *Lettre sur l'humanisme*, Aubier, Montaigne, Paris, 1964, p. 31). Rigoarea gândirii nu rezidă nicidecum doar în „exactitudinea fabricată, adică tehnică-teoretică a conceptelor”, ci poate fi și aceea „a rămânării în elementul ființei”.

Dar gândirea a intrat, între timp, sub „dictatura publicității” (p. 39), iar „absența patriei a devenit un destin mondial” (p. 101). Totul este încredințat „tehnicii”, or „tehnica este în esența ei un destin istorico-ontologic al adevărului ființei, încât ea se sprijină pe uitarea ființei... Pe cât este o formă de adevăr, tehnica își are fundamentul în istoria metafizicii. Aceasta din urmă este ea însăși o fază marcantă în istoria ființei, singura ce se poate îmbrățișa până aici dintr-o privire” (p. 105). Nici antropologismul, de orice nuanță, nici, comunismul, nici naționalismul sau internaționalismul nu sunt soluții. „Pretutindeni, exilat din adevărul ființei, omul se învâрте în jurul lui însuși ca animal rațional” (p. 107). O neputință s-a extins de fapt continuu. „Nici o metafizică, fie ea idealistă, materialistă sau creștină, nu mai poate, după esența ei, și nici în virtutea eforturilor pe care ea le încearcă pentru a se desfășura, să recupereze cu destinul, prin care eu înțeleg: a ajunge din urmă și a reuni în gândire ceea ce este actualmente

împlinit din ființă”(p. 107). Istoria a coplesit viziunile existente.

Ceea ce mai rămâne este doar îmbrățișarea perspectivei ființării umane ca „ek-sistență”. Aceasta deoarece „omul nu este stăpânul existentului. El este păzitorul ființei” – condiție legată fundamental de faptul că „în esența sa istorico-ontologică, omul este acest existent a cărui ființare ca ek-sistență constă în aceea că el locuiește în proximitatea ființei. Omul este vecinul ființei” (p. 109). Metafizicii tributară tehnicii și abordării instrumentale a lumii, ce devine tacit instrumentalizare a ființării umane, Heidegger le opune polemic gândirea axată pe „ek-sistență” ca mod uman de a sta în vecinătatea ființei.

Conferința *Întrebare privitoare la tehnică* (1953) consolidează opțiunile acestei gândiri printr-o reflecție asupra esenței tehnicii. „Tehnica nu este un simplu mijloc. Tehnica este o modalitate a scoaterii din ascundere” (Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, Univers, București, 1982, p. 113). Anume este acea modalitate a „producerii” – numai că este un fel aparte de „producere”. „Scoaterea din ascundere care domină în tehnica modernă este o cerere insistentă de livrare (Herausfordern) prin care naturii i se pretinde, în chip insolent, de a ceda energie care poate fi extrasă și înmagazinată ca atare” (p. 115). Această scoatere din ascundere are „caracterul de constrângere, în sensul de cerere insistentă de livrare. Aceasta survine prin faptul că energia ascunsă în natură este eliberată, ceea ce a fost extras prin eliberare este transformat, ceea ce a fost transformat este înmagazinat, ceea ce a fost înmagazinat a fost repartizat și ceea ce a fost repartizat a fost redistribuit. Extragerea, transformarea, înmagazinarea, repartizarea, redistribuirea – sunt moduri ale scoaterii din ascundere” (pp. 116-117). Cineva „dirijează” însă aceste moduri. „Dirijarea și asigurarea ajung chiar să devină trăsăturile principale ale scoaterii din ascundere care cere cu insistență livrare” (p. 117). Cererea insistentă de livrare face ca obiectele

să fie plasate în „situație disponibilă” pentru „comandă”.

La comandă sunt, desigur, oameni, dar și oamenii aparțin „situației disponibile”. Nu există vreo distincție din partea cererii de „situație disponibilă” și, mai adânc, de „livrare”. Iar „revendicarea ce constă în insistenta cerere de livrare și care îl strânge pe om laolaltă să supună comenzii ceea ce iese din ascundere ca situație-disponibilă o numim Ge-stell” (p. 120). Acesta este esența tehnicii moderne, fără să fie de ordinul tehnicii.

Heidegger ancorează tehnica modernă și esența ei, care este Ge-stell-ul, în științele moderne, începând cu nucleul lor inițial, care a fost fizica modernă. Oricum s-a poziționat aceasta, „ea nu a putut și nu poate renunța la a face ca natura să apară într-un mod care să poată fi stabilit pe calea calculului și să rămână sub forma unui sistem de informații, în sfera supunerii-la-comandă” (pp. 123-124). Se pot discuta relațiile dintre știința modernă și tehnica modernă, dar este tot mai clar că „tocmai datorită faptului că esența tehnicii moderne rezidă în Gestell, tehnica este obligată să folosească știința exactă a naturii” (p. 124). Doar câtă vreme nu se cercetează destul se menține impresia înșelătoare că tehnica modernă ar fi știință aplicată!

Tehnica modernă ne apare astăzi ca un „destin”. Heidegger era de părere că acest „destin” nu este doar un pericol oarecare, ci este „pericolul însuși”. Acesta face ca pe culmile modernității științifico-tehnice să se ajungă la ceva șocant – „în realitate omul nu se mai întâlnește astăzi nicăieri cu sine însuși, adică cu esența sa” (p. 128). Heidegger conchide cu o previziune alarmantă. „Ge-stell-ul blochează atât strălucirea cât și acțiunea determinantă a adevărului... Dominația Ge-stell-ului amenință cu posibilitatea ca omului să-i fie refuzat să poposească într-o scoatere din ascundere mai originară și să descopere chemarea unui adevăr mai apropiat de început” (p. 129). Heidegger nu a întrevăzut ieșirea de sub această dominație, dar a continuat să caute, până la capăt, o soluție.

(Fragment din volumul Andrei Marga, *Heidegger*, în curs de tipărire)

Andrei MARGA

**„Acum suntem într-o lume
în care s-au pierdut
siguranțele de odinioară,
un fel de darwinism...”**

Ioan Pinte: – Domnule Andrei Marga, sunteți o personalitate proeminentă a culturii noastre, implicat decisiv în reforma învățământului românesc, activ public, național și internațional, în ceea ce privește istoria filozofiei, filozofia, gândirea europeană, mișcările de idei. Diagnosticați exact și precis tarele lumii în care trăim. Cărțile d-voastră au la bază o gândire solidă, fundamentală, reflexivă cu privire la om, teologie, Dumnezeu, știință, societate, trecut, prezent, viitor etc. Practicați o filozofie care este absolut necesară pentru vremurile acestea tulburi și de mari schimbări pe care le trăim. Sunteți, cu alte cuvinte, gânditorul-pedagog de care lumea noastră, aflată într-o mare derivă, se pare de neoprit, are mare nevoie. Socotiți aceste constatări începutul dialogului nostru și faceți, vă rog, o proiecție/apreciere de specialist, pornind de aici, asupra timpului ce ni s-a dat, timp pe care îl traversăm absolut haotic, copleșit de mediocritate, fără repere și fără prea mari perspective...

Andrei Marga: – Aș spune că cine a trăit ultimele cinci decenii a putut parcurge la noi trei lumi. A fost lumea crizei anilor optzeci, cu prăbușirea socialismului răsăritean, care a fost așteptată de marea majoritate a populației. A fost apoi, lumea euforiei legate de satisfacția eliberării și a posibilității de a lucra la articularea unei societăți bazate pe noi valori – libertate, drepturi, pluralism, democrație, stat de drept, deschidere spre lume. Acum suntem într-o lume în care s-au pierdut

siguranțele de odinioară, un fel de darwinism a ocupat cugetele, iar democrația este pusă la încercare. Din acestea vine, cred eu, deriva de care vorbiți. Să detaliem, câtuși de puțin.

Pierderea siguranțelor nu este o premieră istorică. În definitiv, siguranța lui Leibniz, că trăim în cea mai bună dintre lumi posibile, a fost ruinată de cutremurul de la Lisabona (1755). Siguranța iluministilor, că oamenii procedează eminentemente rațional, a fost infirmată de primul război mondial. Siguranța că economia de piață va fi organizare fără cusururi au risipit-o crizele din 1929 și 2008. Siguranța că democrațiile aduc pacea și lumina a fost pusă la îndoială de alunecarea acestora în dictaturi mai mult sau mai puțin fătășe. Siguranța că oamenii iau ca limită a luptelor lor viața altor oameni și nu devin bestii a infirmat-o Auschwitz-ul. Siguranța lui Adam Smith că, odată libere, popoarele vor lua decizii înțelepte o contrazic derapajele. Siguranța că lumea se îndreaptă, după 1989, spre societăți ale libertăților cetățenești și ale democrației se circumstanțiază.

Starea lumii de azi este cel puțin preocupantă. „Progresul minții umane”, de exemplu, n-a adus neapărat legislații mai bune, iar libertățile nu rezolvă totul. În fapt, mult căutata „natură” a lucrurilor nu mai este de găsit în afara instrumentelor existente de observare și măsurare, de care depinde. Cel puțin de la formularea „principiului nedeterminării”, al lui Heisenberg, încoace, este clar că este imposibil să găsim acea natură

pe care să o luăm ca reper. Istoria se face, de acum, mai cu seamă în mediile ce interacționează complicat ale politicii, banilor, pasiunilor, mediatizării, proiectelor de dominație, proiectelor pur și simplu, și a devenit „impenetrabilă”. Contextele au luat sub control și au relativizat valorile (adevărul, binele, frumosul etc.), în loc ca acestea să iradieze în jur. Științele etalează tot mai multe cunoștințe despre aproape orice, dar oferă prea puțină cunoaștere sigură și înțelegere a ceea ce se petrece în jur. Complexitatea a sporit din toate direcțiile. Evenimente ale naturii – taifunuri, cutremure, vulcani etc. – explodează, iar viruși necunoscuți intră în viața umanității. Mediul natural a redevenit o mare necunoscută, mediul tehnologic sporește dependențele vieții, manipularea mediatică modifică viețile în societate.

Andrei Marga la Biblioteca Județeană George Coșbuc din Bistrița.
Gazdă, Ioan Pinte, director

Nesiguranțele ocupă terenul siguranțelor de odinioară, încât nu mai poți pași în realitate fără să pășești în nesiguranță. S-a intrat, sub multe aspecte, în „societatea nesigură” (vezi detaliat în A. Marga, *Societatea nesigură*, Editura Niculescu, București, 2016). Aceasta este diagnoza pe care am propus-o într-o discuție internațională riguroasă.

Efectul cel mai sesizabil al nesiguranței este acum mentalitatea de „luptă pentru existență” și, mai ales, de „luptă pentru putere” – o mentalitate darwinistă, așa spune, care s-a instalat. Ea face ca în unele țări înși ajunși la decizii în mod democratic să nu facă altceva

decât să submineze democrația pentru a-și perpetua avantajele și bruma de putere.

Chiar ieri observam, în sistemul de conferințe internaționale accesibil online, un foarte bun ministru american al finanțelor, Henry Paulson, care atrăgea atenția că aceste „lupte” sufocă economia și societățile și că nu este posibilă nici refacerea economică dacă oamenii vor doar confruntare. Cooperarea este condiție a propășirii, cum este și a anihilării pandemiei covid 19, căreia nu i se dă altfel de capăt. Din nefericire, însă, cooperarea nu este încă pe agendă.

Trăim epoca neoliberalismului, numai că acesta a lărgit la maximum libertățile, dar nu a putut să sudeze de ele răspunderile. Mulți cred, de altfel, că, de fapt „istoria s-a sfârșit” și că viitorul s-a închis. Sunt influente teorii care își asumă această premisă falsă.

Cum se vede tot mai clar, în lume sunt mari neajunsuri – de pildă, inegalitatea se extinde! Sunt mari provocări – bunăoară, cunoașterea existentă este depășită de pericole! Neliniștile sporesc – cum se observă și într-o democrație ca cea americană, care nu avea până acum dificultăți de recunoaștere a rezultatelor alegerilor!

Mari teologi spun că „este o lume deja pierdută”. În opinia mea, mai rămâne, totuși, o soluție practicabilă. Ea constă în democratizare – o democratizare identică cu o comunicare nedistorsionată de structuri și unită cu meritocrația. Pare ceva „deja vu”, cum spun francezii, dar este soluția mai profundă. În cartea *Ordinea viitoare a lumii* (2017) și, relativ la țara noastră, în volumul *România în Europa actuală* (2018), am argumentat această optică. Ca individ, ești sub vremi, cum spunea cronicarul, și nu ai cum să corectezi singur cursul luat de societăți întregi, dar poți să argumentezi.

În opinia mea, deriva ar putea fi oprită și s-ar putea reveni la rațiune. Ne aflăm în situația unei degradări grave a democrației, de care s-au legat speranțele. Ieșirea din situație nu este nicăieri alta decât democratizarea.

„Filosofia este veritabilă numai dacă privește viața omului ca întreg.”

– Ați adus teologia în orizontul filozofiei, al științei. Ați scris o carte, după părerea

mea, fundamentală: „Religia în era globalizării”. Raportați mereu gândirea d-voastră la marii teologi, marii filozofi, marii oameni de știință. De exemplu: Hans Kung, Joseph Ratzinger, Jurgen Habermas etc. Cu unii dintre ei v-ați întâlnit, ați dialogat... Teologia, e limpede, este un mod de viață. Poate filozofia să fie, în zilele noastre, un mod de viață? Pierre Hadot zice că da. Andrei Marga?

– Într-adevăr, religiile timpului nostru, intermediare, inevitabil, de elaborările teologice respective, se regăsesc în viața multor oameni. Ele induc persoanelor un mod de viață. O anumită delicatețe, unită cu disponibilitatea la un fel de detașare de valurile înșelătoare ale vieții mundane! Dacă ești la Tokyo, la Seoul, sau la Beijing vezi mulți oameni care trăiesc conform preceptelor budismului. La Ierusalim îi vezi pe cei care întruchipează străvechea așteptare a lui Messia. În creștinism, sihaștrii de variate feluri se dedică celor sfinte. Putem lungi lista exemplilor.

Este clar că mai sunt oameni în lume gata să se dedice unor prescripții scripturale și exemple ale fondatorilor. Sunt, apoi, oameni care întruchipează mesaje străvechi în viața lor și le duc mai departe în istorie. În iudaism, rabinii, în creștinism ierarhii. Apoi, sunt mulțimi mari de oameni care își fac viața conform conduitei potrivit preceptelor marilor religii și denotațiunilor din sânul lor.

Dar, în vreme ce religiile se adresează inimii, sufletului, să spunem mai simplu, în orizontul „mântuirii”, filosofia se adresează, prin natura ei, intelectului, în cazul optim rațiunii, în vederea „vieții bune”. Cel puțin de la greci încoace, filosofia este și un răspuns la întrebările privind cetatea, comunitatea, umanitatea în care oamenii ar putea ajunge la acea viață. Filosofia este veritabilă numai dacă privește viața omului ca întreg.

Desigur, teologia și filosofia nu au fost și nu sunt nici astăzi atât de separate cum se crede. Ele interferează, încât înțelepciunea, când se atinge, unește aspirația la „mântuire” cu năzuința la „viața bună”. Unire extrem de anevoioasă, dar care este performanța performanțelor în materie de viziuni cuprinzătoare!

În filosofie, ca generații, suntem după atacul „noilor filosofi” ai anilor optzeci, care au susținut că tablourile cuprinzătoare asupra lumii antrenează captivitatea individului. Totalizarea în materie de viziune ar fi doar preambulul controlului total în societate. Încă se iese greu de sub acest atac, dar se va ieși, căci, pe de altă parte, fără a capta realitatea ca întreg nu poți capta în termeni nici viața umană ca întreg. Cele două sunt legate launtric.

De aceea, o urgență este acum elaborarea de viziuni filosofice pe un sol pe care au intervenit globalizarea, digitalizarea, trecerea la neuroștiințe – cel puțin acestea. Interesant, două personalități care au contribuit enorm la actuala conștiință de sine a umanității, Habermas și Joseph Ratzinger, se plâng că este prea mic efortul de elaborare de viziuni cuprinzătoare.

Această situație a filosofiei are urmări imediate. De pildă, direcțiile politice care concurează astăzi au strategii, au tactici, dar nu au doctrină, și nici viziune. Cel mai bun sociolog german de la această oră, Armin Nassehi, a și publicat o carte profundă în care a observat că social-democrația nu și-a mai elaborat doctrina pentru epoca globalizării și digitalizării, iar liberalismul actual, neavând nici el doctrină, procedează ca și cum societatea s-ar lăsa plasată într-un container.

Desigur, sunt și filosofi la care regăsești în comportament, deci ca mod de viață, filosofia cu care au creat praguri în istoria cugetării. Dintre cei pe care i-am cunoscut personal, nu pot să nu menționez prelungirea până și în umanitatea gesturilor curente, curtenitoare și atente la celălalt, a filosofiei comunicării la Habermas, felul efectiv disponibil la a-l asculta pe altul al lui Rorty, interesul de a capta trăirea interioară a partenerului de argumentare al lui Putnam, expansivitatea vorbirii și manifestării din partea lui Derrida, ca prelungire a filosofiei sale axate pe deconstrucție.

„Se elaborează prea puține monografii lămuritoare.”

– *Privesc cu multă admirație o fotografie din anul 1985, făcută la Sibiu, în care*

sunteți împreună cu Constantin Noica. L-ați cunoscut bine? Ce ne puteți spune despre filozofia lui? Cât mai contează redescoperirea acestei filozofii în contextul gândirii și reflecției filozofice contemporane?

– Am avut multe discuții cu Constantin Noica. Ultima sa călătorie la Cluj-Napoca a fost în drum spre Iași și l-am găzduit la noi acasă, împreună cu soția. Am invitat imediat în seara acelei zile numeroși colegi, încât am avut și un colocviu de neuitat.

Ministru al Educației Naționale al României, 1997

Înainte de aceasta, asiguraseam ca profesorul cu care lucrasem la Erlangen, Manfred Riedel, să-l invite la vestita universitate – mai ales că ilustrul profesor intrase deja în cercul mai restrâns al celor care conduceau Societatea Heidegger. Invitația a venit, Constantin Noica a fost la Erlangen și a susținut conferința „Ce este individualul?”

Mă întrebați de filosofia lui Constantin Noica. Personal rămân la abordarea din prima mea încercare de construcție filosofică – volumul *Raționalitate, comunicare, argumentare* (1992), reluată ulterior în *Rațiune și voință de rațiune* (2018). Atunci am spus că scrierile lui Constantin Noica apără, în „materii”, firește, diferite, una și aceeași „idee”. Filosoful a operat disocieri precum cea dintre „depășirea faptelor prin sinteză” și „depășirea prin fundamentare” (*Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz, Kant*, 1936); dintre „a afla înțelesuri” și „a pune înțelesuri” (*De Caelo*, 1937); dintre

programul unei *philosophia perennis* și cel al identificării unui *ingenium perenne* (Schiță pentru istoria lui cum e cu puțință ceva nou, 1940); dintre „rațiunea ca și cuminenie” și „rațiunea ca nebunie” (*Jurnal filosofic*, 1944); dintre „câmpul logic” și „câmpul semantic” al cuvintelor (*Rostirea filosofică românească*, 1970); dintre „a fi în” și „a fi întru” (*Sentimentul românesc al ființei*, 1978); dintre „devenirea întru devenire” și „devenirea întru ființă” (*Devenirea întru ființă*, 1981); dintre „logica thetică” și „logica tematică” (*Scrisori despre logica lui Hermes*, 1986) – ca să amintesc doar câteva. Constantin Noica nu numai că a îmbrățișat de fiecare dată al doilea termen, dar a procedat la fundamentarea și explicitarea, apoi aplicarea opțiunii sale.

Mai cu seamă după publicarea principalei sale lucrări de ontologie, *Devenirea întru ființă*, Constantin Noica vorbea, pe bună dreptate, de „modelul meu ontologic”, ce cuprinde triada individual-determinații-general. Aceasta, împreună cu „ideile-operatorii” („sinele” și „sinea”, „devenirea întru devenire” și „devenirea întru ființă”, „a fi în” și „a fi întru”, „limitația ce limitează” și „limitația ce nu limitează”, „contradicția unilaterală”) era menită să asigure inteligibilitatea întregii realități.

Pentru a înțelege filosofia lui Constantin Noica, este esențial să se ia în seamă exprimările în publicații internaționale. Bunăoară, în „autoprezentarea” publicată în *Filosofia oggi* (1985) filosoful evoca drept năzuință statornică a cercetărilor sale aflarea unei *scientia universalis*, a unei *mathesis universalis*: un fel de „structură comprehensivă” a relațiilor de ordin etic, istoric, filosofic, artistic, ca și al celorlalte relații, care, în comparație cu proiectele similare ale lui Descartes și Leibniz, să fie o „știință a vieții” și, în același timp, o „știință a individualului”.

Constantin Noica scria că „ceea ce am urmărit prin *Tratat* și acum, prin *Logică*, este să dau statut ontologic individualului, în condițiile în care filosofia ancorată într-un general (în «cer») rupt de individual, termină prin a-l condamna”. El a luat distanță de individualismul ce vede în individ chiar scopul universului, dar și de colectivismul ce

lasă individul să se piardă în mulțimea amorfă, în numele unui alt individualism – cel al „dobândirii plinătății ființei”. Aceasta presupune, în concepția sa, plasarea individului nu în relația „a fi în” general, ci în relația „a fi întru”, trecerea lui, cu alte cuvinte, de la „sinele individual” la „sinele lărgit”.

Acest raport dintre individual și general, inspirat, cred, de etica creației culturale, Constantin Noica l-a exploatat sistematic. Pe planul logicii, prezentată în *Scrisori despre logica lui Hermes* (1986), el opune „logicii trecute”, acaparată de „subsumări”, valabilă pentru „realitățile individuale inerte”, o „logică filosofică”, care „tinde să redea formele ce se creează printr-un general nou, care efectiv nu e dat ci se face odată cu individualul și prin acțiunea lui”. Conceptul central al acestei logici este *holomerul* (sau *holoformul*), prin care se înțelege „individualul încărcat cu sensurile generalului”, care odată intrat în devenire (ceea ce este echivalent cu intrat în realitate), produce toate raporturile și formele logice. Plecând de la el, autorul *Scrisorilor despre logica lui Hermes* introduce „determinația” ca al treilea termen al logicii (alături de individual și general), înțelegând prin ea ceea ce se ivește atunci când „un individ fixat în generalurile sale cum este, se deschide către un general nou”, pentru ca, în continuare, să realizeze, având această premisă, un nou tabel al judecăților (alternativ la cel kantian) și să pună tipurile de judecăți în legătură cu „rostirile fundamentale”, stabilind astfel o originală legătură între logică și filosofia culturii. Conferința „Was ist das Individuelle?” (susținută în 1985 la Universitatea Erlangen-Nürnberg) este, în orice caz, cheia indispensabilă pentru cel care vrea să-l înțeleagă pe Constantin Noica. Ea permite sesizarea unității profunde a operei filosofului.

Filosofia contemporană a parcurs „cotituri” dincoace de generația lui Constantin Noica. Este vorba nu numai de „cotitura hermeneutică”, pe care el încă o reprezintă, dar și de „cotitura lingvistică”, de „cotitura pragmatică”, de „cotitura neuroștiințelor”, de pildă.

Dar evoluția istorică nu ar fi o piedică a răspândirii cunoștințelor despre un filosof. Piedica generală la consacrarea de autori din

România este alta. Se elaborează prea puțin monografii lămuritoare – adică monografii ce ies din alternativa sau omagiu în grabă sau denigrare. Numai atunci cultura română, în ceea ce are și cât are, va fi cunoscută, când va elabora monografii. Vedem bine cum stau lucrurile cu Constantin Brâncuși, cu Liviu Rebreanu, deși aceștia nu stau cel mai rău, cu Lucian Blaga și cu mulți alții. Se poate spune simplu despre o cultură – nu monografiez, deci nu profilezi și contezi anevoie!

„Apăr «triunghiul Ierusalim-Atena-Roma» ca fundament al Europei.”

– *Activitatea d-voastră a fost onorată în țară, dar mai ales în străinătate, cu ordine, medalii, premii. În 2005, ați primit Premiul Herder. Sunteți, spre mândria noastră, în galeria unor mari personalități care au primit acest premiu. Amintesc câteva: Tudor Arghezi, Imre Kertesz, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Milan Kundera, Constantin Noica, Adrian Marino, Peter Esterhazy, Marin Sorescu, Arvo Part, Anatol Vieru, Svetlana Alexievici. Un asemenea premiu, pe lângă faptul că propulsează o personalitate națională în plan internațional, aduce mari servicii țării din care provine laureatul. Ce a însemnat pentru Andrei Marga premiul Herder?*

– Grație unui fost asistent al lui Nicolae Iorga, profesorul Nicolae Drăgan, care și-a găsit după război loc la Liceul „Stefan Ludwig Roth” din Mediaș, am fost încurajat și trimis la lecturi din greu. Am putut astfel veni la facultate cu media maximă la bacalaureat și cu lecturi din liceu în ceea ce se publicase la nivelul „micii liberalizări” din România anilor șaizeci. Mihai Ralea, Tudor Vianu, George Călinescu, literatura istorică și beletristica timpului erau pe primul plan.

Am înființat un mic club de lecturi și discuții ale elevilor, împreună cu cel mai bun prieten din adolescență, Hans Werner Orth, în locuința unui coleg, Augustin Bora, devenit mai târziu renumit preot ortodox în Cluj-Napoca. Eram la curent cu ceea ce se petrecea în lume. Pot spune că prietenul meu m-a familiarizat și mai mult cu „problema germa-

nă”, prin care aveam să ajung la „chestiunea evreiască” – spre a folosi termenii atunci în circulație – care au rămas preocupante pentru mine. Am și aspirat apoi, mereu, să cunosc la fața locului țările respective, Germania și Israelul.

Am căpătat, în orice caz, deja la Mediaș, o percepție a istoricității concrete. M-a marcat, însă, durabil, studiul, încă din primii ani de studenție la universitatea din Cluj, al operei lui Hegel, care tocmai era tradus în coordonarea lui D. D. Roșca. Cu greu egalabilul traducător al lui Hegel am și început, ca generație, pregătirea în filosofie. Viziunea potrivit căreia universalul există, dar există prin particular și individual, era impresionantă!

Semnând Magna Carta Universitatum, Bologna, 2001

Citiseam ca student sinteza lui Herder *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* (1783), încât atunci când Universitatea din Viena și Fundația „Alfred Toepfer” din Hamburg m-au anunțat că mi s-a acordat „Premiul Internațional Herder”, m-am bucurat din toată inima, firește. M-am bucurat și suplimentar: la Herder aveai particularul, individualul, istoria concretă. Am și spus în încheierea discursului „Ce ne învață astăzi Herder?”, pe care l-am rostit în numele premiaților de atunci, în Aula universității din capitala Austriei. „Nu se poate atinge o integrare europeană sustenabilă fără ca aceasta să fie construită pe bazele culturii trăite de cetățeni. Europa este mai mult decât o organizare a economiei, a securității și a științei. Nu poate fi fără acestea, dar Europa nu este posibilă nici fără o anumită dezvoltare

culturală. Iar în această privință, Herder ne învață ceva extraordinar de important: viața umană, câtă vreme rămâne legată de un sens perceptibil, se desfășoară în culturi ale comunităților, care au, inevitabil, anumite trăsături proprii. Schimbările care nu sunt susținute de dezvoltări culturale înăuntrul comunităților umane pot avea un potențial mare de posibilități de a facilita viața oamenilor, dar conțin și un potențial de risc. Această învățătură, ce poate fi desprinsă din filosofia istoriei a lui Herder, este, cu certitudine, foarte actuală”. Altfel spus, eram convins și mai mult că Herder nu a intrat în muzeu.

– *Pledați cu argumente istorice, teologice și filozofice, pentru o redescoperire a iudaismului, mai precis, a dialogului dintre iudaism și creștinism. În „Frații mai mari. Întâlniri cu iudaismul”, ați pus în dezbateră rădăcinile comune. Aurel Vainer, Președintele Comunităților Evreiești din România, spune despre d-voastră și despre această carte: „Intellectual creștin, profesorul Marga a adunat între două coperti o lecție de umanitate și comprehensiune ecumenică”. Ce s-a făcut și ce ar mai trebui făcut pentru o cunoaștere mai aprofundată a „fraților mai mari”? Din punct de vedere istoric, filozofic, teologic? Avem, noi românii, o tradiție în „traducerea” și interpretarea corectă a iudaismului?*

– Am intrat mai specializat în tema relațiilor creștinismului cu iudaismul în timpul studiilor în Germania. Cine elaborează o monografie filosofică a „Școlii de la Frankfurt”, întâlnește tema. Mai mult, Jürgen Habermas a adus-o în centrul atenției filosofice mondiale. El venea dintr-o familie de pastori protestanți, studiasse cu multe vârfuri intelectuale evreiești și a reexaminat o relație cu care se confruntaseră Lessing sau Herder sau Hegel sau Schelling. Habermas a scris: cultura germană este fructul unei simbioze germano-evreiești. Iar dacă o cultură precum cea germană este o astfel de simbioză, mi-am spus, ne dăm seama atunci cum stau alte culturi ale Europei.

Ca rector, între 1993-95 am integrat în Universitatea Babeș-Bolyai facultățile de

teologie – ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică, protestantă, iar în 1995 am înființat Institutul de Studii Iudaice „dr. Moshe Carmilly”. Am citit iarăși susținut, căci nu puteam vorbi noilor mei colegi generalități și nici nu-mi permiteam să mă repet.

M-am apropiat de teologii care au modelat teologia mondială a anilor noștri. Am cunoscut nu numai opera, ci și persoana cardinalului Joseph Ratzinger, a lui Hans Küng, Scouteris, Pannenberg, a cristologului Walter Kasper, a juristului Grochowski și a multor alora. Am putut da o vedere personală articulată asupra „rădăcinilor Europei” în conferințe la Viena, Montpellier și Ierusalim. Apăr „triumghiul Ierusalim-Atena-Roma” ca fundament al Europei.

Dacă este să răspund mai direct la întrebare, aș spune că sunt în România de azi probleme cu traducerile. Publicul are la dispoziție prea puține cărți din ceea ce s-a făcut în teologia lumii – iudaică și creștină – în ultimii, să zicem, cincizeci de ani.

Sunt prea puține scrieri indigene despre Iisus privit istoric. De la cartea părintelui Ion Bria încoace, nu știu o alta. Eu cred că dacă s-ar înainta spre cunoașterea lui Iisus din punct de vedere istoric, s-ar înainta și spre cunoașterea iudaismului.

În definitiv, nu ai cum să separi creștinismul și iudaismul fără ca fiecare să înregistreze pierderi. Tot mai mulți oameni din România călătoresc la Ierusalim – ceea ce este îmbucurător. Dacă aceștia ar fi sprijiniți cu traduceri și scrieri indigene despre Iisus istoric, ei ar câștiga enorm în înțelegere.

– *Ce înțeles dați convertirii? Pavel, în primul rând! Edith Stein, Jean-Marie Lustiger, Andre Frossard, N. Steinhardt...*

– Mai întâi, dau convertirii o conotație pentru toate împrejurările. Se discută de convertiri în religie, dar sunt convertiri și în filosofie, și în politică. Convertirea este o schimbare semnificativă de viziune, de afinități, de adevăruri.

Interesant, religia este, totuși, mai puțin expusă la convertiri. Unele convertiri au fost, însă, în împrejurări dificile, când convertirea era șansa unei salvări a propriei vieți. Dincolo de toate, între iudaism și creștinism nu văd

dificultăți de netrecut în convertire – din motivul simplu că ele, ca să folosească o metaforă a apostolului Pavel, sunt ramuri ce cresc pe aceeași tulpină. Cardinalul Joseph Ratzinger spunea repetat că este vorba de aceeași religie, cu două căi ale mântuirii (redempțiunii) diferite.

Îmi dați exemple ale convertirii la creștinism. Desigur, nu este nimic mai profund decât o viziune axată pe iubirea aproapelui. Trebuie să observăm că nici nu s-a epuizat încă înțelegerea creștinismului sub aspectul impactului său. În definitiv, democrația nu era posibilă fără preocuparea creștină pentru relațiile dintre oameni ca ființe înzestrate cu egală demnitate în fața lui Dumnezeu. Știința modernă, cu Galilei și Newton, nu era posibilă fără reprezentarea unui univers guvernat de legi ca expresie a voinței divine. Sunt doar două exemple.

Și în România s-a discutat aprins trecerea de la socialismul oriental, la societatea deschisă și schimbarea de concepție a oamenilor. Din păcate, discuția de la noi a fost mai puțin fructuoasă decât în alte țări.

Se pot da exemple de convertire oportunistă, dar nu acestea sunt profunde. În fapt, orice om are dreptul ca odată în viață să facă cotituri de viziune.

Nu știu dacă mai multe, chiar dacă îmi stau în minte unul dintre cei mai mari liberali democrați ai epocii noastre, care a fost Norberto Bobbio sau biografii cunoscute ale unor lideri care au fost în tinerețe la stânga sau la dreapta, spre a deveni apoi liderii lumii libere. Un fapt este indubitabil: cei care au reformat socialismul răsăritean – începând cu „cei trei reformatori”, Balcerowicz, Vaclav Klaus, Janos Bokros, veneau din cercurile economiștilor regimului anterior.

Din nefericire, în țara noastră, în locul unei valorificări a oamenilor potrivit competențelor lor, s-a lăsat teren pentru două sofisme: cine a avut o dată o opțiune, o are tot timpul și, întrucât regimul anterior avea opțiuni, orice om care a trăit atunci le-a avut și le are și el. De aceste sofisme societatea noastră nu s-a eliberat nici astăzi, iar sofismele se plătesc din greu, cu pierderi, oriunde.

– Ce credeți despre ură? Dar despre iubire?

– Eu cred că putem avea repulsie, îi putem concura și dezaproba pe alții, dar ura este ceva ce te descalifică. Îmi stă în minte o situație creată nu demult, care se poate verifica în presa acelor zile. Cum se știe, Papa Francisc a vorbit la Catedrala Mântuirii Neamului din București de „frățietate” și de „amăgirile puterii”. Dar, cum s-a ridicat avionul la plecare, în viața politică de la noi a început lupta cu orice mijloc. Socotesc că ura este nedemnă. De ce să urăști, dacă poți promova argumentativ o optică mai bună? Nu am înțeles niciodată de ce?

Cu Mircea Zăciu în Austria, 1994

Despre iubire se poate discuta mult. Am aici în vedere doar două aspecte practice.

Primul este acela că iubirea – așa cum Iisus probează în cele mai variate gesturi – înseamnă în fond să creezi condiții încât și celălalt să se poată exprima și manifesta în libertate și să se bucure. De aceea, apelativele cu „dragi concetățeni”, indiferent ale cui, le privesc exigent, din acest punct de vedere, care este orientat spre instituții și mijloacele ce se cultivă.

Al doilea aspect este atitudinea față de orice ființă. Nu cred că este vorba de iubire acolo unde nu este capacitatea de a privi în misterele creației. Iubirea începe de fapt cu grija față de natură, de animalele din jur și, desigur, de semenii.

„Caietele negre oferă diverse probe ale «păgânismului» heideggerian.”

– Sunteți primul în România care ați adus în discuție „Caietele negre” ale lui

Heidegger. Cu siguranță și unul (probabil tot primul!) dintre rarii intelectuali români care le-au citit... Ați scris o serie de texte despre aceste „Caiete...” care au detonat bomba Martin Heidegger. Înțeleg că aveți o carte despre Heidegger pregătită pentru tipar... Așadar... o biografie de filozof în plină explozie! În „Fenomenalitatea lui Dumnezeu”, Jean-Yves Lacoste are un capitol intitulat: „Existență și iubire de Dumnezeu. Despre o notă din «Ființă și timp»”. În lumina „Caietelor”, chiar dacă e vorba de o notă, pare un insert forțat al conținutului teologic în filozofia lui Heidegger. „Caietele” și interpretările d-voastră asupra ultimului Heidegger spun lucrurilor pe nume și nu lasă loc de întoarcere. Puteți să rezumați?

– În Caietele negre îl avem pe Heidegger abundent și explicitat de el însuși de a lungula peste patruzeci de ani. Cele șapte volume deja tipărite sunt elocvente. Mai urmează două volume, aflate încă în pregătire pentru tipar.

Teza pe care o apăr este aceea că – după cele două praguri în evoluția filosofiei lui Heidegger, ce au în volumul *Contribuții la filosofie* (1989) și în seria de volume *Caietele negre* (2014-2019) expresia deplină – suntem obligați la a verifica aproape tot ceea ce s-a generalizat despre Heidegger. „Ochelarii” cu care exegeza heideggeriană ne-a obișnuit este privirea acestei opere fie ca dezvoltare a fenomenologiei transcendente pe direcția surprinderii și mai adânci a subiectivității inerente cunoașterii, fie ca „ontologie fundamentală” a ființării specific umane (*Dasein*), așadar oarecum kierkegaardian, fie ca „introducere a nazismului în filosofie”, cum susțin unii comentatori, fie ca nouă justificare a antisemitismului. În fapt, peste toate, Heidegger este filosoful „întrebării privind ființa (*Frage der Sein*)”. Această întrebare unește scrierile operei lui Heidegger din momentul în care autorul a ajuns la poziția proprie, originală, care este mai dezvoltat expusă în *Sein und Zeit* (1927), și până la capăt.

Heidegger își pune întrebarea într-un moment al „culturii occidentale”, denumirea sa favorită, în care a crezut că poate acuza o

„dezrădăcinare (*Entwurzelung*)”, ce ar sta la originea dificultăților și crizelor. El își asumă „rezistența” la „dezrădăcinare” și „pregătirea” deciziilor în vederea articulării și apropierii unui „alt început” al culturii occidentale, „al doilea început”, după „primul început”, pe care l-am datorat doar grecilor. Pe acest traseu, în aria interesului său a intrat, în anii treizeci, național-socialismul lui Adolf Hitler, pe care l-a și susținut. Probele atestă că Heidegger a aspirat să poată influența și orienta mișcarea național-socialismului din poziția de „conducător al conducătorului (*der Führer des Führers*)”, cum îi propuneau unii din jurul său.

Plasând însă de la început cultura occidentală pe umerii exclusivi ai grecilor, Heidegger și-a îngustat, în mod vizibil, din capul locului, perspectiva. În comparație cu Nietzsche, care a sesizat primul multiplele rădăcini – creștine, grecești, romane – ale culturii europene (vezi A. Marga, *Filosofia unificării europene*, 2005), Heidegger a făcut un pas de la început discutabil. Sub impactul *Mein Kampf*-ului el a și trecut la atacarea evreilor. Scrierile sale conțin acest atac de neînțeles pentru un filosof atât de capabil să judece pe contul său și să ajungă la adevăruri proprii, cum era Heidegger.

Din capul locului, trebuie însă spus, Heidegger nu intră în categoria antisemiților obișnuți – el nu are de a face nici cu Richard Wagner, cu Eugen Dühring sau cu cel pe care Goebbels îl socotea campionul antisemitismului modern, A. C. Cuza. Mai exact, în tentativa sa de a croi calea spre un „un nou început” al „culturii occidentale”, dar rămânând în linie cu grecii antici, ai perioadei presocratice, Heidegger a vrut să ajungă la dislocarea și chiar la înlocuirea cărții fondatoare a Occidentului, a Europei în întregime, care este *Biblia* și care este, se știe bine, evreiască. Atacarea evreilor și a iudaismului este dusă la Heidegger de fapt de pe acest fundal, cu un asemenea proiect.

Cum spune un fost compatriot al nostru, care se bucură acum de recunoaștere internațională, nu este vorba de antisemitism la Heidegger, ci de cu totul altceva, de un anti-mai adânc. Este un „anti-adamism” sinonim

cu „păgânismul” (Michael Chigel, *Kabale. Hebräischer Humanismus im Lichte von Heideggers Denken*, 2020). A spus-o, într-un fel, chiar Heidegger când, în *Caietele negre*, a speculat asupra numelui său: „Heidegger: unul care, păgân (*Heide*), întâlnește un câmp necultivat și o grăpă. Dar grapa trebuie să lase să meargă înainte, o lungă perioadă de timp, un plug, prin câmpuri de piatră”. *Caietele negre* oferă diverse probe ale „păgânismului” heideggerian.

„Nu lumea ca atare contează, ci experiența umană a lumii.”

– Cartea d-voastră „*Profunzimea artei*”, apărută anul acesta, m-a cucerit atât de tare încât, poate vă aduceți aminte, v-am dat telefon și v-am mărturisit cu lux de amănunte efectul ei asupra mea. M-ați onorat cu o discuție telefonică de aproape patruzeci de minute în care, printre multe altele, l-am pomenit pe Heidegger cu „*Originea operei de artă*”, dar și pe Georg Wilhelm Friedrich Hegel cu „*Prelegeri de estetică*”. E o carte care, în condiții normale, ar trebui să fie foarte citită. O carte de învățătură, aș spune. Am recomandat-o câtorva buni prieteni tineri. Au fost și ei încântați! Mesajul ei formativ, educațional este unul de excepție. Sigur, sunt și câteva texte polemice, de atitudine... sarea în bucate... E, aici, o parte din experiența d-voastră culturală, de lectură, de viață, pe care cu mare generozitate o împărtășiți celorlalți... Despre Rebreanu, Coșbuc, Nichita Stănescu, Orhan Pamuk, Michel Houellebecq, Brâncuși, operă, Pavarotti, Herlea, spiritul american, destinul Europei, China, Adrian Marino, Virgil Nemoianu, sincronizarea culturii române, verticalitatea intelectualilor... N. Steinhardt a interpretat și el, într-una din cărțile reper pentru mine, „*Incertitudini literare*”, Arta, „*profunzimea Artei*”, cum bine spuneți d-voastră, sub diferitele ei manifestări: puterea artei, arta fermecătoare, arta în totalitate, arta între realitate și descriere, arta plastică și arta cuvântului, tâlcurile artei, arta ca năzuință... Prin urmare, mi se pare potrivit să așez cele două cărți pe același raft.

– Mă onorează tot ceea ce ați spus! Aș putea adăuga, la cele scrise în volumul *Profunzimea artei* (2020), doar că mă preocupă explicitarea opticii mele filosofice, pe care am numit-o „pragmatism reflexiv” în dezlegarea de probleme cruciale ale unor domenii. Într-o tentativă de filosofie organizată sistematic, am dat dezlegările specifice filosofării mele în istoria filosofiei contemporane, logică și metodologie, filosofia științelor, abordarea crizelor lumii de azi, teoria societății, filosofia dreptului, filosofia unificării europene, filosofia educației, studii strategice. În curând, va apărea volumul *Statul actual*, care prezintă filosofia politică a sistematizării mele.

Cu Adrian Marino și Ovidiu Pecican, la UBB, 2001

În *Profunzimea artei*, am încercat să explicitez interpretarea mea privind arta. Putem spune, scriam acolo, că unde este dimensiune estetică, este artă. Înțeleg prin dimensiunea estetică o aranjare de elemente – text, note muzicale, tablou, construcție – care, fiind formă, semnifică prin ea însăși ceva, în raport cu experiența umană a lumii. Aceasta, lumea, este asumată ca întreg și raportată la om. Este vorba în artă de o aranjare ce poate prilejui o intuiție și poate suscita o emoție și permite identificarea unui sens. În definitiv, opera *Forța destinului* a lui Giuseppe Verdi este o exemplară operă de artă prin faptul că, prin personaje adecvate și descriere muzicală profundă, dă o imagine asupra împletirii de accident, rigori ale societății, iubire nestăvilă, onoare inflexibilă și dorință de

dreptate, eroism, blestem în viața oamenilor – toate puse sub tutela destinului.

Nu elementele fac arta, ci aranjarea (forma) lor. Nu lumea ca atare contează, ci experiența umană a lumii. Nu lumea în indiferența ei, ci lumea ce are omul în centru. Nu fragmente nesemnificative de lume, ci lumea până la urmă în întregul ei. Semnificația umană a ceea ce se petrece în lume este postulat al artei. Pe fundalul ei se constituie sensul imanent operei de artă. Dimensiunea estetică este a unor obiecte din realitate, dar include semnificație, raportarea la experiența umană, homocentrism și angajare a unui sens. Toate ducând la o intuiție privind viața și o emoție însoțitoare! Între diferite versiuni de privire a artei – „arta realității”, „arta condiției umane”, „arta condițiilor de viață”, „arta vieții trăite” – găsesc rațiuni pentru „arta condițiilor vieții”. Iau ca exemplu povestirile lui Jorge Luis Borges care, în *Aleph* (1945), deschide pentru proza ulterioară recursul la fantastic – personajul parcurge, ca martor ocular, diferite epoci istorice, de la Hesiod și Homer la contemporani – pentru a pune în față un sens, anume, repetabilitatea principală a experiențelor umane. Amestecul de realism și apel la situații contrafactice nu este un joc, nici un mijloc în sine, nu este deloc manierism, cum practică mulți astăzi, ci calea aleasă de un autor de mare forță a viziunii ideatice și artistice pentru a pătrunde mai adânc în straturile realității date în fața sa. Viața diversilor oameni, cu diverse „încărcături” naturale, culturale și de orice altă natură, plasați în condițiile lumii și care au la un moment dat revelația acestora, este ceea ce se cuvine să căutăm și să găsim în artă, direct sau indirect, în exprimări concrete sau abstracte.

– Știu că iubiți poezia, că citiți poezie... *Marii teologi, Părinții Bisericii, au făcut interpretări fundamentale pe textele poetice veterotestamentare. Hegel a spus lucruri definitive despre poezie. Heidegger și-a construit câteva texte filozofice arhicunoscute pe poeme din Hölderlin și Rilke... Marguerite Yourcenar care a gândit mai întotdeauna filozofic și teologic și a tradus poezii greci, pe Kavafis, de pildă... a spus despre poezi:*

„Pentru mine un poet este cineva care este în «contact». Cineva prin care trece un curent.” Se mai poate face filozofie pe texte poetice, domnule Marga? Mai putem pune în sarcina poeziei câte ceva din *philosophia perennis/philosophia mirabilis*?

– Da, filosofie pe texte poetice se poate face și se mai face. Se face deoarece, cum Heidegger sesizase, poezia, la propriu, deschide orizonturi noi.

Fără a intra aici în detalii, spațiul fiind puțin, aș observa însă că a revenit ora poeziei care recapătă valențe filosofice. Ce s-a întâmplat? În efortul de a emancipa poezia de constrângeri ideologice, s-a ajuns la un fel de conformism manierist al abstragerii din viața trăită, sub care este și multă poezie fără orizont. Este firesc să fie multă poezie, căci, în mod firesc, diverși oameni percep divers realitățile. Dar o evoluție spre a recapta lumea trăită ca întreg ar fi, cred eu, desirabilă. Iar o astfel de captare dă poezie-i valențe filosofice. Cred că în acest punct Nichita Stănescu a făcut pasul mare.

– Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud deține o bogată donație de carte Andrei Marga: filozofie, teologie etc. Expusă acum la sediul bibliotecii, donația va ajunge în Casa Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu, alături de cartea veche/cartea de patrimoniu, manuscrise, dactilograme, cărți, corespondență, cărți cu autografe, donații prestigioase: Eugen Lovinescu, Nicolae Manolescu, Dorin Tudoran, Mihai Zamfir, Nicolae Balotă, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Petru Poantă, Radu Călin Cristea, Ion Oarcăsu, Anișoara Odeanu, Zaharia Sângeorzan etc. Casa Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu va avea săli și spații expoziționale și de cercetare...

– Mă bucur că Bistrița are o Bibliotecă Județeană de prim rang. Că se face o Casă a Colecțiilor și a Documentelor este un eveniment rar, ce trebuie aplaudat. Personal sunt gata să sprijin cu tot ce pot o asemenea acțiune. Regret, însă, că s-a irosit o ocazie și că nu există deja Universitatea din Bistrița, care ar fi putut să funcționeze la această oră. Rămân însă încredințat că, într-o bună zi, o asemenea instituție va exista!

– Văd câteva fotografii, foarte frumoase, în care sunteți împreună cu câțiva mari intelectuali români, intelectuali care, recunosc, îmi sunt foarte dragi și pe care îi citesc și recitesc asiduu și cu mare pasiune: Nicolae Balotă, Virgil Nemoianu, Matei Călinescu, Mihai Șora, Marian Papahagi, Ladislau Gyemant, Carol Iancu. Pe unii dintre ei i-am cunoscut și eu. Virgil Nemoianu a fost la deschiderea Bibliotecii din Bistrița, cu Mihai Șora mă știu mai de demult; a vorbit la lansarea cărții mele „Casa Teslarului” și ne-am reîntâlnit anul trecut la o conferință la Timișoara; mi-a dat un autograf pe ediția princeps „Du Dialogue interieur”, apărută la Gallimard, Paris, 1947. După 73 de ani! Chiar așa a scris: „Pentru Ioan Pinte... 73 de ani mai târziu”. Bonus: mi-a dăruit și câteva desene, marca Mihai Șora. Manuscrisele, dactilogramele și un raft important din biblioteca lui Nicolae Manolescu, familiei Șova și fiului domnului Balotă, în Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud. În afară de d-voastră, Ladislau Gyemant, Carol Iancu, domnul Șora și domnul Nemoianu, ceilalți sunt dincolo. Spuneți-ne câte ceva despre fiecare. Fotografiile evocă o lume a unor mari personalități.

– Mă refer la cei care, din păcate, nu mai sunt printre noi, dintre cei pe care i-ați amintit.

Nicolae Balotă rămâne una dintre cele mai cultivate personalități pe care le-am întâlnit. Un om care știa să aprecieze echitabil oamenii și lucrurile. Am pledat pentru trimiterea sa ca ambasador la Vatican, dar a fost „lucrat” în ultima clipă de cel pe care îl invitase să-i fie atașat.

Matei Călinescu avea, ca orice contemporanist american, o cultură actualizată bine pusă la punct – ceea ce la noi este rar. De aceea, cu ocazia vizitei la Universitatea noastră a celui mai proeminent filosof american al orei, Richard Rorty, l-am invitat și am făcut împreună o vizită la mănăstirea Râmeți și în Transilvania. Celebrul filosof a spus că neapărat revine în acest locuri. Din nefericire, amândoi s-au stins.

Marian Papahagi rămâne unul dintre oamenii cei mai înzestrați ai generației mele. Înainte de 1989, ne întâlneam în secret, Eugen Uricaru, Marian Papahagi și subsemnatul, într-un apartament de Piața Mihai Viteazul din Cluj-Napoca, pentru a pune la punct forme de sprijinire a acțiunilor muncitorești de la Brașov și a protestelor de la Timișoara.

Când s-a debarcat conducerea de dinainte de 1989 a UBB, în 23 decembrie 1989, instituția a trecut în mâinile noastre, amândoi fiind percepuți, prin formația culturală sincronizată cu Europa timpului, ca un fel de înaintea mergători. Am pledat ca el să preia rectoratul, dar a declinat, spunând că este doar asistent. Eu eram doar lector. În situația dată, am mers la Mircea Zăciu acasă, să-l convingem să devină rector. Nici după cinci ore de discuții nu am reușit. S-a intrat apoi în istoria cunoscută.

Împreună cu Arhiepiscopul Bartolomeu Anania și Episcopul Florentin Crihălmeanu la UBB, 2008

Marian Papahagi a fost numit secretar de stat cu universitățile la București, eu am fost ales decan. El m-a desemnat să elaborez proiectul legii autonomiei universitare – în care Marian Papahagi era atunci cel mai documentat la noi în țară. Am lucrat la acest proiect, cum chiar el a menționat într-o revistă internațională. Autonomia universitară ce s-a conceput atunci a fost preluată în mare în Legea învățământului din 1995.

Marian Papahagi nu a vrut să mai joace roluri administrative în țară, iar eu am preluat în 1993 rectoratul Universității „Babeș-Bolyai”. El a și plecat la Roma, ca director al Academia di Romania. Ca ministru al educației naționale, am lucrat în 1998 la

promovarea prin guvern a reglementării Burselor Academiei di Romania și a Institutului de la Veneția, pe care el o coordonase. Disparația bruscă a lui Marian Papahagi ne-a lovit pe toate planurile. Am spus-o atunci și mai târziu, de fiecare dată.

„Cel care-și asumă funcții publice se justifică prin ceea ce rămâne în urma sa.”

– *Intellectualului adevărat îi place foarte mult să citească. Viața lui este biblioteca. Mă gândesc la Borges, la Umberto Eco, la Mikes Kelemen, cel care, exilat în Tekirdag, a citit pe rupe din biblioteca lui Francisc al II-lea Rakoczi și astfel a reușit să scrie minunatele și greu de întrecut „Scrisori din Turcia”. Oare cum și ce citesc astăzi intelectualii? Dar cititorii de rând? Nu cred că e potrivit să dăm vina pe internet. Sunt lecturile, fie „Robinson Crusoe”, fie „În căutarea timpului pierdut”, modalități posibile de a gândi lumea și de a gândi despre lume? A gândi viața și a gândi despre viață? Steinhardt spunea că uneori literatura bate viața. La începutul anului am citit cartea lui Peter Handke „Scurtă scrisoare pentru o lungă despărțire”. Mi-a plăcut mult. Și știți de ce. Pentru că eroul cărții, călător fiind, duce cu el o carte din care citește din când în când. E o carte pe care și eu, elev fiind, am citit-o. Cartea e scrisă de Gottfried Keller și se numește „Heinrich cel Verde”.*

– Mult timp am dus cu mine poeziile lui George Coșbuc. Am participat la festivitatea de la Hordou, în 1966, când tocmai se anunța că intrasem fără admitere la facultate. Am citit și răsцит Scierile din trecut ale lui Mihail Ralea. Apoi m-au atras diverse traduceri din Nietzsche. Pot spune că „activismul său”, ideea că „individul își face viața” m-a fascinat. Lev Tolstoi și Dostoievski m-au convins de complicațiile vieții în lume.

– *L-ați cunoscut foarte bine pe Mitropolitul Bartolomeu Anania. Ați fost foarte apropiați; amândoi personalități puternice, cu ținută, cu prestigiu corect și câștigat cu efort. Prieteni, aș putea spune. Devotați unor cauze majore pentru Cluj, pentru Transilvania, pentru țară, ați fost nedespărțiți. Am imaginea Marga-Bartolomeu foarte vie în minte... Sunt*

multe fapte care o întăresc, sunt, nu puține, fotografii document... În 2021, se împlinesc 100 de ani de la nașterea sa... Spuneți-ne câte ceva despre această prietenie... model.

– Am avut ocazia de a colabora cu Înalt Prea Sfințitul. Arhiepiscopul Bartolomeu Anania a fost întronizat la Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului în 7 februarie 1993, eu fiind ales rector al Universității „Babeș-Bolyai” în 30 martie 1993. În mod firesc, am avut convingerea că responsabilii Universității și ai Bisericii Ortodoxe Române din capitala culturală a Transilvaniei erau chemați să-și coordoneze eforturile. La începutul anilor nouăzeci, România își căuta din nou drumul, vremurile cereau pricepere, viziune și inovație, iar cele două instituții aveau atunci greutate în deciziile din țară. Cooperarea noastră, în fruntea celor două instituții, s-a întins pe optsprezece ani.

Mitropolitul Bartolomeu Anania era o personalitate familiarizată cu Clujul, din studenția la Medicină, care, după un stagiu în Statele Unite ale Americii, știa să pună în legătură creștinismul ortodox cu modernitatea. Era o personalitate care cunoștea dinăuntru funcționarea Bisericii și avea deja suportul operei proprii. Și o personalitate care asocia erudiția cu capacitatea acțiunii, atașamentul la tradiție cu preocuparea de schimbare, respectarea principiilor cu exigența de sine. Iar pe soclul acestora, venea oratorul redutabil, argumentativ. În joc era mereu, de fapt, opțiunea unei personalități caracterizate funciar de un patriotism exigent – pe care-l echivala cu realizări durabile, ale sale și ale societății din jur.

În calitate de rector, cooperarea sa am resimțit-o ca pe un avantaj. Erau avantaj, înainte de orice, afinitatea arhiepiscopului, apoi mitropolitului, Bartolomeu Anania pentru realizări temeinice, opțiunea pentru sincronizare și convingerea că cel care-și asumă funcții publice se justifică prin ceea ce rămâne în urma sa.

Când te ocupi și de administrație, ai multe probleme în plus. Arhiepiscopul Bartolomeu Anania le știa rezolva cu pricepere, prompt, în termenii proprii administrației. Exemplară a fost raportarea sa la autorități – mai ales că în România mai stăruie încă nefericita tradiție de a socoti că orice ins ajuns într-o funcție are valoare, în virtutea funcției. Cum spunea, chiar la Cluj, cea mai cultivată personalitate a perioadei interbelice, exigentul Virgil Bărbat, la noi, în loc ca funcțiile să urmeze valoarea, se crede invers,

că funcțiile sunt sursă de valoare. În mod cetățenesc, dar ferm, arhiepiscopul Bartolomeu Anania a rămas vertical și știa să-și pună în valoare înălțimea sa, inclusiv culturală, în fața atâtor neaveniți care parvin fără merite și fără a fi valori în viața publică. El nu a vrut să interfereze cu politicile militante, dar aceasta nu l-a împiedicat să spună răspicat ce nu face o persoană demnă și ce nu este creștin.

Mărturisesc că am contat pe Arhiepiscopul Bartolomeu Anania când unii dintre cei mai mari teologi ai lumii – ortodocși, catolici, protestanți – au venit la Cluj-Napoca. În fața bazilicii San Pietro, Papa Benedict al XVI-lea le-a spus celor de la Universitatea clujeană: „eu sunt unul de ai voștri!”. Municipiul devenise un centru internațional, teologic și eclezial, remarcabil.

În *Apa cea vie a ortodoxiei* (2002), Arhiepiscopul Bartolomeu Anania a acuzat, cu delicatețe, dar univoc, deformările libertății la care s-a consimțit în România și „o răsturnare de valori, în care virtutea devine slăbiciune, iar slăbiciunea devine sursă de exploatare, cu cât libertatea este mai generoasă, cu atât mai mari sunt foloasele celor ce o neagă”. Soluția o vedea într-o „regenerare” care să înceapă dinăuntru și care să asigure „primatul adevărului asupra minciunii, al încrederii asupra îndoielii, al curajului asupra lașității, al hărniciei asupra delăsării, al cinstei asupra corupției, al sincerității asupra ambiguității, al demnității asupra servilismului și, într-o cuprindere mai largă, al primatului spiritului asupra materiei”. Iar predica *Măreția Stăpânului care-și slujește supușii și adevărata democrație* (în *Predici la duminicile Triodului*, 2011) este o reflecție strălucitoare asupra discuției dintre Iisus și apostoli, după ce soția lui Zevedeu i-a cerut ca fiii ei să fie puși în roluri principale în misiunea pe care și-o lua pe umeri Mântuitorul. „Principiul creștin este un principiu politic”, spunea cu vocea sa baritonă Arhiepiscopul Bartolomeu Anania. Iar răspunsul dat de Mântuitor la acea cerere atestă că „s-a deschis calea democrației”. Aceasta înseamnă ocuparea demnităților prin alegere, nu prin numire. Dar alegere nu prin aranjamente, ci alegere curată a celor mai vrednici. Iar „a fi ales nu înseamnă a domni, ci a sluji”. „Cel mai mare în funcție este și cel mai servitor al celorlalți”, el nu este altceva decât „slugă” pur și simplu a celorlalți.

Asemenea formulări simple și categorice ale Arhiepiscopului Bartolomeu Anania nu și-au

pierdut deloc din acuitate nici în zilele noastre. Sub termenii evanghelizării, la el se aflau, de fapt, meditații profunde asupra vieții societății.

Cooperarea mea cu Arhiepiscopul, apoi Mitropolitul Bartolomeu Anania a fost fructuoasă. Au rămas foarte multe în urma ei. Aceasta deoarece arhiepiscopul era omul înalt în orice privință, cu viziune articulată, decizie clară și adânc responsabilă. El era capabil să arunce privirea în istorie. Este de fapt privirea care responsabilizează la maximum o personalitate veritabilă.

Acasă, cu Delia, Marian Papahagi și Vasile Cristea, 1995

– Știu că prețuiți mult Bistrița și pe bistrițeni. Ați copilărit în Satul Nou, foarte aproape de Bistrița. Despre peisajul din Satul Nou și din împrejurimi scrie apăsător, pictural, Radu Petrescu, în Jurnalul din 1952. Aleg un fragment: „Dealurile dinspre Bistrița, albastru-stins în fond portocaliu, dealurile și munții Pietrișului, Satului Nou și Ghindei, verde și mov dulce ca niște imense prăjituri ornamentate cu nori. Și între, câmpul cu verde, brun și valuri nesfârșite de flori galbene”. Vă amintiți cu drag de anii copilăriei? Aveți nostalgii? Faceți un portret al copilului Andrei, al familiei Marga; apreciați importanța acestui loc pentru devenirea d-voastră de mai târziu.

– L-am avut pentru foarte scurt timp profesor de limbă și literatură pe Radu Petrescu. Nu ne-am dat seama cine avea să fie

– eram în anii cincizeci. Îmi amintesc de el, căci impresiona prin alura tinerească și felul aparte de a fi, caracterizat de inteligență și formulări atente.

Am avut o copilărie fără lipsuri grave, care se auzea că sunt în alte locuri. Ardelean destoinic, din Monor Gledin, stabilit apoi la Sebiș, tatăl meu administrase la Mogoșoaia, unde m-am și născut, o fermă mare, a unui inginer german apropiat Regelui, inginer care m-a și botezat și mi-a dat numele lui. Venind la Satu Nou, după prăbușirea regalității, tata a fost ales primar și a gestionat comuna în anii cincizeci. Copil fiind, nu am dus-o în puf, dar ne-am bucurat de cele din jur, mai ales că aveam de două ori fiecare sărbătoare, și pe cea ortodoxă și pe cea săsească, iar la Crăciun și Anul Nou, obiceiurile se complementau, ceea ce era o bucurie de nedescris. Când s-au dezghețat relațiile cu Germania, comuna fiind istoricește majoritar săsească, primar a devenit un mai tânăr sas. La o biserică din Nürnberg, acesta a consemnat mai târziu meritul ecumenic al tatălui meu.

La cinci ani citeam ziare și comentam cu oamenii din sat evenimente. Am și „luptat” să mă accepte la școală – m-au luat la șase ani, atunci fiind la șapte ani începutul legal al școlii. Am arătat că știu citi și socoti fără dificultăți și nu m-au mai respins, căci eram cel mai bun la materiile de atunci.

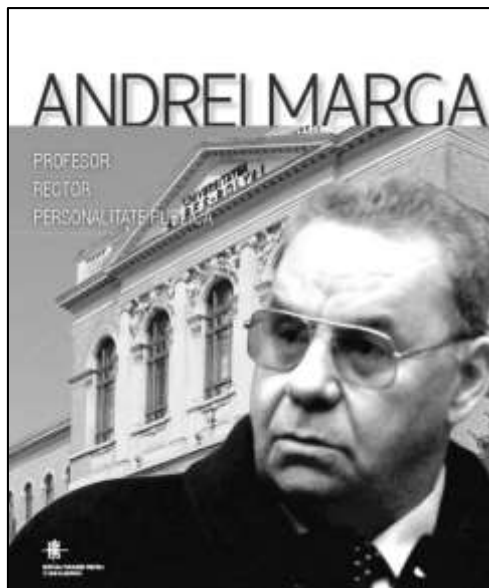
Ulterior, comuna, devenind un centru național de vânatoare de urși și mistreți, i-am putut vedea, desigur, copii fiind, doar din fuga mașinii lor, pe aproape toți liderii țărilor din blocul răsăritean. Era mișcător printre copii să putem spune „uite-l pe Hrușciiov!” și pe alții, despre care aflasem din ziare și radio, dar acum treceau spre locul de vânatoare.

Când am plecat din sat eram socotit elevul cel mai bun, deși mă concura un nepot al directorului școlii. Și el era bun – a studiat sculptura la București și a devenit un artist cunoscut. Mă întorc cu plăcere oricând la Satu Nou și pe acele meleaguri. Le resimt ca pe un pol de neșters al vieții mele.

Interviu realizat de **Ioan PINTEA**

Andrei MARGA (Curriculum Vitae)

Andrei Marga este un filozof, politolog și om politic român, profesor universitar, a fost ministru de externe al României, ministru al educației, rector al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, laureat al premiului Herder în anul 2005. Născut la București în 22 mai 1946 ca al doilea fiu între cei trei copii ai unei familii ardelen. Tatăl, refugiat la București din Bistrița în urma Dictatului de la Viena din 1940, a lucrat la o carieră de piatră din Bicsad, apoi a fost administrator al proprietății unui inginer german, Andrei Eckhart, care a fost în 1946 nașul copilului. Mama lui Marga era originară din Mediaș. În 1947 familia a revenit în Transilvania și a cumpărat o casă în Satul Nou sau Neudorf, sat săsesc de lângă Bistrița, unde Andrei Marga și-a petrecut copilăria. El a urmat mai apoi studii reale la liceul „Stefan Ludwig Roth” din Mediaș, Facultatea de filosofie din Cluj, licențiat în filosofie și sociologie, șef de promoție.

1. TITLURI ACADEMICE:

2012-2017	<i>Profesor asociat</i> , Universitatea din București,
2012-prezent	<i>Cercetător principal</i> , Academia Română,
2012	<i>Visiting Professor</i> , Universitatea Evreiască din Ierusalim (Israel),
2005	<i>Visiting Professor</i> , Universitatea „Paul Valery”, Montpellier (Franța),
2004-2005	<i>Gast-Professor</i> , Universitatea din Viena (Austria),
2004	<i>„Erich Voegelin” Gast-Professor</i> , Universitatea Ludwig Maximilians, München (Germania),
1990-2012	<i>Profesor de Filosofie contemporană și Logică</i> , Universitatea Babeș-Bolyai,
1979-1990	Lector UBB.

2. DESEMNĂRI ACADEMICE INTERNAȚIONALE (selectiv):

2011-2017	<i>Senior Consultant al International Network of Confucius Institutes</i> (HANBAN Foundation, Beijing, China),
2011- 2015	<i>Expert al Hochschulrektorenkonferenz (HRK)</i> (Germany),
2011- 2014	<i>Expert al Agenzia per la Valutazione e la Promozione della Qualità delle</i>
2011-	<i>Facoltà Ecclesiastiche</i> (Vatican),
2011-	<i>Membru al Collegium of the Journal Society and Economy</i> , Corvinus University (Budapest),
2011-	<i>Membru al Collegium of the Journal of Law</i> , University of Sao Paulo (Brazil)
2011-	<i>Honorary President al Danube Rectors’ Conference</i> ,
2010	<i>Membru al Academia Europea</i> , Salzburg (Austria),
2006-2010	<i>Membru al Advisory Board of the European Association for International</i>

	Education, Amsterdam (Netherlands),
2006	<i>Membru al</i> Academia Europea, Jena (Germany),
2008-2009	<i>President al</i> Danube Rectors' Conference,
2005-2010	<i>Membru al</i> Collegium of the Magna Charta Observatory, Bologna (Italy),
2004-2010	<i>Membru al</i> Council of the United Nations University, Tokyo (Japan),
2001-2005	<i>Membru al</i> Board of the European University Association, Brussels,
2001-2003	<i>Membru al</i> International Advisory Commission of the University of Economics, Budapest (Hungary),
2001-2012	<i>Membru al</i> Kuratorium of the Institut für Kulturgeschichte Süd-Ost Europa, München (Germany),
1998-2011	<i>Vice-chair al</i> CEPES – UNESCO Board,
1998	<i>Vice-president al</i> UNESCO World Conference on Higher Education, Paris,
1995-2001	<i>Membru al</i> Committee of Higher Education and Research, Council of Europe, Strasbourg.

3. PREMII INTERNAȚIONALE:

2008	<i>Prize of Sara and Haim Ianculovici Foundation</i> – Haifa (Israel),
2005	<i>Herder Prize</i> (Austria – Germany),
2003	<i>Gold Medal</i> – University of Tübingen (Germany),
2002	<i>Romania – Israel Award & The Medal of Jerusalem</i> (Israel).

4. ORDINE DE STAT ȘI ALTE DISTINCȚII INTERNAȚIONALE:

2019	<i>Doctor Honoris Causa</i> – Universite de Quebec (Canada),
2011	<i>Doctor Honoris Causa</i> – Baku Pedagogical State University (Azerbaijan),
2010	<i>Doctor Honoris Causa</i> – „Alec Russo” Balti State University (Moldova),
2010	<i>Doctor Honoris Causa</i> – „Corvinus” University of Budapest (Hungary),
2010	<i>Ordine della Stella della Solidarietà Italiana</i> in grado di Cavaliere – Președintele Italiei
2009	<i>Honorary Dignitary al</i> Carmel City (Israel),
2009	<i>Doctor Honoris Causa</i> – „Paul Valéry” University of Montpellier (France),
2008	<i>Doctor of Humane Letters</i> – Plymouth State University of New Hampshire State (USA),
2008	<i>A Commendation of the Governor of the State of New Hampshire</i> (USA),
2006	<i>Medaglia Pontificia</i> – Papa Benedictus XVI (Vatican),
2006	<i>Medaglia Pontificia</i> – Papa Joannes Paulus II (Vatican),
2006	<i>Das Grosse Verdienstkreuz</i> – Președintele Germaniei,
2005	<i>Doctor Honoris Causa</i> – Debrecen University (Hungary),
2003	<i>Palmes Académiques</i> – Ministère de l'Education Nationale (France),
2003	<i>Gra-Cruz da Ordem Nacional do Mérito</i> – Președintele Portugaliei,
2002	<i>Doctor Honoris Causa</i> – „Ion Creangă” University of Chișinău (Republic of Moldova),
2000	<i>Insigne Aureum</i> – University of Maribor (Slovenia),
2000	<i>Grand Officier de l'Ordre National du Mérite</i> – Președintele Franței.

5. PREMII NAȚIONALE:

2003	Premiul Național Ion I. C. Brătianu,
1985	Premiul „Simion Bărnuțiu” al Academiei Române.

6. ORDINE NAȚIONALE ȘI ALTE DISTINCȚII NAȚIONALE:

- 2011 *Patriarchal Cross* – Biserica Ortodoxă Română,
2011 *Doctor Honoris Causa* – Universitatea Constantin Brâncuși din Târgu Jiu,
Doctor Honoris Causa – Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava,
2010 *Doctor Honoris Causa* – Universitatea 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia,
2009 *Friend of the Jewish Communities in Romania Medal* – Federația Comunităților
Evreiești din România,
Doctor Honoris Causa – Universitatea din Oradea,
2009 *Doctor Honoris Causa* – Universitatea Petru Maior din Târgu-Mureș,
2008 *The Gold Badge* – Forumul Democratic al Germanilor din Banat,
Crucea Transilvană – Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și
2006 Clujului,
„*Iuliu Hossu*” Medal – Episcopia Greco-Catolică de Cluj – Gherla (Romania),
2004 *Ordinul National de Merit*, gradul *Mare Cruce* – Președintele României,
Doctor Honoris Causa – Universitatea din Baia Mare,
2004 *Ordinul Crucea Sfântului Andrei* – Episcopia Ortodoxă de Galați (Romania),
2000 *Doctor Honoris Causa* – Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași.
Cetățean de onoare al orașului Bistrița.

7. EDUCATIA:

- 1976 *Ph. D.* in Contemporary Philosophy (BBU),
1971 *B. A.* in Philosophy with minor in Sociology (BBU).

Burse (de cel puțin un semestru):

- 1996 *National Endowment for Democracy*, Washington DC (USA),
1991 *Woodrow Wilson Center*, Washington DC (USA),
1980 – 1994 *DAAD*, Universities of Erlangen, Münster, and Frankfurt am Main Universities;
„Max Planck” Institute – Starnberg (Germany).

Burse (de cel puțin un an):

- 1975 – 1976 *DAAD*, Freiburg im Breisgau and Bielefeld Universities (Germany).

8. Domenii de pregătire:

Istoria Filosofiei, Filosofie contemporană, Unificarea europeană, Pragmatismul American, Logica și teoria argumentării, Religia în era globalizării, Metanarativii actuali, Studii strategice, Dezvoltare universitară.

9. Limbi străine (vorbite):

Engleză, Franceză, Germană, Italiană.

10. Status familial:

Căsătorit cu **Felicia-Delia MARGA** – Conferențiar de Limbi Moderne Aplicate în Economie și Comunicare Interculturală, Universitatea Babeș-Bolyai.

11. POZIȚII PUBLICE IMPORTANTE (Selectiv):

- 2012-2013 Președinte, Institutul Cultural Român,

2012	Ministru al Afacerilor Externe al României,
2010-prezent	Membru al Uniunii Scriitorilor din Romania,
2008-2012	Rector al Universității Babeș-Bolyai,
2004-2008	Președinte al Consiliului Academic al Universității Babeș-Bolyai,
1993-2004	Rector al Universității Babeș-Bolyai,
1997-2000	Ministru al Educației Naționale,
1992-1993	Prorector al Universității Babeș-Bolyai,
1990-1992	Decan al Facultății de Istorie și Filozofie.

LUCRĂRI PUBLICATE

A. Volume ca autor unic

Publicațiile lui Andrei Marga acoperă un spectru larg de domenii având ca focus elaborarea unei *concepții* și a unei *sistematizări filosofice proprii*. Luând în considerare volumele publicate ca autor unic, până acum au fost acoperite domenii precum:

1. Construcție filosofică – pragmatismul reflexiv:

Raționalitate, comunicare, argumentare, Dacia, Cluj-Napoca, 1991, 328 p. (retipărită în ediția a doua de Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2009),
Relativism and Its Consequences. Relativismul și consecințele sale, Presa Universitară Clujeană, 2007, 350 p. (ediția a II-a),
Întoarcerea la sens. Filosofia pragmatismului reflexiv, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2015, 294 p.,
Pragmatismul reflexiv. Încercare de construcție filosofică, Editura Compania, București, 2016, 354 p.,
Philosophy in a Changing Europe, Editura Academiei Române, București, 2017, 306 p.,
Rațiune și voință de rațiune, Editura Academiei Române, București, 2017, 324 p.,
The Sense of our Days History, Editura Academiei Române, București, 2019, 210 p.

2. Istoria filosofiei contemporane:

Reconstrucția pragmatică a filosofiei, Editura Polirom, Iași, 1998, 193 p.,
Introducere în filosofia contemporană, Editura Compania, București, 2014, 656 p. (ediția a treia),
Filosofia lui Habermas, Rao, București, 2017, 672 p. (ediția a doua, după cea de la Iași, Polirom, 2016),
Filosofia critică a „Școlii de la Frankfurt”, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2014, 380 p. (include lucrarea de doctorat *Herbert Marcuse. Studiu critic*, Editura Dacia, Cluj, 1980, 250 p.),
The Pragmatic Reconstruction of Philosophy, Cluj University Press, Cluj, 2012, 215 p.,
Reconstrucția pragmatică a filosofiei. Profilul Americii clasice, Editura Academiei Române, București, 2016, 330 p. (ediție completă și definitivă),
Filosofi și teologi actuali, Meteor, București, 2019, 542 p.

3. Metodologie și logică:

Introducere în metodologia și argumentarea filosofică, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, 194 p. (ediția a doua la Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2018),
Argumentarea, Editura Academiei Române, București, 2010, 303 p. (ediția a doua).

4. Filosofia și sociologia societății moderne:

Explorări în actualitate, Editura Apostrof, Cluj, 1995, 187 p.,

Die kulturelle Wende. Philosophische Konsequenzen der Transformation, Presa Universitară Clujeană, 2004, 610 p.,
Diagnoze: articole și eseuri, Editura Eikon, Cluj, 2008, 550 p.,
România actuală (Diagnoză), Editura Eikon, Cluj, 2011, 250 p.,
Guvernanță și guvernare (Un viraj al democrației?), Editura Compania, București, 2014, 220 p.,
Metanarativii actuali. Modernizare, dezvoltare, globalizare, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2015, 352 p.,
Emancipare, asimilare, disimilare, Editura Hasefer, București, 2016, 440 p.,
Identitate națională și modernitate, Libris, Brașov, 2018, 356 p.,
Lecțiile pandemiei, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2020, 168 p.

5. Filosofia unificării europene:

Filosofia unificării europene, EFES, Cluj-Napoca, 2003, 436 p. (a treia ediție),
Philosophie der europäischen Einigung, Presa Universitară Clujeană, 2009, 412 p.,
The Destiny of Europe, Editura Academiei Române, București, 2011, 496 p.,
Riflessioni italiane, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2011, 182 p.,
România în Europa actuală, Libris Editorial, Brașov, 2019, 309 p.

6. Filosofia religiei și teologie:

Religia în era globalizării, Editura Academiei Române, București, 2014, 262 p. (ediția a treia),
Absolutul astăzi. Teologia și filosofia lui Joseph Ratzinger, Editura Meteor, București, 2017, 304 p. (ediția a doua),
Frații mai mari. Întâlniri cu iudaismul, Editura Hasefer, București, 2009, 270 p.,
La Sortie du Relativisme, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2008, 324 p. (a doua ediție),
Philosophia et Theologia Hodje, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2008, 580 p.

Cu Delia, în biroul de acasă, 2003

7. Filosofia și politica educației:

Universitatea în tranziție, Editura Apostrof, Cluj-Napoca, 1996, 209 p.,
Educația în tranziție, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998, 126 p.,
University Reform Today, Presa Universitară Clujeană, 2005, 450 p. (a patra ediție),
Bildung und Modernisierung, Presa Universitară Clujeană, 2005, 364 p. (a treia ediție),
Challenges, Values and Vision. The University of the 21st Century, Presa Universitară Clujeană, 2011, p.476 (ediția a doua).
Universitatea veritabilă, Editura Academiei Române, București, 2015, 222 p.,
Educația responsabilă. O viziune asupra învățământului românesc, Niculescu, București, 2019, 390 p.,
Viitorul universității, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2020, 320 p.

8. Studii filosofice:

Cunoaștere și sens. Perspective critice asupra pozitivismului, Editura Politică, București, 1984, 256 p.,
Philosophy in the Eastern Transition, Editura Apostrof, Cluj-Napoca, 1995, 283 p. (versiune extinsă),
Explorări în prezent, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014, 410 p.,
Gândirea altfel. Studii românești, Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2015, 356 p.

La Marele Canion, SUA, 1996

9. Studii de strategie globală:

Crizele modernității târzii, Editura Academiei Române, București, 2012, 226 p.,
Criză și după criză. Schimbarea lumii, Editura Eikon, Cluj, 2012, 342 p. (a treia ediție),
Schimbarea lumii (geopolitică, globalizare, cultură), Editura Academiei Române, București, 2013, 256 p.,
Ascensiunea globală a Chinei, Editura Niculescu, București, 2015, 262 p.,
Ordinea viitoare a lumii, Editura Niculescu, București, 2017, 430 p.,
După globalizare, Editura Meteor, București, 2018, 280 p.,
Europa și Israelul. O simbioză istorică, Editura Rao, București, 2020, 314 p.

10. Filosofia dreptului:

Justiția și valorile, Meteor Press, București, 2020, 400 p.

11. Filosofia artei:

Profunzimea artei, Libris, Brașov, 2020, 328 p.

12. Programe reformatoare în rolurile publice îndeplinite (rector, ministrul educației naționale, ministrul afacerilor externe, președinte de partid, președintele ICR etc.):

**Reforma modernă a educației*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2016, 290 p.,
**Anii inovării. Reforma Universității clujene 1993-2012*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2014, 250 p.,
**Sincronizarea culturii române. Un proiect*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2013, 268 p.,
**România într-o lume în schimbare. Interviuurile lui Romeo Couți cu Andrei Marga*, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2013, 242 p.,
**După cincisprezece ani. Fifteen Years after (1998-2004 și 2008-2012)*, Presa Universitară Cluj, 2011, 229 p.,
**Profilul și reforma Universității clujene. Discursuri rectorale*, Presa Universitară Clujeană, 2011, 480 p. (a treia ediție),
**Anii reformei 1997-2000*, EFES, Cluj-Napoca, 2007, 570 p. (a doua ediție),
**Ieșirea din trecut (Documente și reflecții)*, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca, 2002, 264 p.,
**Academic Reform. A Case Study*, Presa Universitară Clujeană, 1997, 100 p.

13. Volume de publicistică:

Dialoguri cu David Ward, Henri Paul, Roland Lohkamp, Michel Grimaldi, E.S. Zenon Cardinal Grocholewski, Hans Gert Pöttering, E.S. Christoph Cardinal Schönborn, Î.P.S.

Bartolomeu Anania, Robert S. Wistrich, Gianfranco Ghirlanda, Édith Cresson, Hans Küng, René-Samuel Sirat, Gianni Vattimo, Presa Universitară Clujeană, 2008, 389 p., *Speranța rațiunii*. Interviuuri, EFES, Cluj – Napoca, 2006, 412 p.

B. Volume pe plan internațional (Selectiv):

- „*Un passionné du changement dans l'Europe actuelle*”, în Amadou Diop, Monique Gherardi, eds., *Rivages et horizons. Hommages au géographe Jean-Marie Miossec*, L'Harmattan, Paris, 2019, pp. 387-397,
- „*The Sense of our Days History*”, în *Estudos do Seculo*, Coimbra University Press, 2018, nr.18, pp. 15-36,
- „*Emancipation, assimilation, dissimulation*”, în *Roumanie, Israel, France: parcours juifs. Hommage au professeur Carol Iancu*, Honore Champion, Paris, 2014, pp. 87-111,
- „*Über die postsekuläre Gesellschaft*”, în *Quod iustum est et aequum*, Poznan University, Metropolitan Archdiocese Poznan, Lodz, 2013, pp. 424-449,
- „*Democracy as a Form of Life*”, în Maria Marczevska-Rytko. Ed. *Democratic Thought in the Age of Globalisation*, Marie Curie-Sklodowska University Press, Lublin, 2012, pp. 15-38,
- „*Politica e religione. Voegelin oggi*” în Gian Franco Lami (a cura di) „*Lo stato degli studi Voegeliniani a cinquant'anni dalla pubblicazione di Ordine e Storia*”, Tipomozza, Milano, 2011, pp. 84-93,
- „*Religion and the State Nowadays*”, în *Auflösung historischer Konflikte im Donauraum. Festschrift für Ferenc Glatz zum 70. Geburtstag*, Arnold Suppan (Hrsg.), Budapest, Akadémiai Kiadó, 2011, pp. 27-42,
- „*The University of the 21st Century: Challenges*”, în *The International Journal of higher education and democracy* – AUDEM, volumul 1, State University of New York Press, 2010, pp. 18-46.
- „*Rumänien zwanzig Jahre nach den demokratischen Umbrüchen von 1989*”, în Hans-Joachim Veen, Peter März, Franz-Josef Schlichting (Hrsg.), *Die Folgen der Revolution. 20 Jahre nach dem Kommunismus*, Böhlau Verlag Köln Weimar Wien, 2010, pp. 83-99,
- „*Multilingualism, multiculturalism and autonomy*”, în Sjur Bergan și Radu Damian (Eds.), *Higher education for modern societies: competences and values*, Council of Europe higher education series No. 15, Council of Europe Publishing, 2010, pp. 49-55,
- „*Die Funktion der kritischen Theorie im politischen Transformationsprozess Osteuropas*”, în Cristian Alvarado Leyton, Philipp Erchinger (Hrsg.), *Identität und Unterschied. Zur Theorie von Kultur, Differenz und Transdifferenz*, Transcript Verlag, Bielefeld, 2010, pp. 263-275,
- „*The University and the Relativism*”, în *Seminarium. Commentarii Pro Seminariis, Vocationibus Ecclesiasticis, Universitatibus et Scholis Catholicis*, Nova Series Anno XLIX, No. 4, Città del Vaticano, octombrie-decembrie 2009, pp. 617-643,
- „*Competitiveness, Values, Vision (European Aspects)*”, în *Il Caleidoscopio delle identità. Contributi per l'Europa*, a cura di Giuliana Parotto, EUT – Edizioni Università di Trieste, Trieste, 2009, pp. 99-118,

Cu poetul Ion Mureșan, în Studioul TVR Cluj, la o înregistrare a emisiunii „Dialoguri cu Andrei Marga”, 2011

- „The University of the 21st century. Challenges”, în *Rassegna di Pedagogia. Pädagogische Umschau*, Fabrizio Serra Editore, Pisa – Roma, LXVII 1-4, Gennaio-Dicembre 2009, pp. 215-225,
- „Multiculturalism, inter-culturality and leadership”, în *Higher Education at a time of transformation*, Palgrave Macmillan, New York, 2009, pp. 57-58,
- „The Way Out of Relativism. To the Firm Values”, în Andrei Marga, Theodor Berchem, Jan Sadlak (Eds.), *Living in Truth. A Conceptual Framework for a Wisdom Society and the European Construction*, Presa Universitară Clujeană, 2008, pp. 111-126,
- „Konkurenčnost, Vrednote, Vizija”, în *Obrazi Evrope. Evropa, Svet in Humanost V 21. Stoletju*, Inštitut Nove revije, zavod da humanistiko, Ljubljana, 2008, pp. 98-104,
- „Sul concetto di Europa tra Settecento e Ottocento”, în Francesco Guida (a cura di), *Dalla Giovine Europa alla Grande Europa*, Carocci Editore, Roma, 2007, pp. 9-24,
- „The Religious Turn. On the new Relation between Science, Philosophy and Religion”, în Miroslav Polzer, Silvo Devetak, Ludvik Toplak, Felix Unger and Maria Eder (Eds.), *Religion and European Integration. Religion as a Factor of Stability and Development in South Eastern Europe*, Volumul 6, Weimar, 2007, pp. 281-292,
- „The Cultural Legitimacy of the European University”, în *Seminarium. Commentarii Pro Seminariis, Vocationibus Ecclesiasticis, Universitatibus et Scholis Catholicis*, Nova Series Anno XLVII, No. 2, Città del Vaticano, 2007, pp. 529-554,
- „Die Wiederherstellung des Dreiecks, Jerusalem, Athen, Rom”, în Klaus Dethloff, Ludwig Nagl, Friedrich Wolfram (Hrsg.), *«Die Grenze des Menschen ist göttlich»*, Beiträge zur Religionsphilosophie, Parerga Verlag, Berlin, 2007, pp. 69-105,
- „La correlación de las identidades”, în Christian Wenzlaff – Eggbert (Ed.), *Europa como espacio cultural: La identidad y las instituciones europeas*, „Kölner Beiträge zur Lateinamerika – Forschung”, Hrsgb. von Christian Wenzlaff-Eggbert und Martin Traine, Universität zu Köln, 2006, pp. 12-25,
- „Academic Consequences of Globalisation. Open markets, autonomous organizations, creative minds”, în Malcolm H. Field, James Figan (Eds.), *Education Across Borders. Philosophy, Policy, Pedagogy. New Paradigms and Challenges*, Waseda University, Tokyo, 2005, pp. 17-28,
- „Die Mission und die Funktionen der Universität heute”, în *Universität in der Gesellschaft. Verantwortung und Chancen für die Zukunft*. Wilfried Böhm und Martin Lindauer (Hrsg.), Ernst Klett Verlag, Stuttgart, Dusseldorf, Leipzig, 2003, pp.183-211,
- „Ein großer Schritt voran. Über das Österreichische Universitätsgesetz 2002”, în Stefan Titscher, Sigurd Hollinger (Hrsg.), *Hochschulreform in Europa – konkret. Österreichs Universitäten auf dem Weg vom Gesetz zur Realität*, Leske und Budrich Verlag, Opladen, 2003, pp. 23-40,
- „Die Bedeutung der Bibel für die Kultur in Rumänien”, în Karl Schwarz und Wolfgang Wischmeyer, *SOMEF. Süd-Ost-Mittel-Europäischer Fakultätentag für Evangelische Theologie. Dokumentation der Kongresse 1999 und 2001*, Viena, 2002, pp. 127-136,
- „Europäische Identitätsbildung in Osteuropa”, în Ludwig Kühnhardt (Hrsg.), *Europäische Identität: Paradigmen und Methodenfragen*, CEIS, Bonn, 2001,
- „Remembrance of Tragedy”, în *The Stockholm International Forum on the Holocaust*, Proceedings, Stockholm, 2000, pp.143-144,
- „Vom Relativismus zu festen Werten”, în Horst Fassel und Christoph Waack (Hrsg.), *Regionen im Östlichen Europa – Kontinuitäten, Zäsuren und Perspektiven*, Im Selbstverlag des Geographischen Instituts der Universität Tübingen, 2000, pp. 5-14.
- „Quality of Education and Social Cohesion”, în *Strengthening the Common European House of Education. Social Cohesion and Quality – a Challenge for Education*, Portugalia, 2000, pp.18-20.

- „Sprache als Machtinstrument”, în Krista Zach (Hrsg.), *Rumänien im Brennpunkt*, Verlag Süd-Ostdeutsches Kulturwerk, München, 1998, pp. 271-282,
- „Grenzen und Dilemmata der Transformation”, în Armin Nassehi (Hrsg.), *Nation, Ethnie, Minderheit. Beiträge zur Aktualität ethnischer Konflikte*, Böhlau Verlag, Köln, Weimar, Wien, 1997, pp. 409-426.
- „The Culture of Scholarship in Europe Today”, în *Daedalus. Journal of the American Academy of Arts and Sciences*, Volumul 123, Nr. 3, 1997, pp.171-184,
- „Limits and Dilemmas of Transition”, în Elzbieta Matynia (ed.), *Grappling with Democracy. Deliberations on Post-Communist Societies (1990-1995)*, Sociologické Nakladatelství, Praga, 1996, pp. 92-100,
- „The Modern World and the Individual”, în Bernd Magnus and Stephen Cullenberg (eds.), *Whither Marxism. Global Crises in International Perspectives*, Routledge, New-York și Londra, 1995, pp. 79-108.

C. Traduceri din limba germană și editări ale unor traduceri din engleză și germană

(Selectiv):

- Jürgen Habermas, *Cunoaștere și comunicare*, Editura Politică, București, 1983 (traducere în colaborare),
- Manfred Riedel, *Comprehensiune sau explicare?*, Editura Dacia, Cluj, 1989 (traducere),
- Filosofia americană. Antologie*, Volumul 1, *Filosofia americană clasică*. „Introducere”, Editura All, București, 2000 (editare),
- Hans Küng, *Judaismul*, Editura Hasefer, București, 2005, „Introducere: O cotitură istorică”,
- Jürgen Habermas, Joseph Ratzinger, *Dialectica secularizării. Despre rațiune și credință*, Editura Apostrof, Cluj-Napoca, 2005, „Introducere: Premisele unei dezbateri epocale: Habermas – Ratzinger”,
- Joseph Ratzinger Benedict XVI, *Interpretarea biblică în criză*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj, 2008, „Introducere: Metodologia lui Joseph Ratzinger”,
- Joseph Ratzinger Benedict XVI, *Europa în criza culturilor*, Editura Apostrof, Cluj, 2008, „Introducere: Europa lui Joseph Ratzinger”,
- Andrei Marga, Theodor Berchem, Jan Sadlak (eds.), *Living in Truth. A Conceptual Framework for a Wisdom Society and the European Construction*, Presa Universitară Clujeană, 2008.

D. Conferințe (Listă selectivă):

Conferințe susținute în peste 50 de universități, institute de cercetare și instituții din diferite țări: Harvard, Columbia (New York), New School for Social Research (New York), Woodrow Wilson Center (Washington DC), National Endowment for Democracy (Washington DC), Reno (Nevada), Riverside (California), Ashland (Ohio), Londra, München, Tübingen, Erlangen, Viena, St.Pölten, Roma, Paris, Montpellier, Strassbourg, Bruxelles, Trieste, Sao Paulo (Brazilia), Tokyo, Budapesta, Sofia, Madrid, Poznan, Mantova etc.

E. Colaborări permanente la publicații (Selectiv):

din 2004 până în prezent, emisiunea săptămânală „Dialoguri cu Andrei Marga”, la TVR Cluj

din 2014 până în prezent, rubrică săptămânală la ziarul *Cotidianul* din București

din 2013 până în prezent, rubrica săptămânală „Diagnoze” la revista *Tribuna* din Cluj-Napoca.

din 2012-2018, rubrica lunară de „Filosofie” la revista *Contemporanul* din București

2018- până în prezent, organizator al Dezbaterilor de la Sinaia, din însărcinarea Fundației Alexandrion, din București.

Alte informații pe Blogg – andreimarga.eu

CONFIDENTIEL
PAR COURRIEL

Le 25 juin 2019

Professeur Dr. Andrei Marga
andrei.marga2012@yahoo.com

Monsieur le Professeur,

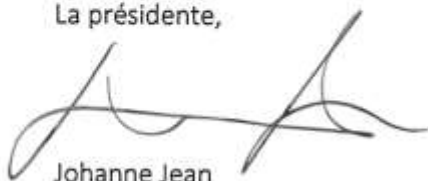
J'ai le plaisir de vous informer que l'Assemblée des gouverneurs de l'Université du Québec, à sa réunion du 19 juin 2019, vous a attribué le titre de docteur *honoris causa* (DHC).

Cet honneur vous est conféré en reconnaissance de votre carrière exceptionnelle. Quels que soient les projets que vous avez mis en oeuvre et pilotés, tous sont imprégnés du souci du bien commun. Vous avez su réactualiser la nécessité de l'étude des sciences humaines et sociales, dans une Europe de l'Est alors plutôt orientée vers les sciences pures ou appliquées, permettant ainsi l'expression d'une pensée plus entière et ouvrant la voie à une recherche plus diversifiée. Comme ministre de l'éducation, vous avez entamé une réforme préconisant une plus grande accessibilité à l'enseignement supérieur, au profit de la population roumaine. Nous désirons donc saluer votre contribution soutenue à l'essor de la Roumanie et de sa société.

Nous sommes heureux de vous décerner cette distinction honorifique de l'Université du Québec, présentée sous l'égide de l'École nationale d'administration publique (ENAP). Le directeur général de l'ENAP, monsieur Guy Laforest, conviendra avec vous de l'organisation de la cérémonie protocolaire. Je vous transmets copie de la résolution adoptée à cet effet par l'Assemblée des gouverneurs et vous offre mes plus sincères félicitations.

Je vous prie d'agréer, Monsieur le Professeur, l'expression de mes sentiments distingués.

La présidente,

Johanne Jean

Pièce jointe

c. c. Monsieur Guy Laforest, directeur général, ENAP

ASSEMBLÉE DES GOUVERNEURS

RÉSOLUTION 2019-7-AG-R-70

Attribution du titre de docteur honoris causa de l'Université du Québec, proposé par l'École nationale d'administration publique (ENAP), à Andrei Marga

adoptée par l'Assemblée des gouverneurs de l'Université du Québec lors de la réunion 2019-7-AG tenue le 19 juin 2019.

VU les articles 4 et 53 de la *Loi sur l'Université du Québec*;

VU l'article 2 de la *Politique d'attribution du titre de docteur honoris causa de l'Université du Québec* concernant le cheminement d'un dossier de candidature;

VU la candidature de M. Andrei Marga suggérée par le directeur général de l'ENAP à la présidente de l'Université du Québec le 28 mai 2019;

VU la résolution CA-386-2468 du conseil d'administration de l'ENAP, en date du 14 juin 2019, à l'effet de recommander à l'Assemblée des gouverneurs d'attribuer le titre de docteur *honoris causa* de l'Université du Québec, proposé par l'ENAP, à M. Andrei Marga;

Sur la proposition de madame Annie Tremblay,
appuyée par monsieur Denis Martel,

IL EST RÉSOLU :

D'attribuer le titre de docteur *honoris causa* de l'Université du Québec, proposé par l'École nationale d'administration publique, à M. Andrei Marga en reconnaissance de son parcours professionnel qui allie l'excellence académique avec l'engagement public, tant au niveau de l'administration que pour le bien commun de la société civile dans son ensemble.

ADOPTÉE

Le secrétaire général par intérim,

Martin Hudon

Andrei Marga – student

Rector UBB

Primirea Premiului Herder, Viena, 2005

Alături de Constantin Noica, Sibiu, 1985

Cu Jürgen Habermas, Starnberg, 2005

Foto-album Andrei Marga

Primind titlul de DrHC al Universității „Paul Valéry”,
Montpellier, Franța, 2007

Vatican, 2009

Rondul scriitorilor sau analogia dintre artistul plastic și scriitor

Iacob NAROȘ

Rondul scriitorilor – În dialog cu lucrări din Patrimoniul Muzeului de Artă Cluj-Napoca – un proiect editorial inițiat de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor în parteneriat cu Muzeul de Artă Cluj-Napoca, recent apărut la Editura Mega, 2020, sub forma unui album comentat constituie, alături de alte câteva lucrări colective, unul din punctele forte ale Filialei Cluj a USB, sub conducerea Irinei Petraș. Din partea Muzeului, Dan Breaz, curator al expoziției, muzeograf și poet totodată, ne prezintă în *Postfață – Vedere de dinaintea imaginii și vorbirea de dinaintea cuvintelor* câteva elemente absolut necesare înțelegerii acestui demers. E vorba de raportul dintre pictură și literatură, corespondența de tip hermeneutic dintre limbajul vizual și cel literar, dar și cel dintre spiritul contemporan al artei picturale și spiritul actualității literare aparținând scriitorilor de azi. Expoziția urmărește forma de educare a „ochiului interior”, necesitatea comentariului unui tablou; selecția lucrărilor a urmărit trecerea de la spiritul neo-avangardist la cel contemporan, lucrările în sine sunt cele care suscită comentariul literar. Există o unitate a lucrărilor expuse aflată în structurile ideatice transfigurate prin trecerea amintită mai sus, ca atare, ele ne propun și o privire retrospectivă asupra acelor fundamente artistice capabile să exprime edificarea unei arte a viitorului. Bineînțeles, pe lângă aceste lămuriri esențiale se adaugă și alte elemente de istorie a artei coroborate într-o prezentare pertinentă și de specialitate a expoziției.

Să vedem acum, de cealaltă parte a „rondului”, pe cei care „inspectează” expoziția, precum și părerea lor exprimată prin cuvinte. Mai întâi, Irina Petraș, în *Argument*, ca inițiatore, ne prezintă pretextul acestui

proiect, adică acele „convorbiri” cu tâlc, cu alte cuvinte ce se poate scrie în fața unui tablou preferat. Totul a început în 2014, după care a apărut un album-casetă intitulat *Rondul poezilor* (vezi site-ul Filialei clujene a USB (www. Uniunea scriitorilor-filialacluj.ro, la secțiunea Editoriale), cu o prefață de Mircea Muthu.

Ideea este reluată în anul 2020, când director al Muzeului este Lucian Nastasă-Kovacs, iar prefața albumului îi aparține lui Ștefan Borbely. Spre deosebire de prima manifestare a rondului, acum participă nu numai poeți, ci și alți condeieri. Astfel că au rezultat poeme, eseuri sau proze poetice prin care se interpretează personal o pictură, cu alte cuvinte, asistăm la o viziune proprie stârnită de „lectura” operei plastice.

Lucian Nastasă-Kovacs, directorul Muzeului de Artă din Cluj, prin cele spuse în *Cuvânt înainte. Dialogul artelor* pledează pentru corespondența, interacțiunea și analogia dintre scriitor și artistul plastic, cu argumente solide și exemplificări din Michelangelo, Picasso, Eugen Ionescu, Eugene Delacroix, Hugo, Jean Cocteau, Baudelaire și Apollinaire. Irina Petraș este considerată „animatoarea de excepție” a colocviului de față, alături de Dan Barz și Ștefan Borbely.

Eveniment

Legătura dintre imaginea plastică și scriitori este asigurată cu brio de Hanna Bota și Constantina Raveca Buleu. Prima, prin *Deschideri. Invitație la sinestezie*, ne atenționează că nu trebuie neapărat să coincidă percepția scriitorului cu ceea ce reprezintă tabloul, o adăugare la ceea ce este e binevenită oricând. C. Raveca Buleu, prin *Comunități elective*, scoate în evidență aplecarea Irinei Petraș înspre arta plastică, de unde și ideea antologiei de față, unde vom întâlni microstudii docte, narațiuni fidele, alături de ficțiuni și meditații profunde, ceea ce demonstrează simbioza dintre arta plastică și discursul scriitoricesc.

Ștefan Borbely, în Prefața intitulată *Ut pictura poesis*, ne vorbește despre relația dintre poezie și pictură cu trimiteri la Confucius, Michel Foucault sau exemplificări pertinente ale pictorilor Diego Velasquez („Las Malinas”), Lessing sau Salvador Dali precum și date preliminare despre pictura minimalistă Zen, dar și despre graficianul Ion Codrescu din Constanța, cu ale lui „haiga”. În final, se lansează ideea că nu este exclus ca, în viitor, pictorii să transpună pe pânză cele spuse de scriitori.

Dintre cei patruzeci de pictori aleși menționez câțiva: Corneliu Baba, Mariana Bojan, Cornel Brudașcu, Miron Duca, Ioan Sbârciu, Radu Șerban, Vasile Tolan, spațiul restrâns nu ne permite să-i înșirăm pe toți. La fel și poeții, în număr de peste șaiszeci, prezenți în antologie, dintre care amintim pe următorii: Horia Bădescu, Florica Bud, Doina Cetea, Minerva Chira, Eugen Cojocaru, Ion Cristofor, Ștefan Damian, Vasile Igna, Andrea Hedeș, Valentin Marica, Ion Mureșan, Menuț Maximinian, Olimpiu Nușfelean, Ovidiu Pecican, Irina Petraș, Ioan Pinte, Laura Poantă, Adrian Popescu, Ilie Rad, Virgil Rațiu, Radu Țuculescu, Răzvan Voncu, Niculae Vrăsmaș, George Vulturescu ș. a.

Poeții predomină, de regulă, câte unul în fața unui tablou (Hanna Bota vizavi de tabloul lui Gheorghe Anghel „Dig viu împotriva apelor”), scrie poezia *făr-de-chip*, dar există și câte doi admiratori la aceeași imagine (Ion Mureșan și Menuț Maximinian în fața lui Miron Duca „Dealuri cu meri”); câteodată,

chiar trei-patru (Silviu Oravitzan cu „Poarta” este privit de: Horia Bădescu, Virgil Mihaiu, Florica Bud și Andrea Hedeș). Alteori la același tablou se întâlnesc poeți alături de scriitori de alt gen literar („Recompensa” lui Nicolae Maniu este în atenția lui Adrian Teodorescu, Aurel Șorobetea și Constantin Rusu).

Din rândul scriitorilor avem mai puțini, șaisprezece, amintim pe: Răzvan Voncu, Ilie Rad, Ștefan Borbely, Olimpiu Nușfelean, Virgil Rațiu, Radu Țuculescu. O intervenție inedită vine din partea Laurei Poantă cu privire la tabloul lui Corneliu Baba „Modele”, prin titlul *Privirea lentă cu dublu sens* – o nouă viziune asupra privirii unui tablou - unde pledează pentru „o privire mai atentă” a unei opere de artă, o nouă artă a privirii unui tablou, asta din partea unei pictorițe bine ancorată în cotidianul cultural al Clujului.

Să luăm câte un punct de vedere din partea acestor categorii de „privitori-admiratori”: Ion Mureșan în poezia *Sub merii înfloriți*, vizavi de tabloul lui Miron Duca - („...și abia atunci văd cerul;/ Ca o oglindă imensă prinsă pe cer cu patru șuruburi mari ruginite/ O oglindă plină de meri înfloriți/ Iar dintre merii aceia prietenul meu, pictorul, / Îmi face vagi semne cu mâna/ și printre nori și printre meri râzând în hohote/ se îndepărtează”); Radu Țuculescu, în eseu provocat de tabloul lui Ioan Sbârciu, „Compoziție” („Sub o cupolă sau, la fel de bine îi pot spune, un clopot de sticlă, o lebedă neagră iar lângă ea un trunchi ars de copac. Norii care au adus fulgerele și focul apoi ploaia. Lebedă neagră e o metaforă. Ea are un simbol ocult, dar nu este desacralizată. Artistul a adunat sub clopotul din sticlă, furtuna. Și vârtejul stropilor de apă declanșat de nori. Iar din unirea acestei opoziții, a apei cu focul, s-a născut lebedă neagră. Ea reprezintă simboluri profunde, legate puternic de viață, moarte, iubire, mister, metamorfoză. Trunchiul de copac înnegrit, îl văd ca pe-o expresie a pădurii arse.”); Olimpiu Nușfelean cu *Bucuria tandreții* provocată de tabloul lui Pallos-Schönauer Jutta, „Compoziție cu flori” („Suntem într-o zi cu lumină egală, poate un început de toamnă sau la sfârșit de vară, când

lucrurile sunt așezate și orice mișcare este o victorie împotriva moleșelii sau a somnului. A viitorului somn. Coroanele copacilor sunt încă viguroase. Universul este domestic. Cerul e ferm colorat, întâlnit printre norii estompați, ce temperează lumina, o filtrează, asigurându-i un flux egal, mângâietor. O familie face o plimbare, pentru relaxare, sau pozează pentru o fotografie de tablou, poate chiar pentru tabloul în care este imaginată de artistul plastic, sau întâmpină niște oaspeți cu un gest îndrăzneț asumat de tânăra din primul rând. Poate e una din întâlnirile (obișnuite) cu destinul.”) și Mihaela Murdure extaziată în fața tabloului „Echipa câștigătoare” a lui Szasz Dorian („Pete de culoare. Mari. Brun, galben, albastru turchez, maro roșcat. Corpuri masive, dure. Trupuri viguroase. Se înfruntă, se-ntâlnesc, se-ntâmpină. Temeiul nu e mingea, smintită puțin spre dreapta tabloului.

Temeiul e albastrul ce curge din jocul și înspre jocul vieții. Fundal de noapte adâncă, fără stele. Albastrul greu și cert al morții”).

Cele gândite și proiectate de Irina Petraș în cadrul Filialei Cluj a URSS în colaborare sau recomandate de reviste, evenimente aniversare etc., dar sub egida Uniunii Scriitorilor, sunt așadar o garanție și un semn viabil că viața culturală a Clujului... merge înainte, în pas cu spiritul oamenilor luminați, indiferent de micile sau marile inadvertențe trecătoare ce se abat asupra noastră. Câteva titluri dau consistență demersului literar susținut de criticul literar și managerul breslei scriitoricești clujene: *Transilvania din cuvinte*, *Istoriile literaturii române*, *Viața literară în imagini*, *Scriitori ai Transilvaniei*, *Almanahul literar Steaua*, *Viața literară la Cluj*, *100 de ani de viață literară transilvană*, *Cartea cuvintelor-madlenă*.

Bones

O carte de istorie și critică literară despre poezia clujeană post-1989

Iulian CĂTĂLUI

Polivalentul și complexul scriitor clujean Adrian Țion, prozator, critic literar și eseist de talent, a tipărit la apreciată editură Casa Cărții de Știință (2020) prima istorie literară a fenomenului poetic din Cluj-Napoca de după Evenimentele din 1989, necesara și erudita carte-antologie critică *Poeți clujeni postdecembriști*. Volumul ilustrează concis

creațiile literare ale celor 30 de poeți clujeni afirmați în jurul grupului „Zamolxis” sau în afara acestuia, subliniind contribuția fiecăruia la „înnoirile limbajului și ieșirea din tiparele tabuizante” ale epocii comuniste. Din punct de vedere istorico-literar, totul a început prin înființarea Ce-

naclului „Zamolxis” la Casa de Cultură a Studenților din Cluj-Napoca, prin noiembrie 1990, precizează în prefața cărții Mircea Popa, și mutat apoi într-o anexă a Primăriei din centru, unde veneau tinerii Horia Muntenuș,

În oglinda lecturii

Ionuț Țene, Ioan Pavel Azap, Daniel Moșoiu, Dorin Crișan, Flavia Teoc, Marius Țion și alții, care au tipărit și o publicație cu acest nume, în care s-au afirmat „intempestiv și curajos”. Grupul „Zamolxis” a beneficiat de la început de doi mentori, poetul și scriitorul Teohar Mihadaș (care a fost persecutat de către odioasele autorități comuniste, din cauza opiniilor sale politice, fiind încarcerat timp de 7 ani și care a fost unul dintre cei care au semnat a treia

scrisoare deschisă a disidentei Doina Cornea către „dictatiranul” N. Ceaușescu împotriva sistematizării satelor), celălalt fiind „filosoful decrepit” Bădică. Cenaclul a atras ca un magnet melchiadiano-marquegian numeroși studenți și un public divers amator de literatură, în cadrul cărora ieșeau în evidență și doi scriitori deja consacrați, Ion Mureșan și Constantin Zărnescu, amândoi cochetând cu o „anume publicitate și paternitate tutelară”. De altfel, optzecistul Ion Mureșan i-a numit pe „zamolxiști”, într-un număr din revista *Tribuna* din Cluj, „Lupii tineri din poezia românească”, reuniți pentru a crea „Poezia nouă, Poezia liberă”.

În Argumentul său, Adrian Țion exultă că în Clujul postdecembrist au apărut cenacluri literare, în sfârșit necontrolate de ideologii, zbirii și dul(e)ăii regimului comunist vremelnic-temporar biruitor, unul dintre acestea fiind, desigur, „Zamolxis”, grupare care i-a avut printre inițiatori pe Horia Muntenuș, Mihai Adrian Bumb și Ionuț Țene, dintre cei trei, doar Țene rămânând legat trup și suflet de „exaltata mișcare a tinereții sale poetice spre a-i propovădui mesajul și spre a-i perpetua faima în timp”, fapt pentru care Ion Cristofor îl numește pe bună dreptate „apostol al poeziei postdecembriștilor”. În demersul său istorico-literar, Țion a pornit de la această confrerie, foarte activă la început, și de la cărțile membrilor ei, ivite după „Loviluția” din 1989. De pildă, Dumitru Cerna a publicat volumul introspectiv-retrospectiv *Anul 93*, considerat de el anul „reper pentru noua poezie”, cartea fiind prezentată ca *Începutul unei renașteri*, el propunându-și *O privire asupra fenomenului poetic clujean după 1989 până în 2000*, incluzând aici poezii clujeni debutați și afirmați în condițiile libertăților

câştigate „după mirabila Revoluție din Decembrie 1989”. Pornind de la reperul 2.000 (Cerna se oprișe la acest an nefatidic), Adrian Țion a depășit sensibil pragul arbitrar stabilit, lărgind nuanțat cercul condeierilor „zalmoxiști” și nezalmoxiști ce-și ziceau „milena-riști”, adică porniți în aventura lirică la răscrucea dintre cele două milenii.

Autorul cărții de critică literară *Prezent literar* menționează în continuare că proiectul celor 30 de poeți clujeni postdecembrieni și al celor 30 de ani de poezie la Cluj, „este dificil spre imposibil, greu de a fi exhaustiv în condițiile în care numărul debuturilor a ajuns de-a dreptul împovăraător, documentarea anevoioasă (unele cărți nu se mai găsesc nici la autorii lor!) și studiul pornit avea ca obiectiv radiografierea fenomenului în faza lui primară”. Având în vedere că flacăra ce a irumpt vezuvian sau etnian în groaznicii ani 1990 (ai regimului iliesciano-fesenist, ai terifiantelor mineriade, ai înăbușirii fenomenului Piața Universității, ai prăbușirii economice nemaivăzute etc.) s-a stins treptat, așa cum „generațiile de revoltă” se metamorfozează treptat în „generații de acceptare”, Adrian Țion a pus accent pe „această flacăra eruptivă și pe reverberațiile din jurul ei”, restul fiind un proiect pentru critici sau istorici literari care se vor încumeta la lăbărțarea perspectivei analitice. Cel care a scris *Zeul Video* și *Ape salmastre* a dezvoltat analiza retrospectivă asupra personajelor principale ale mișcării și a luat în colimatorul critic debutul în volum al poezilor clujeni post-1989, ca să existe un ax coordonator, o viziune și o sinteză, și nu niște recenzii și cronici înșiruite aleatoriu.

Volumul ționian este alcătuit din analize lapidar-concentrate ale primelor cărți de poezie, urmate uneori, la câțiva autori, și de prelungiri sau extinderi în prezentarea devenirii estetico-literare ulterioare a acestor poeți, mai ales că volumul de debut nu este întotdeauna strălucit, esențial sau edificator pentru un poet. Majoritatea poezilor din volum beneficiază de două texte sau capitole, alții de o singură cronică sau recenzie, dar în cadrul ambelor categorii, Adrian Țion descrie atât parcursul istorico-literar al autorului respectiv, devenirea lui în timp, cât și esențialul,

înțelesul adânc al cărților de poezie aparținând celor 30 de poeți clujeni. În carte sunt prezenți autori „poeți buni”, subliniază Țion, „animați de spirit creator, dar ușor inegali ca pondere valorizatoare în arta versificării”, adesea, creația acestora înfățișându-se lectorului ca un creuzet eterogen „de stiluri și modalități de concepere a lirismului, de împliniri admirabile, urmate de eșecuri și inadvertențe regretabile”. Una din ideile esențiale ale acestei cărți ar fi dorința de a înregistra în istoria literară a Clujului postdecembrist fenomenul poetic pornit strombolian din epicentrul cenaclului „Zamolxis” și al reprezentanților lui, Adrian Țion dorind „să radiografieze literar această flacăra”. El opinează că gruparea Zamolxiană a funcționat ca un fel de „confrerie a scrisului”, angajament respectat cu strictețe de părtași, luați de hawaiianul val al înflăcăării contagioase, atinși sau poate arși iremediabil și inexorabil de „jarul cuvântului scris”. Pe lângă inițiatorii pomeniți deja mai sus, Țion a ținut să amintească și să analizeze, disece, radiografieze nume cunoscute și mai puțin celebre precum Adrian Suciș și Dorin Crișan, Ioan-Pavel Azap și Alexandru Hălmăgean, Tudor Ștefan și Dinu Virgil, Alexandru Baumgarten și Anton Horvath, Sorin Grecu și Flavia Teoc, Ioan Negru și Daniel Hoblea. Unii dintre cei pomelnicți au evoluat spre „poezie adevărată, elevată și personificată”, subliniază Țion, alții au rămas doar „cenacliști zeloși”, după cum se întâmplă în majoritatea cazurilor, iar câțiva au decedat între timp, din păcate, dar ceea ce este important pentru istoria literară ar fi „să rămână întipărită în timp impresia acestei coeziuni entuziaste”. Autorul cărții admite că unii poeți clujeni postdecembrieni au activat și în cadrul *Echinox*-ului de la Filologia clujeană, în efemerul *Amanet* sau în alte cenacluri, precum cel al cadrelor didactice din Cluj, cenaclul *Octavian Goga*, având „rezultate stimabile, demne de luat în considerare”. Urmărind și comentând fenomenul în globalitatea lui, Adrian Țion susține că a fost fascinat de „puterea de penetrare a cuvântului, dovadă indubitabilă a valorii și talentului”.

Trecând la prezentarea și analiza celor 30 de poeți clujeni post-Zavera din 1989, se

observă că autorul a început cu poeții avangardiști, iconoclaști, vizionari, care inovează limbajul poetic românesc, cum ar fi Ionuț Țene, Horia Muntenus ș.a. În opinia lui Țion, Ionuț Țene, de exemplu, țâșnește fujiiian spre un „limbaj iconoclast, servindu-se de modelul avangardiștilor, trăind la temperatura revoltei lor de odinioară prefacerile limbajului”. Analiza volumului de debut *Bal ca-n iad* (1993) pune în evidență dorința lui Țene „de a epata, de a șoca, nepăsător la reacții, poetul jonglând literalmente, dezinvolt și sigur pe el, cu imagini oferite ca simboluri antitetice, proiectate în vizionarism exaltat”. Țion subliniază că volumul de debut al lui Țene, după cum singur mărturisește poetul „s-a dorit a fi un protest aparent anarhic, dar în spiritul unui limbaj extremist față de canoanele poeziei optzeciste”. Urmărind în continuare evoluția și cariera poetică a lui Țene, Adrian Țion constată că în volumul din 2001, *Suflet dac*, limbajul iconoclast-impulsiv din prima carte Țeniană a fost încorporat într-o retorică a considerației și respectului față de „trecut și valorile esențiale ale pământului”, ceea ce înseamnă că „revolta față de formele desuete nu exclude fondul spiritual etern”.

Trecând la Horia Muntenus sau Muntenus („balans onomastic între grandoare și diminutivare colocvială”, precizează Țion), despre care se spune că a fost primul poet care a reușit să publice o carte după Revoluțiunea din 1989 (sau ce-o fi fost), ce-i drept una în format liliput(an), lirica sa a fost încadrată în corporalitatea poeziei „milenariste” (numită așa de „zamolxiști” deoarece inaugura noul mileniu), dezvoltându-și „fragilitatea inovativă în versuri de o docilă candoare”. Țion opinează că poezia lui Muntenus/ Muntenus ia în stăpânire un „univers liric al transparențelor tematice oscilante”, făcând apel la mit și demitizare, la „ardoarea construcției lirice și persiflarea ei”, elemente care vibrează alternativ chopiniano-lisztian, „melodios și surdinizat ca alunecarea degetelor pe clapele unui pian în sala unde se celebrează Poezia”.

Un alt poet zamolxist important, Sorin Grecu este văzut de Țion ca un răzvrătit cu impulsul demitizării în sânge, ca un fel de Lucian Boia al poeziei clujene, așa adăuga, de

la primele poezii publicate în revista *Tribuna*, adunate apoi în substanțialul volum întregit *Pudriera cu apă* (1999), care nu se vrea neapărat „un demolator de limbaje uzate poetic”, dar care convinge în postura unui „reformator de optică în tratarea temelor eterne, în răspăr cu „modelele în cadrul unei asumate retorici a minimalismului epatant”. Grecu este și un revoltat înăscut, în permanent conflict cu lumea și cu el însuși, ironizându-l și pe primarul Clujului dintr-o anumită perioadă nefastă a orașului someșean, caraghiosul și nesăbuitul Gh. Funar, vorbindu-i în ciudă despre *Szep varos Koloszar* celui care trăiește alături de daci în *Funarland*.

Trecând la creația poetică feminină postdecembristă, A. Țion este de părere, de pildă, că volumul *Înzeire* (1997) al Flaviei Teoc aducea în prim-planul poeziei clujene o sensibilitate lirică de adâncă anvergură emoțională, receptată în cadrul grupului Zamolxis ca „voce distinctă, discretă, suavă, distonantă în comparație cu goana zgomotoasă a cuvintelor” la ceilalți „zamolxiști”, criticul Petru Poantă apropiind-o de însuși Lucian Blaga, cel din *Poemele luminii*, în ceea ce privește tehnica „poemului ca metaforă integrală”, desigur, subliniind tonalitatea „vag-elegiacă, de tristețe luminoasă” a autoarei. Trecând la Persida Rugu, „feminitatea poeziei acesteia se insinuează cu șiretenie în text”, consideră Adrian Țion, primind consistență credibilă încă de la primul volum, tipărit rapid după răzmeriță, sau „Ciuruirea din 89”, am adăuga, în anul primelor mineriade, 1990, *Desculță în iubire*, care derutează candid, întrucât motivul erosului prezent în titlu e doar tangențial și cu delicatețe atins în involta deschidere florală a poemelor. Același Petru Poantă situează poezia Persidei Rugu „în orizontul modernismului ortodox”, ceea ce motivează apropierea poetei de grupul Zamolxis, „promotor al ortodoxismului eliberat”, iar „erosul este ocultat, transferat în risipiri de lumină blagiană”.

În volumul *Poeți clujeni postdecembriști* este inserat și un autor care a făcut parte din spațiul cultural al Brașovului, Vasile Gogea, născut însă în Maramureș (la Sighetu

Marmației), înainte de „a descăleca” în Cluj-Napoca, și care a debutat ca prozator în 1990 cu microromanul *Scene din viața lui Anselmus*, iar în 1998 ca poet cu *Propoieziții*, „ștafetă lirică împrumutată mai multor volume întru marcarea originalității sale în câmpul poeziei actuale”. În viziunea lui Țion, poetul Vasile Gogea cercetează cu acribie de filosof, „punctele cardinale ale Ființei”, într-o serie de „poeme scurte, introspective, edulcorate amuzant uneori în rime șugubețe, puerile”. Pe de altă parte, poezia lui Gogea, care n-a făcut parte din grupul Zamolxis, dar a fost încadrat în „matricea structurală a fragmentarismului postmodernist” și inclus în categoria „poeti clujeni postdecembriști”, este „purătorea unor dureri înăbușite ce vin din biografismul laconic dezvăluit sau poate din spaimele/neliniștile asumate, proprii unei întregi generații căreia i s-au furat iluziile, ba chiar și o revoluție”.

Cu cât ne apropiem de finalul cărții lui Adrian Țion, observăm că tonul critic al acestuia devine mai ascutit, mai sever, până atunci autorul adoptând unul, dacă nu

encomiastico-panegiric, cel puțin favorabil poetilor clujeni postdecembrieni, mai ales al celor care au înnoit limbajul poetic românesc. Astfel, comentând poezia lui Ioan Buteanu, Țion constată că unele rime sunt „puerile” (precum „maiorul Mura” care „Se dă de-a dura/ Și strigă ura!”), iar câteva versuri dăunează viziunii poetice, în timp ce jocul liric este alteori „profund atins de vacuitate”. Majoritatea poeziilor Mihaelei Handrea din volumul *Stau la masă cu îngerii mei* (1999), de exemplu, reprezintă „structuri textuale cu evidentă țintă spre un final cu tentă comică” sau „însemnări sincere, puerile” pe marginea sentimentului iubirii, uneori, poeta lansându-se „naiv” în „simple speculații monosilabice”.

În concluzie, *Poeți clujeni postdecembriști* este o carte bine scrisă, erudită, autorul combinând abil limbajul filosofic cu cel critico-literar, frazele luxuriant-neobaroce cu caracterizările laconice și eficiente, metaforele neașteptate, inedite cu formulările academice, într-un demers trebuincios pentru o viitoare istorie a întregii literaturi române.

Turcoaz

Împărtășirea harică prin poezie. Despre transcenderea Cuvântului în antologia *Față către față* de Ioan Pinte

Victor Constantin MĂRUȚOIU

Perspectiva deschisă de Antologia de poeme a scriitorului Ioan Pinte, intitulată *Față către față*, care a apărut la Editura

Cartier, 2020, este una a transcenderii prin cunoașterea harică, prin re-umanizarea unui timp și a unui spațiu determinat de decrepitudinea umană. Izul de căutare a unei noi încifrări harice este descoperit în numeroase poeme, descriind parcă o hartă a Creației Cuvântului. Semnul purtat de acesta este acela

de a da o nouă formă pentru tot ceea ce se determină prin cădere și după cădere...

Întregul spațiu este însământat cu nuanțele comune ale uzurii generale, dar care devin definatorii în recifrarea și regăsirea spațio-temporală a Cuvântului. Totul se îmbracă în misterul relevat și relevant al Creației. Forma primită este de renaștere prin simbolistica transpersonală a devenirii umane. Nimic nu este aleatoriu, ci fiecare semn este o potențială fereastră spre infinit, poartă spre descoperirea necunoscutului și deschidere spre ceea ce este determinativ haric, așa zice la fel ca într-o rememorare a culegerii roadelor din grădina edenică.

Încercarea de a pași alături de poet, pe urmele iscate de versuri, este precum accederea ultimativă într-o călătorie inițiată, dar nu una oarecare, ci aceea cu valențe primordiale, a Cuvântului întrupat. Întreg

spațiul se corelează pe două axe: cea umană, reală, vizibilă și descrisă prin elementele existențiale, care conturează spațiul românesc, având drept centralitate arealul transilvan, punctat de Someș și cealaltă coordonată, cea translucidă, dar nu himerică, o lume a numinosului, a eternității deschisă de „casa teslarului”. Aceste două lumi se întrepătrund, își găsesc numitorul comun în Persoana Cuvântului.

Preponderent, apare universul acvatic, drept formă de unire a celor două lumi, căci, în viziunea poetului, apele cele de sus cu cele de jos se unesc în persoana îngerului, acest mesager celest, care este semn al purtătorului de carte, o carte a cunoașterii, a porții celei mari, care face posibilă trecerea și re-trecerea sau pe-trecerea între spațiul uman și cel ceresc. Este simbolul unității personale în drumul descoperirii și redefinirii umane. El poartă mesajul încifrat al Cuvântului pentru revelația cea de pe urmă.

Poetul este cel care poate traduce acest semn în sfera umană, prin poem, prin cuvântul fărâma din marele Cuvânt al sintagmei „Fiat Lux!” și care poate deschide calea, precum îngerul, spre eterna reîntoarcere, spre ceea ce înseamnă pășirea pe drumul spre casa cerească. Nimic nu poate împiedica împlinirea profeției din carte, realizată prin înger și prin eul poetic, nici nu poate altera, modifica, schimba sau distruge ceva, ci totul se îndreaptă pe linia construcției determinative a Cuvântului, Cel care pe toate le orânduiește după cele ce trebuie împlinite.

Motivele descrise de poeme pot fi catalogate ca direcții de reinterpretare a Creației prin prisma percepției umane, dar în căutarea inițiată descoperită de Cuvânt.

Precum piatra devine pâine, iar pâinea naște piatră, care devine munte, iar în cele din urmă devine cale. Lumina este adusă de lumânarea care este purtată de oameni ca o descoperire a căii spre cunoaștere. Dacă omul poartă lumânarea, îngerul poartă cartea, cele două simboluri unificându-se întru descoperirea celor ce sunt ascunse, celor ce sunt necesare omului spre devenire. Este perceperea iluminării prin vedere, ochii deschizându-se prin lumina făcută de lumânare (cunoaștere umană) și împlinindu-se prin citirea cărții (cunoaștere angelică).

Antologia de poeme a poetului Ioan Pinte, intitulată *Față către față*, cuprinde poezii din volumele: *Casa teslarului* (2009), *Melci aborigeni* (2013), 50. *Poeme alese*

(2011), *Mormântul gol* (1999), *Grădina lui Ion* (1999), *Frigul și frica* (1992), având o prefață semnată de marele om de cultură și de litere, domnul Ion Pop.

În carte se prezintă un univers poetic aparte, cu o cosmogonie a Cuvântului care nutrește o reinterpretare harică a tot ceea ce numim Creație. Nuanțele religioase nu obosesc, ci împlinesc, nu limitează, ci clădesc, rotunjesc o descriere de lumină neînserată a numinosului din noi.

Problematizarea lirică deschisă de acest volum este aceeași tendință veche și mereu nouă, a descoperirii transpersonale a Cuvântului într-o descifrare unică a lumii, a Creației și a pășirii pe calea Eshatonului.

Cold hope

Întoarceri acasă

Monica GROSU

Anotimpul macilor (Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2018) este noua carte a Veronicăi Oșorheian, o carte frumoasă prin conținut și înfățișare, cu ilustrații reușite, semnate de Andrei Medinski, cel care a ilustrat și coperta. De-a lungul timpului, Veronica Oșorheian ne-a obișnuit cu acest gen de ediții frumoase, dovedind o atenție

deosebită pentru ilustrație și grafică. Originară din Leșu, județul Bistrița-Năsăud, autoarea se întoarce adesea acasă și prin scrisul său, așa cum ne-o arată mai toate volumele publicate: *Dor de copilărie* (1999), *Miracol* (poezii, 2000), *Casa de sub ochiul stelei* – *Consemnări și studii*

monografice (2002), *Mărturisiri* (2005), *Datini transilvane* (studiu privind nunta țărănească, 2007), *Șirag din pietre de râu* (monografie cultural-sentimentală, 2009), *Fata pădurii* (baladă, 2010), *Nuntă țărănească* (plachetă în versuri, 2010), *Anotimp cernut* (poezii, 2011), *Colocvial. Fațete ale binomului autor-impact relațional* (2012). La aceste studii și volume de versuri ce poziționează în timp preocupările diverse ale autoarei, se adaugă proza, bine scrisă, captând deopotrivă atenția copiilor și a adulților: *Traista în pătrățele* (proză scurtă, 2013), *Duiosie peste umăr* (proză scurtă, 2013), *Cățelul pământului* (proză scurtă, 2014), *Bumbușca și alte povestiri* (proză scurtă, 2015).

Volumul în discuție este încadrat de o Prefață (Iacob Naroș) și o Postfață (Gabriela Mircea), ce susțin apartenența acestei poezii la spațiul tradițional transilvănean, atât prin acuratețea imaginilor, cât și prin coloratura lingvistică. „Poezia descinde din copilărie și de la sânul mamei, adeseori... Ea e identică cu originea, cu începuturile omului, ca individ...”, spune cercetătoarea Gabriela Mircea. Așadar, *Anotimpul macilor* este o proiecție a trecutului în care se regăsesc chipuri dragi, între acestea tronând figura mamei, cea căreia i se dedică și primul ciclu liric. Plasată în orizontul satului patriarhal, Mama devine emblema unei viețuiri în sfințenie și rugăciune: „În casa șindrilită,/ Cu pruncul la sân,/ Mama se roagă:// Doamne, apără-mi copilul/ De toate relele!” (*Feerie*).

Cu fiecare nou poem se completează o geografie spiritualizată, cea a satului natal, cu numele sătenilor, cu doinele abia întrezărite și cântecele de leagăn: „Haide lin, somnule, lin,/ În legănuțul divin./ Câte cântece de pui,/ Ca al meu niciunul nu-i,/ Că-i din poala cerului.” Transpare din aceste versuri tonul cu inflexiuni populare și melancolia despărțirii de ființele dragi. „Când ai plecat, dorită maică,/ un gol imens prăbușitu-s-a în mine/ și rădăcini a prins,/ în lutul care sunt;/ Am vrut să-l izgonesc,/ în hăuri depărtate,/ să port mereu în minte/ icoana dumatăle:// Pe albele cărări,/ întâmpini îngeri buni;/ le spui povești trăite.../ senină, împăcată,/ pui blidele stelare/ pe mese înflorite/ și-mparți la toți alune,/ crezându-te cu noi.” (*Sfântă menire*). Nici jocul de rime nu-i este străin autoarei, ci mereu experimentat în încercarea de a descifra trecutul și a-i sesiza dinamica de sensuri: „Prin verdele nuc,/ se cerne lumina,/ cum mama cernea prin sită făina;/ Albă făina/

cernută de mama,/ curată lumina/ ce-mi
mângâie geana.” (*Cântec domol*).

Al doilea grupaj liric stă sub semnul
reflecției: „Nu te mira,/ fiecare urcă/ o
Golgotă.” (*Dealul Golgotei*). Frumusețea
lumii nu poate fi tulburată de prezența omului
„Doar cerul ar putea fi mai sărac cu două
stele, când vom apune” (*Două stele*). Măreția
naturii e pusă față în față cu neputința omului
în Natură dezlănțuită. Natura, mai prezentă ca
niciodată, înțelege cel mai bine cântecul abia
șoptit al dorului: „Drepti ca sfinții/
mestecenii/ iau urma cerului; Tremurându-și
frunzele,/ îngână imnuri stelare; Păsări
însetate/ sorb licori/ din râuri de lumină; În
nopti fără stele,/ lumânări albe/ ne arată
cărarea.” (*Lumânări albe*). La vreme crepus-
culară, drumurile duc invariabil spre casa
părintească, înspre propria identitate bio-
grafică, iar în cazul Veronicăi Oșorheian
trăirea, bucuria sau nostalgia sunt toate legate
de Leșul natal, copleșitor prin spiritualitate și
tradiție, bogăție și autenticitate. Din acest
motiv, cotidianul rămâne într-o penumbră,
fără a fi în totalitate eludat. „Pământul de
acasă/ îl port între sprâncene,/ de când eram
copil/ și mai băteam mătânii/ la umbra unui
fag/ și-n verzile poiene,/ să nu adorm pe rouă/

și să-ntâlnesc dihanii.” Sub unghii, încă port/
pământul de acasă,/ de când pliveam prin
straturi/ și mai săpam grădina; Pământu-acela
reavăn,/ în care doarme tata/ și nu știu dacă
mama/ și-o fi găsit hodina.” (*Pământul de
acasă*).

Câteva poeme cultivă o poetică a
solitudinii și disoluției, însă într-o manieră
discretă, e acea acceptare firească a trecerii:
„Sunt lutul pe care, pășind zi de zi, aminte-mi
aduc că lut eu voi fi” (*Boare și lut*). Balansul
acestei accentuate melancolii îl constituie tot
trecutul, copilăria: „Priviri jucăușe/ oprite
peste/ lanul de maci; Legănați în/ poala
holdelor,/ horă încing/ cuprinși de mirare; Copii
îmbujorați/ așteaptă sărbătoarea; Nestăpânite
glasuri/ întrec stoluri grăbite; Ploaie de petale
roșii...” (*Anotimpul macilor*). Poeziile ocazionale
ce încheie volumul aduc în pagină evenimente
sau personalități ale zonei născudene spre care
dragostea și respectul autoarei se întorc de
fiecare dată.

Moderația, simplitatea și o afectivitate
sporită definesc poezia Veronicăi Oșorheian,
ajunsă acum la un timbru liric pregnant și
distinct. *Anotimpul macilor* este un volum de
referință în creația autoarei prin ținuta poetică
și grafică deopotrivă.

Venus flytrap

Carte pentru minte, inimă și (wow!) literatură

Virgil RAȚIU

Chiar așa, pentru minte și literatură, după cum autoarea scrie în dedicația așezată pe pagina de titlu, „carte nouă și gând bun”, este *Carte pentru minte, inimă și (wow!) literatură* de Magda Ursache apărută la Editura Eikon (București, 2019). Întregul volum de analize, opinii și atitudini în ordin

literar este scris în însoțire cu gândul bun, sincer, înspăimântător și dezarmant de sincer, care conține o valoare testamentară declarată și, în consecință, mărturisită. Este o carte densă în relatări și depoziții încât exercițiul textului critic greu poate rezuma aglomerarea de fapte din

frazele meșteșugit alese, obligând comentatorii să recurgă la citate. În texte sunt aduse ca martori zeci de persoane publice reale din toate domenii culturale și sociale, de studiu și cercetare naționale, personaje pe care le prezintă, evaluează și le reprezintă. Ca valoare testamentară, *Carte pentru minte, inimă și... literatură* se așază în același raft cu *Memoriile Cardinalului Iuliu Hossu, Credința noastră este viața noastră* (Ed. Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2019), aceasta din urmă, împărțită ca rugăciune continuă și spovedire. Marea deosebire dintre aceste două volume constă în aceea că primul a fost scris în vremea detenției cu domiciliu obligatoriu (sfârșitul anilor 1960), iar al doilea în vremea deplinei libertăți în tranziția oarbă de treizeci

de ani a țării, ambele stări, însă, la fel de potrivite depunerii de mărturisiri testamentare.

Reperetele volumului sunt mai multe. În capitolul I „Când vremea vremuiește” punctele de referință sunt *sentimentul național, conștiința identității, unirea, unitatea și antiromânismul*, trăiri împotriva cărora se manifestă „voci” nu fără brutalitate. Comentariile Magdei Ursache nu ocolesc nume proprii de „istorici”, „jurnaliști” și „opinenți” care, mai mult ca oricând, chiar în anul Centenarului României au trecut în derizoriu și terfelesc prin orice mijloace întregul orizont al țării: Lucian Boia, Sabin Gherman, Cătălin Ciolca, Mădălin Hodor, Alexandru Florian, Mihai Răzvan Ungureanu, C.P. Tăriceanu, Adrian Severin (cel care a vândut Bucovina de Nord; cui? Ucrainei), Traian Ungureanu, Cătălin Avramescu (care spune că bisericile ortodoxe ar trebui părăsite în favoarea opțiunii protestante), Mihail Neamțu (care afirmă că extraordinara baladă „Miorița” ar trebui euthanasiată, iar după el a spus-o și Ludovic Orban)..., iar liderii UDMR cu toții, numiți în corpore Roller II – după numele „teoreticianului de serviciu al Austro-Ungariei”, în opinia căruia românii nu au existat în Europa. De 30 de ani, numiții mai sus și alții, cetățeni români (!), poartă o luptă de mercenari împotriva a tot ceea ce înseamnă *român, românesc, România*, față de ceea ce înseamnă etos, eludând o suită de grave fapte de etnocid produse de străini în rândul națiunii române. Aceste lexeme definitorii, ca mai sus – sub argumentul că România și românii sunt membri ai Uniunii Europene –, consideră unii că ar trebui eliminate din vocabularul limbii române și sunt etichetate drept forme de vorbire nepotrivite cu „corectitudinea politică” (*political correctness*). În opinia multor

cercetători europeni însă, Political Correctness (PC) e arătată ca o excrescență monstruoasă pe mediile intelectuale și politice din lume și că expresia a primit caracterul unei ideologii îndocrinante.

Prezentând contraargumente opiniilor numelor proprii pomenite mai sus, Magda Ursache ia în calcul sacrificiile a sute de români care s-au dăruit întregi pentru țară și pentru neam. În avanposturile Marii Uniri sunt așezate pleiadele Școlii Ardelene și Biserica Greco-Catolică din Transilvania, Școală care, datorită „viziunii” unor minți întunecate și aservite, astăzi nu mai are loc în manualul de limba și literatura română. Unii „români”, culmea, plâng alături de maghiari pe umărul Ungariei care jelește la 1 Decembrie, în așteptarea altui Trianon, ca și cum transilvănenii români nu ar fi trecut prin suferință zeci de ani, și găsesc Centenarul un fel de sindrofie (de încins grătarul cu ajutorul multor posturi TV, incluziv cel național!), iar un an de zile li se pare maghiarilor o lungă sărbătoare de sorginte național-comunistă. (Dar manifestațiile ungurilor din așa zisul Ținut Secuiesc, Covasna, Harghita, în costume de husari, nu sunt de natură național-comunistă? Astăzi în centrul Miercurea Ciuc încă tronează obeliscul închinat de unguri Armatei Roșii Sovietice eliberatoare în 1944!)

În avanposturile Marii Uniri sunt așezați Iuliu Maniu, arestat 1947 și închis pe viață, mort la Sighet, în 1953, cu mormânt necunoscut, Iuliu Hossu, care a citit Proclamația pentru Unire la Alba Iulia, pușcărit la Sighet, cu domiciliu obligatoriu, ultimul spre anul 1970, la Mănăstirea Ciorogârla, și nu numai ei; Alexandru Lapedatu, istoric, președintele Academiei între 1935-1937, arestat în „Noaptea demnitarilor”, 5-6 mai 1950, mort la Sighet; Onisifor Ghibu, bărbatul celor două uniri: cu Ardealul și cu Basarabia, arestat în 1945 și închis în lagărul de la Caracal, rearestat în 1956, închis până în 1958, izolat la Sibiu. Și mulți, mulți alții, zeci și sute de români care s-au sacrificat pentru România, pentru ca istoria să nu rămână o joacă, un fals joc imaginar, cum o interpretează cu rea intenții nu puțini contemporani.

În lume, calomniatorii revanșarzi ai României continuă și azi lupta lor, falsificând istoria, deformând-o: contestă Tratatul de la Trianon, cer revizuirea tratatului și granițelor, așezând în bernă tricolorul românesc, iar guvernele de la București, ministerul de Externe și cel de Interne nu au nicio reacție față de calomniile și injustețile pe care le provoacă maghiarii în România. Magda Ursache întreabă firesc: Se urmărește normalizarea conviețuirii români-maghiari în Transilvania când au apărut nume de străzi cu iz revizionist, când copiii nu sunt lăsați să învețe românește, când geografia, istoria, cultura se predau în limba maghiară? Nu, nicidecum! În România a devenit *privilegiu* să fii etnic maghiar: la Bruxelles românii au un singur vot, maghiarii, ca dubli cetățeni, pot vota pentru Parlamentul European de două ori! Războiul (rece) al dezintegrării României e în desfășurare.

Prioritar, se încearcă să se facă praf și conștiința de neam, și coeziunea socială. Cu siguranță, nu Dumnezeu ne va scăpa de miopie istorică și politică, nici de pierderea independenței naționale, a interesului național și a conștiinței naționale. Alexandru Florian, șeful Institutului Wiesel (plătit de la bugetul de stat) se luptă din greu cu ajutorul unei legi speciale votate în Parlament pe șest (Legea 217/ 2015), repede promulgată de Klaus Iohannis, să scoată din Cultura Română nume de rezonanță, să taxeze oameni desăvârșiți ca Valeriu Gafencu, Radu Gyr, Vasile Voiculescu, Mircea Vulcănescu, Petre Țuțea, Vintilă Horia și să fie re-promovați Dan Deșliu, Nina Cassian, Maria Banuș, Dumitru Popescu-Dumnezeu (acesta din urmă, de o vreme, bine re-văzut și de *România literară*!).

Toate enumerate aici, descrise, au început imediat în 1990 pe „direcția” Brucan-Iliescu-Roman, care au dat gaură nu numai drapelului, ci României întregi. Așa am ajuns să culegem mușetel din curtea combinatelor, așa am dat flota pe gondole, a fost deschisă Frizeria Verde a Pădurilor, aurul din Apuseni continuă să fie vânat de corporațiile străine și nici gazul din Marea Neagră nu se „simte prea bine”, vreme în care poliția taxează băbuțele care vând la piață două legături de leuștean,

veniturile scad, moneda națională se devalorează, pe măsură ce „România înregistrează semnificative creșteri economice”!

Normalitatea nu și-a arătat fața după evenimentele din decembrie '89 (încă îngropate în „adevărul lor”), de Legea Lustrației nici nu are rost să se vorbească, nu funcționează, funcționează însă Legea Recunoștinței pentru funcționarii cu misie de la Securitate ale cărei rețele s-au „privatizat” și sunt cele mai prospere.

În răvășitoarele sale texte, Magda Ursache nu pregetă să afirme credințe și să dea verdicte mobilizatoare: „N-a mai rămas mult de pierdut, dar au mai rămas multe de apărat, în primul rând limba și credința”; „Mă tem că nu mai avem nici respect, nici empatie față de eroi, nici responsabilitate civică la

vârful statului”; „Istoria națională nu încuie mintea. Dimpotrivă, o descuie”. Și-i stau aproape întru aceleași năzuințe nume de oameni adevărați, înflăcărați de atitudini ferme, imbatabile, afirmați integral prin opiniile publicate în presă și în memorabile cărți semnate, spre exemplu: Ioan-Aurel Pop, Nicolae Gheran, Nicolae Breban, și de-ar fi numai aceștia ar fi îndeajuns.

În multele pagini de opinii Magda Ursache pare că se repetă, simțindu-se însă necesare insistențele pe un anumit subiect. De altfel, se autocaracterizează: „Sunt o încăpățănată, o perseverentă, o persistentă. Stărui să-l trezesc pe uituc și asta pentru că maladia postsocialistă cea mai gravă este uitarea generalizată”.

Glowed up

Spiritul critic cu rost orientativ

Olimpiu NUȘFELEAN

Menuț Maximinian este scriitor, etnolog, jurnalist, director al cotidianului *Răsunetul* din Bistrița. Sub aceste calități, derulează activități servite cu consecvență și energie, multiplicare în mai multe preocupări duse cu distribuție egală a interesului. Ca scriitor, publică volume de poezie sau critică literară, participă la diverse și multiple manifestări literare, scrie constant în reviste precum *Mișcarea literară*, *Neuma*, *Caiete Silvane* (dar și în alte publicații), realizează un supliment literar al cotidianului pe care îl conduce; ca etnolog, întreprinde cercetare de teren și publică rezultatele acestor cercetări, participă la colocviile de profil; ca jurnalist – scrie zilnic la ziar, are rubrici la posturi de radio și tv locale, dar e și redactor corespondent la Radio Renașterea din Cluj-Napoca; iar ca director – ține ziarul în plutire eficientă pe apele tulburi ale presei actuale. Activitatea îi e răsplătită cu premii și diplome acordate de instituții de profil, dar și de instituții care (doar) apreciază cultura. E un demers dus pînă aproape de risipă, dar păstrat încă în limitele unor aspirații bine rostuite. Un asemenea comportament cultural-publicistic, caracterizat de empatie cu autorii și cărțile acestora, se concretizează, desigur, într-o serie de titluri ce văd lumina tiparului într-un ritm constant. Așa cum este recenta carte de cronici literare *Puterea secretă a cărților*, apărută la Editura Neuma, 2020, prezentată pe coperta IV de Andrea H. Hedeș și Horea Gârbea.

Cartea reunește cronici publicate în ultima vreme în revistele pomenite mai sus, structurate în cinci secțiuni (*Mode și modele. Arc peste timp; Despre generații și receptări în literatură; Lumea, dincolo de ambalaj. Printre prozatori; Timpul poeziei; Cărțile, la „pensie”* – care e un fel de „addenda” ce

cuprinde trei răspunsuri la anchete literare), secțiuni delimitate relativ tematic, dar nu foarte explicit, care asigură un anume „dinamism” culegerii, poate și prin urmarea unui ascuns fir cronologic. Comentatorul scrie despre autori și cărți „de tot felul”, am putea zice, într-un amestec aproape eterogen, dar încercînd să facă selecție după un anumit standard valoric. Sînt consemnate titluri aparținînd lui Ioan-Aurel Pop (model de atitudine), Mircea Platon (intelectual de

marcă), Nicolae Manolescu (critic temut și spirit solar, cu simțul umorului), Gheorghe Glodeanu (autor de studii serioase privind romanul), Ion Simuț (constructor de viziune proprie privind viața literară), Niculae Gheran (o viață dedicată studiului Rebreanu), Constantin Cubleşan (generos cu confrății, harnic, cuminte, spirit critic bine conturat), Irina Petraș (remarcată acum pentru contribuții la edificarea frescei scrisului transilvan), Ovidiu Pecican (unic în scrierile sale), Ion Buzași (imensă muncă de cercetare în domeniul istorie literare), Aurel Pantea (face critică literară din simpatie pentru o carte sau alta), Andrea H. Hedeș (cronici literare ca povești despre lume), Liviu Ioan Stoiciu (șochează – în jurnal – prin modul cum relaționează cu confrății și cu publicul), Theodor Damian (jurnalul ca oglindă a unei comunități), Theodor Codreanu (în ipostaza de critic literar lucrează cu multă atenție în atelierul literar), Gabriel Chifu (personaje

demne de reținut în pagini de roman), Răzvan Voncu (istoria vinului ca istorie literară), Ioan Es. Pop (lirică proeminent filosofică, inspirată de cotidianul imediat), Ion Cristofor (poezia ca refacere a lumii), ca și autori legați de un areal literar mai restrâns, dar desigur, cu incidente în spațiul (literar) național: Andrei Moldovan, Icu Crăciun, Cornel Cotuțiu, Delia Munteanu, Carmen Ardelean etc. Fac o asemenea departajare doar ca „metodă” de lectură a titlului comentat.

Disponibil și energic, influențat oarecum de activitatea de gazetar (atent la „mișcările” imediatului), Menuț Maximinian realizează, aș zice, un fel de critică expozitiv-elocventă, elaborată într-o expresie mai puțin căutată, directă, fără jocuri eseistice, care ar putea să dea textului o anumită culoare. Este preocupat să aducă *imediatul* (fie el reprezentat și de actualitatea editorială) cât mai repede sub ochii cititorului și să-i ofere acestuia (adică lectorului) o „fișă” de lectură agreabilă, mobilizată de empatie. Câteva enunțuri menite să-i caracterizeze succint pe autori sînt susținute mai apoi de ample (în limita spațiului tipografic) „fișe” de activitate, după care se trece la recenzarea tomului avut în vedere. Criticul își mărturisește adesea legături subiectiv/ afective cu cel comentat. Comentariul poate fi, uneori, „pigmentat” cu mici inserții de sociologie literară sau cu mărturisiri ce ies din „obiectivitatea” criticului. Nu vom întâlni într-o asemenea abordare opinii corozive, din care unii critici literari își fac un titlu. Poate că aici s-ar putea detecta supravegherea ascunsă a poetului, dar și a ziaristului care dă dreptul la existență „întregii” realități a momentului.

Sîntem înclinați să credem că această carte ilustrează cel mai bine trecerea lui Menuț Maximinian de la privirea gazetărească (mult mai permisivă...), la privirea (strict) critică, unde se acordă mai mare atenție statutului axiologic al demersului critic. Un gazetar (mai ales în „provincie”) e mai permisiv în prezentarea unor apariții editoriale, comportament pe care autorul nostru l-a avut o vreme, mai ales la începuturile sale gazetărești. De un asemenea comportament „critic”, autorul „nostru” se desprinde treptat,

devenind mai atent la opiniile exprimate. Poate nu degeaba se preocupă, în cartea avută de noi în atenție, să-și clarifice crezul critic și să-l și illustreze prin enunțurile exprimate, prin selecția cărților intrate în... vizorul critic. Referindu-se la Irina Petraș, formulează generalități de artă a criticii precum: „Critica literară nu poate fi un experiment de laborator, cu rezultate fixe. E nuanțată, e structurată și pe profilul criticului, fiecare avînd propria metodă de comentariu. Dincolo de schema pe care o aplică, fiecare critic are verdictul lui și, da, se întîmplă, uneori, ca doi critici de renume să aibă păreri diferite față de aceeași carte. Asta nu înseamnă că nu are fiecare, pînă la urmă, dreptatea lui. Aici vorbim despre subiectivitatea criticii.” La Theodor Codreanu, remarcă enunțarea unor opinii proprii sprijinite și de părerile altor comentatori, pentru conturarea unei viziuni cuprinzătoare a profilului unui scriitor. Reține confesiunea lui Aurel Pantea legată de manifestarea simpatiei critice: „Scriu critică literară din simpatie față de o carte sau alta, față de un poet sau altul. Mă delectez. Dar scriu și din obligații didactice. Bune și acestea. Pe de altă parte, spiritul teoretic prezent într-un act critic îmi clarifică problemele mele de profesor și, nu în ultimă instanță, de scriitor. Spiritul critic are pentru mine un rost orientativ.” Iar de la poetul David Dorian reține că: „receptarea scrisului unui creator care trăiește în provincie se face mai greu.” Asemenea enunțuri îl ghidează pe critic și îi justifică demersul, contribuind la clarificarea și definirea propriului demers, aflat în constantă evoluție.

Manifestîndu-se în compania unor critici sau comentatori literari precum regretatul Andrei Moldovan (cu care a colaborat în mai multe proiecte literare), Andrea H. Hedeș, Vasile Vidican, Icu Crăciun, Ioan Radu Zăgreanu, Iacob Naroș sau Vasile V. Filip (cu care colaborează la cercetări etnologice), Menuț Maximinian se impune în spațiul literar bistrițean (și nu numai) ca o voce critică din ce în ce mai bine conturată, necesară, binevenită, utilă din mai multe puncte de vedere.

Un „vacanțier” foarte ocupat

Valeriu STANCU

Vacanță la Pietrasanta. O carte nu doar despre români, dar scrisă în exclusivitate pentru români, adică pentru cei ce simt, gîndesc, vorbesc, trăiesc românește. Autorul, Alexandru Cătcăuan, nu-și propune să arate în mod direct cît de mult își iubește patria și nici nu o face, profundul său sentiment de dragoste față de țară și neam nu are nevoie de cuvinte mari, alese, pompoase, el există pur și simplu și fiecare gest al prozatorului îl ilustrează discret, fără ostentație.

În fond, ce e această carte? Un jurnal de călătorie, așa cum ne-au lăsat atîția scriitori/călători români, începînd cu Dinicu Golescu și Grigore Alexandrescu? Un volum de amintiri din copilărie despre șotii pe care mulți dintre noi le-am comis la vremea sufletului dintîi, dar foarte puțini le-au așternut pe hîrtie, înveșnicindu-le în Cuvînt? O carte de povești, știut fiind faptul că povestea s-a născut odată cu lumea, că Geneza însăși e o poveste și că, fără ea, lumea nici măcar nu ar fi existat? Mai degrabă cîte puțin din toate acestea, adică o carte cu povești. Povești de viață, mai vechi sau mai noi, mai vesele ori mai triste, așa cum e și viața în complexitatea ei, așa cum e întotdeauna, „Clipa cea repede/ Ce ni s-a dat”!

Eu cred că *Vacanță la Pietrasanta* e un autoportret, interesant și insolit, realizat cu destulă obiectivitate, în tehnica mozaicului, adică din fărîme fulgurante, un autoportret realist și veridic, care ne dezvăluie, pe măsură ce înaintăm pe drumul lecturii, și complexitatea omului Alexandru Cătcăuan și diversele, bogatele fărîme, armonios colorate, din care acesta e alcătuit, asemenea unui puzzle: familist convins, bunic minunat (desprins parcă din poveștile ce se rostesc nepoților înainte de culcare), călător împătimit, fiu devotat, frate atent și protector, un

„alumn” existențial, mereu însetat de cunoaștere, care, oricînd, găsește ceva de învățat, de notat, de aflat și de împărtășit, un povestitor plin de har și de haz, dînd poveștilor sale farmecul unui limbaj apropiat de oralitate, de firesc, de baștină, un limbaj pitoresc, ale cărui particularități s-au rostuit în „cei șapte ani de-acasă”.

De aceea – am constatat chiar la prima lectură a manuscrisului prezentat editurii – nici nu încearcă să utilizeze în text forme culte de marcare grafică și de îndrumare a lecturii (ghilimete, linie de dialog, linia de pauză, cratima sau liniuța de unire, apostrof, adică ceea ce îndeobște se numește punctuație și semne ortografice etc). Scriitura lui se „rostește” dintr-o suflare, poveștile sale sunt (și aceasta constituie cea mai importantă caracteristică a stilului prozelor lui Alexandru Cătcăuan) un fel de *scripta continua* ce-și propune (și reușește!) să țină cititorul într-o neîntreruptă alertă. A trebuit să uzez de „autoritatea” mea de redactor de carte, pentru a netezi oarecum drumul comunicării dintre creator și receptor, obligîndu-l pe autor să acorde, cît de cît, atenție, pe cît a mai fost posibil, și neînsemnatelor (dar obligatoriilor) semne de bunăvoință față de cititor, necesare acestuia pentru o mai bună înțelegere a textului.

Excursurile, digresiunile, divagațiile sale, pasiunea lui, în ultimă instanță, în /

despre / pentru arta, istoria, civilizația, legendele Toscanei se interferează și se împletesc armonios cu notațiile de jurnal ale călătorului – ajuns tocmai în țara visată, în țara (auto)promisă – care ilustrează cu fidelitate modul în care acesta și-a petrecut vacanța la Pietrasanta. La Pietrasanta, adică în chiar inima tărîmului de basm și de vis, unde revine ori de câte ori are ocazia și în care se simte acasă, nu „ca acasă”. Însă această simbioză nu se reduce doar la elementele amintite, căci ea cuprinde și întoarcerile în timp, de obicei cu caracter de evocare a cadrului familial, dar și povești de tot soiul, care mai de care mai captivantă și mai plină de miez. În acest context, țin să subliniez faptul că dramaticul episod al morții tatălui, dintr-o flagrantă culpă medicală, este impresionant pentru cititor și a fost sfișietor pentru autor. Respectivul episod s-ar fi putut intitula „călăul tatălui meu”.

Nu știu cum se comporta Alexandru Cățcăuan la vârsta de criză a adolescenței rebele (copil, știu din textele și poveștile sale că era poznaș și șturlubatic, un fel de Nică a lui Ștefan a Petrei ardelean) și ce relații a avut cu părinții săi, dar, din această emoționantă scriere, se poate deduce că a cincea poruncă a *Decalogului*, „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta”, i-a fost unul din cele mai respectate, mai sfinte, mai urmate principii existențiale. Nu dragostea sa față de părinți este tema cărții, dar această dragoste transpare din gesturile și acțiunile sale de zi cu zi și-l caracterizează, cel puțin ca personaj.

A propos de părinți: nu este rolul unui prefațator să judece aspecte din viața autorului, dar cum tatăl lui Alexandru Cățcăuan s-a stins din cauza gestului neînțeleș (ca să nu spun „nebunesc”) al unui medic chirurg din Bistrița, care a ținut cu tot dinadinsul să-i deschidă abdomenul bătrînului, deși chiar afirmase că analizele acestuia sunt perfecte – și care, de altfel, recunoaște, evident, postoperator!, că interiorul pacientului era absolut normal, deci intervenția sa se dovedise inutilă –, atitudinea față de pacient a urmașului lui Hippocrates cerea cel puțin o anchetă pentru malpraxis.

Povestitorul Alexandru Cățcăuan este destins, exuberant, inventiv, vine cu un bagaj ideatic, tematic, lexical și narativ provenit din zona miraculoasă în care s-au născut (și, o vreme, au trăit) George Coșbuc și Liviu Rebreanu, bagaj în care a înghesuit fabuloase „amintiri din copilărie”, pe care, din cînd în cînd, le mai presară printre fibrele cărții, spre deliciul uluit al cititorului, ce descoperă că băsmuitori nu se nasc doar în Moldova. Acestui povestitor i se dezleagă limba cu ușurință (e și normal, atunci cînd printre „ascultători” se numără și unul numit... Chianti!) și trăiește o adevărată bucurie a rostirii (de sine), la intensitatea cu care Messi își trăiește bucuria golului („aveți puținică răbdare”, vom vorbi imediat și despre... fotbal!).

Călătorul Alexandru Cățcăuan e un neliniștit, nu stă o clipă locului, vrea să cuprindă cît mai mult în propriile trăiri și simțiri, să cunoască locuri care pînă nu cu multă vreme în urmă – ca oricărui român trăitor în vremea dictaturii, adică făuritor al sesemedelui („societatea socialistă multilateral dezvoltată”) – îi erau interzise, să se bucure nu doar de frumusețile pe care le-a dăruit Dumnezeu pămîntului, ci și de tot ce au creat mintea, sufletul, geniul uman. Orice călătorie a sa, chiar și una turistică, de vacanță, are scop cultural; avid de cunoaștere, notează tot, înregistrează pe pelicula minții (acum, aparatele de filmat, de fotografiat, de înregistrat sonor nu mai au suport fizic, „material”), adună material documentar pe care să-l utilizeze în clipa de tihnă cînd se va așeza la scris.

Familistul Alexandru Cățcăuan e un bunic aflat aproape de vârsta pensionării, pentru care nepoatele Ana și Martina (nepoată de frate) sunt „bucuria ochilor” și „prințese”, un bunic iubitor, înțelegător și generos, ca (mai) toți bunicii, un staroste care încearcă din răspuțeri să mențină unită o familie numeroasă (mai are opt frați și fiecare din aceștia are familia sa, e „om la casa lui”), să păstreze relații normale cu un fiu rebel și deja despărțit de soție, o familie împrăștiată nu doar prin țară, ci și prin lume, căci doi din frații săi sunt stabiliți de aproape două decenii

în Italia. Dacă în ipostaza sa de drumeț se călăuzește după principiul „călătorului îi stă bine cu drumul”, fiind mereu gata de ducă, familistul Alexandru Cătcăuan, în schimb, e așezat, serios, soț bun și bunic iubitor, atent cu cei din jur, conștient de responsabilitățile ce cad pe umerii săi, ca întâiul născut și cel mai vîrstnic membru al familiei, după stingerea părinților. Om fiind, uneori mai scapă caii prin ogoarele cîte unei petreceri prelungite cu frații ori cu prietenii, alteori e copleșit de problemele vieții, dar strînge din dinți și merge mai departe, găsește mereu timp și disponibilitate pentru cei dragi, și, mai ales, pentru nepoțica Ana. Acest bunic își ia într-o zi soția și nepoata și pleacă tocmai în Italia, să-și vadă frații, Viorel și Onișor (cărui, în noua sa patrie, i se spune Giovanni). Nu știu de ce, dar mie acest demers îmi amintește, mutatis mutandis, o nuvelă a lui Ion Druță, *Ultima lună de toamnă*, unde un tată, simțindu-și bătrînețea ca pe o povară, pleacă „în lume” să-și vadă fiii ce părăsiseră de mult casa părintească. Cred că aceeași motivație interioară, subiectivă, același dor răscolitor, același glas al singelui îl îndeamnă și pe bunicul călător să o ia la drum (ne)răbdător.

Această cameleonică scriere, ce-și schimbă înfățișarea în funcție de subiectul tratat, conține în substanța ei trei cărți ce ar fi putut vedea lumina tiparului în mod independent: *Vacanță la Pietrasanta* sau jurnalul de călătorie al unui bunic, *Mărturii istorice și culturale despre Italia* (cercetătorul e interesat cel mai mult de Toscana) și o „*Cronică de familie*” ce s-ar mai fi putut intitula, așa cum spuneam, „călăul tatălui meu”. Inspirata interferență a celor trei subiecte abordate naște sub bune auspicii lucrarea de față, „mi-figue, mi-raisin”, al cărei stil se adaptează și el la cerințele impuse de gen(uri).

Jurnalul de călătorie al bunicului notează cu minuțiozitate orice amănunt al unei vacanțe pe care autorul, împreună cu soția, Livia, și cu nepoata, Ana, o petrece vreme de aproape două săptămîni în Italia, la rude. Prilej de a scoate în evidență deosebirile constatate între modul de viață într-o țară normală și țara noastră, supusă vreme de 30

de ani unor conducători corupți, incompetenți, retrograzi, hoți, spoliată vreme de 30 de ani de afaceriști veroși, lacomi, trădători ai intereselor statului român. Ori de cîte ori descoperă ceva care-l încîntă în țara ce-l găzduiește, nu-și poate înfrîna fireasca întrebare: „de ce la ei se poate și la noi, nu?”. Îl doare sufletul pentru țara asta bogată adusă de putere, de politicieni, de absurdul aparat kafkian ce oprimă omul de rînd (adică de cei patru stîlpi pe care se sprijină puterea: corpul legislativ cu administrația, armata, magistratura și organele represive – servicii secrete, poliție, jandarmerie) și de ticăloșia oamenilor de afaceri îmbogățiți în mod ilicit în detrimentul prosperității statului, în pragul sărăciei, mizeriei, disperării. Jurnalul are însă în atenție aspecte din existența a doi bunici care își regăsesc tinerețea, dinamismul, pofta de viață, alături de nepoata lor de cîțiva anișori. „Călător printre comorile artistice și culturale ale Italiei” este segmentul de cultură generală al cărții și, probabil, el îi interesează mai puțin pe devoratorii de romane polițiste și de tabloide cu rubrici de scandal. Fiindcă este un segment ce se citește mai greu, un segment în care abundă date istorice, informații culturale – mai ales despre arta italiană văzută diacronic, de-a lungul a multor secole (pasiunea lui Alexandru Cătcăuan vădindu-se a fi totuși inegalabila Renaștere) – ocupă și un spațiu mai mic în structura lucrării. În sfîrșit, al treilea segment, cel al poveștilor din trecut, este cel mai reușit, cel mai viu, cel mai atractiv, cel mai încheșat artistic și mai savuros. Fără doar și poate, autorul are darul povestirii, pe care, cu voluptate (și ascunsă satisfacție), și-l pune în valoare în această carte. El știe că existența umană este, în primul rînd, poveste, știe că literatura este, înainte de toate, poveste și... povestește. Cu haz, cu pasiune, cu har, cu bucurie, cu generozitate. Și cu răbdarea cu care păianjenul își țese pînza, spre a prinde prada în labirintul ei de finețuri și ispite. Povești de tot felul (reale ori inventate), care de care mai trăsnete și mai atrăgătoare, se succed cu parcimonie în volum (prozatorul are știința dozării) spre deliciul cititorului. Povestea cu prinderea și împaierea gaiței este antologică. Dar, cînd

poveștile se inspiră din viața propriei familii, ele devin grave, sobre, pilduitoare. În acest fragment se observă cel mai bine că Alexandru Cățeăuan își trage seva existențială și artistică dintr-un ținut fabulos, mustind de viață și de daruri, ținut ce i-a dat literaturii române două din cele mai importante nume ale ei: Coșbuc și Rebreanu (contemporanul nostru chiar e născut la Tîrlișua, comună unde a văzut lumina zilei și autorul romanului *Ion*, de la a cărui apariție se împlinesc o sută de ani). De ar fi fost scrise și citite separat, cele trei „cărți” nu ar fi avut puterea de seducție pe care o exercită complexa narațiune, „întreitul” volum asupra cititorului. Dar înfrățitele segmente (împletite cu harul lui Alexandru Cățeăuan de a-și atrage publicul, ca la neasemuitele clăci unde poveștile se nasc din ele însele), susținându-se și valorizându-se unul pe celălalt, dau naștere unui volum bine articulat, echilibrat, sudat și insolit.

Imagini și fapte pitorești, întâmplări dintr-un cotidian ce poate fi al oricărui român, locuri și realități / realizări intrate în conștiința lumii defilează în această carte și Alexandru Cățeăuan le obligă cu dezinvoltură să-și dezvăluie frumusețea, firescul, comorile, pentru a fascina cititorul. Înșiruirea numelor jucătorilor din sat ce încropeau o echipă care urma să susțină un meci de fotbal cu copiii de aceeași vîrstă din satul vecin încheagă un adevărat poem demn de *Lilieii* lui Marin Sorescu: „După o vreme, apare și George de pe Dos ca să organizeze porțile și terenul.

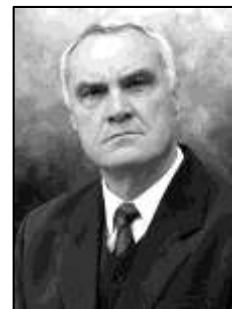
Careul de joacă, destul de mare, a fost marcat cu țărushi din lemn. Meciul era stabilit după-masă. Încep să apară băieții, vine și echipa noastră: Casian a lui Mitru Sânzienii, Grigore a lui Ioan Cupșărariul, Ion a lui Vasile Motogna, Viorel a lui George a Băciucului, Ion zis Dubiță și Viorel a lui Maxănu Marini, Simion Romanciuc a lui Bududanda, Liviu a lui badea Maxim din cooperativă, Emil cu Marinică Vecleniț a Șchiopului și mulți alții. Antrenorul echipei noastre era George de pe Dos. Toți cei de care mi-am adus aminte erau mai mari decât noi. Umblau la școală în Târlișua. Se organizează echipa din unsprezece jucători. Intru și eu în componența echipei.”.

Dar, cum spune Balzac, „Il n'existe pas encore un hôtel où tout voyageur riche puisse retrouver son chez soi” (nu există încă un hotel în care orice călător bogat să-ți poată regăsi al său acasă), așa că Alexandru Cățeăuan, care nici măcar bogat nu este, sătul de frumusețile și bogățiile existente în alte țări, s-a lăsat năpădit de dorul de țară și de ai săi și s-a întors la acel „acasă” despre care vorbea marele scriitor francez. Acasă, adică la problemele de zi cu zi, la ceilalți membri ai familiei, la rosturile pe care le are de-o viață, la prieteni și la scris. Deoarece notațiile „reportericești” de la fața locului nu erau decît scheletul ce-și caută trupul, blocul de marmură în care avea să dăltuiască statuia numită *Vacanță la Pietrasanta*.

Untitled

Iustin Ilieșiu – poetul refugiaților ardeleni

Ion BUZAȘI

S-au împlinit în această vară 80 de ani de la un eveniment tragic din istoria Transilvaniei – Dictatul de la Viena – cu urmarea sfâșierii din trupul țării a nordului transilvan. Evenimentul a fost dureros resimțit pe plan național – prin refugiul silit al unei părți însemnate din populație, care a re trăit sadovenian „vremuri de bejenie”. Pe lângă articole de protest în presa vremii, s-au scris poezii cu înlăcrimat sau revoltat condei, adunate în trei antologii – Emil Giurgiuca, *Transilvania în poezia românească* (1943), cea mai amplă, și însoțită de o poetică și vibrantă prefață; Matei Alexandrescu, *Ardealul cântat de poeți* (1943) și George Togan, *Ne cheamă Ardealul* (1944).

În aceste antologii, alături de Emil Giurgiuca, Mihai Beniuc ș.a., este prezent cu un grupaj semnificativ de poezii Iustin Ilieșiu (1900-1976). Aniversarea tragicului eveniment al Dictatului de la Viena coincide cu două aniversări legate de viața și activitatea acestui poet: 120 de ani de la naștere și 75 de ani de la apariția volumului său, *Sângerări ardeleni*, care i-a conferit și supranumele de poetul „sângerărilor ardeleni”. Este și volumul care l-a consacrat ca „poetul refugiaților ardeleni”.

În istoria poeziei profetice românești s-au ivit cântăreți cu glas de arhanghel, care au exprimat durerea neamului, dar l-au și întărit în nădejdea unei zile a dreptății: Andrei Mureșanu este poetul *Revoluției de la 1848*, Coșbuc, Goga și Aron Cotruș, într-un nobil triumvirat poetic – vestitorii împlinirii idealului de unitate națională, Iustin Ilieșiu – poetul refugiaților ardeleni, poetul tragicului an 1940.

Antonoma de „poetul refugiaților ardeleni” i-a fost întărită și de apariții frecvente

ale lui Iustin Ilieșiu la întrunirile acestor pibegi, unde își recită cu patos poeziile impresionând pe auditor. Mircea Tomuș în romanul-frescă *Aripile demonului* prezintă o asemenea scenă în care Iustin Ilieșiu apare ca un veritabil „poeta vates”.

Cea mai cunoscută poezie din volum este *Satul meu din munții Rodnei*, rămas pustiu – în

contrast cu satul de odinioară vesel și plin de lumină; astăzi nu mai are horă, nu mai are sărbători – e înstrăinat – „a rămas în altă țară”. „Clopotele nu mai cântă, nu mai sunt în straturi flori”. Un sat care plânge – imagine care apare și la Beniuc („Garoafă roșie nu plânge”) și la

Emil Giurgiuca („Satule bătrân, nu plânge”), imagine recurentă în poeziile pe această temă, dar poetul îi transmite satului nădejdea, prin

asigurarea unei solidarități cu cei înstrăinați: „Satul meu din munții Rodnei, nu mai plânge-nstrăinat/ Ale fiilor tăi inimi, pline de nădejde bat.” *Lăutarul* trimite cu gândul la Goga și la cântecele de la Crășma din Dealu-Mare, doinite de Laie Chioru. Mai mult decât celelalte, este o poezie autobiografică: un „cântăreț fără noroc”, care din depărtare îndeamnă lăutarul să cânte copiilor – dacă

Bustul poetului la Școala Gimnazială din Anieș, care îi poartă numele

Poeta vates

bătrânii au murit —: „Dacă-s morți bătrânii noștri și flăcăii au plecat,/ Lăutare, cântă doina dragilor copii din sat,/ Și-i învață-n graiul nostru cântece de vitejie,/ ...Să le spui

să nu mai plângă prinși de jale și de dor/ Căci de-aici din depărtare auzim chemarea lor.../”.

Este evident că în poezia lui Iustin Ilieșiu sunt influențe din poezia lui Coșbuc și Goga. Aceasta nu înseamnă o pasișă, ci întâlnirea cu doi precursori care au cântat jalea Ardealului sau

„cântarea pătimirii noastre”. S-ar putea adăuga și Aron Cotruș — atunci când versul devine mândru și amenințător — însă Iustin Ilieșiu se diferențiază de acești ardeleni prin „obsesia Ardealului”: „Oriunde rățesc în lume/ Biet călător, precum e valul/ De e senin sau e furtună/ Eu port în inimă Ardealul”. *Eu port în inimă*

Ardealul este un vers emblematic pentru poetul „refugiaților ardeleni” și al „sângerărilor ardelene”.

Ca și Beniuc, evocă pe Octavian Goga, căci „cântecele fără de țară” ale bardului pătimirilor noastre au devenit actuale,

și are viziunea reînvierii poetului care a început „să caute iar”: „Într-o noapte luna plină/ Când a luminat brădetul,/ În cunună de lumină,/ La castelul în ruină/ S-a trezit din

somn poetul./ Și văzând numai ocară,/ Numai lacrimi și mahnire/ A-nceput să cânte iar *Cântecele fără țară/ Și întreaga pătimire.*”

În pribegie este cutreierat de amintirea casei părintești, a nukului din ogradă, care-i devenise tovarăș și prieten și cu care stă de vorbă, văzând o asemănare în tristețea singurătății care-i înconjoară. După o întrebare îndurerată: „Ce-ai ajuns și tu, bătrâne,/ Și eu iarăși ce-am ajuns?” — urmează o alta care presupune dorul revederii satului natal și a casei părintești, revedere care i se pare, deocamdată, într-un viitor incert: „Hei, dar lungă-i pribegia./ Lung e drumul, lung și greu,/ Când voi mai ajunge-acasă/ Nuc bătrân din satul meu?”.

Frecventă este forma epistolară a poeziilor (multe poartă acest titlu: *Scrisoare*) mai potrivită pentru exprimarea unor dureri intime. Memorabilă este viziunea exodului refugiaților ardeleni și se-ntreabă „cu ochii spre Năsăud/ Cât va mai ține-acest exod.” Într-o hiperbolă, ce amintește de asemenea de Goga, care clama disperat: „Ardealul n-are Dumnezeu!”, poetul refugiaților ardeleni face „popas lângă troiță” și are viziunea unui Ardeal crucificat și plâns chiar de Dumnezeu: „Și stând așa cuprins de jale/ Dinspre apus zăresc mereu/ Cum crește din Ardeal o cruce/ Pe care plânge Dumnezeu.” Întreg volumul este o amplă cântare de jale cu repetiții frecvente ale unor sintagme (Ardeal, sat, Dumnezeu, nădejde, hotar etc.), iar poeziile sunt doar „secvențe” ale acestei litanii.

Adresându-se „cioplitorului de cruci”, un fel de Ion Stan Pătraș, „avant la lettre”, poetul își fixează epitaful și o lapidară caracterizare a personalității sale poetice:

„Doar mie, meștere, să-mi faci
O cruce-n marmoră cioplită,
Căci vremea e să-mi odihnesc
Viața tristă și trudită.
Pe cruce tremurând să-mi scrii
Cu mâna ce-a slăbit-o valul:
Aici zace un poet,
Care-a iubit cu foc Ardealul.”

Literatura într-o societate aflată în continuă schimbare

Într-un interviu (dat în urmă cu vreo doi-trei ani deja), Salman Rushdie spunea că e greu să scrii o carte care să dureze într-o lume aflată într-o continuă și rapidă schimbare, cu reguli foarte dinamice, la care nu ai timp să te adaptezi. Cum credeți că poate fi raportată literatura de azi – în curs – la o asemenea alegație? Cum „se adaptează” / integrează – sau nu – literatura la/ într-o astfel de lume? De fapt, cum face față unei asemenea provocări? Dar scrisul Dvs.?

O. N.

Irina PETRAȘ

„Căile-s în tine însuși”

Adevărata problemă e, dintotdeauna: *Cum poți scrie o carte care să dureze*. Atât. E la fel de greu în orice vremuri. Cât despre literatură în general, de când e ea pe lume și de când e Lumea în/prin ea, se adaptează din mers la schimbări fiindcă, oricât ar suna de paradoxal, temele ei nu sunt legate în primul rând de Lume (adică de condiționările, constrângerile, conjuncturile, contextele socio-politice pe care mersul vremii le presupune și le răstoarnă în calea oamenilor, a scriitorilor), ci de Om. De omenesc. Despre ale Lumii vorbesc sociologii, istoricii, filosofii. Istoria Lumii e, cum spuneam altă dată, „tigva”, pe care scriitorii adaugă, într-un complex proces de *paleoplastică ficțională*, „carnea” detaliilor, reconstituind existența umană sub vremi. Așadar, indiferent de epoca în care s-a născut o mare carte, ea durează fiindcă, până la urmă, vorbește despre *viață, dragoste, moarte*. Adică despre murititudine, despre condiția de muritor. Singura temă care nu se dă experienței directe, dar le impregnează implacabil pe toate celelalte.

Dacă amănunțești și mai mult, vei descoperi că, în toate cărțile care durează, e vorba despre minciună și adevăr, trădare și fidelitate, gelozie, ură, invidie, avariție și generozitate, orgoliu și modestie, teamă și curaj, îndrăzneală și lașitate, prostie și deșteptăciune, despre îndoială. Și așa mai departe. Toate acestea descrise personalizat,

în veșminte potrivite cu epoca și condimentate cu opinii la modă ori cu răzvrătiri față de moda zilei. Scriitorul cu har va ști să scrie despre toate într-o formă care să spună *multe* contemporanilor săi, dar care să spună *mult* despre om și peste o sută de ani. Și, în fundal, firește, va ști să schițeze Lumea. *Formele* se schimbă, dispar și reapar, se înfruntă și se resping, însă *fondul* rămâne esențialmente același. Dacă ar fi existat vreo *ruptură* în portretul esențial al omenescului în ultimele zeci de secole nu i-am putea gusta azi și nici nu ne-am recunoaște în Lucretius, Shakespeare, Dostoievski, Bacovia. Când e vorba despre literatura adevărată, poți identifica prelungiri, continuări, replici, înlănțuiri, nu rupturi, nu crize.

Scriitorul își scrie opera cultivând discret „indiferența la eveniment”: „Cine nu se distanțează de evenimente spre a le citi semnificația uitată, cine nu se depărtează de oameni spre a

scruta în ei umanitatea nu este un artist. Absența de la evenimente este condiția însăși a creației și a cere artistului să participe la existența noastră diurnă este a-i cere să se dezintereseze de adevărata viață esențială ce formează obiectul artei”, spunea G. Călinescu într-un interviu în 1945. O spunea cel care în 1941, în plină desfășurare a ororilor războiului, își încheia *Istoria*...

Ancheta
Mișcării literare

Am mai spus-o: în nici un caz nu mă alătur corurilor înlăcrimate scandând moartea culturii, a literaturii. Sentimentul întotdeauna crizic al carenței, al absenței conduce la artă. Dacă se schimbă, se contorsionează, se dispută, se negociază *modurile* exprimării nu înseamnă decât că se întâmplă, azi ca întotdeauna, exact ce trebuie să se întâmple.

Da, climatul general – intelectual, moral și cultural – al zilelor noastre pare mai amestecat și mai confuz decât odinioară. Trăim o epocă a coexistenței deloc pașnice a tuturor contrariilor. Aproape nimeni nu (mai) crede în stindardele pe care le flutură. Comunitatea e tot mai largă și mai unită (globalizată în *satul mondial*), însă indivizii funcționează după reguli de folosință strict personală, în răspăr cu nevoile generale.

Am mai vorbit despre asta. Știm de mult că „e veșnică pe lume doar schimbarea”. Aparenta accelerare a ritmurilor schimbării își va afla/își află deja soluțiile. Spun *aparenta*, fiindcă, da, viața ne e plină/umplută de non-evenimente și de non-știri. Se vorbește mult și degeaba despre lucruri care încetează să existe în clipa imediat următoare așternerii tăcerii asupra lor. *Evenimentul*, ca să-și merite numele, trebuie nu doar să aibă o mare rază de acțiune și reacțiune, ci să și schimbe ceva în mersul lucrurilor. Să aibă *urmări*. Dar stă în puterea noastră să nu ne lăsăm manipulați, amăgiți.

Reiau aici câteva rânduri mai vechi, încă valabile, chiar și pentru scriitori: Simultan și cu vehemență egală, pariem pe schimbare și facem chiar și imposibilul pentru ca lucrurile să nu se schimbe; credem în dreptul la *diferență*, dar nu dăm doi bani pe cei diferiți de noi; ne lăudăm cu capacitatea de adaptare și ne tratăm din greu pentru stres și angoase de tot soiul; aplaudăm entuziast era comunicării și proliferarea mijloacelor prin care ni-l aducem pe *celălalt* aproape, dar suferim de singurătate la nivel planetar; consumatori înrăiți și abulici (consumatorul e o ființă întoarsă pe dos, toate valențele de satisfăcut îi sunt afară, înspre cei care-i pot oferi obiecte strălucitoare), pledăm pentru întoarcerea la simplitate, la natură; ne dăm în vânt după vedete (unele croite peste noapte), adulăm elite (unele auto-proclamate), dar ne dăm și mari democrați, suferind pentru

soarta omenirii și cerând drepturi egale pentru toți; corectitudinea politică, atunci când e prea trează, e pândită de foarte primejdioase incorectitudini umane; respectăm adevărul mărunț al fiecărui om, dar cerem, dând cu pumnul în masa Istoriei, Adevărul cu majusculă; am învățat rapid că toată lumea are dreptate, dar ne mirăm că dreptatea însăși nu mai încapă în proiect; mai ales, ne cunoaștem tot mai bine drepturile și uităm cu totul că s-ar putea întâmpla să avem și niște datorii. Ne împotmolim în propriile performanțe, ne debilizăm echilibrul aglomerând îmbunătățiri la minut, nu putem renunța la nimic și ne sufocăm în propriile dorințe, tânjim după tandrețe și ne lăsăm roși de resentimente.

În lumea asta amestecată, în bulucul de libertăți zgomotoase și de obiecte colorate care ne îmbie din toate părțile, am „sărăcit” cu toții: am uitat că suntem înainte de toate muritori și că aceasta, *muritudinea*, ar trebui să fie unitatea de măsură a faptelor noastre, a împlinirilor, a eșecurilor. Dimpotrivă, ne credem nemuritori, iar moartea nu poate fi decât urmarea vreunui complot dușmănos din partea cuiva care n-a aflat încă ceea ce orice reclamă televizată știe: *merităm* tot ce-i mai bun, așa, pur și simplu. Să mai adaug că imacularea e cu totul exclusă în relația om/vremi, nu poți trăi în afara timpului tău și nu poți scăpa de *urmele* sale. Chiar și izolarea e semn al legăturii (rupte) cu vremea ta, e un nod, o rană, o cicatrice expresivă și care face sens.

În ce mă privește, acest an deloc trandafiriu nu m-a oprit din planurile mele. Cum știți deja, am stârnit trei proiecte editoriale importante, de așezat printre Cărțile Filialei clujene: *Istoriile literaturii române*, *Cartea cuvintelor-madlenă* și *Rondul scriitorilor în dialog cu lucrări din Patrimoniul muzeului de Artă Cluj/Napoca*. Gândite să țină locul unor evenimente suspendate – Festivalul Național de literatură (*FestLit Cluj 2020*), Reuniunea doamnelor, Rondul de primăvară al poezilor –, sunt isprăvi care vor dura. Pot fi consultate pe site-ul Filialei (www.uniuneascrititorilor-filiala-cluj.ro, la secțiunea Editoriale). Tot acum, am avut răgazul neașteptat de a scoate o nouă carte proprie (*Ochii minții. Eseuri, cronici, divagări*), ba am pus la cale și o bogată expoziție de

pictură, *Zumzetul culorilor*, la *Galeriile revistei Steaua*. Sunt dintre cei care știu să accepte fără resemnare ceea ce nu pot schimba și care fac entuziasmat tot ce le stă în putință pentru a schimba ce se poate schimba. Și nu visez posterități prelungi. Încă ceva: mă bucur de toate minunatele înlesniri ale erei cibernetice, dar mă străduiesc să nu alunec pe fețele ei superficiale, amăgitoare. Cum pariez pe *ochii minții* mele, le alimentez luciditatea și starea de veghe cu tot

ce-mi furnizează știința contemporană. Sunt încântată, chiar mândră de performanțele minții omenești, deși știu prea bine că, din păcate, ignoranța e departe de a fi eradicată.

Așadar, literatura are exact atâtea șanse să dureze, să convingă câte e în stare să-și asume. Și scriitorul, la fel. Poți oricând să scrii o carte care să dureze. Trebuie doar... să poți. Vorba lui Lucian Blaga: „Drumul tău nu e-n afară / căile-s în tine însuși”.

AI. CISTELECAN

Literatura a știut întotdeauna să se adapteze și să răspundă somațiilor vremii

Eu nu vreau să mă iau după proroocul Rushdie, ci după un om mult mai documentat și mai aplicat: Robert Escarpit. În vremuri în care angoasa de schimbare nu era chiar atât de acută, Escarpit a zis că doar 2% din cărțile unui an trec pragul anului următor. Pragul următorilor zece ani îl trec și mai puține cărți – aproape niciuna, de fapt. Ale mele cred că sînt din categoria care nu trece anul. Nu-mi place că-i așa, nu-mi face nici o plăcere nici

măcar să-mi dau seama de asta, dar, realist vorbind, așa e.

Cît despre soarta literaturii, nu-mi fac griji. A știut întotdeauna să se adapteze și să răspundă somațiilor vremii. N-are decît acumă s-o facă mai repede, în mai mare viteză. Sînt sigur c-o va face. Că va fi un holocaust al cărților, nu e nici asta îndoială. Totdeauna a fost. E mai plină pivnița literară de cărți și de autori decît rafturile la care se umblă.

Liviu ANTONESCU

„Scriitorul nu este singur pe lume”

Cred că excelentul scriitor și marele om de curaj care este Salman Rushdie pune o problemă greșită, sau pune greșit problema, Eu cred că singura preocupare a unui autor este să-și scrie cărțile, pe care simte nevoia să le scrie. De bună seamă, să încerce să le scrie cît mai bine, cît mai aproape de niște repere absolute sau măcar de niște standarde personale relativ ridicate. Dacă vor dura sau nu, nu mai este treaba lui și oricum un autor nu poate influența destinul cărților. Succesul nu poate fi administrat, cu atât mai puțin succesul viitor. Este treaba publicului, a

publicului specializat care este critica, a istoriei literaturii.

De bună seamă, un autor nu trebuie să-și lase cartea orfană odată scrisă, trebuie să se străduie să convingă un editor să o publice, apoi să participe la activitățile de promovare pe care acesta le organizează. În momentul de față, mai degrabă în spațiul virtual decît în cele, adesea plăcute, ale librăriilor, Totul s-a mutat acum în online, ba chiar și bună parte din cărți apar în formate electronice, sau și în asemenea formate. Ce fac eu în această privință? Tot ce pot face onest pentru a-mi

publica și promova cărțile pe care le scriu – particip la lansări din acestea neclasice, fac mici filme video vorbind sau citind din ele, dacă se scrie despre ele, preiau articolele pe blogul meu, unde uneori public și largi fragmente din cărți. Asta nu-mi asigură vreun succes important și cu atât mai puțin unul în fața viitorimii, dar mă ajută să nu mă simt vinovat față de cărțile pe care le scriu și față de editorii care riscă publicându-le.

Leo BUTNARU

Permanentă, iminentă contemporaneizare

Este deja generalizată opinia că civilizația modernă ar fi una a imaginii și în care apar noi forme ale conștiinței umane. Adică trăim într-o lume a mai numeroaselor posibilități de diversificare, inclusiv în creație. Sub aspect estetic, artistic, pentru a-și menține „tonalitatea” permanentei contemporaneizări, lumea își modifică, mai mult sau mai puțin sensibil, modalitățile reprezentării și sistemul imaginar, influențate de noi structuri (achiziții) informaționale, în totalitatea entropică a hermeneuticii, în cadrul căreia creația artistică înseamnă sau ar trebui să însemne noutate. Sau – alte fațete, alte posibilități ale acesteia, noutății, ca predestinare a unei zămisliri, apariții nu doar în spațiul mental, de conștiință, al omului, omenirii (care, se zice, ar putea să dispară de la un moment încolo), ci în universalitatea permanentei, latentei regeneze, re-generări, răsplămădiri, re-poziționări cosmogonice. Altfel spunând, lumea, filosofia ei existențială și de creație se află într-un iminent proces de modificare prin permanentă contemporaneizare. Inclus în complexitatea acestui proces, bineînțeles că și scriitorului i se întâmplă, ar trebui să i se întâmple propria contemporaneizare/ actualizare de spirit, de intelect, intuiție, inspirație etc. prin permanenta și inevitabila depășire a elementelor inactuale ale propriei sale conștiințe, personalități. E un fel de a trece de... tine însuși și, parțial, a trece în... rezervă, în

Scriitorul nu este singur pe lume, nu trăiește într-un turn de fildeș, ci într-o lume complicată în care coabitează cu alți scriitori, cu editorii, difuzorii de carte, unde poate întâlni și concurența altor genuri, și inamici ai cărții, ba chiar și dușmani ai culturii în general. Nu sînt chiar așa de puțini cei care ar pune mîna pe pistol cînd aud cuvîntul cultură. Chiar Salman Rushdie, de la care a plecat ancheta noastră, știe cîte ceva despre asta!

prim-plan de manifestare fiind părțile tale „conectate” la mișcarea lumii, înnoirilor psiho-creatorii ale acesteia.

În ce privește operele trecutului, este vorba despre ceea ce se poate înțelege, accepta, reintegra și manevra, esteticeste, ideatic, în contexte și textualitate drept comunicare/ intercomunicare posibilă – în anumite variante sau în mai multe accepții – numai și numai în timpurile noastre, care creează altfel de structuri psihologice, de la ele pornind modurile de acceptare, de filtrare sau de respingere ale omului/creatorului de azi. Să se rețină raportul diferențelor, să zicem, în simpla comparație între exemple extrase, la una și aceeași temă, din creația lui Eminescu, care scria cu atîta delicatețe acum peste un secol: „Abia atîngi covorul moale,/ Mătasa sună sub picior,/ Și de la creștet pînă-n poale/ Plutești ca visul de ușor”, și non-convenționalitatea comportamentului îndrăgostitului la Stănescu: „Spune-mi, dacă te-aș prinde-ntr-o zi/ și ți-as săruta talpa piciorului,/ nu-i așa că ai șchiopata puțin, după aceea,/ de teama să nu-mi strivești sărutul?” – ceea ce pe timpul romanticilor ar fi părut inadmisibilă... barbarie. Dar care poet grec de acum două-trei secole ar fi avut curajul să scrie, franc, aspru, curajos, ca Odysseas Elytis în secolul XX: „Ah supărări și ah nebunii ale patriei?”

Permanent, timpul, ca stare cosmică, biologică, dar, în artă, ca stare ideatică s-a

mișcat și se mișcă mereu, modificându-ne, încât noi nu trăim, simțim, abstractizăm sau concretizăm aceleași stări sentimentale-ideatice ca lumea de acum două sau trei secole. Iar poetul, după George Topârceanu, e cel care trebuie să întrupeze „forma sensibilității speciale a epocii” în care trăiește.

Predestinat, prin secole, creația lumii se bazează pe și reiese din achiziții cultural-civilizatorii ce sunt incomensurabil mai ample decât cele ale omului din antichitate, din evul mediu, chiar din secolul trecut, dacă vreți. Însă aceasta nu fără a preciza că opera e interpretată și în funcție de „interesul” epocii concrete, care utilizează altfel constantele axiologice ale operei respective.

Astfel, în diferite cazuri și etape de situare profesională ca bagaj de experiență și măiestrie, scrisul tău este o expresie dirijată mereu de alt grad de competență. De alt, dar și de altfel de grad de asistență. Pentru că altele și altfel sunt pulsațiile, *pulsogramele*, să zic, literaturii/creației contemporane și în permanentă contemporaneizare.

Alta e starea generală a culturii într-o epocă sau alta; alta e starea psiho-intelectuală a receptorilor. Azi e alta și altfel arta, literatura și receptarea lor. Azi, când se fac și referințe nelineștitoare la așa-zisa „dezumanizare” a artei. Sigur, nu s-ar avea în vedere, frust vorbind... animalizarea, sălbăticirea artelor, ci se pornește de la faptul ininteligibilității sau a minimalizării până la vulgarizare a discursului artistic, de-estetizarea lui. George Uscătescu era de părerea că „așa-numita artă dezumanizată este o mare absurditate. Orice artă corespunde schimbării structurilor imaginare ale timpului ei”.

În context general, literatura contemporană simte necesitatea de a-și reînnoi practica și teoria, de a descoperi *altceva* decât este, poate chiar până în liberalismul, uneori permisiv până la iresponsabilitate a postmodernismului, care tot amână să recunoască onest că, de fapt, el nu prea știe ce vrea, că vorbește/scrie mult, însă irelevant, neconvincător și cu destule concesii acordate veleitarismului.

Astăzi, în postmodernismul difuz, în agresivitatea minimalismului vulgarizator,

noțiunea de *artă* pare mai ambiguă ca oricând altădată, vizând sau exprimând tentative modelatoare (ar fi prea mult să se spună: creatoare, de creație) nespuse de contradictorii. Arta pare să fi adoptat irevocabil metodologii și... neseriozități/iresponsabilități paralizante. Degenerescența pare a fi ștafeta fumegoasă pe care i-a transmis-o sfârșitul secolului trecut începutului acestui secol. Prevedea George Uscătescu că arta lumii va fi dominată de „marea nihilismului”. Azi i s-ar putea spune: marea minimalismului, în care cam totul e sub cerințele nivelului artistic de cândva, chiar de până în deceniile șase-șapte ale secolului trecut. Azi, când e atât de șubredă evaluarea cât de cât corectă a valorilor; *oggi, quando tutti ci chiamiamo grandi*, cum ar zice amarnedumerit italianul. În o parte, deloc de neglijat, a literaturii de azi multe componente rămân nepoziționate, neconturate cât de cât explicit, credibil; sunt indeterminabile, gata de metamorfoze – se pare – spre mai rău, care pornește de la timpurile, când au prins a fi lansate ecuații fără rezolvare, jocuri gratuite de tot soiul, provocări de tensiuni și corespondențe cu niște absențe.

Minimalismul este trâmbițat de adepții săi într-un spirit ostil sau depreciativ față de adevăratele valori artistice. Sunt împinse/izbite în prim-plan împănări, împelițări de oarece texte ce trezesc sau consolidează prejudecăți, încurajează prostul gust, lenea de gândire și percepere estetică a eventualilor cititori, stimulează obtuzitatea contestatoare de estetică de dragul contestării și din puțină pregătire intelectuală. Deja nu mai avem cum crede că poezia este mărturia virtuților demiurgice ale logosului, chiar dacă aceasta nu înseamnă că ea nu rămâne în continuare necesară pentru modelarea și întreținerea unei stări spirituale elevate a unei părți – din păcate nu prea mari – a omenirii.

E tot mai persistent sentimentul că am trăi timpuri în care se îngustează uriașa panoramă de reflecții estetice, dar și filosofice. Neaveniții vor să recroiască, să ajusteze dimensiunile spirituale ale lumii la proporțiile propriilor persoane minime. Nitam-nisam, apar așa-zișii minimaliști-nihiliști cu program, care mie mi se par niște

extremiști vulgarizatori în câmpul artelor, afișându-și cinismul în melanj cu mediocritatea. Minimalismul e bivuacul de strânsură al veleitarilor care dau drumul în versificații sau fel de fel de acrobații vulgarizante bicisnicelor idei comune, ba chiar mai mult comunale, în veșmintele lor de rând, ale oralității, și de rândușe la gura tuturor. În textele minimaliștilor nu se întâmplă estetizarea obișnuitului, banalului, cotidianului, ci, din contră, e și o mai acută banalizare a acestora, o *stradalizare* și *jar(A)gonizare* a lor, de care, de altfel, strada cu populația ei pestriță nu catadicsește să ia legătură, prin lectură. Nici că se putea altfel în situația în care anarhismul, relativismul rahitic și iresponsabilitatea au cuprins domeniile care cândva erau ale esteticii.

Astfel că minimalismul împins spre nihilism înseamnă subminare, minare, devastare, demolare axiologică. De regulă, promotorii, născocitorii lui se lasă încântați de pseudovalori, kitsch, ajungând prizonierii preceptelor dubioase, tulburi ca apa sâmbetei, paradoxul mai constând în faptul (agresiv!) că dânsii țin să dea evidența involuției, pripășite în discursuri „flocoase”, drept evoluție. Renunțarea la literatură, cum a fost înțeleasă și creată în decursul istoriei sale, o dau drept literatură. Abaterea de la criterii valorice – drept oarece valoare.

Minimaliștii nu au ars treptele, nu au distrus... fusceii scării de care vorbim, ci i-au exclus, cantonându-se la hurtă pe rețele sociale... aculturale, atacate cu fel de fel de bâiguiele pseudo-literare; rețele ce dau în vileag conglomerate de persoane unele mai slab școlite decât altele, dintre care se auto-recrutează „creatorii” de tot felul, în cazul celor ce vor să ajungă scriitori preluându-se, brut, limbajul jur-împrejurimii, fără a-l impulsiona cu energie și sugestivitate artistică, ci lăsându-l așa, șters, tern din cauza fireștii aplatizări logice. Sunt profilate texte alcătuite nu din propoziții, ci din compoziții întâmplătoare de cuvinte. Autorii lor nu-și pun problema coerenței semantice, ci, poate, doar pe cea a avansării în ambiție. Nu au, cum ar fi spus Valéry, „cap dăruit cu invenție poetică”.

Mai totdeauna puțin dotați pentru artă, minimaliștii cum ar recurge la filosofie, metaforă, modelări stilistice plastice? De unde, dacă ei nu pre știu ce e literatura? Astfel că asaltul lexicului trivial în pretenția unor vehiculatori ai lui de a-l considera artă a cuvântului nu poate fi decât unul provizoriu. Tristețea e însă că acest provizorat poate dura cam mult de aici încolo, ducând și ținând arta în impostură și zicând că, din păcate, aceasta ar fi în criză iminentă. Ei vor întreține amatorismul dus spre vulgarismele mârânești ale gangurilor sordide. Iar când vezi atâta kitsch, atâta minimalism/nihilism nu prea ai curajul să crezi că arta va rămânea miracolul care să găsească perpetuu forțe și înțelepciune, pentru a se opune unei finalități a ei forțate de antiartă. Pentru că minimalismul, anarhismul nu înseamnă doar disoluție estetică, ci și disoluție etică.

O fi existând, probabil, și minimalism ceva mai... nobil, mai de suportat. Cumințior, curățel. Însă, în mare, minimalismul e mizerabilism. E mai curând un viciu decât un principiu de creație. E o neputință, sterilitate. E un imbold bolnăvicios spre morbiditate. Tresare și crede că are motiv de creație de îndată ce vede o groapă de gunoi.

Minimaliștii par a fi personaje neexperimentate, sau poate iresponsabile, manfișiste, puse pe trăit repede în scris (acesta mult mai puțin ca literatură autentică), decretând, anunțând, detestând, *post-talentând* etc. Trăit repede, dar nu și dens, în sens și celelalte care le presupune creația serioasă.

Pe de altă parte, parcă în răspăr cu minimaliștii, se „manifestă” retrograzii. Astfel, dacă citești unele texte din anumite reviste, declarate de cultură și literatură, ai impresia că deloc puțini contribuabili la împlinirea sumarului sunt înțepeniți în clișeu, în banalitatea atemporală, ei neștiind, nesimțind ce timp e afară, în istorie, în literatură, ce suflu estetic animă lumea modernă (...serioasă) și, deci, aceste insensibilități provinciale ar ține chiar de deficiențele ce ar trebui să intereseze psihoanalizii și nu analiștii literari.

Așadar, astăzi, când se răspândesc catastrofal fel de fel de texte sinuoase, avariate esteticește, etic și elementar sintactic; când în

loc de o posibilă evoluție a expresiei, în genere a existenței literare parcă s-ar vedea tot mai mult semnalmamentele unei involuții dizgrațioase spre primitivizare, scriitorul serios e printre cei care apără prezența indiscutabilă a culturii în literatură, ba chiar înțeleg literatura ca pe o discretă jubilație a inteligenței, a culturii impregnate în text ca lumina în cristale. Pentru că e de crezut (și de sperat!) că literatura lumii e, totuși, destul de matură, pentru ca să-și permită goana după senzaționalism minimalist-sportiv. Prin urmare, „se adaptează” / integrează într-o astfel de lume și stare de creație și... anticreație fiecare cum îl duce sau îl îndrumă propriile intuiții, harul, inteligența și perseverența. Pe unii nu-i îndrumă deloc.

Ceea ce s-ar putea numi propria-ți ipostază definitivă, de scriitor, e mișcătoare asemeni orizontului ce se depărtează în măsura în care înaintezi spre el. Însă este important că, chiar de nu atingi limitele orizonturilor interioare, înaintezi totuși, parcurgi distanțe, descoperi lucruri noi, te maturizezi ca destin și experiență a pelerinajului estetic. Pe un anume drum te călăuzește talentul sau tu trebuie să călăuzești talentul. Și nu ar fi rău să ai un triplu talent: Talentul propriu-zis, talentul de a te lăsa călăuzit de talent, talentul de a călăuzi talentul. Într-un timp concret, în latentele, dar iminentele metamorfoze existențial-filosofice, ideatice, de opțiuni, ca permanentă, iminentă contemporaneizare.

Liviu Ioan STOICIU

Ce facem, nu mai scriem ce credem de cuviință, „inspirați”?

Dacă e să dau exemplul meu, regret, nu mă interesează schimbările de gust în receptarea literaturii, în timp. Eu trăiesc în timpul meu, scriu spontan, intuitiv („Câtă intuiție, atâta expresie” – B. Croce), „așa cum îmi vine”, ar fi culmea să țin cont de accesibilitatea cotidiană de la un moment dat din viitor, de normele critice de evaluare de atunci. La masa de scris nu țin cont de nimic, nici de modul cum mă va valoriza critica literară de azi, nici dacă mă va place cititorul întâmplător, avizat sau nu. Faptul că unui cititor de azi nu-i place poezia lui Eminescu (cu argumente ideologice), e egal cu zero. Eminescu a scris pentru veșnicia epocii lui, dacă nivelul de adecvare al unui cititor de azi al poeziei lui (la 150 de ani distanță) e nepotrivit, atâta pagubă, Eminescu rămâne „nemuritor în conștiința neamului”, cititorul e trecător. Sigur că lumea e în schimbare naturală și poezia are mersul ei „de la sine” (nu reguli de schimbare) de avangardă, vizând o continuă post-realitate. Există o „știință a literaturii”, tehnic vorbind (de exemplu,

poezia cu „rime șchioape” sau poezia licențioasă gratuit), care poate fi depășită, cu demonstrații impersonale, dar nu poate fi aruncat la coș conținutul valoros, acolo unde e cazul. Partea spirituală din om face diferența, oricât de vechi e textul, de la *Biblie* începând, el poate fi demitizat, ba chiar și „îmbunătățit”, conform gustului actual, dar trebuie subliniat că nu contează decât „originalul”. Apropo, aud că la Vatican se pune problema adaptării la zilele noastre a *Bibliei*, ceea ce mi se pare a fi chiar o nouă impietate pentru lumea religioasă (nu cea literară). S-au schimbat cuvinte din *Tatăl Nostru*, nu văd de ce Biblia n-ar fi și ea „reevaluată comercial” de Vatican, în disperare că și-a pierdut enoriașii. Las la o parte „corectitudinea politică” (a unei societăți evolute, nu?) extinsă azi în numele respectării drepturilor omului, interpretate aberant. Îmi e jenă să-mi tot amintesc de o tinerică profesoară de română, devenită vedetă la noi, cultivată regretabil de noua generație din mass-media, care a anunțat oficial că ea nu predă *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu

fiindcă romanul e violent, încheiat cu o crimă, nu contează că e o creație artistică de vârf... Ce facem, nu mai scriem ce credem de cuviință, „inspirati”, fiindcă viitorul ne rezervă cine știe ce mofturi restrictive față de personajele literare? Trebuie să scriem pentru cititori tâmpiți (iubitori ai subculturii, ai

În fiecare familie există o rudă mai în vârstă care are o mulțime de povești ce încep cu *pe vremuri*... De obicei continuă cu un reproș mascat, o înțepătură delicată, timpul trecut, idealizat ori simpla senectute devin puncte forte care asigură un ascendent asupra interlocutorilor și nenumărate posibilități de agresivitate pasivă.

Lumea-i cum este... și ca dânsa suntem noi... Lucrurile se schimbă mereu. În familiile literare, la fel ca în celelalte familii, mai sunt și cei care încep să spună cum era *pe vremuri*... Notorietatea sau valoarea lor nu au de a face cu acest lucru, omenescul e cel ce se manifestă firesc în scriitor.

Prin ce schimbări a trecut lumea, societatea, omul de la scrierea Fabulelor lui Esop, a Iliadei și Odiseei sau a Cărților

entertainment-ului), numai ca să le facem lor pe plac? Adică să ținem cont de „trendul” epocii și să ne adaptăm din mers la o *creație de unică folosință*, trecătoare...

Rămân ceea ce sunt, depășit de vremuri, indiferent la sirenele succesului literar „reciclat”.

Andrea H. HEDEȘ

Pe vremuri

Sfinte? Și-au pierdut ele, aceste opere literare, din actualitate, din valoare, din forța cu care atrag un public cititor care și astăzi rezonază cu ele? Ceea ce e profund omenesc rămâne neschimbat indiferent de curgerea, mai lentă sau mai accelerată, a timpului.

Putem afirma, fără teama de a greși, că scriitori care să creeze o operă ce trece proba timpului, respectiv a schimbărilor istorice, sociale, de mentalitate etc. se nasc foarte rar. Și asta așa trebuie să fie. Așa a fost mereu. Există un Homer, nu doi, nu trei, nu zece. Acești scriitori, indiferent de contextul în care apar, marchează istoria literaturii și intră în canon. Nenumărându-mă printre aceștia, singura problemă pe care mi-o pun, cu smerenie, este de a face în literatură tot ceea ce eu pot. Atât și nimic mai mult.

Horia GÂRBEA

Ne varietur

Shakespeare intuiește perfect situația general valabilă și care este, în ceea ce ne privește, de o perfectă actualitate.

Să ne amintim: Brutus și Cassius l-au lichidat pe Caesar în numele unor înalte principii morale. Acum însă, Brutus observă cu stupeoare că Lucius a luat șpagă sau taxă de protecție de la sardiți (locuitori ai Lydiei, din Asia Mică) și evident că îl concediază.

Schimbările care marchează societatea în chip accelerat, în sensul noutăților tehnologice, evoluțiilor socio-politice și economice, nu afectează pe termen lung natura umană. De aceea, operele scrise în Renaștere despre perioade încă și mai vechi sunt perfect inteligibile oamenilor din secolul XXI și păstrează aceeași tensiune. Scriind despre Iulius Caesar ori Coriolanus,

Stupoarea e însă și mai mare când Cassius, aliatul său și complice la omor, îi cere socoteală că l-a „nedreptățit” pe coruptul Lucius. Pentru că, nu-i așa, „nu e momentul”. Ba și el se arată dornic de șperț:

CASSIUS: Nu-i vremea potrivită să te legi

De mici greșeli precum a fost aceea.

BRUTUS: Dă-mi voie să îți spun: chiar despre tine

Se zice că te cam mănâncă palma

La luat și vinzi dregătorii pe aur

Unor nevrednici. (...)

Numele tău înobilează șpaga.

(...) Oare cineva

Din noi a dat în cel dintâi bărbat

Al lumii, ca să-i apere pe hoți?

Să ne mânjim pe degete cu șpăgi,

Înalta cinste ce-o păstrăm s-o vindem

Pe-o mână de mălai? Mai bine câine!

(*Iulius Caesar*, IV.3. trad. Horia Gârbea și Lucia Verona)

Așadar Brutus se confruntă cu un aliat corupt. Se ceartă cu el violent, căci Cassius e departe de a recunoaște umil că a greșit. Îl provoacă și la luptă, dar dă înapoi, la o adică, pentru că Brutus îi e superior în mînuirea armelor. Așa că trece fără ezitare la șantajul sentimental:

CASSIUS: Nu mă iubești.

BRUTUS: Nu îți iubesc greșeala.

CASSIUS: Un ochi de prieten n-ar vedea nicicând

Asemenea greșeli.

(*Ibidem*)

Până la urmă, Cassius joacă și comedia amenințării cu sinuciderea ca Brutus să închidă ochii la „micile” lui luări de mită. Și Brutus, îndurerat de moartea recentă a soției lui, acceptă să treacă peste potlogării.

S-a schimbat ceva în moravurile politice de la Brutus și Cassius până la politicienii din vremea lui Shakespeare și apoi până la cei de azi?

Când am lucrat cu Ducu Darie pe traducerea pe care am făcut-o, împreună cu domnul profesor George Volceanov, la *Coriolanus* de Shakespeare, regretatul regizor, atunci la ultimul său spectacol, mi-a povestit că actorii au crezut că noi, traducătorii, în acord cu Ducu, am „coafat” textul ca să se potrivească evenimentelor ce se petreceau la noi, în stradă. Nici vorbă! Totul a fost tradus fidel din Shakespeare, care se baza pe Plutarh, care adunase informații din istoria îndepărtată a Romei secolului VI, înainte de Hristos. Deci în România secolului XXI se manifesta „vocea străzii”, manipulată de politrucii, precum cândva Sicinius și Brutus, cu 27 de secole mai devreme:

MARTIUS: Să-i spânzurați! „Ei spun!”
Dar cine-s ei?

Stau pe cuptor și cred că știu ei tot:

Ce e la Capitoliu, cine crește

Către putere, cine se coboară.

Știu tot despre-alianțe, ba și cine

Se va-nsura. Ei întăresc partide

Sau îi trântesc pe cei ce nu le plac

Sub încălțările cârpite ce le poartă.

(*Coriolanus*, I.1, trad. Horia Gârbea și George Volceanov)

Până la sfârșit, Martius zis Coriolanus nu înțelege că, dacă nu flatează gloata, degeaba face fapte eroice incredibile. Cei care biruie sunt „populiștii” Sicinius și Brutus, care n-au ținut niciodată o sabie în mână.

Cred că exemplele de mai sus dovedesc că, în marile opere, „evoluția” societății nu are nicio influență asupra actualității unei opere. Iubirea lui Romeo și-a Julietei o repetă pe cea a lui Pyram și Thisbe și va fi repetată în veșnicie, chiar și între androizii viitorului.

Icu CRĂCIUN

Mărturisesc că nu am citit interviul lui S. R., deci nu știu în ce context a făcut această afirmație polemică. Din punctul meu de vedere, un scriitor se adaptează oricărei provocări referențiale. Din perspectivă umană, nu poate să nu fie receptiv la ceea ce se petrece în jurul său, fie că intră detașat, dar cu mintea fertilă, în ritmul acestei lumi atotcuprinzătoare, fie, vizibil impresionat, „respiră” același aer cu semenii săi, frecventând un dialog original, mai mult sau mai puțin incomod, între identitate și alteritate, creând personaje interșanjabile, cu trăsături esențiale chiar dacă sunt scoase din borcanele rezervate disperării și solitudinii. Cu atât mai bine! Prozatorul are de partea sa vocația, experiența vârstei, dar și livrescul sau ficțiunea, cu care poate aborda un spectru larg de subiecte și teme. Cu cât mintea sa este mai cultivată, cu atât scrierile sale vor fi mai rîvnite și te vor ține captiv pînă la finalul lor. Când el, naratorul, ajunge la vârsta înțelepciunii și devine stăpîn pe mijloace epice, esențele se clarifică mai bine. Un prozator talentat și exersat, bântuit de obsesii recurente, cu un simț rafinat al esteticului, nu ține cont de complexe, dimpotrivă el poate zămisli opere care să se confrunte cu viața, chiar dacă apelează la artificii imagistice, pătrunzând în cotloanele cele mai riscante și mai greu accesibile ale realității. Puterea de seducție a prozelor sale, ajutată de niște virtuți stilistice remarcabile, duce la o lectură reconfortantă, iar o simplă rememorare de fapte, oameni și locuri, pline de patetisme ieftine, fără autenticitate și vrăjire, vor plictisi cititorul fie el avizat, ori neavizat, deși, recunosc, pentru mine, un rol important îl au amintirile. Toate trebuie să fie emblematice, exemplare pentru a rămâne în sufletul și mintea lectorului. Prin forța ademenitoare a cuvântului, autorul transfigurează realitatea, aceasta capătă valențe noi, chiar dacă este dereglată și traumatizată, cum zicea și Noica,

asigură „primatul posibilului asupra realului”. Pe la 1926, Mihail Dragomirescu vedea opera literară ca un tot unitar și organic, făcând diferență între capodoperă (în legătură cu aceasta, unele opinii, de notorietate, sunt valabile și astăzi) și opera de talent, accentul punându-se pe autonomismul estetic al lui Maiorescu.

Oricine știe că nu există o rețetă (formula lui Barthes nu m-a convins) pentru a crea o capodoperă. Nu sunt de acord cu recomandarea lui Stendhal: „comentariul politic-social n-are ce căuta în roman”, ba are, dacă este pus în gura unui personaj; în opinia mea, romanul în sine trebuie ferit de interesele meschine ale ideologiei, de teze pretențioase. Bucătăria sau atelierul de creație a/al fiecărui mînuitor de cuvinte este nu numai diferit, dar și complex, și cu multe nuanțe. „Ingredientele” sunt secretele ce dau gustul neuitării. Am scris câteva romane în care am amestecat non-fictivul cu ficționalul, chiar și-n cele cu caracter biografic; în unele, prioritar a fost imaginarul, în altele, dimpotrivă, documentarul, cotidianul, evenimentul, dar, pe toate le-am dorit vii, trecute, evident, prin sufletul meu; de obicei, într-un roman bun, verosimilul coabitează cu veridicul. În câteva proze scurte am cultivat ludicul, ambiguitatea sau detaliul. La un moment dat i-am admirat pe postmoderniști, chiar dacă i-am văzut incoerenți în idei și n-au dat opere de mare valoare, dar, mă bucur că prin scrierile lor au zdruncinat canoanele și șabloanele desuete, aidoma avangardiștilor de odinioară, producând adevărate „orgasme mentale” (eticheta asta nu-mi aparține, dar îmi place) mai cu seamă în rândul tinerilor. Chiar dacă în scrisul meu n-am folosit cu prioritate senzaționalul și bizarul, dintotdeauna am mizat și voi miza pe un cititor cultivat, cât de cât avizat; pe acesta, am intenționat și doresc să-l cuceresc.

Adrian LESENCIUC

Să nu fi fost în schimbare oare lumea lui Homer, descrisă în operele Marelui Orb într-o limbă de asemenea în schimbare?

Cred că neschimbate rămân multă vreme numai principiile. Și plecând de aici și de la perspectiva lui Salman Rushdie, o mare și complicată problemă se ridică: despre ce anume ar trebui scris? Despre fapte într-o lume supusă schimbării, în zilele noastre mai iute decât în alte vremuri, sau, indiferent de faptele care constituie aluatul poveștii, despre principiile neschimbătoare? În literatura noastră actuală s-a răspândit moda obținerii succesului imediat, a căutării prizei la un public oarecum pregătit pentru o astfel de literatură a imediatului. Iar rezultatul chiar este o literatură a cotidianului biografist, de gen incert ca al transgenderilor, care abundă de stranii inserții memorialiste și care devine prietenoasă temelor *en vogue*, tendințelor ideologice dominante, proiecției unei anumite nișe pe piața de carte, preferințelor tematice ale unor potențiali critici. Totuși, această literatură este cea care are șansa de a invoca identitatea, cum, de altfel, și transgenderii o pot invoca. În afara literaturii „cu gleznele epilate”, a sensibilităților de piață, producția cotidiană abundă de conținuturi incluse între coperte și marcate cu un International Standard Book Number unic, ceea ce ar proba, chipurile, că vorbim despre cărți realizate într-un limbaj învechit și infertil, totalmente neadecvat, dar cu pretenția de operă. O anumită grafomanie în pe drept luatul în derâdere limbaj pășunist abundă ca număr de lucrări publicate și ca anunțuri într-un spațiu lipsit de adâncime axiologică, cel al rețelelor sociale. Această grafomanie îmbracă, de regulă, genul liric (aici există certitudini de gen, și, în egală măsură, certitudini privind lipsa de valoare) și se exhibă prin intermediul diferitelor evenimente

organizate de diferite ligi literare la nivel național, european, universal sau cosmic.

Acestea sunt, pe scurt, coordonatele unei literaturi actuale, cea autohtonă, în care un număr redus de cărți publicate într-un an ar putea să reprezinte reperele respectivului an literar. Dacă punem la socoteală și faptul că în ultima vreme cărțile mai bune și mai vizibile sunt cele de critică și istorie literară, adică cele care reflectă literatura, în raport cu cele de literatură propriu-zisă, putem avea o imagine de ansamblu asupra a ceea ce se petrece.

Cât despre literatura universală, lucrurile sunt relativ simple. Nume uriașe de scriitori, comparabile cu cele ale marilor clasici, apar continuu. Iar ceea ce tratează ei, fără teama unei pierderi în amănuntele transformării continue, este umanitatea cea neschimbătoare și relația ei cu principiile ce transcend vremuri, schimbări de paradigme, topiri ale ierarhiilor, așezări și reasezări. Să nu fi fost în schimbare oare lumea lui Homer, descrisă în operele Marelui Orb într-o limbă de asemenea în schimbare? Să-l fi zădărnicit dinamica schimbării de referințe pe întristatul Ovidiu? Să fi căutat marii clasici adaptare la tehnologiile în dinamică, la interesul pentru anumite subiecte? Oare această lume cu toate mutațiile pe care le observă Rushdie va schimba lecturile din Dostoievski, din Joyce ori din Hesse? Mă îndoiesc, cum mă îndoiesc că însuși Rushdie, prin căutarea fecundă a identității și credinței în romanele sale, se va fi pierdut într-o astfel de lume, precum cea a noastră. Probabil că, într-o pană de creație fiind – să ni-l imaginăm, spre analogie, pe Gibreel Farishta fără putința de a mai visa – Salman Rushdie se temea la ora interviului de

rădăcinile pe care le-ar fi putut prinde cartea în lucru.

Mie, ca scriitor, nu mi-e teamă de

schimbare. Dacă scriitura mea e validă, va rezista. Dacă nu, va pieri. Și nu va fi nicio pierdere.

Lucian VASILIU

Bojdeuca scriptoriană

Am văzut lumina pământeană într-o casă (interbelică) parohială, de țară. Locuință rustică decentă, retrasă sub un deal împovărat cu viță de vie, nuci, pruni, cireși, în bâzâit de albine și fâlfâit de aripi ale prigoiiilor.

Casă cu lut pe jos și cu hârtoage, cărți, cu terfeloage pe pereți (biblioteca substanțială, deși epurată de autorități, româno-germano-franceză a tatălui meu, fost student al Universității Cernăuți – azi în Ucraina).

A te naște într-o bojdeucă, într-un sat ca în basme, cu multe cărți și reviste culturale la îndemână, este, din start, o cale regală spre orizonturi incerte. Noi, cei trei feciori, am fost privilegiați.

Mama mea, Elisabeta, descendentă din familiile răzeșilor Pușcașu și Prisecaru (cu mulți copii, cu multe griji, dar și cu demnitate și efort solidar), Maica noastră nu avea decât 7 clase. Încât, cel care ne-a învățat să citim (anterior învățătorului, sovietizat, al cătunului tutoveano-puieșteano-bârlădean), cel care ne-a pus condeiul în mână dreaptă a fost tatăl nostru, subtil gramatician și caligraf.

Doar fratele meu mai mic a disperat cumva: stângaci fiind, a suferit, obligat să deprindă scrierea cu mâna dreaptă.

Finalul anilor 1950. Încă nu fuseseră retrase trupele sovietice. Gheorghiu-Dej se pregătea pentru eliberarea deținuților politici și pentru Declarația din primăvara anului 1964. În toamna aceluia an, ne-am mutat la Bârlad, urbea natală a tatălui meu, pensionat medical, după suferințe provocate, în mod repetat, de regimul partidului unic.

Habar nu aveam că, învățând a scrie și citi, voi și „produce”, eu însumi, cărți. Am exersat condeiul și călimara, cenușa și

sugativa, hârtia (hârtiuța) de „Mărășești”, pe care tata o recupera de la țișările vremii. Mai târziu, stiloul chinezesc, guma (radiera), creionul rafinat, pixul, mașina de scris (o aventură de multe pagini confesive!), până la calculator și scrisul pe telefonul mobil.

În liceu, după moartea tatălui (aveam 17 ani) am început să VISEZ că scriu. Compuneam poezii, povestiri. Știam că părintelui meu i-ar fi plăcut să mă știe scriitor! El însuși exersase literatura (de la textele cu accent teologic, etic, la poezie și epigramă). Continuam să VISEZ și în București, la Școala Postliceală de Biblioteconomie. Plecasem dintr-o bibliotecă natală, trecusem prin parte dintre cărțile bibliotecii liceului și prin cărțile și revistele de la Biblioteca Municipală „Stroe Belloescu”, a urbei lui Tache, Ianke și Cadâr! În anii 1972-1974 am avut ocazia să frecventez marile biblioteci ale capitalei, pe unde adăstaseră tineri de altădată, precum Mircea Eliade sau Mihai Șora, Ana Blandiana sau Cezar Ivănescu, Andrei Pleșu sau Matei Vișniec.

În camera de 4 suflete, de la Cămin, scriam febril, cocoțat într-un colț de pat metalic, cu genunchii la gură, spre admirația/disperarea comilitonilor Marian Drăghici, Nicolae Scurtu, George Calcan, Liviu Vișan, prieteni de atunci și de astăzi, de dialog, de dezbateri, de lecturi cu adnotări înfocate despre Villon și Baudelaire, Platon și Socrate, Kant și Marx, tereștri și extratereștri, Diavol și Dumnezeu, verticalitate și orizontalitate, moral și imoral, estetic și inestetic, estic și vestic, lumină și întuneric!

Când scriam (VISAM!), nu mă gândeam nici la „adaptare”, nici la

„încadrare”, nici la „avantajele” scrisului. Junimea și Titu Maiorescu mă fascinaseră, grație educației discrete (în vremuri indiscrete), a „instrucției” culturale de care am beneficiat în familia rustico-citadină, precum și în neuitata Școală bărlădeană.

În chestiunea provocărilor: am fost provocat, dar am provocat și eu. Volumul de debut *Mona-Monada* a avut parte de tărboi editorial, inclusiv cu depozitare de premii

deja enunțate, cu amenințări de a rămâne fără postul de muzeograf literar, cu urmare Dosar de urmărire informativă – lucru pe care aveam să îl aflu mai încoace, din documentele secrete ale vremii.

Pe scurt: scriu și visez. VISEZ și SCRIU. De când tatăl meu mi-a pus condeiul în mână, iar mama mi-a îngânat, hibernal, la fereastra cu vrăbii zgribulite: „Că nu e om să nu fi scris o poezie!”

Menuț MAXIMINIAN

Scriitor/ jurnalist, în stare de urgență

În ultimii ani, în literatura de consum, „formele” sunt din ce în ce mai mult fără „fond”, astfel încât trăim pe nisipuri mișcătoare. Pentru succesul imediat contează mai mult ingredientele siropoase și mai puțin estetica. În popasurile mele la New York am văzut o altă față a literaturii, aceea a promovării intensive, nu doar în cele mai mari publicații (*New York Times*), ci și prin panouri publicitare uriașe și clipuri video la TV. Astfel, între două medicamente și un detergent, la publicitate, erau promovate și cele mai „proaspete” apariții editoriale ce se găseau în librării. Mai mult, am văzut modul inedit de a-și face publicitate la cartea lui a unui scriitor stând într-o cadă, lecturând câteva fragmente și invitându-i pe „admiratori” să fie prezenți la librăria centrală, de pe Times Square, în apropiere de *Broadway* (nu știu cât de important e numele lui pe piața americană). În aceste cazuri, nu mai contează calitatea scrierii, cât senzaționalul care vinde cartea. Scriitori americani șochează mai mult prin nonconformismul lor. America e piața impresarilor literari, editurile brodând ele însele pe marginea textului autorilor, îmbrăcându-l într-o haină care șochează, făcându-i pe cititori curioși.

O parte din schema americană o găsim la un alt nivel și în Europa. E adevărat, puțini scriitori au impresari, însă avem în plină

expansiune o literatură la „pachet” cu revistele, care se „updatează” în pas cu subiectele zilei, trecând la următorul „level” (nivel) de câte ori se cere. Am observat cum în aceste luni în care subiectul CoVid 19 este pe buzele tuturor, întâlnim fel și fel de povești care au așezate pe copertă tematici legate de virus. Scriitori mai mult sau mai puțin importanți au „exploatat” subiectul pe piața literară, în toate genurile și pe toate gusturile: de la jurnalele cu „personajul” Covid la poezii, eseuri, romane. E adevărat că și în timpul ciumei sau al războaielor s-au născut cărți importante ale literaturii universale, însă în vremurile noastre parcă subiectul o ia înaintea esteticului, astfel încât nu știu câte dintre cărțile apărute acum vor avea ecou peste timp.

E limpede că trebuie să facem o diferență între piața de carte comercială, ce satisface nevoia imediată a omului, și literatura adevărată, care se construiește în timp, străbătând epoci și rămânând bine așezată în istoria culturală.

Adaptarea propriei scrieri la o lume mereu în dinamică este o provocare pentru scriitorul care își construiește scrisul în funcție de anumite „canoane”. Pentru acesta, dincolo de cerințele publicului, rămâne principiul construcției solide în care personajele, fie ele chiar și inspirate din viața actuală, sunt conturate păstrând rigori ale

esteticii textului. Până la urmă, literatura rămâne peste timp, consolidându-și poziția, doar dacă are fundamentele strâns legate de credința scriitorului în scrierea sa și cunoașterea propriilor rădăcini.

E adevărat că și eu, ca jurnalist, prin ziarul bistrițean *Răsunetul*, am încercat, în pandemie, să aduc informații la zi. Avem și noi sursele noastre, însă mereu așteptam „comitetul” central, ca să nu alertăm lumea. Am fugit de știrile pe surse, iar cotidianul nostru nu este unul al promovării excentricului, al fake-news-ului. Mulți arată cu degetul spre presă, de parcă noi am fi adus acest coronavirus în țară. Alții arată spre biserică. Presa a informat și a fost la datorie în aceste luni, așa cum a putut și cum ne-am priceput fiecare, iar preoții s-au rugat singuri în biserici pentru apărarea țării de necazuri. Luni întregi întregul oraș a fost pustiu. Doar bravii noștri Andrei Mureșanu, George Coșbuc și Liviu Rebreanu au stat cuminți pe soclurile lor, nedumeriți la ceea ce se întâmplă. Și la noi în redacție telefonul sună non-stop, whatsapp-ul ticăie din minut în minut. Tragedia numărătorii: „Deces 781 – Bărbat, 60 de ani din... confirmat cu COVID 19”. Și rând pe rând mă alertează telefonul la

fiecare mort. Nu e ușor nici pentru ziariști, suntem și noi ca la un call-center. Nu ne plângem, asta am ales să facem. Iar, când toată lumea se crede în concediu (vacanță), atunci noi suntem cei care trebuie să aducem informații utile. Și apoi îmi dau seama că sunt mulți care vorbesc doar să se afle în seamă. Ne iau la rost de parcă ar fi stăpânii noștri, ne trimit mesaje, dar habar nu au de subiect. Ce să mai zic de cum scriu, vai de capul lor, nu știu lega două cuvinte. În vreme de pandemie, după ce primesc informația gratuit, mai și înjură presa. Doamne, da' se înmulțesc pe zi ce trece inculții. Mă supăr pe ei, apoi îmi revin, avem mii de oameni care sunt alături de noi, care ne citesc zi de zi. Împreună cu scriitorii din țară, am făcut lecturi publice, live pe facebook, din propria creație, fiecare de acasă de la el. E un mod de a ne ține cititorii aproape și de a fi solidari cu ei. Mai fac cronici literare pentru revistele culturale din țară, fiind o perioadă în care oamenii citesc mai mult.

A scrie în vremurile actuale și a rămâne peste timp în memoria cititorilor este o provocare la care fiecare dintre noi este supus. Depinde de rezonanța fiecăruia cu sufletul cititorilor, acum și peste timpuri.

Fusion with frenk

Aurel Rău și poezia care curge

Niculae VRĂSMAȘ

Născut la 9 noiembrie 1930 în comuna grănicerească Josenii Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud, din părinții Iacob și Floarea (n. Chibulcutean), agricultori, viitorul poet urmează, după școala din sat, cursuri liceale la Năsăud, Bistrița și Cluj (1942-1949), continuate apoi la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, absolvită în 1953. Aurel Rău a fost și „elev”, prin 1950-1951, după cum era atunci titulatura, la Școala de Literatură de pe lângă Uniunea Scriitorilor, din București, la etajul frumoasei clădiri din Kiselef 10.

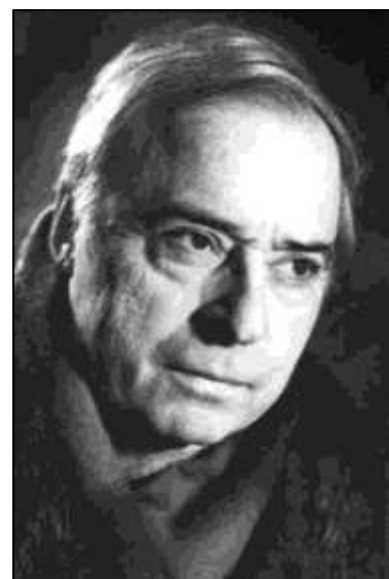
Aurel Rău a desfășurat încă din primul an de studenție o îndelungă și prestigioasă activitate literară, ca redactor din 1950 la prima revistă literară lunară românească de după război *Almanahul literar*, iar din 1954 ca redactor-șef adjunct la aceeași revistă, condusă de A. E. Baconsky, care preia numele de *Steaua*, la care Aurel Rău devine redactor-șef din 1959.

Între anii 1954-1960 începe o adevărată „luptă literară vie”, alături de poezii de la *Steaua*, unde poezia lui Aurel Rău are mesaje înnoitoare ce fac o notă aparte, prin exprimarea unor „valori ale modernității și tradiției românești”, distinctă comparativ cu proletcultismul altor publicații vasale puterii de atunci, continuând apoi cu alți scriitori importanți interbelici, sau postbelici, într-un „aproape triumvirat” împreună cu Victor Felea și Aurel Gurghianu, după plecarea lui A. E. Baconsky, „apărând împreună imixtiunea tot mai preocupată a politicului în orientarea și sumarul revistei, într-o perioadă cu frământări care necesitau noi tactici și strategii, prin acțiuni polemice și cutezante în recuperarea unor valori ale modernității și tradiției românești”. Un merit deosebit al

grupului *Steaua* și mai ales al lui Aurel Rău, după 1959, a fost relansarea lui Lucian Blaga, aflat în umbra interdicției, căruia îi publică mai multe poeme, dintre care unele și în colecția „Cele mai frumoase poezii”, cu o deosebită prefață.

La mitingul de doliu de la Casa Universitarilor din Cluj, în 9 mai 1961, Aurel Rău își ia „rămas bun” de la „omul și poetul din Lancrăm”, rostind versuri alese din opera acestuia, iar la dezvelirea, în 1970, a statuii realizate de Romulus Ladea evocă, din nou, personalitatea lui Lucian Blaga considerându-l „un poet profund, tradițional și modern, universal și românesc, de la ale cărui hotare te întorci cu inima plină de revelații, de întrebări și de metafore”. Pe volumul de *Poezii*, apărut la Fundații în 1942, primește următorul autograf: „Lui Aurel Rău, pentru o amintire comună sufletelor noastre, Valea Bârgăului prin care curge poezie, Lucian Blaga, 23 aprilie 1953”.

Minunat acest autograf, un diagnostic literar de necontestat, al unui mare poet român, dăruit, ca un botez nebănuit, unui alt poet de seamă, prin care simți că poezia curge pe frumoasa Vale a Bârgaielor, dar consider că este drept a se completa faptul că nu trebuie să îl uităm pe Vasile Reu (Rău) Bob Fabian (1795-1836), cu numele său întreg, cel

La aniversară – 90

al nașterii fiind posibil din aceeași spiță cu cel al poetului aniversat, la rândul său acesta având ca nepot pe poetul Dinu Flămând, cu toții făcând parte împreună și cu alți bârgăuani cum ar fi Ioan Th. Ilea sau Valentin Raus (Reus?), ori mai puțin cunoscutul Teo Vrăsmaș, sau nebârgăuani, dintre care îl pomenim aici doar pe Cezar Ivănescu, care afluează cu toții alături, în valuri, spre matca poeziei bistrițene, de unde însuși Lucian Blaga scria și contempla, din grădina casei lui de pe deal, frumoasa Vale a Bârgăului din care poezia izvora și curgea, mult mai departe, prin poetice meandre.

Numele lui Fabian poate fi menținut mai scurt, doar sub forma de Vasile (Bazil) Fabian (Bob Fabian fiind o tautologie bilingvă), după cum și-a semnat singur poeziile în *Foaia*

pentru minte, inimă și literatură (1839), fiind unul dintre primii poeți români, încadrat de George Călinescu (1941) în capitolul *Clasici întârziați*, după primii Văcărești, care a fost adus de Gheorghe Asachi din Ardeal, ca profesor la Academia Mihăileană, născut fiind în străvechea comună grănicerească Borgo Rus, pe valea din care, prin el izvorăște poezia și, de la care, versul preluat drept „moștenire” de Mihai Eminescu, devine și astăzi actual:

„S-a întors mașina lumii, s-au întors cu capu-n gios”, (Fabian, *Moldova la anul 1821*); „S-a întors mașina lumii, cu voi viitorul trece”; (Eminescu, *Epigonii*).

După debutul cu versuri, în 1949, în suplimentul literar al ziarului *Lupta Ardealului*, Aurel Rău a colaborat la principalele reviste literare românești și a continuat cu alte volume precum: *Mesteacănul* (1953), *Focurile sacre* (1956), *Unde apele vorbesc cu pământul* (1961), *Jocul de-a stelele* (1963),

Pe înalte reliefuri (1967), *Turn cu ceas* (1971), fiind și autorul unor eseuri despre poezia străină și românească, precum: *Elogii* (1968), *Trei poeți: Perse, Machado, Kavafis* (1972), *Efigii* (1989), *În povești cu Ion Creangă* (1994), *Andrei Mureșanu în răsăririle magiului* (1996), dar și al unor schițe și nuvele precum: *Oameni de aer* (1983), însemnări de călătorie în *La marginea deșertului Gobi* (1960), *În inima lui Yamato* (1973), *Grecia, călătorie incompletă* (1978), traduceri din Machado (1964), Seferis (1965), St. John Perse (1969), Kavafi (1971), Blok (1972), apoi *Zei asediați* (1972), *Unde apele vorbesc cu pământul* (1961), *Jocul de-a stelele* (1963), *Pe înalte reliefuri* (1967), *Turn cu ceas* (1971), *Micropoeme* (1973), *Cuvinte deasupra vămii* (1976), *Septentrion* (1980), *Mișcarea de revoluție* (1985), *Ritualuri* (1987), *Zodiac* (1991), *Gutui japonez* (1996), *Seară cu versuri în lectura autorilor* (1997), *EXPO 99: De la Olahus la Emil Cioran* (1999), *Portrete la zile mari* (2000), *Școli* (2000), *Piatra scrisă* (2002), *Lucruri și stele* (2003), *Alcinous și zava peșitorilor* (2003), *Octavian Goga cenzurat* (2004), *Tesoros* (2005), *Spațiu și timp*, în două volume: vol. I – *Ochiul de acvilă* și vol. II – *Apărarea pasivă*, Editura Dacia din Cluj-Napoca (2011), *Încifrările*, Editura Cartea Românească (2019), *Penelul și Dalta*, Editura Dokia, Cluj-Napoca (2019), ca și multe altele.

Volumul antologic *Încifrările*, apărut la finele anului 2019, conține o selecție amplă din întreaga creație a poetului Aurel Rău, alcătuită cu grijă și ordonată cronologic, despre care Răzvan Voncu afirmă următoarele: „Sunt prezente atât poezii din numeroasele volume editate, cât și din manuscrise, ceea ce trădează, din partea autorului, o vădită intenție recapitulativă. Dacă adăugăm împrejurarea (neobișnuită și ea) că selecția este precedată de un adevărat studiu introductiv scris de însuși poetul-critic, devine evident că Aurel Rău a sesizat ezitățile de poziționare ale istoriei literare și a hotărât să le vină în întâmpinare. Și cum o putea face mai bine, dacă nu printr-o amplă selecție de autor, care să rețină momentele de vârf ale unei cariere întinse pe mai bine de șapte

decenii? Aparținând grupării de la *Steaua* – despre care a publicat recent o bine documentată monografie criticul clujean Constantin Cubleşan –, poezia lui Aurel Rău a avut de la bun început o dimensiune modernă, deosebindu-se de cea a altor colegi de generație, ca Ion Horea, Ion Brad, Alexandru Andrițoiu sau Tiberiu Utan, care au mers – în grade diferite de măiestrie – în direcția tradiționalismului.” (...) „Mai interesantă mi se pare discuția despre traseul ulterior al poeziei lui Aurel Rău, care este contemporană, începând din 1960, cu cea a noii generații, reprezentate de Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ana Blandiana, Marin Sorescu sau Ioan Alexandru. O poezie cu care are în comun modelele moderne și de care se deosebește prin natura livrescului conținut și, mai ales, prin raportul închidere-deschidere (sau, ca să preiau sugestia din titlul culegerii, *încifrare-descifrare*). Ca și alți poeți ai generației sale – Ștefan Aug. Doinaș, Ion Horea, Alexandru Andrițoiu, A. E. Baconsky –, Aurel Rău a fost contemporan cu un fenomen, cel al neo-modernismului, cu care a avut mize și repere comune, dar cu care nu s-a confundat. Creația sa s-a constituit în paralel cu generația șaiszeci, într-o concurență de modalități, nu acerbă, dar fertilă pentru diversitatea climatului literar. Spre deosebire de neo-modernism, care a balansat mereu între natural și livresc și a propus destul de ostentativ, în special în deceniul 1960-1970, o poezie a jubilației juvenile, Rău a preferat – chiar când vizitează teme cu încărcătură patriotică ori de actualitate – să adâncească metafizicul, livrescul și parabola lirică. Modelul Blaga i-a fost, prin urmare, vizibil mai aproape decât Arghezi sau Bacovia” (...) „Din cărțile publicate de Aurel Rău până în 1960 (*Mesteacănul*, 1953, *Focurile sacre*, 1956), antologia reține numai unsprezece poezii: una din volumul de debut și zece din cel de-al doilea. Perioada va fi mai bine reprezentată prin poezii scrise tot atunci, dar tipărite mult mai târziu, în culegerea retrospectivă *Zei asediați*, datată 1953-1969, dar apărută în 1972.” (...) „Antologia *Încifrările* are meritul că, fiind alcătuită cu spirit critic, oferă simultan un profil coerent al

poetului Aurel Rău și un traseu, deopotrivă tematic și cronologic, al poeziei sale, de la primele manuscrise (ce preced debutul în periodice, survenit în 1949) și până la ipostazele ei de senectute.” (Răzvan Voncu, „Poezia de-o viață”, *România literară* nr. 12/ 2020)

În privința traducerilor, Nicolae Manolescu apreciază că „Aurel Rău face azi cunoștință cu limba lui Kavafis și Seferis; după ce le-a făcut, el însuși, cunoștință cu limba lui Tudor Arghezi și Ion Barbu. Lumea modernă visează o poezie care să se poată dispensa de pașaport. Puțini poeți au lucrat la noi, mai consecvent decât Aurel Rău, în sprijinul acestei idei. Intellectual cultivat și subtil, a scris eseuri despre mulți din marii poeți ai lumii; a tradus din Machado, Seferis, Saint-John Perse, Kavafis și Blok.”

Despre cultura și spiritul artistic al lui Aurel Rău, același Nicolae Manolescu remarcă deosebita atracție spre natură și bunul gust al artelor, menționând preocupările poetului: „Cine i-a intrat în casa din Cluj, situată pe o colină care domină vechiul oraș transilvănean, a putut constata cum spiritul artistic al poetului a strâns în ea comori de artă națională și străină, sinteză de folclor autohton și de finețe europeană.” (...) „Elegant, distins, subtil, Aurel Rău s-a consacrat de mult poeziei: ambianța lui familiară îi indică gusturile. «Natura» lui este o formă de cultură. O regăsești în casa muzeu din Cluj; dar și purtată cu sine, de poetul călător, în sumarul bagaj de care nu se desparte niciodată.” (...) „Acest «poeta erans» e un iubitor de albume, luându-și parcă cu

sine viziunile de acasă, confirmându-se în descoperire, repetându-se în revelații.” (...) „Pastelist, ochi de pictor, scrie icoane fermecătoare și stilizate. E un stilist înainte de a fi un observator.”

Aurel Rău este nu doar un neîntrecut poet, calitățile sale ascund și un ochi de mare artist plastic, bun apreciator și comentator al artei pe care o produce *Penelul și Dalta* unor binecunoscuți pictori și sculptori a căror opere sunt descrise într-o carte de excepție, cu titlul pomenit mai sus, apărută în Editura Dokia, Cluj-Napoca, 2019, și considerate adevărate „exerciții de admirație” vizând nu de multe ori „interferența unde cuvântul scris și chipul cioplit sau crezut într-un raport de comunicare cu glasul biblic din rug”.

În această carte, poetul adună la un loc numeroase dar și importante articole despre domeniul artelor plastice scrise, selectate și comentate de către autor în decursul mai multor ani, în care sunt analizați valoroși artiști plastici, dintre care nu lipsesc doi mari bistrițeni, Alexandru Cristea și Marcel Lupșe, despre care scrie următoarele: „Alexandru Cristea, născut într-un spațiu al tradiției, de sub niște munți. Într-un aer pur, și într-un loc de trecere între provincii de mare circulație, unde poziția casei părintești, dată fiind îngustimea unei văi, a Bărgăului, nu îi permite, în anii primelor lui priviri spre artă, o cuprindere panoramică, așa că din ferestre are mereu spectacolul drumului, și în față, spre miazănoapte un dialog al Pământului cu tăria, cum și cu niște zboruri de vulturi îmbăiați în

Azur. Și are mereu revelația luminii, confesările ei, încifrările ei, trecerile ei din viață în vis și din vis în viață, dar și de pe un versant pe altul. Încât să spui că tot ce vedem în expoziție e între o relație de intercomunicare cu această moștenire.

Toate întâmplările care i se impun pentru o ridicare în plan a unei realități sunt cerești” (...) Marcel Lupșe, „un pictor de maturitate, are tipărit un volum elegant și reprezentativ, special, impunând atât prin format cât și prin conținut între o ingenioasă rezolvare grafică, din care o revistă literară alege între un număr mai multe reproduceri, pentru o ieșire în lume cu amintiri, cum s-ar afla pentru un atelier de lângă un șir de case medievale din orașul Bistrița, unde forma lui, între două deliberări pentru definitiv titluri, sub niște peretare din pachete de ceai, cu ziduri de cetăți patinate de timp: flori de câștigat norocul și florile Domnului.”

Această carte, a lui Aurel Rău, este o capodoperă literară care transpune, într-un adevărat mit, unele capodopere de arte plastice.

„Născut în 1930, aparține celei mai strălucite generații de poeți români de după al doilea război mondial. Temperament contemplativ, clasic prin echilibru, a evocat la început locurile natale, o Transilvanie care a aprins fantezia multora dintre confrăți. Poeziile lui au devenit curând o hartă lirică a țării, născută din confruntarea cu peisajele cele mai variate.” (...) „Traseul liricii lui Aurel Rău începe cu poemul social, istoric-evocator, al unei Transilvanii străvechi, bântuită de focurile războaielor, și ajunge – deocamdată – la intimismul reflexiv al micropoemelor. Într-un fel, Aurel Rău rezumă destinul generației lui.” (...) „Descrierea devine fantezie și vizionarism: dar poezia nu părăsește nici o clipă țărmlumii reale, al obiectului material și iluzoriu, concret și visător, familiar și straniu. Realismul poetic se convertește în suprarealism, la fel de plin însă de concretețea misterioasă a lucrurilor ce ne împrejmuiesc și care-și proiectează umbra tremurătoare pe pereții sufletului.” (Nicolae Manolescu, „Efigie”, *Steaua*, Anul LXVI, nr. 11, 2015)

Aurel Rău este și un scriitor călător, atât în străinătate cât mai ales în țară, care a străbătut prin ariile întinse ale unor mari civilizații dar nu a pregetat să aprofundeze în cea mai mare măsură, prin atracția, uneori amețitoare, spre încântătoare locuri din ținutul natal transilvan, deținător al unor vechi și frumoase tradiții, cu rădăcini adânci în istoria și geografia locului adânc pecetluite, pe care poetul nu le poate uita și în care întotdeauna s-a simțit, în larghețea sufletului, cu adevărat liber în Țara Bârgaielor plină de dorurile copilăriei încă treze în inimă.

Redăm în continuare un scurt fragment al unei mai vechi călătorii a poetului Aurel Rău prin trecătoarea Valea Străjii, adevărata Poartă a Transilvaniei.

„Evenimentul e într-un punct unde drumul cunoaște o înclinație mai abruptă, sugrumat din ambele părți de munți amenințatori, parcă anume ivită pentru o ieșire dintr-o robie, de sub niște pisălogi de piuă, cum le venea să spună și la două firi mai puțin complicate, mai mult fii ai vieții, care se cam foiau de o vreme. Și care înclinație putea veni și ea într-un fel de ajutor, ca dintr-o dorință care nu-i poate fi satisfăcută celtului rătăcit la daci, din această însemnare, în continuarea altora, de jurnal de bord, de mai sus: pantele deveneau atât de abrupte, încât, cu toată graba vizitiului nostru, caii erau siliți să meargă la pas. Aș fi vrut să mă dau jos și să merg pe alături de ei, cum se obișnuiește la noi în asemenea împrejurări, însă vizitiul nici nu vroia să audă. Căci toată suflarea din căruță, într-un impuls unanim, tocmai decide, consimte, să coboare, cu excepția omului cu biciul, și să meargă aici pe jos, pe alături de cai. Se înaintează înșirat, puțin mai în spate, cu câteva imitări de cântec de cuc, fericite că sunt preluate de ecou. Va fi o dezmoșnire nu numai a oaselor, în mersul acesta la pas, sănătos, pe partea dinspre râu a șoselei, pe o distanță de vreun kilometru, doi; ci și a minții. O înviorare în toate sensurile. De care să profiți o clipă și să pui în ordine numele celor trei sate care s-au făcut nevăzute, de după Prund, nu știi cu câți locuitori: (...) Dar să-ți mai amintești și de unde vezi, la câte un *cârjoi*, în orizont mai deschis «vârfurile» din

vorbele tuturor localnicilor. Oala, mai la mijloc ori mutându-se când pe dreapta când pe stânga, într-un zig-zag, când nu cu muchii modelate; Căsariul, învecinându-se cu Heniu care-i mai înalt și pornind de-a dreptul dintre case; și Miroslava, care-și trimite un izvor printr-o țevă de fier până, prin zidul unei ogrăzi, în drum, la care se vine cu damigene să-i fie cărat în case darul de sănătate proaspătă, bună, stâmpărătoare, apă rece, *plată*. Trei de toate, și despre care, cu un alt prilej, vei afla că sunt doar denumiri diferite ale unui aceluiași masiv. Și va fi o îmbăiere bună în ozon înmiresmat, după cum și în regăsiri de sine, cu opriri de câte o clipă pentru ascuțirea auzului, ca să pătrunzi până dincolo de hotarele ei tăcerea pe care o simți cu plămânii; episod bine-venit, o continuare a căruia, când vei fi din nou în căruță, de unde se va mai coborî de mai multe ori, va deveni și faptul că poți vedea – sau vede ea pe cine trece, ca o făptură dintr-o dată, o putere nevăzută – pe o tablă indicatoare, în stânga drumului, scris: Valea Străjii.” (Aurel Rău: „Valea Străjii”, *Anuarul Bârgăuan*, An IV, nr. 4/2014)

La 90 de ani, Aurel Rău, este modelul unui scriitor multilateral, în primul rând ca poet de elită, considerat de Gheorghe Grigurcu drept „cel mai reprezentativ poet al grupării *Steaua* și „cel mai mare poet în viață al Transilvaniei”, dar și un prozator minuțios, traducător pasionat și critic greu de contestat, un adevărat clasic în viață și, nu în cele din urmă, grație longevității sale fiind considerat „ultimul mohican”, activ și penetrant în stratigrafia de ansamblu a generațiilor literare

românești, cu îndepărtate izvoare care țâșnesc din paleomodernism, mai mult sau mai puțin omogene, readuse la albie din greu în perioada postbelică umbrită de o puternică ceață politică, dar reclădite cu abilitate încă din aceeași perioadă postbelică dar mai ales în cea următoare, mai apropiată de prezent, postmodernă sau neo-modernă, a căror evaluare și supremație vor fi greu de precizat în viitorul apropiat.

Aurel Rău este un poet care și-a schimbat vârstele, odată cu maturizarea creațiilor sale, dar privirea lui blândă, mărginită de un enigmatic surâs, a rămas mereu pătrunzătoare, ca o fereastră a unui suflet larg deschis și mereu tânăr, un adevărat model de conștiință și frumusețe umană, intelectuală și artistică.

Aurel Rău a primit Premiul Academiei pentru Poezie (1969), Premiul pentru traducere acordat de URSS (1971), premii „Opera Omnia”, a editat la Editura Dacia antologia *Poeți francezi* (1987), iar de la Ministerul Turismului Elen a primit un premiu pentru volumul *Grecia, călătorie incompletă*.

A mai primit titluri de „Cetățean de Onoare” al municipiilor Cluj-Napoca, Bistrița și al comunelor Prundu Bârgăului și Josenii Bârgăului.

Foarte recent, la început de noiembrie 2020, Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România a propus acordarea unui **Premiu de excelență pentru Aurel Rău**, la împlinirea vârstei de 90 de ani, cu titulatura „LA ANIVERSARĂ” La mulți ani, Domnule Aurel Rău!

La aniversară

Marți, 3 noiembrie 2020, s-a reunit Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România. La ședință au participat următorii membri ai Comitetului Director: Nicolae Manolescu, președintele U.S.R., Varujan Vosganian, prim vicepreședinte U.S.R., Gabriel Chifu, vicepreședinte U.S.R., Aurel Maria Baros, președinte Filiala București-Proză, Cassian Maria Spiridon, președinte Filiala Iași (online), Horia Gârbea, președinte Filiala București-Poezie, Peter Sragher, președinte Filiala București – Traduceri Literare, Mircea Mihăieș, din partea Filialei Timișoara (online). Invitați: Daniel Cristea-Enache, director de imagine, Răzvan Voncu, director programe externe, Sorin Lavric,

director programe interne, Dragoș Ursache, director administrativ, Stela Pahonțu, director economic. Pe baza ordinii de zi, între altele, a fost supusă aprobării posibilitatea achitării din fonduri proprii a două premii de către filialele cu peste 200 membri și a unui premiu de către filialele cu până la 200 membri. Cuantumul fiecărui premiu nu va depăși suma de 1.000 lei net. S-a votat în unanimitate. S-a propus acordarea a două premii de excelență: Radu Cosașu și Aurel Rău la împlinirea vârstei de 90 de ani. Premiile vor avea valoarea de 2000 lei net și vor avea titulatura „LA ANIVERSARĂ” – Premiul de Excelență acordat de Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România.

D. R. POPESCU – spiritul „Leului albastru”

Mircea POPA

Nuvela *Leul albastru*, apărută în 1976 în revista *Luceafărul*, reprezintă, după opinia noastră, cartea de vizită cu care scriitorul D. R. Popescu s-a legitimat în fața publicului cititor din România. Nu-i vorba, la acea dată el era autorul mai multor volume de povestiri și a două romane, între care unul (*Vara oltenilor*) primise premiul Uniunii Scriitorilor. Nu era prin urmare un necunoscut, dar adevărata popularitate și simpatie a publicului le-a cucerit doar odată cu apariția acestei nuvele. Prin scrierea și publicarea ei, scriitorul a dovedit că poate oricând trece linia dintre ceea ce era *admis* de ceea ce era *interzis*. Nu că despre școală și viața elevilor nu s-ar mai fi scris și de către alți prozatori, dar unghiul de vedere adoptat în acel moment nu corespundea cu teoriile „realismului socialist” propovăduit de critica vremii, împotriva căreia autorul are un mare dinte, așa cum se poate vedea din comentariile alternative pe care le face pe parcursul povestirii. Ca și cum nuvela sa ar fi fost scrisă să le spulbere teoriile desuete despre viață și realismul ei. În ciuda celor propovăduite de ei, scriitorul vrea să le dea o lecție despre reflectarea în artă. De aceea apelează la propria experiență, notând totul cu o minuțiozitate care epatează. Incipitul nuvelei ni-l prezintă pe scriitor în biroul său de la revista „Steaua”, unde sub sticla care îl acoperă are o întreagă colecție de maimuțe din toate colțurile pământului, care sunt renumite prin câte o caracteristică de comportament, apoi trece la treburile zilei, invocând nume de prieteni și personaje reale, care l-au căutat și cu ce treburi. Apoi, dintr-odată, schimbă ordinea fluxului narativ. Elementul conturbator, ca să-i zicem așa, constă dintr-o invitație de a participa la o șezătoare literară la Oradea, invitație

transmisă de fostul său coleg de facultate, Crăciun Bejan. Și după ce încheie convorbirea are loc translația epică ce determină narația în continuare: „Vin în biroul meu și mă gândesc la Oradea. Acolo am făcut clasele secundare. Am fost tot timpul intern.” Iată cuvintele prin care are loc dezlănțuirea amintirilor legate de acea epocă. Dar ce legătură ar putea fi între colecția sa de maimuțe și cele ce urmează a le povesti? Fără îndoială una esențială. Cele mai multe dintre personajele cu care avem să facem cunoștință în povestirea lui nu se deosebesc esențialmente de aceste maimuțe, ființe inferioare ca mod de comportament și gândire, care au instituit un fel de junglă animalică în viața elevilor aflați la acest internat. Vom afla cum. E vorba de o existență vie și atroce, care nu poate fi falsificată, deoarece a fost trăită pas cu pas de scriitorul-martor și el o reconstituie ca atare. În nuvelă se constituie de la început două tabere total opuse: cea a „educatorilor” și cea a educaților, fiecare din ele cu modul propriu de comportament, dar părănd a fi două oștiri ostile. Tabăra elevilor răspunde cum poate la numeroasele prigoniri și șicanări, fie în grup (cântece, replici, jocul de fotbal, cu nasturi, evadări nocturne, pusul castroanelor în cap etc.), în timp ce superiorii lor lovesc tot timpul, brutalizează, țipă, dau pedepse, îi

D. R. P. – 85

consemnează, le scad notele la purtare, îi fac „reacționari” etc., manifestându-și autoritatea în numeroase feluri, care de care mai condamnabile. În această lume neprietenoasă, elevul-narator găsește o modalitate proprie, originală de a riposta: el se identifică cu leul, pe care îl descoperă într-o planșă expusă pe coridor, apelând oarecum la protecția imaginară a leului. Pe acest alter-ego al ființei sale intime, el și-l imaginează ca pe „un leu albastru”, un fel de înger propriu, cu care poate comunica în forul interior spre a-și putea susține demnitatea agresată și echilibrul psihic. De aceea, atunci când profesorul de desen le cere să-și facă portretul, pe planșa lui își face apariția imaginea unui leu colorat în albastru. De ce? veți zice: Pentru că doar el, leul, regele animalelor, ar fi putut face ordine în lumea haotică, cu alură de grădină zoologică pe care o oferă cadrul în care-și desfășoară viața tânărul elev. Doar „răcnetul” imaginar al leului său de hârtie, cu care se identifică și care își dorea cu ardoare libertatea, respectiv ieșirea din cușcă, ar mai fi putut restabili lucrurile. Relatarea întâmplărilor de odinioară sunt făcute de același elev-narator, devenit între timp scriitor, și care intervine ori de câte ori simte nevoia cu propriul comentariu în text, nu pentru a da amploare sau a sublinia semnificațiile de atunci, ci pentru a face precizări și a emite păreri privitoare la tehnica literară și adevărul vieții. Războiul dus de el în subsidiar se face cu critica literară din momentul scrierii acestor amintiri și cu falsitatea preceptelor literare legate de realism, pe care scriitorul vrea să-l acrediteze prin relatarea nudă a faptelor, a „feliei de viață” pe care el a trăit-o efectiv. Teoriilor rebarbative și false despre „adevărul vieții” el le răspunde cu relatarea crudă a faptelor trăite de tânărul elev pe perioada cât acesta a fost intern la o școală din Oradea. Numai că evenimentele și faptele relatate sunt atât de epatante încât vor ajunge să deranjeze autoritățile politice ale vremii, care erau la cârma țării și atunci când s-au derulat ele, și care se simt vinovate de a fi putut tolera astfel de monstruozități. Revolta tăcută a „leului albastru” a fost percepută ca o subminare a intereselor lor de clasă, *Leul*

albastru fiind un exemplu clasic de literatură subversivă și aluzivă, de care mai marii zilei se temeau instinctiv. Falsitatea principiilor cu privire la echitatea socialistă și la libertățile omului propovăduite de ei se băteau cap în cap cu cele ce s-au întâmplat în realitate într-o școală oarecare din țară săreau în ochi de la mare distanță, iar realitățile crude zugrăvite în culorile cele mai sumbre de autorul acestei nuvele ridicau mari semne de întrebare privitoare la modul în care noii ocârmuitori au rezolvat câteva din problemele esențiale ale vieții omului de fiecare zi: educația școlară, religia, raporturile statului cu biserica și, mai ales, forma de stat adoptată de noul regim, care l-a alungat pe rege. Și toate aceste delicate probleme erau puse la modul nevinovat, printr-o mărturisire netedă și fără zorzoane a trăirilor unui copil/adolescent, aflat tocmai atunci într-un internat școlar. Desigur că franchețea tonului și sinceritatea confesiunii copleșesc pe cititorul prins de năvala unor episoade care se succed cu o repeziciune de scenariu cinematografic. Acestea toate i-au speriat și pe cei de la butoanele puterii, care au dat imediat alarma, urmată de interzicerea difuzării revistei. Inși puși anume să soluționeze cazul au început să umble pe la chioșcurile de presă din toată țara spre a reține și confisca numărul respectiv din „Luceafărul”, iar cei din redacție au fost trași de urechi. Dar însuși faptul că o scriere literară, aparent nevinovată, a fost sancționată în acest fel de cenzură, a sporit instantaneu simpatia publicului față de autor, acesta câpătând de îndată notorietate și apreciere unanimă. Puține cazuri de acest fel au fost înregistrate până atunci și meritul scriitorului a fost cu atât mai mare, cu cât a avut curajul să scrie un asemenea text, mustind de viață trăită și de copleșitoare imagini veridice. Cum arăta în anii 50 învățământul nostru „general și obligatoriu” pentru toți copiii țării, ce norme de conduită morală presupunea acesta, și cum erau ele aplicate de o sumă de mici torționari în școlile noastre părea un crâmpei desprins din viața deținuților unei închisori. Atmosfera apăsătoare și sumbră, șicanele permanente și traumatice pe care elevii le trăiau în fiecare clipă trimiteau spre instituirea

unui anumit stil de detenție și privare de libertate. În afară de condițiile rudimentare din internat, cu dormitorul supraaglomerat, cu camera de spălat cu robinete insuficiente, unde se aștepta la rând, cu picioarele goale pe cimentul umed sau înghețat, cu baia comună săptămânală cu câte patru sub un duș și cu funcționalitate fluctuantă, cu regimul cazon de mâncare și instruire, copiii trăiesc și câteva schimbări de regulament esențiale, cum ar fi: eliminarea imnului regal, înlăturarea tabloului regelui de pe perete, renunțarea la rugăciunea de dimineață, dispariția orei de religie din școală, neobligativitatea participării la serviciul divin de la biserică duminică dimineață etc., fără ca acestor copii să li se dea o explicație cât de sumară. Ei trăiesc evenimentele prin efectele lor imediate, rămânând derutați în continuare: „Într-o zi l-au luat pe rege de pe perete. N-am înțeles de ce. Nimeni nu ne-a explicat. Credeau că știm.” Atunci când copiii trăiesc evenimentele după înțelegerea lor sunt făcuți „reacționari” și trimiși să stea de vorbă cu directorul, care îi bruftuluiește și el. Portarul îi prigonește, pedagogul îi sancționează, profesorii îi iau în derâdere. Faptele și acțiunile lor sunt doar prilej de bătaie de joc și chip de nesupunere. Sunt consemnați săptămâni la rând, sunt puși de planton noaptea, sunt puși la curățat cartofi sau de serviciu la bucătărie. Meniul afișat de elevul de serviciu e ilustrativ: „Dimineața ceai cu pâine. La prânz. Supă de chimen, varză, mălai. La cină: mămăligă în magiun. Luni, miercuri, vineri, joia și duminica ne dădeau cină rece: un ou, un ardei și-o bucată de pâine (...) Mesele erau lungi. Băncile erau lungi. Mirosea a varză de la bucătărie și a săpun.”

Repetarea adjectivului „lungi” semnifică aici mai mult decât dimensiunea spațială: e timpul nesfârșit de așteptare al copiilor flămânzi siliți la ore „lungi” de așteptare de la o masă la alta. Dar nu numai flămânzirea elevilor era un procedeu obișnuit în aceste adevărate săli de tortură, ci și celelalte aspecte ale vieții cotidiene care trimiteau la igiena personală. În acest sector ni se reproduc scene parcă desprinse din reportajele din închisorile naziste. E vorba de controlul de deparazitare, finalizat de obicei

cu trimiterea la frizer pentru tunsul la zero. Chiar și doctorul care venea la prevenă și să trateze cazurile de infecție se purta neomenos: „El stătea între sala de dezbrăcare și spălător. Ne privea de sus până jos. Avea o mică joardă în mână și cu ea ne făcea semn să ne rotim pe călcâie, să ne vadă de jur împrejur, ori să intrăm sub dușuri. Nu punea mâna pe noi. Ne căuta de râie. Cei care n-aveau unghiile tăiate primeau cu jordeaua câte două sau trei lovituri peste unghii. Îmi rodeam unghiile cu dinții. Unii și le tăiau cu briceagul. Încercasem și eu, dar mă tăiasem rău la deget. N-avea nimeni foarfeci.”

Nuvela aceasta de un realism clasic poate sta alături de povestirile lui Dickens, Gogol, Gorki, Cehov. E vorba de relatarea unor episoade de viață cu alură de reportaj, în care copiii sunt situați fără îndoială pe treapta cea mai de jos a ierarhiilor sociale, așa încât împotriva lor se putea aplica orice abuz. Dar sistemul colectivizat care lansase lozincă „omul cel mai prețios capital” era din toate punctele de vedere vinovat de aceste practici. România anilor 50 ai secolului XX era, așa cum se poate constata, la mare depărtare de propaganda ce se ducea în spatele acestor ziduri, imagine a golului primordial, devreme ce curtea în care trăiau zilnic acești copii era lipsită chiar și de umbra unui copac, care să le aducă aminte de grădina de acasă, așa cum remarcă copilul-povestitor. Viața lui între aceste ziduri este o nostalgie perpetuă după acel „acasă”, care aici a fost anulat definitiv, de un regim carceral sui-generis. Scularea de dimineață se face cu clopoțelul (de fapt „clopotul”, cum îi spune el), care biciuie urechile tuturor, întrerupându-le brutal somnul. Urmează precipitarea spre spălător prevăzut cu robinete puține, din care curge doar apă rece. O cameră de spălat neîncăpătoare, aflată cu două etaje mai jos,

spre care elevii se bulucesc pentru a prinde un loc mai în față. Toate se petreceau sub privirile neiertătoare ale pedagogului, un ins total dezumanizat, abrutizat, apt doar să dea doar pedepse. Atmosfera din internat este echivalentă cu cea de la cazarmă sau de la pușcărie, elevul fiind aidoma unui biet deținut, căruia puteai să-i faci orice. Dacă întârzi ai era palmuit, dacă zâmbeai erai consemnat și pierdeai posibilitatea de a ieși în oraș. Apoi erau pus de pază noaptea, pentru ca portarul să-și poată dormi îndeustul somnului. Elevul umbla prin oraș numai încolonat, așa cum era dus dimineața la Biserica cu Lună, din centru. Întoarcerea la internat se făcea tot în coloană, la fel și la masă.

Urmau lecțiile, de foarte multe ori cu profesori anosti și plictisiți, fără tragere de inimă. Clasa e un fel de poligon de încercare, un câmp de confruntare permanentă între cele două tabere. Iată o primă mărturisire a scriitorului pe această temă: „Am fost tot timpul intern. Îmi aduc aminte de primul chipiu, de sacul cu cartofi pe care l-am dus la internat în prima zi și de cele câteva kilograme de fasole albă. Dormitoare erau mari, de șaiszeci de paturi. Mi-am pus cufărul de lemn sub pat. Mama mi-a căutat un pat mai într-un colț, cum zisese și taică-meu, ca să nu se lovească toți de mine și să fiu și la loc mai ferit de răceală. Eram cam slăbănog. Aveam pistrui mari. Mama m-a lăsat la internat și a plecat în Oltenia, acasă. A doua zi am scris prima scrisoare acasă și mi-am notat pentru prima dată adresa pe spatele plicului: elev, în clasa I-a, Popescu D., strada Spiru Haret, nr. 3, Oradea. Știu că în momentul când lipeam plicul, am tresărit: clopotul suna violent. Dar nu-mi amintesc unde ne chema, de ce suna. Dimineața era infernal clopotul, parcă se aprinsese lumea, așa bătea de fioros. Toți săreau din pat, de frica pedagogilor. Și auzeam pe coridoare cum fug elevii desculți la spălător. Dormeam la etajul doi și spălătorul era la parter și erau puține robinete, trebuia să fugi ca să apuci la rând un loc mai bun. Stăteam în frig dezbrăcați până la brâu, cu săpunul în mâna stângă și cu prosopul în dreapta. Tremuram și ne uitam la cei din față cum se dau cu săpun pe urechi și pe gât. Îmi

clănțăneau dinții simțind că și eu voi face la fel. Apoi urma iar clopotul: meditația de dimineață. Apoi iar suna: masa. Suna, suna întruna, de-am rămas cu sunetul lui în urechi.”

Se pare că acest instrument de tortură este mai important în viața elevilor decât orice personaj. De unde notația cu iz de ironie a autorului: „Mă gândisem la ziua de ieri. Nimic interesant. Clopotul. Masa. Clopotul. Meditația de dimineață. Clopotul. Orele. Clopotul. Amiaza. Clopotul. Meditația de seara. Clopotul. Nimic. Alaltăieri? La fel. Clopotul. Clopotul. Pedagogii. Profesorii. Săptămâna trecută? Nimic. Nimic. Nimic.”

Dacă viața la internat e împărțită în segmente temporale de sunetul strident al „clopotului”, nu e mai puțin adevărat că și „liniștea” devine un apanaj al terorii: „Liniște! striga pedagogul intrând în prima sală de meditație. Liniște! striga intrând în a doua. Liniște! Liniște! Liniște! Liniște! Liniște!”

Nuvela înaintează prin identificarea unor toposuri de mare relevanță: *dormitorul, spălătorul, sala de baie, sala de clasă, sala de mese, biblioteca bătută în scânduri*. Doar două dintre acestea pot oferi o gură de aer proaspăt pentru elev: *curtea*, în care se pun la cale meciuri de fotbal cu o minge cumpărată de el, și *podul*, în care atârnă pe sfori rufe proaspăt spălate. Pentru tânărul elev acesta va deveni un loc de refugiu, un loc binecuvântat: „În pod era liniște. Mirosea a rufe umede. Pe sfori foarte lungi atârnau la uscat cearceafuri, fețe de pernă, cămăși, batiste, izmene, prosoape. Unele țigle erau ridicate și pătrundea lumina. Și vântul, câteodată. Se mișcau ușor rufe albe. Era un loc unde nu venea nimeni, într-un colț al podului, un loc al nimănui, cum îl botezasem. Un loc al lui Dumnezeu, îi zisesem întâi, dar cum nu prea eram convins de existența lui Dumnezeu, i-am zis locul nimănui. Acolo stăteam pe o bucată de hârtie.”

Un alt loc devenit interesant pentru toți era biblioteca. Dar aceasta le era inaccesibilă, fiind închisă. Sala în care erau depozitate cărțile avea gratii la ferestre și lanțuri bătute de-a curmezișul, cu geamuri acoperite cu negru și trei lacăte la ușă. Atunci când profesorul responsabil cu biblioteca a chemat

un elev dându-i drept sarcină să ștergă praful de pe cărți, iar cele de pe jos să le pună în rafturi, acesta și-a luat câțiva colegi cu el, între care și elevul-narator. Imaginea nu putea fi decât dezolantă. „Cărțile erau înecate în praf. Pline de fire de paiangen. Șoarecii fugeau printre picioarele noastre. Erau cărți în toate limbile. Reviste. Cărți cu coperte colorate. Romane, cărți de poezii. Ne-am umplut de praf de sus până jos.” Când sunt prinși de profesorul respectiv, venit împreună cu pedagogul, aceștia le fac o percheziție mai abilitată ca la închisoare: „Ne-au pus să ridicăm mâinile în sus. Le-am ridicat. Ne-au percheziționat prin buzunare, ne-au pipăit. Apoi, nemulțumiți, ne-au descălțat și ne-au dezbrăcat. Eu am căscat gura și am zis: Aaa! ca la doctor. Să vadă că n-am ascuns vreo carte în gură.” Replica acestora a fost una pe măsură: „Bandiților, vreți să vă molipsiți de putreziciuni, hai?” De altfel, nu de puține ori tinerii sunt făcuți „reacționari”, mai ales atunci când ripostau la câte ceva.

Episodul e emblematic pentru modul în care noii stăpâni ai României priveau cultura, tradițiile neamului, dobândirea unor repere importante legate de etnicitate. Tot ceea ce ținea de trecut era anatemizat, distrus, epurat. Biblioteca, care era de fapt simbolul culturii, al înțelepciunii, al cunoașterii, a ajuns și ea proscrisă, interzisă, fiind considerată periculoasă precum un focar de infecție. Ne amintim că și în romanul lui Paul Goma, *Astra*, biblioteca este la fel, închisă cu lacăte grele, iar cărțile aruncate la gunoi sau destinate focului. A fost o întreagă politică venită din Răsărit să nu mai avem nimic al nostru, doar ceea ce traducea Cartea Rusă. Inclusiv manualele erau de import.

Nuvela lui D. R. Popescu este exemplară și sub raportul modului în care antologhează toate problemele grave, delicate, ale momentului istoric al anilor 50. Epica sa este un cumul de astfel de chestiuni de ordin social-politic, inclusiv amenințarea elevilor cu „chiaburirea” părinților, cu exmatricularea, cu trimiterea acasă. Deși o parte din întreținere era furnizată tot de către acești părinți, obligați periodic să vină cu alimente pentru internat.

Apoi, deși cantonat pe expunerea de fapte din interiorul școlii, prozatorul știe să deschidă mici ferestre spre lumea de acasă, spre viața satului, prin relatarea unor întâmplări pe care copilul-narator și le-a încrustat în memorie, și la care simte nevoia să revină din când în când. Evadarea din câmpul naratologic de bază se mai produce prin comentariul direct pe care copilul-narator ajuns scriitor îl face privitor la o serie de aberații ale criticii și ale lumii literare din vremea sa, lume încorsetată în prejudecăți, dominată de indivizi tranzacționisti, incorecți, mânați de veleitarism și de interese meschine:

„Citindu-i pe S., pe P. și pe alții, afli cu precizie nu cât de reușită e cartea celui discutat, ce talent are, ci în ce grup e. Se dă cu un autor în altul. Se compară Polul Nord cu polul Sud. Să nu fie niciodată niciunul la locul pe care-l merită. Toți egali. Valoarea și nonvaloarea. E mai comod.” etc. Într-o altă intervenție de acest fel, marcată cu paranteze, se dezavuează starea din literatură, acolo unde nu este voie să se arate că un scriitor este deștept, deoarece predomină prejudecata potrivit căreia „adevăratul talent trebuie să fie incult, și dacă se poate chiar prost de-a binelea, ca să poată fi foarte original, neinfluențabil de nimeni. Când scrie balebă, să miroase a balebă, autentic, ca în viață. Aceasta e în mare formula autenticității”. Tot acolo aruncă o săgeată la adresa celor care trăiesc din reeditări, a celor care se plimbă prin străinătate și care sunt considerați mari doar pentru că au „înjurat trecutul blestemat”. Ei nu privesc deloc realitatea în față, să vadă cum „lumea e sătulă de primarii instalați la putere, de secetă, de mizeriile trecutului blestemat” etc.

Lumea literaturii e luată în răspăr și ceva mai încolo, cu referiri la criticii care au început „să valseze prin literatură”, nemaiaivând timp să citească și să judece temeinic, sau la poeții care dau sfaturi literare

pentru cei care s-au consacrat altor genuri literare, în care ei sunt afoni. „Aflatul în treabă” e pentru el o problemă de conștiință literară, pe care mulți o ignoră. De aceea, declară cu sinceritate: „Îmi plac literații care dorm în viață și sunt al dracului de subtili în literatură. Subtili, după spusele unor critici de bază ai noștri. E interesant, continuă el, cum te pot minți criticii în față, socotindu-te prost.”

În interiorul nuvelei, extrem de complexă și bine concepută, scriitorul D. R. Popescu știe să jongleze cu un material foarte variat, pe care să-l așeze cu intervenții și comentarii personale, lărgind astfel mereu aria de referință a cititorului care poate decela mai ușor între adevăr și mistificare. Introducerea în acest circuit narativ a unor episoade colaterale, de natură secundară, ține foarte strâns balanța dintre adevăr și minciună și livrează cititorului elemente de judecată sigură. Intruziunea acestor opinii rostite cu mare sinceritate oferă textului un aer de scenariu dramatic în care prezența unor didascalii este obligatorie, autorul împrumută din metodologia teatrală aceste replici virtuale pentru a întreține distanța dintre intenție și realizare, în așa fel ca cititorul să fie mai bine edificat asupra stării de normalitate critică. Nu mai poate surprinde astfel mărturisirea directă a unei profesiuni de credință, pe care el se simte dator s-o reitereze aici: „Cândva scriam poezii. Nu mai scriu demult, din cauza rimelor. Prea multe substantive, verbe, și adverbe rimează în lumea asta. Mi-e mult mai ușor să scriu satiră, să-mi bat joc de oameni. Dar nu scriu. Mi se pare că omul nu merită să-ți bați joc de el. Dacă e dobitoc, arată-l așa cum e, și-i de-ajuns. N-aș vrea să devin rău.” Peste câteva pagini dăm de o altă însemnare a prozatorului, înțeleasă ca o concepție bine definită despre responsabilitatea scrisului: „O carte trebuie să fie plină de viață. Oameni și idei. Dramele oamenilor și dramele ideilor. Victoriile oamenilor și victoriile ideilor. Dar omul trebuie să aibă carne, să fie viu, și ideea tot la fel, să aibă carne. Ea să nu vină de la polul nord și omul de la polul sud, și să se-ntâlnească deliberat în carte. Va puți a proces chimic. Trebuie să cauți, să vezi, să

trăiești, să gândești. Drama unui om. Drama unei idei. Bunăoară a ideii de libertate”.

Dar el tocmai aceasta face în nuvela pe care pare s-o scrie în fața noastră: drama unei comunități private de libertate. Iar intervențiile sale directe seamănă cu un autocomentariu, cu replica imediată, adică cu un dialog indirect, creat prin aceste paranteze pe care le deschide. În rest, el nu intervine în relatare, personajul-narator fiind lăsat să-și ducă până la capăt misiunea de a ridica vâlul care acoperă micimea și turpitudinea personajelor pe care ni le descrie. Avem de-a face aici și cu profesorul de tip papagal, care pretinde elevilor să repete lecția după el, fără nicio abatere de la formulările sale idioate care stârnesc ilaritate, și cu profesorul leneș și indolent, care dă extemporale toată ziua, ca să scape de obligația predării. Cel de religie care le vorbește de protopărinți, de alde Eva și Adam, iar cel de română, căutând pasămite talentele de povestitor ale elevilor, prin compuneri libere, folosește metoda lucrărilor nesemnate. Elevul-narator e și el prezent cu compunerea *Casa arsă*, socotită de profesor drept cea mai bună, toți sar s-o discute, invocând fel de fel de amănunte inutile și colaterale, numai despre arta cuvântului, a povestitului, nu spun un cuvânt. Ca atare, colegii lui, geloși pe succesul lui imediat, îi găsesc fel de fel de metehne, scăzându-i mereu nota. Dar elevul-narator care trece prin astfel de experiențe dezamăgitoare găsește o armă redutabilă de a se proteja: el fie se crede Leu (e din zodia acestuia!), autoamăgindu-se cu „puterea” iluzorie pe care i-ar transfera-o acesta, fie și-l ia drept protector, în așa fel ca să se consoleze cu autosatisfacția superiorității. O altă metodă folosită de tânăr este evadarea din lumea stresantă a școlii. Va găsi, de aceea, zeci de porțițe de evadare, plonjând din mijlocul unor dispute și situații delicate, în lumea visului și a amintirii. Procedul cel mai uzitat e acela de a coborî pe pânza de paiangen a amintirii în viața satului de care e legat pentru a rememora scene hilare, controversate, caraghioase; de parcă râsul/surâsul pe care i-l provoacă amintirea lor l-ar apăra de cele prezente. Una din scene ni-l înfățișează pe ȣiganul Jamailă, cântărețul, cu

ochelari de soare; o alta se referă la ambiția lui Cleafu, de a se socoti „rege”. Apoi, într-o altă situație, se gândește la Jurebie, și acesta în postură de „întreținător de atmosferă” la horele din sat: și nu în ultimul rând la bivolii care se scaldă în nămol având pe spate un cocoș. O altă întâmplare divagantă e aceea cu tancul tatălui colegului său Bosoancă. Priceput la mecanică, acesta repară un tanc de pe câmp, îl aduce acasă și-l ține sub o căpiță de fân în curte, cu gândul de a-i folosi motorul la o moară. E arestat pentru că autoritățile se temeau să nu facă „revoluție”. Toate aceste evadări din realitate sunt mici exerciții de digitație pentru „marea evadare”, cum i-am putea zice, și care îl privește pe elevul-narator în postura de leu. E vorba de situațiile în care tânărul apelează la planșa din perete pentru a-l salva de la situații dramatice. Complicitatea cu puternicia leului e redată exemplar: „Mă opresc sub o planșă care-mi place cel mai mult. Și-i fac cu mâna leului din planșă. Are o coamă teribilă, trup puternic, și parcă zâmbește. Dar nu totdeauna. De la el am învățat să râd în mine. Nu mi-e teamă de pedagog și nu-mi pasă că iarăși m-a consemnat. Știu că dacă în momentul când el ar vrea să dea în mine eu m-aș face leu, s-ar urina pe el de frică. E un căcăcios, îmi zic, și-i fac leului cu ochiul”.

Trăirea în imaginar îi asigură tânărului elev-narator posibilitatea de a scăpa teafăr din multele incidente în care se vede antrenat. Credința în atotputernicia fiarei îl scapă de multe belele. Așa s-a consolat și în momentul în care n-a fost făcut pionier, deși își pregătise cu grijă costumația pentru această festivitate. Sau când, la ora de desen, îi prezintă profesorului un leu albastru în loc de autoportret și primește un bloc de desen în cap. Dar starea de leu nu l-a ajutat întotdeauna. Și scriitorul relatează o altă întâmplare din copilărie, când făcând cine știe ce năzbâtii, cele două femei ale casei care comandau acolo în lipsa părinților (mama la școală, iar tatăl pe front), îl pedepsesc cu cruzime închizându-l în beci. Acolo era întuneric, frig, apă mare, orăcăiau broaștele și abia o lumină sărăcăcioasă se strecura firavă. Doar sentimentul că ar putea fi leu l-a salvat:

„Mi se făcuse pielea de găină, de frig și de frică. Și atunci m-am gândit că dacă aș fi leu, cu o singură labă aș sparge oblonul și aș fi imediat liber... Îmi închipuiam că sunt leu și nu-mi mai era frig. N-am mai urlat. Când a venit maică-mea de la școală și m-a scos din beci, eram vânăt ca o prună.”

Ca reprezentant al lumii oropsiților, elevul narator trece prin multe. E implicat direct, ca elev planton în acea noapte, în scena de pomină care constituie punctul culminant al nuvelei: petrecerea pe care profesorii lor o pun la cale în cancelarie. Organizarea acesteia e un alt semn că școala le aparține lor și nu elevilor, masă informă de manipulare. Deținătorii puterii pot recurge în mod firesc și la acest mijloc de etalare a opulenței culinare, în contrast monstruos cu regimul de înfometare al elevilor. Ei sunt cel mult buni să curețe cartofii pentru respectiva petrecere, în aburul îmbietor care se ridică din fripturile ce se pregătesc alături. Promisiunea de a li se da apoi voie să joace un meci de fotbal în curte, nu mai e respectată. În schimb sunt trimiși la culcare mai devreme, „cei mari” asigurându-se că nu vor fi deranjați în niciun fel. Dar până la urmă secretul ținut cu atâta străduință de organizatori, ajunge să fie dezvăluit în toată starea lui grotescă, tocmai către elevul-narator, având în acea dimineață obligația de a da semnalul deșteptării. Misiunea lui era aceea de a comunica portarului și pe pedagogului respectiva sarcină. Cum primul este de negăsit, ghereta acestuia fiind închisă, pleacă în căutarea pedagogului. Deschizând ușa de la camera acestuia are revelația primei surprize: în patul acestuia dormea dus profesorul de desen, având-o alături, goală, pe profesoara de franceză. Nu-i rămâne decât să-l caute în cancelarie, unde se afla într-adevăr, dar dormind dus, în tovărășia celorlalți profesori. Scena e magistrală, demnă de un Felini, abia acum i se relevă: „Profesorii și profesoarele dormeau pe fotolii, pe scaune, pe jos. Mirosea a vin și a țuică de optzeci de grade. A pălincă. Am privit cum dormeau profesorii. Îmbrățișați, sătui și probabil beți. Pedagogul dormea lângă soba de teracotă, răzimat cu spatele de ea. Masa era încă plină de mâncăruri, prăjituri, de sticle cu băutură.

Am privit picioarele profesoarei de gimnastică. Mi-au plăcut. Se vede că-i plăcuseră și directorului, căci adormise, mângâindu-le, cu fruntea rezemată de ele. Profesorul de istorie, gras, scund, dormea cu limba scoasă. Sătul. Va să zică și pedagogul fusese admis la banchet, mi-am zis, tot din prag.”

Surprins, elevul îi privește pe toți atent, ca scenă de grup și ca individualități. Nu tresărea și nu mișca niciunul. Toți păreau cuprinși de un somn greu, confuz, atavic. În această situație, nu-i rămâne decât să empatizeze cu suferinzii. Se așază la masă, și-și toarnă un pahar cu vin. Apoi le contemplă figurile cufundate în somn, le cercetează ticurile, înfățișarea, dizarmoniile. În această postură, nu e numai egalul lor, dar chiar superiorul lor, prin faptul că e singurul care îi poate judeca. Îi privește detașat, apoi se retrage discret, socotindu-și misiunea încheiată. În acea dimineață n-a mai sunat nimeni deșteptarea, elevii dormind nestingheriți până la amiază. Dar când s-au trezit, au aflat că profesorul de istorie a fost găsit mort.

A fost ultima dintre scenele relatate de elevul-narator în postura de „leu albastru”, deoarece în zilele următoare a preferat să se retragă în colțul din pod unde își găsea liniștea. De data aceasta în tovărășia *Infernului* lui Dante, lectură simbolică. Iar atunci când unul dintre colegi le aduce aminte despre spusele lui Novalis despre „vârsta de aur a copilăriei”, naratorul răspunde fără să clipească „Pot să spun că a fost un rahat cu perje”.

P.S. 1

Nuvela analizată mai sus dă seama de multiplele și bogatele capacități novatoare ale scrisului lui D. R. Popescu, care ne surprinde la fiecare pagină cu modalități și rezolvări naratologice dintre cele mai sofisticate, de care prozatorul dispune, ca de o armă infailibilă de a atrage atenția asupra unor realități contrastante, prin evadarea din fluxul normal al relației și cufundarea în amintire. E o metodă des întrebuintată în naratologie, prin care se readuc în prim plan personaje și scene

Leul albastru este o excepțională parabolă despre dorința de libertate a omului, o aspirație pentru ieșirea din infern. Apelul la imaginarul „leu albastru” reprezintă un scut în fața mizeriilor zilnice. E fantoma ocrotitoare din visul copilului, care îl poate apăra și proteja în fața agresiunilor diurne. Leul visat de autor este leul care are puterea de a ieși din cușca strâmtă pe care i-au destinat-o asupritorii, chiar și numai pentru a muri demn, așa cum a făcut-o leul de la grădina zoologică de undeva dintr-un târg moldovean, care simțindu-și sfârșitul aproape, a ieșit din cușca sa și s-a dus să moară liber la marginea pădurii.

Leul albastru conține numeroase trimiteri și subtilități epice și ideatice. Izvorâtă dintr-o experiență personală a autorului, legată de anii de internat petrecuți la Liceul „Emanoil Gojdu” din Oradea, nuvela este o mică capodoperă, o bijuterie atât sub raport ideatic cât și din punct de vedere artistic. Mulțimea mijloacelor de stil folosite, alegoriile și simbolurile bogate în sugestii și învățături multiple, plurivocitatea vocilor și a sugestiilor artistice fac din această nuvelă, nu îndeajuns prizată și comentată, un mod de contestare a unui timp istoric revolut, cu tarele și imperfecțiunile lui, adresând cititorului, dincolo de rictusul amar al unor dureroase drame personale, un fel de zâmbet pur și plin de speranță, pe care tânărul de atunci Dumitru Radu Popescu îl așază pe chipul eroului său dornic să iasă cât mai repede din cușca constrângătoare.

de natură să sporească latura de senzational a povestirii, să rupă monotonia textului, ieșind din clișeele bazate pe stereotipie și repetitivitate. Scriitorul acordă naratorului său darul de a se putea refugia periodic în lumea satului, fie în cel bihorean de la Păușa, fie în cel oltean de la Dănceu. Prin astfel de personaje pitorești din lumea părinților și bunicilor, se obține o doză sporită de tensiune epică foarte bine venite. Astfel ni se livrează la un moment dat povestea cu bivoli din sat,

pe spinarea unuia dintre ei putând a fi văzut un cocoș roșu, aluzie la regimul purtat în spate de cei sărmăni și muncitori. Nuvela în sine e o mare palmă pe obrazul regimului „democratic”, instaurat de puțină vreme în țară, care nu voia să recunoască în ce mizerie trăiau oamenii. Prin *Leul albastru* prozatorul a dorit să pună în oglindă cruda realitate a sistemului care avea în grijă noua generație, schimbul de mâine al țării. Era, pe de altă parte, prin realismul crud, nefalsificat, lovitura pe care o dădea acestei propagande mincinoase, dar și literaturii prefabricate, aservite, cu care se războiește autorul în consemnările dintre paranteze. „Felia de viață”, reprodusă cu atâta exactitate și talent, a fost atât de dureros resimțită de către sistem, încât a simțit nevoia s-o neantizeze, interzicând-o. Nu și-au dat seamă că procedând astfel fac din D. R. Popescu un scriitor disident, *avant la lettre*. Accentele critice, strecurate până atunci cu dibăcie prin acești purtători de cuvânt „sucii” ai săi, nu mai furnizau destulă forță de convingere. Apelul la fantastic a venit spontan și bine determinat, astfel că aluzia, alegoria, simbolul au căpătat mai multă ilustrativitate artistică. Acum totul era înregistrat precis ca pe bandă de magnetofon, scriitorul având o memorie de mare precizie. Momentul rugăciunii, al intonării imnului (Trăiască regele), vizita de duminică obligatorie la liturghia de la Biserica cu Lună, contemplarea vitrinelor magazinelor întâlnite, în comparație cu sărăcia și lipsurile lor, sunt momente excelent redade de un condei matur, care nu se poate alătura relatărilor proletcultiste. E ceea ce încearcă să ne transmită scriitorul prin inserția acelor delimitări critice făcute între paranteze. Apelând la aceste mărturisiri, la fel de sincere și de directe ca și episoadele epice ale nuvelei sale, D. R. Popescu a dovedit că e în stare să provoace o schimbare de paradigmă salutară în momentul literar al anului 1974. S-a dovedit însă că îndrumarea

literaturii de către partid funcționa încă la înalți parametri și că n-a venit încă momentul spunerii adevărului. I-a adus însă scriitorului o mare simpatie și popularitate. A mai dovedit altfel că zona de vest a țării, în speță Oradea, a dat câteva condeie, care au păstrat în scrisul lor acest fond protestatar, care a putut fi detectat și în cazul Anei Blandiana sau al lui Gh. Grigurcu. Or, a stabili această prioritate mi s-a părut absolut necesar. D. R. Popescu este și în această direcție un deschizător de drum, pe care, acum, la cei 85 de ani ai săi, se cuvenea să o punem în valoare. Născut în localitatea Păușa de lângă Oradea, unde tatăl său, învățătorul Traian Popescu, originar din Mehedinți, a ajuns să facă dascălie printre bihoreni, s-a împământinit în solul bihorean prin căsătoria cu colega sa, Maria Bențea, localnică. A fost ereditatea moștenită cu prisosință de scriitor, beneficiar al unei eredități predestinate. Tatăl i-a oferit istețimea, abilitatea, șiretenia și diplomația oltenească; la care s-a adăugat tenacitatea și dârzenia ardeleanului, puterea de muncă și responsabilitatea faptelor. Gena oltenească îl va ajuta să devină mai dispus la experimente, să respingă conservatorismul și rigiditatea ardeleanului, să sesizeze repede briza curenților înnoitoare, sporindu-i disponibilitatea spre natura ludică, jucărdă a vieții, care nu ocolește gluma, calamburul, parabola, tentația oralității și dialogului scenic, predilecția spre teatrul vieții, spre comedia caracterelor și „suceala” personajelor, toate acestea puse în slujba spiritului constructiv, în care convențiile epice proliferază la nesfârșit. De aceea vom întâlni alături și registrul comico-absurdist și cel oniric și cel mitologic rustic sau citadin și chiar tradiția eroică a neamului transilvan, alcătuind împreună calitățile unui scriitor cu o mare înțelegere a vieții, a umanismului ființei. E ceea ce se cuvine neapărat de subliniat la o aniversare majoră și fericită cum e clipa de față.

P.S. 2

Dicționarele noastre menționează faptul că scriitorul ar fi debutat cu versuri, în 1953, în paginile ziarului „Crișana” de la Oradea. Cum niciun istoric literar n-a avut curiozitatea să ne comunice data exactă a acestui debut,

ne-am luat noi sarcina să-l căutăm, ca măcar acum, cu ocazia acestei aniversări, să putem ști în cunoștință de cauză despre ce e vorba, mai ales că în nuvela *Leul albastru* menționează faptul că primele lui îndeletniciri

literare au fost de natură poetică. Am aflat astfel faptul că ziarul *Crișana* în numărul lui 132 din 3 iunie, p. 2, dedica o pagină întreagă, sub titlul „Din lucrările membrilor cenaclului literar *Flacăra*”, unor producții literare ale acestora. La sectorul proză era debutat Mircea Bradu cu crochiul *Gheorghiță ospătarul*, în timp ce la poeziei întâlnim numele lui Ion Puha, Cornelia Sălăjan și Dumitru Popescu. Acesta din urmă semnează aici poezia *Pe țărmlul nostru*, constând din relatarea unor episoade din viața satului, în versuri lungi, cu aspect reportericesc, mai apropiate de proză decât de poezie. Într-un fel de dare de seamă asupra activității cenaclului, publicată de D. Chirilă în luna următoare, iulie, pe vremea Festivalului Tineretului de la București, acesta menționează că în cadrul cenaclului s-au citit și alte versuri demne de atenție, între care sunt remarcate și discutate cele ale lui D. Popescu, care a scris o adevărată baladă pe această temă. Comentatorul arată că acesta „încearcă și reușește într-o bună măsură să ne redea sentimentele încercate de doi tineri, un cazac

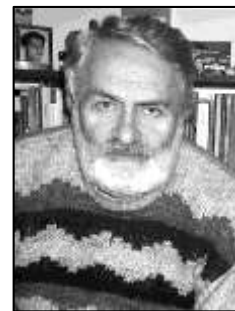
din largul stepelor colhoznice și o tânără româncă, care se reîntâlnesc la Festival, după ce se cunoscuseră în aprigele zile ale războiului. Poezia ne redă în culori deosebit de sugestive ororile războiului: „Jeluie un cântec din oțele/ Tunurile foc scoteau pe nări/ Dansul morții se-nvârtea sălbatic/ Peste câmpul trist, peste cărări.” Acum intră în luptă și tancul manevrat de cazacul nostru, dar din păcate acesta este rănit, iar Maria este cea care îi dă primul ajutor: „Pieptu-i se făcuse roș de sânge,/ Când cămașa-n casă-a dezbrăcat/ Cu basmaua albă a Mariei/ Rana de la umăr – au legat.” Cei doi se revăd bucuroși la festival, rememorând episodul din trecut, dar lăsându-se pătrunși de spiritul prietenesc al festivalului, unde tineri din toată lumea realizează o adevărată horă a prieteniei: „Legănați de valuri albastre/ Cu francezi, cu unguri s-au plimbat,/ Toți din inimi dornice de pace/ Prieteni pe vecie s-au legat”. Cel ce comentează poezia, D. Chirilă, găsește multe calități versurilor scrise de elevul D. Popescu. (M. P.)

After the storm

Teatru cu cortina înțepenită

Adrian ȚION

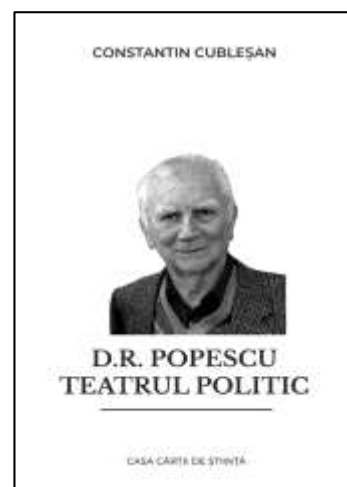

Despre prima parte a dramaturgiei lui Dumitru Radu Popescu aflăm mai multe din presa și studiile apărute înainte de 1989, când piesele lui se jucau frecvent la diferite teatre din țară și autorul lor deținea funcții de conducere în ierarhia administrativ-culturală. După detronarea regimului comunist, piesele lui Dumitru Radu Popescu au intrat într-un nemeritat con de umbră, așa cum s-a întâmplat și cu operele altor dramaturgi considerați importanți în epoca dinainte, precum Teodor Mazilu, Mircea Radu Iacoban, Horia Lovinescu sau Dumitru Solomon. Dar prozatorul și dramaturgul care a împlinit anul acesta 85 de ani a scris în flux continuu, adică în același ritm cunoscut din anii '60 – '70, atât proză și eseu, cât și piese de teatru. Despre activitatea de dramaturg din ultimii treizeci de ani aflăm mai multe din cartea lui Constantin Cubleşan, apărută la Casa Cărții de Știință în 2020 și intitulată *D. R. Popescu – Teatrul politic*, întrucât regizorii nu s-au arătat interesați să monteze ceva din bogata producție a scriitorului, decât cu puține și nesemnificative excepții.

Bun cunoscător și analist subtil al vastei opere a scriitorului academician, Constantin Cubleşan ia în discuție, temeinic, ardeleneste, fiecare piesă în parte (douăzeci la număr), prezentând esența conținutului de idei într-o succesiune sintetică, admirativ-valorizantă. Criticul se arată impresionat de evantaiul tematic al pieselor, de construcția pregnant barocă a textelor, interpretate ca scrieri destinate mai mult lecturii decât reprezentării pe scenă. Unele piese trec de 140 de pagini, replicile sunt lungi și năzuroase, cu extindere spre amplitudine eseistică. De altfel, însuși autorul lor precizează deslușit: „Văd teatrul în primul rând ca literatură, deci ca obiect

destinat lecturii. Independent de spectacol. Când scriu o piesă, o scriu așa cum aș scrie un roman.” Mulțimea de titluri șocante, inspirate (de multe ori două sau chiar trei variante la aceeași piesă), diversitatea, complexitatea personajelor și a temelor abordate, picanteriiile limbajului vorbesc de la sine despre vitalitatea scriiturii, despre capacitatea creativă a scriitorului prins în labirintul mitologizării subiectelor în formula original promovată atât în teatru, cât și în proza sa.

Nucleul compozițional al pieselor îl constituie dezbaterăa unor teme de stringentă actualitate, extrapolate în simbolistica mitului și a modelului shakespearian, „continuă provocare pentru D. R. Popescu”, după cum accentuează Constantin Cubleşan în comentariul său. Ca și în *Vărul Shakespeare* al lui Sorescu, personajele shakespeariene prind carnația reală sub formula teatrului în teatru sau sunt modele referențiale pentru oameni din zilele noastre, precum Melania din *Cortina*, ființă voluntară și pasională ce caută să se identifice în absurd cu Ofelia, atingând derizoriul. În *Epistola către englezi* apare însuși Shakespeare ca personaj interpret al actualității: „tăcerea... istoriei transformă România într-o colonie” conchide el ironic, șablonard, în timp ce Iacob (alt personaj) îi ține isonul hamletizând: „Danemarca este lumea întreagă. Danemarca a sărit din țâțâni!” Despre piesa *Dafnis și Floarea în răscrucea*

imperiilor moarte criticul Constantin Cubleșan spune că e construită după modelul din *Furtuna* și este „o amplă farsă politică, o feerie grotescă pe coordonatele unui teatru dezgolit de fiorul profund și autentic al tragediilor antice”. *Moartea actorului Pompiliu Iordache* reprezintă, după Constantin Cubleșan, „mostra cea mai elocventă asupra creației sale dramaturgice din ultimii ani”, aceea de a propune un teatru ca literatură, adică „fără spectatori, fără actori, regizori”, ideal ușor de îndeplinit în actuala „eră” pandemică în care cortina e înțepenită realmente (ca într-una din piese) în obscure virtualități scenice, lăsate la voia fanteziei cititorului. La pregătirea spectacolului cu piesa *Moartea lui Moise și moartea lui Iuda* (teatru în teatru) dramaturgul se angajează în „iluminarea sensurilor obscure ale mitologiei creștine” folosind „dialogul metafizic, de-un umor involuntar, absurd, al groparilor care pregătesc înmormântarea actorului Iordache”, scenă ce amintește de convorbirile groparilor din *Hamlet*. În *Cimitirul trenurilor* este fixat în replici caustice „momentul anchilozant al istoriei noastre postdecembriste”, plasând în parabolă vagoanele trenului cu destinație utilitară: biserică, magazie, măcelărie etc. Procedul are substrat politic și polemic, piesa fiind considerată o farsă parabolică plină de umor ce „ar putea învigoră repertoriul oricărui teatru din țară”, apreciază criticul.

Atmosfera de bâlci și de periferie, din piesele scrise înainte de 1989, cu personaje ce rostogolesc vorbe fără noimă, apropiate structural de pișicherii din teatrul lui Teodor Mazilu, se resimte și în piesele din perioada recentă precum *Dante și Virgiliu se întâlnesc*

sau în *Anglia* unde tronează victorioasă „trepidația roții bâlciului universal”, unde se vorbește despre „Gigicalizarea și vereștoizarea țării”, unde avem, după cum spune criticul clujean, un adevărat „carnaval al vorbelor goale”, unde Tudorița, femeie abandonată ca Penelopa, își acceptă pețitorii, neîncrezătoare în soțul plecat în „războiul privatizărilor” (*O felie din creierul lui Einstein*), unde Elvira își ucide amantul, nu soțul precum Clitemnestra (*Biserica de argint*) și unde, în sfârșit, Anglia (personaj) pleacă în căutarea unui loc de muncă prin Europa (*Anglia*). Un carusel de situații tragicomice „ilustrând banalitatea existențială a lumii”, „o lume de butaforie” în toată regula. Și regula o face dramaturgul în stilul lui jucăuș, necruțător, ambiguu, sarcastic. *Pisica oarbă cu clopoței* este o altă critică virulentă morală și socială, îndesată cu umor negru. De altfel, în multe din piesele prezentate, D. R. Popescu se arată mai combativ, mai polemic și mai înverșunat decât presa noastră de azi adormită în aria informativului și a senzaționalului vulgar. Istoria devine la D.R.P. „act politic agresiv”, așa încât Constantin Cubleșan pune eticheta de *teatru politic* asupra creației dramaturgice postdecembriste, ceea ce direcționează mesajul textelor spre dezbatere și atitudine, în detrimentul componentei eseistice evidente la nivel de scriitură. Belșugul de citate bine alese, inserate în textul analitic, oferă posibilitatea unei corecte evaluări, astfel încât translația *teatru – eseu* să funcționeze unificator. Cartea lui Constantin Cubleșan despre „un dramaturg uitat” pune în evidență noul univers tematic al unui teatru eseistic derulat în maniera DRP cunoscută.

Colours show

Spectrele religiozității

Marian Victor BUCIU

Istorii-le lui Mircea Ciobanu includ nu puține răsfrângeri sau confruntări de fragmente narative, întâlniri între elaborări literare și referințe biblice, analogii hipo- și hipertextuale.

Știm din *Istorii*, III, Cartea a doua, că de la preotul Iorgu Dudescu, soțul Anghelinei, zisă Logofeteasa, rămân în casă, printre alte cărți: „un penticostalion de la 1767, o psaltire de la 1779, amândouă tipărite în episcopia Râmnicului și altele vreo două, de rugăciuni”, care, atinse de apă, „toate se umflaseră”. Iată deja o transformare așa zicând fizică a lor.

Pus de misitul său, Sache, să meargă singur și să o ceară pe Maria Dudescu de soție, sobarul Martin Cunț, în *Istorii*, I, Cartea a doua, are întâi o reacție de surdă uimire panicată, ca – pot observa această posibilitate pur literară – a personajului lui Gogol, Akaki Akakievici, pus în fața necesității nu de a-și cârpi, dar de a-și schimba cu totul mantaua veche într-una nouă – nouă, cum nouă? „Singur? silabisi el, cum adică singur?” Pentru a-și argumenta nevoia de însoțire, gândul îi aduce tocmai pe cei doi „mijlocitori” ai lui Dumnezeu, bâlbâitul, dar întâiul ales, Moise, și Aaron, comunicatorul cu poporul ales. Martin Cunț repetă cu Sache gestul lui Martin Luther, de alungare a diavolului, aruncând cu o călimară în intermediarul lui. Gestul apare făcut ca în vis, acționat din afară, întors pe dos, insul blând ajunge astfel de nestăpânit. Martin Cunț trăiește în două niveluri de realitate, fizic și metafizic-religios: „Dacă n-ar fi fost pata albastră de pe zid, ar fi crezut că nu vederea lui Sache i-a sugerat gândul înfricoșat al izolării de lume – ci, simplu, un alt gând...” etc.

„Ce s-ar fi întâmplat dacă Iosif s-ar fi culcat cu nevasta lui Potifar?”, se întreabă

autorul în discursul său oral atât de viu, de prezent, în *Istorii*, II, Cartea a doua. O face pentru a expune logica povestirii și relația cu cititorul pe care îl construiește: să-l convingă pe el, cel obișnuit cu basmele, „că o împrejurare se hrănește

de-a dreptul din temeurile celeilalte, de dinaintea ei.” Lanțul istorisirilor devine strâns, altfel, dacă el ar fi rupt, întreaga teleologie narativă ar lua obligatoriu alt curs, fiind rod al altui discurs. În cazul lui Iosif și al nevestei lui Putifar, acceptarea ispitirii ar fi avut acest rezultat: „praful s-ar fi ales de fiii lui Iacov, de Egiptul întreg și, până la urmă, de toată povestea”. Perspectiva demiurgică ajunge deopotrivă hipo- și hipertextuală.

Ce s-a ales de casa periferică, din strada Viilor, de la marginea Pandurilor, pe care și-o construisese Iancu Dudescu spre refugiu, înaintea morții, prădată, cu rămășița

vândută de nepotul iubit al Sisei, Baicu, aduce aminte, în *Istorii*, III, Cartea întâi, de „uriașa seminție a fiilor lui Anac”, fiii măreți, la propriu, pomeniți în cărțile *Vechiului Testament*, *Numeri* și *Deuteronom*. Analogia servește ideii că adevărul iese cel mai bine dacă este mediat de ficțiune.

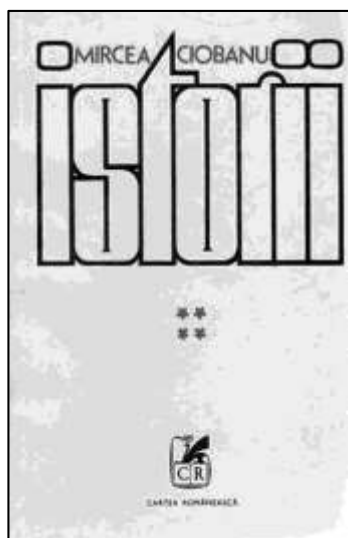

Mircea Ciobanu
80

Regretul trecut în dorință de moarte, mărturisit de Sisa Dudescu, în *Istorie*, III, Cartea a doua, este pus de narator în analogie complice cu starea evreilor conduși spre Țara Făgăduinței, și deznădăjduiți, și înfometați: „Mai bine în Egipt. Eram acolo rob, dar cel puțin nu știam că pot să mai am nădejde. Acum nu mai am nici pâinea robiei, mi-am pierdut și nădejdea.”

Într-una dintre istorisiri, un preot pe nume D. Nissipescu, din Zăvoieni, plasa Otăsău, pomenește ceva înfricoșător despre doi tineri care și-au dat copilul pe apă – în replică la nașterea lui Moise. Trimit la *Istorie*, V, volum neîmpărțit în „cărți” ca cele anterioare, dar care este desfășurat în patru părți, toate separate doar printr-un singur rând de text, de aceea le putem convențional numerota.

Din acest volum, mai rețin trei referințe. Cea dintâi, din partea a doua, îl privește pe Gheorghe Palada. O fostă clădire a Băncii

naționale îi aminteste acestuia „că locurile unde stăpânește Mamona nu țin de cald”. Celelalte două există în partea a treia. Prima bate oarecum spre „parabola semănătorului” din Evangheliile, în legătură cu sfatul „maestrului” din Școala de constructori dat viitorilor ingineri de a nu se căsători (anterior,

Gheorghe Palada crezând că el și Miron Roșescu respectaseră un jurământ „de singurătate trupească și de sărăcie”): „o singură dată arunci sămânță în pământ, lăsând ca pământul și nu sămânța să-și dovedească virtuțile”. Ultima analogie textuală ia în seamă faptul că și casa nașterii lui Gheorghe Palada fusese părăsită și golită. Fusese o casă, printr-un anumit detaliu, cu ceva peste palatul lui David din Ierusalim, al cărui constructor este numit: cu lemnăria „amănușit meșterită! Nici însuși Hiram din Tir, fiul văduvei din

neamul Neftali, nici el, Hiram, părintele tuturor meșteșugarilor, n-ar fi știut s-o împodobească astfel.”

Din volumul *Tânărul bogat* (1993), care înmulțește *istoriile* (cărțile din volume), de la numărul de trei (în primele patru), la patru (cel de-al cincilea, unde nu sunt numerotate), iar acum la zece (un fel de „Decameron”), să rețin câteva texte, într-o măsură comunicante, cu rol în intertextualitatea epicii.

În *Școala dracului*, *Cartea lui Iov* este citită în auzul părinților săi de către Adam, tatăl Anghelinei, numită de oameni Logofeteasa datorită abilității naturale pentru cunoașterea cititului și a scrisului. De la Adam începe un neam citit și scris în istorii prin grila aplicată a cărții despre omul făcut de Dumnezeu.

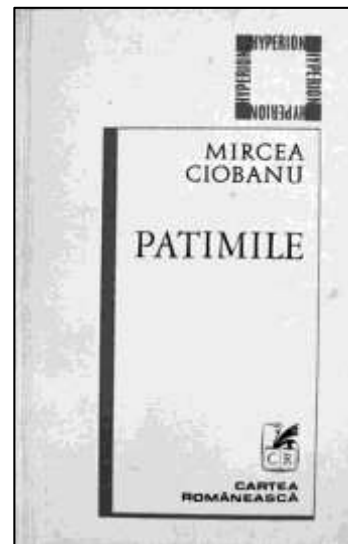
În vizita Mariei Palada la fiul său Marcu, încă student la Facultatea de Construcții (de unde se va retrage, ca semn, încă unul, de îndepărtare de tatăl său), aude de la gazda acestuia, o femeie desproprietărită de noul regim politic, cum spune uneori plimbărețul student când revine în camera închiriată: „Câteodată spune: de la cutreierarea pământului.” (*Tânărul bogat*). Nu este Marcu (cel din urmă din familia Palada, autorul sau gânditorul *Istoriei*-lor, cu numele autorului unei *Evanghelii* și al *Faptelor Apostolilor*) primul care rostește formula. Răspunsul la întrebarea lui Dumnezeu „De unde vii?”, dat de Satana, în *Cartea lui Iov*, este: „De la cutreierarea pământului și de la plimbarea pe care am făcut-o pe el.” Cele două cuvinte, *cutreierare* și *plimbare*, nu au același sens. Las la o parte pe cel de-al doilea, clar ca lumina zilei, și constat că primul conotează, sub aparența muncii intense, agresivitate și inutilitate, rod al unei totale nemulțumiri. Marcu este și el un nemulțumit, bine înțeles de mama sa Maria, în *Recviem pentru sora mai mare*. Despre nemulțumirea adâncă, până la a deveni mortală, a sorei Milița, mărturisește tot acolo chiar el, fratele Marcu.

Diavolul învățător Sotea i-l dă drept bun exemplu pe Esau elevului său Adam: „Esau și-a prețuit cum se cuvine viața” (*Școala dracului*). Viața rezumată la cei 160 de ani, numărați de însemnarea istorică? Esau, dintre

fiii lui Isaac, este vânătorul (și de femei, a avut trei neveste), dar înșelatul din familie de către geamănul Iacob. Esau este furios fără urmări, apoi generos și iertător al fratelui său, față de care nu a știut să-și apere starea de întâi născut, purtătoare de misiune dumnezeiască.

Un alt fel în care Gheorghe Palada spune: „Nu mă atingel” se reproduce în *Femeia stăpânului*, scrisă ca relatare a visului lui Palada de către Leon Pascal, el însuși intrat în visul stăpânului care-i luase femeia. Leon Pascal, care într-o discuție cu Marcu Palada se recunoaște pasionat de pantomimă și nepotrivit cu scrisul și materia realității acestuia în epocă (nu se precizează: epoca realismului socialist), devine aici personaj-narator. Visătorul Gheorghe Palada îi ghicește identitatea aici figurată, de care îi e oroare. „– Urie, a șoptit înspăimântat marele Palada. Urie, hetitul. Îndepărtează-te de la mine!” Urie este înșelatul de către David, femeia ispășită în adulter fiind Batșeba. Ca David, și Palada a vrut să ascundă adulterul (preacurvia), care nu era în cartea sfântă luată ca atare, Urie nefiind evreu, și astfel discriminat ca fiind inferior. Nicio mențiune însă despre sarcina purtată de Iana, ca ea să devină în totul o Batșeba. Avem aici cheia rolurilor și a personajelor, Leon și Iana Pascal, Gheorghe Palada. Intrarea în vis și hăituirea visătorului este modul de a fi agresiv al slabului profesor de literatură Leon Pascal, acum imitând pe ofițerul Urie din neamul războinic al hetitilor intrat în armata regelui David. Despre inadecvările de spirit, credință, religie, ce-am putea spune e că ele sunt flagrante. Palada e ateu declarat iar religia lui Pascal este în alte cărți decât în *Biblie*. Punctual, scenariul conține și alte defazări ale romanului față de textul primar. Oamenii imită în parte, întrucât în întreg nu le e posibil, arhetipuri ale *Sfintei Scripturi*. Iar imitația, citim undeva în acest volum (*Fiul Mariei*), este unul dintre păcatele foarte grave, echivalent al blasfemiei: „printre păcatele lumii există și păcatul fără iertare al imitației”. Nu se menționează însă excepția: *imitatio Christi*.

Aproape sigur autorul real, Mircea Ciobanu, și nu Marcu, nementionat nicăieri, este naratorul și personajul din *Urechea lui Dionysos*, atras prin vânătoare spre natura și poveștile ei de prietenul N. (ușor identificabil), așadar într-un spațiu deloc familiar: „zeii n-au fost destul de generoși împiedicându-mi accesul la existența sub aerul liber” (*Urechea lui Dionysos*). Câmpul este o *substituție* (termenul există în text) a peșterii lui Dionysos, doar pentru experimentarea limbajului; diferența e că Dionysos își aducea acolo potrivnicii, pe când N., prietenul. Îi reproduc autorului cuvintele pentru șocul profesiei de credință precreștin, credință a celui atât de posedat de litera, îndeosebi, a *Cărții Sfinte*. Cu mențiunea că șocul religios de tip politeist nu rămâne nici el singular în *Istории* ori poeme.

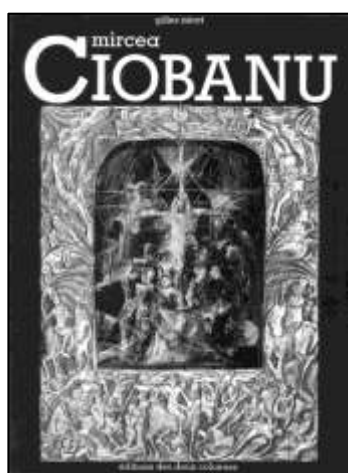

Gheorghe Palada își amintește (*Istории*, I, Cartea întâi) citatul dintr-un psalm: „Cel rău scapă în ziua necazului”. Ajutorul este cerut Domnului care iartă de răutate și salvează de la rău pe cel păcătos, întrucât se descoperă mai prejos decât răul. În răitul, omul rău, se află sub rău ori sub răutate. Necazul e semn de slăbiciune, recunoașterea lui și dorința de a i te sustrage aduc, prin rugăciunea către Domnul, tărie.

Gheorghe Palada „nu se gândea nicio dată la *celălalt*”. Iar acesta este un fel de-a spune că el nu vedea în nimeni un seamăn, un „aproape”, ca nume. Iată o limită a gândirii, dacă gândire i se mai poate spune. Gândirea celui alt ori la celălalt, abia aceasta, ajunge liberă, fără prag. Omul apare acum dat peste cap, se descoperă nu doar gândind la „celălalt”, dar legat de el prin multe fire puternice de gând.

Un Dumnezeu împărțit inegal între gramatică și estetică literară, o proiecție personală, un test imaginativ, a cărui elocvență simulează viul, prezent doar cu numele (în fine, onomastic), de poveste (istorisire), pentru Gheorghe Palada, Dumnezeu ajunge „un nume, fie și născocit (...) un atribut oarecare, mai exact o dovadă a puterii tale de închipuire – și născocirea se umple de viață.” Ateul fățiș se dedublează în scriitor involuntar. Ca și alții în scrisul *Istoriilor*, al epicii și poeziei lui M. Ciobanu în totalitate, acest personaj devine un înlocuitor al naratorului ori chiar al scriitorului propriu-zis. Mircea Ciobanu, voi arăta la vreme, privitor la statutul naratorului, nu ezită în ciclul său romanesc să vorbească în numele propriu al autorului.

Personajul Gheorghe Palada crede că, în privința omului, Dumnezeu lucrează direct și fără reticență chiar cu împotrivorul, cu dracul, acesta este termenul neaș adoptat în

operă. Nicio deosebire esențială nu aflăm aici între Palada și cel mai vârstnic dintre invitații lui din ultimii opt ani la masa de revelion, Anghel Filipescu, insul care se arată sigur că dracul este acela care-l stăpânește pe fiul său, Emil. Palada ajunge convins

că „nu cu Dumnezeu cazi la învoială”, dar cu dracul, în chip de punte, mediator sau misit, întotdeauna tare. „El își înțelege stăpânul și nici pe om nu-l părăsește în voia sorții.” Intervine, lămuritor, naratorul, pentru a sublinia, într-un mod dialogic, discrepanța dintre concept și concret, întrebându-se pentru a-și răspunde: „Va să zică, Dumnezeu în absolut, în frigul conceptelor sale și dracul la ușa lui Filipescu?/ Așa este, Filipescu are un Dumnezeu de pus la rană, se ocupă cu filosofia, pentru el existența se cheamă un

argument într-o demonstrație, iar amănuntele nu sunt partea lui cea mai tare. Moare Filipescu! Trăiește Filipescu! – Dar care Filipescu? întreabă Dumnezeu. – Doamne, răspunde cu indulgență dracul, omul acela cu obrazul trandafiriu!” Etc. Palada, care „era ateu”, crede într-un Dumnezeu născocit, amnezic, într-o vastă „împărăție” de oameni. „Dumnezeu nu-și mai aduce aminte de nimic”. Acum, la confruntarea cu închipuirea lui Dumnezeu, ateul își dă „seama că ori de câte ori cineva i-a vorbit despre Dumnezeu l-a ascultat fără plăcere, mai degrabă iritat, ca și cum i s-ar fi propus un rival”. Îl simte atacându-i „puterea” și „măreția”; iar el este marele Palada, se repetă, nu doar dintr-o direcție, în *Istoriile*. Un rival deloc incomod, iar din starea sa de confort deduce și reduce „numele” la neant. „Nu își închipuia un Dumnezeu înaintea căruia să nu se înfricoșeze. – Eu nu mă tem, spunea el, deci Dumnezeu nu există.” Silogism derivat din psihologism. Imaginația nu devine pentru el nicidecum realitatea, aceasta fiind simțire negativă, angoasantă. Dincolo de realitatea de neant, rămâne virtualitatea de poveste, strict condițională, pentru a întări necredința ateului. „Unui Dumnezeu cu o singură măsură, fără mijlocitor și fără îndurare, cu sancțiunea gata pregătită, i s-ar fi închinat și Gheorghe Palada. Despre celălalt, milos și dispus la iertarea păcatelor, știa doar că are nevoie de slugi și nu de zei; or, la o asemenea putere, imperfectă câtă vreme este îngăduitoare cu imperfecțiunea, se gândea cu îndrăzneala celui ce, obișnuit să își facă o idee înaltă despre un adversar, este pus față în față cu un ins oarecare, bun de-a fi părăsit și uitat în chiar clipa întâlnirii cu el. «Un Dumnezeu ca mine i-ar trebui nefericitului ăstuia! se gândi Gheorghe Palada cu ochii țintă la gura umedă a lui Filipescu. L-aș urmări până în pânzele albe, chiar și în timpul rugăciunii l-aș nimici.»” Totul apare confruntat între slăbiciune și putere, ambele fiind aici fără amestec și fără rest.

Valeriu STANCU

(70)

*„Niciodată toamna nu fu mai frumoasă
Sufletului nostru bucuros de moarte.”*

Tudor Arghezi

poem de întomnare

Nibelungii nopții, în tristeți prelunge,
Își zidesc altare de-ntunerice viu;
Din vitraliul clipei, vrea să îmi alunge
Halebarda zilei chipul străveziu
Menestreli pur-sînge vîntură irozii,
Pe răbojul sorții sunt un semn năuc;
Deși maica-n sînu-i mi-a ursit ambrozii,
Către vadul umbrei știu c-am să mă duc...

moartea cu mănuși albe

respirația umbrei
întemnițează
cearcănele cerului
moartea cu mănuși albe
răsfoiește cărți peripatetice

respirația umbrei
scufundă amfore în lăstuni

rechini lenevoși rumegă
maluri de rîu

pînă cînd va aștepta în tăcere
neființa în urma tălpilor noastre?

neîntrupare

Din neființă și Cuvînt
Desprinsă-n noaptea sumbră,
Cînd poposește pe pămînt
Doar raza n-are umbră;

Doar raza și cu Dumnezeu
Și moartea care bate
În tîmpla somnului mereu
N-au umbră, nici păcate.

Pierduta rază-n infinit
Cu umbra e de-o seamă...
Nu mă chema, căci am plătit
Nefericirii vamă.

robia întomnării

Mă întorc la după-amiezile de vară,
fabuloase,
din Grecia,
cînd nimic din ce e viu nu mișcă,
la după-amiezile acelea
cînd viața intră în stand-by
mă întorc la după-amiezile de vară,
la Turnul Alb
la minciuna clipei
ce răstălmăcea poezia
tîrguind-o,
mă-ntorc la după-amiezile de vară

**Poezia
Mișcării literare**

ale copilăriei
cînd alergam spre apus
ca să prind soarele-n brațe
înainte de a cădea în cartierele
dinspre închisoare ale orașului
mă-ntorc înțeleptit la după-amiezile
pe care nu le voi trăi niciodată...

Scrisori nu-mi vin. Azi cine să-mi mai scrie?
Ar irosi-n zadar copacii de hîrtie.

réitération

Poezie,
disprețuitoare formă fără de moarte,
eu te umilesc
murind cu fiecare poem...

și de fiecare dată cînd plec
în urmă rămîn
lumina,
somnul,
lacrimile,
iluzia,
abisul...

Cu fiecare moarte mă hrănesc
din ranele iluziei
din sîngele luminii;
din ranele luminii care mă părăsește,
care mă caută,
care mă arde,
care mă ucide
pe altarul ei orb.
Din sîngele iluziei
Atotnăscătoare.

grădina raiului

O corolă
de intempestive rugăciuni,
de inutile exordii
de ineluctabile vămi
galopează
spre icoanele întunericului.

Sunt exilat în aura
unui înger orb.

plăsmuirea umbrei

Ce dacă plouă în Alaska de trei zile
Și e lumina adunată-n val
Eu mă aud în coruri de sibile
Sunt genial
Ce dacă plouă de trei zile în Alaska
A trecut valul ca un val
Și a spălat plaja de poverile trecutului
Și mi-a aprins sub buze
Iasca
Izvorului tău
Îți mîngîi amfora șoldurilor
sorbindu-mi din ea clipa
de vecie
nisipul remodelat a rămas
ca la începutul lumii
apoi umbrele noastre și-au înveșnicit trecerea
în boabele aurii încă umede,
în îngerul purpuriu încă umed
în steaua tainică umedă încă
în Alaska ploaia spînzură
de dantela triumghiului tău
nu știam că urmează un alt val
care va șterge
umbrele,
pomii,
trecutul,
craterul,
apoi vin alte umbre,
vin alte ploi
alți pași distrug liniștea
începuturilor,
altă lumină se adună-n val
„alte glasuri, alte încăperi”,
alt înger purpuriu
înflorește în căușul palmei
din toate cîte au fost nu a rămas
decît o nesfîrșită oboseală...

trădări se tălmăcesc la Termopile
și plouă în Alaska de trei zile!

crematoriul de suflete

pierdut între volume de versuri uitate,
bizare,
rătăcit în pragul galaxiilor poliglote
printre mascote

părăsit în praful cortegiilor
faraonice
și recuperat din valurile Mării Ionice
portretul pe care
într-o toamnă hoinară
(și rece din cale-afară),
într-o toamnă damnată
(și nici prea bogată),
într-o toamnă nepăsătoare
pentru o sperietoare
dezarticulată,
mi l-a făcut moartea
în Montmartre
îmbătrânește ca un altar,
dintr-odată
făcând tot mai ilizibilă
semnătura
(ascunzând chiar și ura
nesăbuitului ornicar
în ulei picurată).

în paradigma pierzaniei

voci de copii
în paradigma pierzaniei

prin treptele zăpezii privesc
zeii, călăii, poeții
saurieni somnambuli
cutreieră pielea neprihănită
îmi consumă văzduhul
îmi cutremură gîndul

voci de copii
în paradigma pierzaniei

colindul umbrei îmi ispitește
retina

umbra tălpilor găurită
țintuită în poteci logoreice

fardată de trapele zăpezii
furibunde,
pulberea mersului
prin care privesc
zeii, călăii, poeții...

risipire

Eu am să plec
Și pentru ochi străini
Ce va rămîne din iubirea noastră:
Un voal de plumb,
O rugă,
O fereastră
Deschisă spre altarul la care te închini?

Eu am să plec neîntrupat, deodată,
Ca vîntul care a uitat să bată...

Eu am să plec
Și pentru cei rămași
Robia noastră ce-ar putea să fie:
Un strai de zale,
Un balsam,
O liturghie
Rănită ca-n nisipuri urmele de pași?

Eu am să plec, rostirea mi-e păgînă
Și mi-e otravă apa din fîntînă...

Eu am să plec -
E clipa de plecare -
Cocoșii nopții chiar au trîmbițat
A zori de zi,
A iad,
A lepădare
De pătimirea celui alungat!

Eu am să plec, venit-am prea devreme
La cina cea de taină nu-i nimeni să mă
cheme...

Sic transit...

Pe trecerea de pietoni
din fața celebrului spațiu expozițional
Rivoli 59,
unde se vernisa grafica
montată după versurile mele geniale
două copile –
nu știu dacă erau gemene
deși păreau siameze –
traversau într-un mod ciudat
vestita arteră pariziană:
îmbrăcate la fel,

cu fuste aproape invizibile,
cu bluze decoltate pînă la buric,
de le năvăleau sîinii ațîțători
în privirile oamenilor,
sîini mortali ca otrava de curara
nu, nu erau gemene,
una avea sîinii mai străluciți
de pofta laptelui
și părea o idee mai avîntată spre cer...

În urma lor, două bătrîne lugubre, zbîrcite,
umile ca două muștrări de conștiință încă vii
traversau atît de încet ajutate de cîrje,
încît circulația devenise embouteillage
și-atunci s-a pogorît îngerul ca să le salveze
pe cele două copile
de viitorul ce năvălise după ele
travestit în năluci bătrîne.

oarba vecie din minutare

Rană și fulger
Asul desparte
Cui de la masă i-a intrat carte?

Haideți, prieteni,
Miza e mare:
Oarba vecie din minutare

Cine mai joacă
Cine s-aruncă
Cine plecării îi dă poruncă?

Noaptea e lungă,
E cît o moarte
O biată strungă le mai desparte

Haideți, prieteni,
Miza e mare:
Oarba vecie din minutare

Cin' să ne știe
Cin' să ne vadă
Cui pe vecie îi suntem pradă?

Ăsta e potul:
Viață sau moarte
Cine dă totul doar pe o carte?

Haideți, prieteni,
Miza e mare:
Oarba vecie din minutare...

o zi din viața unui poet român în Italia

Era un octombrie
ca o vară nesfîrșită,
așa cum doar sudul Italiei
poate dărui
celor îndrăgostiți de soare.
Treptele monumentale ale hotelului Tramp's
– despărțite în două
de un adevărat zid de iedera
înflorită
în care milioane de viespi
își zumzăiau fericirea –
păreau de purpură
ori de catifea.
„Attenzione!”, am dat să-i strig
scriitoarei Maria-Rosaria Valentini,
„Attenzione, c'e una vespa su la tua spalla!”
dar viespea mi-a intrat în gură;
am decapitat-o cu dinții, însă
era prea tîrziu:
mă înțepase deja în fundul gîtului.

Era un octombrie
ca o vară nesfîrșită,
eu învățam că iubirea
vine
atunci cînd nu o mai aștepți,
patroana hotelului și poetul Francis Tessa
m-au dus imediat la spital,
unde,
în ciuda faptului că fusesem înțepat
în gură,
mi-au făcut o injecție în partea opusă;
pe drumul de întoarcere
spre hotel,
mă minunau
pietrele ireal de albe ce ieșeau
din solul maroniu-roșiatic
pe care-l tulbura fierul unui plug...

Era un octombrie
ca o vară nesfîrșită,
iar eu am mîncat

în ziua viespilor
atîta gheață,
că mă puteam transforma în icebergul
ce scufundase
Titanicul
în aprilie 1912,
în ziua cînd se măritase bunica mea,
Natalia,
numai că trecuse
atîta vreme de la ospățul cununiei!
Ghețarul se topise,
morții fuseseră uitați,
iar filmele despre tragedie
le rătăcisem în
trudnica-mi copilărie.

Era un octombrie
ca o vară nesfîrșită,
eu rimam la un festival de poezie
împreună cu cîțiva prieteni
scriitori
adunați de prin mai toate colțurile lumii
cu care stăteam la taifasuri interminabile
și spuneam bancuri politice
ori porcoase – tot aceea –
iar în noaptea
ce a urmat
înțepăturii
am asistat pe viu
la finala fremătătorului concurs
„Miss Italia”
ce se desfășura

în hotel
și viespile mi-au invadat simțurile...

Era un octombrie
ca o vară nesfîrșită;
a doua zi am recitat *Diotima* lui Hölderlin,
dar asta este
o altă frumoasă,
mult preafrumoasă poveste...

colind

Scrisori de marmură
culori
nevizitate de lumină
laguna-n care uneori
doar moartea știe să mai vină

un ceas albastru și proscris
în care umbra mi-am închis

de jertfe și de mir poteci
ne fulgeră însingurarea
scrisori de marmură
azteci
pe care-i înverzește marea

un ceas albastru și proscris
în care umbra m-a închis

Dreamy

Mircea MOȚ

Cinci poeme

Hunedoara

Țară de nimeni în veac bănuită,
Din harta unei păsări migratoare,
Hunedoara, Hunedoara, cu plâns mântuit,
Mai învață o dată să zboare.

Tărâm inocent, în care mai cred
Numai cei care știu că trecută e vara,
Nemiloasă legea morală în mine
Și deasupra mea, eternă, Hunedoara.

Sentiment

Te oprești la răscruce și ceri o țigară,
Dumnezeu ți-o aprinde scăpând din amnar,
E liniște de-acum în Cetate,
Ce târziu e-n lume, domnule primar!

Departe, departe mă tem că mai plânge
Casa mea pe un deal, la-nceput de declin,
Câini mecanici mă latră la ceasul
Când asfințește soarele în paharul cu vin.

Și mai departe, Ion, Ovidiu și Pavel,
Dinspre care nu mai vine vreo veste,
Și peste ei ninge cu albele păsări,
Dar asta, oricum, e altă poveste.

Ne cam luarăm însă cu vorba
Și pe neștiute se duce și viața.
Hai mai bine despre copilărie să vorbim!
– Domnule Bălănoiu, bună dimineța!

Gravură

El coronel no tiene quien le escriba
(Marquez)

O, iubirea mea, iubirea mea
de ce m-ai părăsit
murmura Colonelul în piața pustie.
Îi bătuseră în umeri
cu piroanele ruginite ale veacului
epoleți de carton vopsiți violent:
tu ești colonelul fluturilor!
Și ei credeau că el strigă
o, țara mea, o, țara mea
de ce m-ai părăsit,
dar el șoptea doar
o, iubirea mea, iubirea mea
de ce m-ai părăsit
și deasupra lor se roteau neînțelesele păsări
înclinând zborul pe-o aripă.

Galileo

Și totuși
cu lumina trupului său
femeia amână amurgul.
Sunt semne de plecare,
asfințește soarele în bobul de strugure,
sunete singuratice
pe dealuri coplesite de toamnă
vestind un drum fără de întoarcere.

Și totuși
tremură mâna Domnului
când caligrafiază
alfabetul copiilor săraci.
Am spus însă destul!
Veacul e douăzeci și unu,
pregătiți-mi rugul.

Brândușa de toamnă

„în ipostază de amurg
să-nchipuie brândușile”
(Lucian Blaga)

Brândușa sub cer inocent
Răsare odată cu veștile,
Brândușa de toamnă, brândușa de toamnă
Îți fură toate poveștile.

Amintirea culorii dintâi
Licărește ca o părere,
Brândușa de toamnă, brândușa de toamnă
Și ceasul târziu ce te cere.

N-ai să auzi cum va bate
Orologiul, severul și-aproapele,
Brândușa de toamnă, brândușa de toamnă
Îți sărută, închise, pleoapele.

Sentiment

Lui Mihai Ioja, prieten de peste veac

Aștept să ningă iar la Dezna,
Să mă pot întoarce tânăr acasă
Atunci când ninsorile acoperă totul
Și învie bătrâna mea casă.

Cât era de mică și încăpătoare!
De dimineața și până târziu, seara,
Ce minune: tata și mama, bunica și eu,
Unchiul Iosif și mătușa mea Mărioara!

Casa mea veche îmi promite
La ceas de amurg zăpezile albastre,
Când schiori din veacuri coboară
Dinspre Muzaricu, pierduți printre astre.

Casa veche mă privește tăcută
Cu domoale și calde odăi.
Câinele Câsu s-a-ntors în ocol,
Deși l-am îngropat cu Nică între văi.

Casa mea veche s-a întors acasă
Fără poteci și fără drumuri de fier.
E ceasul sever de cetini brumate,
E ceasul curat, e iar lerui ler!

Colbuită de ani în colnă m-așteaptă
Cu tălpi de salcâm, săniuța.
E totul totul real sau povestea
Ai scris-o, cumva, tu, Ilie Măduța?

Sober thoughts

Dana BORCEA

Toamnă târzie la Pitulicea

Cu o mână tata ține de căpăstru răsăritul
cu cealaltă mângâie locul lăsat gol de mama
din felinar coboară dimineața
potolește lătratul câinelui
gălăgia copiilor deșiră razele soarelui
caii își târăsc nechezatul prin iarba albită
de lacrima nopții
Pitulicea simte bruma ca pe o cămașă de forță
de care vrea să se lepede
rondele de tăcere roiesc peste sat
amiaza o lumânare pâlpâie în ochii trecătorilor
se stinge-n foamea unui curcubeu de
noiembrie
toamna curge răzvrătită prin hornul casei
lângă sobă un motan toarce liniștea înserării
e prea târziu pentru jupuirea fumului de somn
gutuile sparg întunericul cu mirosul lor
mă năpădesc amintirile din pântecul mamei
camera copilăriei
o placentă moale și caldă în care
îmi dezbrac sufletul de trup și îl legăn

Tăcere gângavă

Decojesc clipele pe-o bancă din parc
singurătatea voce de porțelan
îmi respiră în ceafă
dezlipește ochiul de lacrimă
până-mi vor tremura mâinile
voi sufla păpădiile milei

peste sufletele încastrate în amintiri
călătoresc prin tăcerea gângavă a bătrânilor
terapia prin oftat le înflorește în priviri
nisipul clepsidrei li se lipește de tălpi
vântul își împrăștie frustrările în curtea
spitalului
durerea se albește în croncănitul ciorilor
sunt păsări de pradă neștiute de bătrânețea lor
zborul din aproape în aproape prin tăcere
al unei castități captive
aduce la cină foamea morții
îmbrățișări bandajate desprind talpa de urmă
doruri târzii pe marginea zilei de mâine
o toamnă putredă crește în ceața dimineții

Fericire IV

Resemnarea invenția lor
se târăște pe trotuare
caută o scorbură
în privirile trecătorilor
le adulmecă fericirea
șerpilor destinului le năpârlesc pe buze
o mână maternă iese din întuneric
le hrănește amintirile
un ritual ca un răsărit de soare
învățăm mersul pe vârfuri
printre proiectilele sufletului
colțul de pâine pretext pentru
a înainta cu tălpile goale
prin subteranele memoriei
mângâierile mamei

borne kilometrice
respirația vecinului
începe să miroasă a copilărie
în centrul Madridului fericirea
are pereți de carton
din tavan răsare luna
siluetele oamenilor
dăre de fum șerpuite
prin tăciunii cerșetorilor

Fericire IX

Dintotdeauna șoaptele se nasc din ecou
țipătul lor e strecurat prin răsăritul soarelui
devenită roz răcoarea stropului de rouă
trezește din visare cuvântul
printre degete se preling broboane de sudoare
din clepsidra făcută țândări
de curcubeul dimineții
o herghelie de muze
pasc pajiștea poemului
îmi duc tăcerile la moară
să fac făină de tăcere
pe care să o-mprăști
peste amintirea mamei
deșertul crescut în oase
strigă ca o femeie în chinurile facerii
fericirea poemului începe cu un scâncet

Poeme siameze

Simt cum se naște în mine un cuvânt
plin de remușcări
pălăriile roz fac reverențe trecutului
prin sudoare frunții se dăltuiește
spovedania învinsului
cuvintele niște vertebre
nasc poeme siameze
țipătul lor perisabil ne macină viitorul
vocea leneșă a poetului
mângâie dangătul clopotului
rumenește răsuflarea poemelor
luna precum o femeie
își ascunde amintirile
în dorințele îndrăgostiților
trecătorii târasc după ei
umbrele poemelor siameze
ca o lacrimă șoapta arde buzele poetului

la viziru o aberație adolescentină a trecutului
își înghite cuvintele
muza poetului îi șterge de somn privirea
poemele siameze se îmbracă cu rugăciunile
bătrânilor
de pe pereții spitalului se deprinde ecoul
plin de umilințe al suferinței
chipul ei un ochi ascuns al sorții
silabele incolore ale poemelor siameze devin
eternități
pe aleile spitalului din Viziru

Dana Borcea, născută la data de 11.03.1968 în Sat Pitulicea, Com. Glodeanu-Sărat, Jud. Buzău, licențiată în asistență socială în 2011, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca. Actualmente este președinte al fundației Casa Pâinii din com. Viziru, jud. Brăila. Debut literar în revista *Poezia* în 2017, la propunerea poetului Christian W Schenk. Urmează revistele literare *Rotonda Valahă*, *Caiete Silvane*, *Convorbiri Literare*, *Banchetul*, *România literară*, *Hyperion*, *Scriptor*, *Argeș*, *Poezia*, *Nord Literar*. Prezentă în antologiile: *Jurnalul unui câmp de aripi*, *Femeile cu flori roșii în păr*, *Rezident în țara cuvintelor*. În 2016, debutează editorial cu volumul de versuri *Pe genunchii luminii*, editura Inspirescu, Satu-Mare, prefată de Christian W Schenk. A doua carte publicată, *Siberii flămânde*, editura Junimea, Iași 2019, cu un cuvânt însoțitor semnat de Ioan Holban. Alte referințe critice: Mamier Angela Nache și Imelda Chința.

Orizonturi siameze

Ciorile ciugulesc amintirile bătrânilor
un perete se reazemă de dimineața târzie de
toamnă
o imagine a absenței
drumuri nesfârșite dau năvală prin gaura cheii
orizonturile siameze apasă pe umerii
bătrânilor
în prăpastia amintirilor se-aude o voce
lasă-mă să mă nasc ca un frate geamăn
peste mirosul ars al timpului
setea fuge din scârțâitul dilatat al memoriei
trage cu coada ochiului la orizonturile siameze
alintate de răsăritul soarelui
le deschidem ca pe o ușă
frica nu are vârstă
sparge cu dinții dimineata
ne învelim umbrele în oboseala memoriei
plec vie pe ușa din spate a inimii
buzele tale mă sărută

desprind din mine grija pentru ziua de mâine
orizonturi siameze decojite de somn

Seară de octombrie

Ca o apă adoarme sângele în lacrima ta
se îneacă respirația într-un sărut
umbrelele noastre fug de la rădăcina sufletului
pe marginea unei șoapte în care locuim
deschid ușile sălbăticiei terestre
tu îmi tutuiești poemul

e o secetă prietenoasă de șoapte
încep să rodească cuvintele în tăcerea
zgâriată de ghearele bătrâneții
la capătul zilei ne numărăm mărunțișul adunat
pe culoarul timpului
din peretele poemului se deschide un drum
plin de dureri fluorescente
invazii de silabe prin sângele celui din urmă
milionar în iubire
umilă durerea poemului devine
o seară calmă de octombrie
în urma urmelor noastre

(Din volumul, în curs de apariție la Editura Brumar, *Umbre de împrumut*.)

Scarlet

Cătălin ȘUTEU

vodka sub lună e căldură și acceptanță

inițialul neuron posedând tendințe revoluționare zbatându-se prin piele
din sâni capricioși cu muchii imperfecte și titani de sticlă //îmi abuzez
epuizarea, o transform fabrică de imaginație / ca și tine, mi-ai ajuns exercițiu de imaginație
obișnuiau pieptii să clocotească spumă albastră petrol când ne aleseserăm cu /secvențe de\
în pre-zeN'T: un torso stors și întors de maree |d i s t a n ț ă î n c a s a t ă |
un start frapat cadrane veterinare la veghe, ne înțeleg
oh, oh, m a r e a, nu gândesc ca să nu tulbur populațiile
mă împrăștiu ca să îmi adun gândurile. viu de la ville
am::sche ale noastre dame cardboard cutout șnur fanteziu
ma cor îmi iau pachet: viață + knockout opresc filing
porația at least we were some decent dropouts. și aiurea
fâșiile, waves waves waves naufragieri lol
vibrația ring~ring~ring ~~~~~
nu ne merităm sălbăticia, impun legii::ocrotirea outsiderilor::ocrotirea outsiderilor
nu vreau să ajung ca tata: refren
și pentru numele dumnezeului nostru tatuat! cineva să bage în seamă trenurile.
mai degrabă, aș privi cum bate vântul ~~~~~ decât să particip activ
jack of all trades o carieră de strigător la cer unde dacă nu sunt nori mi-i croșetez din fum
|aer închis| e relatabil burți pline de
alimentez soarele metodologie
și plouă nori îndes vată în lacăt să-i umplu golul pe cât sunt plecat
oameni goi și crăpați și se face curent / corp gold și lăsat absentând în ciment
au distrus tot aud pași din reflex, s-oferi flori e-un mecanism de apărare prostînțeleș.
reproducerea, până la urmă, e-un mecanism de apărare prostînțeleș. sub sol e căldură și
acceptanță ::quit good then quit food then there's no better day to die again than the one you were
brought into this living delay, vândut în străinătate pe lei românești
apelofob fond of 112 și Tel Verde STOP TOT; încep:::stop
continui:::stop plumb:::greu de digerat protejați:::fauna și flora intestinală
să fim mai mult decât cahblur și cabine telefonice frumos înnodate
sentimentele votează în unanimitate să mă părăsească pentru binele lor.
!sit! Și din toate scrisorile de dragoste rupte poți face literatură
uația Și din toate scrisorile de dragoste ruptă

funiile Și din toate sunetele de crash de pe orice sistem de operare în malpraxis
 tentația Și din legcuffs pe noi doi și din prezent expirat de-o clipă ::poți face literatură.
 /////o legătură strânsă-strânsă cu parterele///// , /o legătură mai slăbuț strânsă între noi./
 detest ipocrizia unui feon încrețit într-un borcan cu moare
 din camera unui hotel 5stele dar cerînnorat cu ștregărițe și emanații de hormoni
 privați de lumină naturală fetefetefete vine creștinismul și-ți strică combinația
 căci plângem ghemotoace de păr direct din cortex
 probăm complexe torso, inferioritatea; pentr-o secundă ești fericit simți că îți
 trădezi trupul; oh, oh exteriorizărigenuinedinlocomotor uitecumbancomatevarsăslujbe
 uite cum mă umplu de scrum printre magdalene distanță moartă ne-ai despărțit
 încă de la naștere și dacă ne scriu prenumele nu pun spațiu între ele.
 psihoză mică și ocrotită
 oaie neagră orfană
 audienți încântați la un pahar plin vârf cu smoală
 agricultura viselor cultivă cearcăne de seară; m-ai lăsat în gol și acum fac curent
 și eradicare totală ::aud pași, aud pași; mai puțină beznă mai mult joc de glezne
 umblu cu păsări monoaripate îmi pătrunde miros de țigară în haină
 în ultima vreme mă simt de parcă mi-au pătruns musculițe în chakră.

teroterra

vărs torenți din stânci în faze beta
 peste lenjeria ei intimă din care îmi rulez o galaxie fumegândă pe durată de pauzărelațiesimulare
 răul la comun pentru încălzire termică, *charging on the hippienight's rainbows*
times of power outage -----> developează
 melancolie inghinală îmi iubesc prietenii ca o oglindă spartă ca și cum mi-ar
 aduce fericire în ani ghionion ca o insectă claustrofobă deși-n domiciliu | teama
 cu oportunități de suferință domesticită meritocrată;; | mea
 îmi aruncă dezastre le împachetez, - ce sunt? .umbră momentan. | îngrozită
 mă aflu într-o totală contradicție cu certificatul de naștere
 hai să ne mobilizăm să ne luăm viața,polemici cu energia vitală generată
 pană de curent suflecată și fardată roșesc
 copilă abandonată cu servietă stând pe ziare și soarele zâmbește
 îi spun că țin la ea îmi lip(s)ește o etichetă de !!fragil; !!vintage;; cerul și-a băgat capul sub
 plapumă cu buzele crăpate ești insuficiența mea cardiacă. *i have seen the palletshop*
working hard to sleep a bit, îmi aduci scrisori când ieșim wage on everyday's sunsets
 break a dawn împletești papion din gene shaking hands with
 carry your shell despărțiri în scrisori mă pui să ling plicul. crossed fingers
 <spargeapus> inadaptații condițiilor meteo se adăpostesc de ploaie în somnifere
 din ce mi-a mai rămas din coastă îți țin umbrelă / teroterra \ / diger-o \
 lăsându-ți viitorul în mâinile unui clarvăzător miop și-mi las viitorul însărcinat
 (îți adăpostești monștrii sub pat și tristețea sub pleoapă) și avortează.
 eul, eu, e-uri, au coborât din al 9-lea cer c-un mixt de flăcări prăfuite-n mov *fab*
 cenzurăcezariană, bideмонтări nocturne trecusem de ceva vreme de al 9-lea cer da
 eul, e-uri, deșeuri, mă am în palmă ca viețile scăpate din mătreața lui Dumnezeu
 ; pe i, kings ruling over streetsweepers da
 eul, deus, seu, m-au instituționalizat dându-mi nașteri le aprind țigări întorc favorul
 țigări din care fumul conturează forme de ADN sub ochi citibili triști
 și noi știm să fim noi am adunat atâta apă de ploaie phd in rare kids management

sub pleoape, torenți hobby so i assume there'll always be (silly silly) nature
dezastrorog pe loisir sper ca-n 100 de ani să merite poziția de afiliat al deznădejzii
vene technofobe încărcate cu vată de zahăr

-- te văd circulația sângelui depășește limita de viteză
apă de ploaie doar ești ignor eyetracking, am umflat balonașe cu ego
și m-am uitat urât până au plesnit la fel m-am pățit în părculețlagăr
he's never portretizam::un r e z i d e n t se trănțește cu fruntea în garaje
nerves și de pe camera de supraveghere a carnajului ascultam cum ciripesc
nor moodiness păsări radioactive te țin în minte doar din profil respirând greu
într-o arenă sub forma unei scrumiere ca un ceas moare de sete
and if the railroads am atâta energie pozitivă mă fulgeră din cerul nouă, mist9
don't do the trick this compassion unfamiliar to the average woman consumer
give me - a my god's a woman always on her period now i'm stronger now
fingerlicking i'm torment, îmbogățiți zei ai morții mercantili și cartofori
choking cherrypicking sadnesses booking următoarea reîncarnare frenatoare
ideea de coabitare e vagă în leneș VGA în teroterra, coabităm în al
tear p.s.:subpleopă 9-lea cer movis::îți tricotez si chicotesti propria noastră lume a treia

podunk's flood în docuri

what else, chemicals?.. constelații au picurat under the groove
răpitoare bimbo țineau bairam pe rămășițe utilaje .în docuri
starea generală a populației: fier vechi
au pus puține drajeuri flight mistresses în uzină then they
filled it with morning blue blanks. ștergătoare de memorii spălătorii ale divinității
în fond, fii astru înoată până la țărnișă ca să te scufunzi în alții
BE-HOLD înțelegere cardio, între mit și delicvență
BE-HOLDsounds of drone it's odd
:::comforting::: pacient fără paciență așteaptă des
BE-HOLD coasere, pacient cu inundațiile
plastilină woh
BE HOLD e modelată în așa fel încât să nu mai
țâșnească.
.primul trib descoperă focul și dau de o revoluție
copil-din-flori. te învârti
în detești sângele ce te înțeapă
nevoiașnevoiaș dintr-o baștină-n baștină groove
dash blajin
amanetezi tot felul de dorințe în schimbul unei
vize de credință. e-ram
amelior, mă ștergeam de ploaie de copaci,
copacii îmi smulgeau părul și așa îmi zbura gândul
îți mângâi creștetul, îmi bat un cui în palmă așa așa te vei gândi la mine
steady occasional bad phases reabilitările doar eu și generația le înțelegem
|auch| ::e anestezia unui channel:: we bred i did what i had to do
predau bolnavii. pe fier vechi evaporări din rărunchi
ne dezbatem în gând ca un ciclop am doar ochi pentru tine
tragi genele în semn universal de adormire a lunii /// potenți-al,
piepți busuioc, lacrimile noastre gerovit-al,

Poezia nu-și dezmințe niciodată condiția incomodă, caracteristica dată de căutarea schimbării. Am putea crede că azi se află într-o stare de curgere egală – cu, totuși, expresii disparate în curs – dar drăcușorul – aici nevinovat – al schimbării ispitește anumite spirite. Despre tînărul poet Cătălin Șuteu putem spune că – la început de drum – se află (și) în căutarea de formule noi. Poate controversate, adesea poate greu de înghițit, dar îndrăznețe. Scrie el oare, se pregătește să scrie pentru un cititor bilingv, pe care lumea de azi îl moșește? Uneori e foarte greu de deslușit – ca limbaj, e greu de înțeles, dar poetul are imaginație și inventivitate, care sperăm să-l ducă spre lumi cît mai limpezi și mai frumoase. (O. N.)

stoarse c-apă de ghiveci și flori mor și alge mor alge vital – freudian slip
fidel cicatricilor din limba-mi maternă:

emanator dislexic de poezie și toate cuvintele se termină în numele tău.

de pe o stâncă orthodox caveman avânt turbo triplusalt ::pesimism

prințesă însoțită de urși polari tragi cortina și admiri abysm::

ape'tit de înfometare stele croșetate

watered vocals amortizoare de sânge familiare ca mersul pe bicicletă

plângi, fă-mi compresă ai fi tripluștecher mi-aș băga

plângi, fă-mi compresă degetele întregi în priză.

notoriu în propriul congelator

E APRILIE ȘI PLOUĂ ÎN CAPSLOCK.

i was young and terra blue /// massaging your lap's top

streetwise & clockwise slowly like a sad sad clock //yor cellar door cellar door cellar door

defying the traditional approach on nights, i slip inside her .painkillers.. hurt little pain

i'll just keep you alive filling you with air .and if not.

i'll just keep living within you through the air

complaining about your day there's always a laughing track in the background

at least bluetooth connection was succesful,

life flashes before our eyes regreting all the times we overslept (segregated)

they talked about love and how it's getting out of control

hearts and braids and ponytails these would be just enough the tears i waited.

our church doesn't have bells so we tickle ourselves. – către triburi

au picurat constelații frasini acvatici nu skazhi nasotchki fresh air fresh aid

nări revărsare mare de ape 2009 habitat natural târziul devine devreme

universul cu cătușe ::::contre votre poitrine::::

sudoare inimformă // un calendar cu zilele în care nu ne-am văzut

vor veni vremuri

Cătălin Șuteu e student în anul al II-lea la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca. E laureat al unor competiții literare, dintre care menționăm Tabăra finaliştilor „Tinere Condeie”, Muncel, 2018, unde a câștigat Premiul special din partea juriului. A fost semifinalist LicArt și selectat pentru workshop-ul de poezie de la Super, în 2019. A mai citit la cenecluri în Târgu-Mureș și la unele evenimente de Slam Poetry în Cluj-Napoca.

vremuri via vene îmi
când mașinăriile scot trepidații amintesc
de iubire sedentară și încep să mă mișc lento
prin mirosul ploii din deșertul interior mă
întristezi și zici că e cel mai frumos
mov pe care l-ai văzut, micuțule
inundațiile-s singura posibilitate rămasă
ohh pressure under the groove.

friend ships sinking

zic artă,

înțelege mă ard, are dreptate...

freamătă fire în batiste nazale straturi delicate, potecă, târători și noi deasupra mundi

urdori stivuiți înc-o migrenă *r a r ă* la colecție, și cum părăsești lipoîncăperea

tachinându-mă c-olfacție și fărăș adună-te, reductiv mă simt liposucție

mă simt funie. *fiend ships*

șlefuitor de falsuri c-am zugrăvit luna idol de-și suportă întuneric

outshine pipsqueak dor::invers::rod freamătă salivă /și eu sunt su n e t igloo/

alienarea mea provoacă crize de răs amputate ca apartenența /și eu mă comport metrou/

rău vechi rău nou rău

timpan din nor insiști spre sign language și nici măcar nu știu să număr bani nici n-am nevoi e

răpus::magnumopus:: lapsus
 i se spune venă oprită, neșansă îndulcită îmblânzitor de revoluții
 supraviețuind strict pe *nicotine* benignă, zilele astea dusesem creierul la reparat
 z i l e l e a s t e a au înnoptat munții în living
 z i l e l e a s t e a dying in the living room
 z i - l e s t e a::cireașa de pe colivă//nuîmiștiu locul bilete dus și întors pe toate părțile
 levitez dedesubtul scoarței terestre din care ne-am cioplit fețele zâmbind în::sfârșit
 dezastre geologice ca chipuri licensed
 blânde mise an abîme khaki /suicide *hotline*/ this is not a love song to kill
 you are summoning distance in pain years your self.
 plouă cu soare eight-bit în *lofi* m ă anime
 unboxing la consolări și *UFOS* în apocalipse, vreau în loc de bulinuțe
 zaruri cu nu și acceptă o, pian mestecat scuipă sânge când tușește
 inteligența emoțională pe liber în cutia de viteze
 cât am putut mi-am dat ochii peste cap văzându-l pe
 dumnezeu, văd întâia oră ca zero nu douăsprezece
 spontane incendii rimează și e bine și îmi lasă febra rece.
 prințesele noastre umblă cu rozete 'nd she made you standby
 those expensive showers you take catching feelings with a butterfly net
 straight to my stomach is so life consuming, in love kicking the habbit
 sincopă cu zâmbet steril însănătoșire mimată pungi mototolite în receptor emoție gonflabilă
 rămas blocat la nivelul 0:00 mă întreb ce impresie las obiectelor
 \::pretty h 0 l e::plenty space::/
 în vârful ierarhiei gândurilor mele n-am spațiu personal de acasă
 lumea se destramă în verde zdrun cinat să dansăm îndrăgostiți cu rotulele luxate, fiind
 singura dovadă a iubirii unisex te țin în brațe ca pe niște șantieri în lucru prea strânse la talie
 garderobe purtând războaie meteoriți skydiving spre zâmbărețe umeraș și roaie
 aș vrea să mă verifici când te cauți de chei și portofel prin buzunare înainte de plecare
 totuși vreau să nu mai am corp să nu mai simt chestii să nu mă mai încurce
 ::::sânii încărcăți cu lemne de sobă::::
 implante surogată *yay on friend ships* lasă-mă pe ghidon să-ți butonez ceață
 flagrante contaminări reciproce îți leg șireturi într-un final de epoci pe banchiză
blooming toți copiii copaci văruiți fericirea netrăită în saci de nălon natali
 zâmbet steril natal cu apatie anti tank c-o compoziție coloristică din vânătaie:: a d i c ă
 ::construcția musculară a norilor, cu greu se diferențiază de dărâmăturile construcțiilor
 fărâmițez viață hrănesc porumbeii mutație genetică frumusețe în oculare
 e ca și cum ai clipi spre soare doar că de fiecare dată se înnegrește tot mai tare
 și închiriez aer în piept și suflu aer din piept până la stafidire totuși
 îmi sechestrez sufletul pereche liniștea din capul meu sună a șantieri în

Raluca-Maria PANAIT

pliculeț de ceai

ceaiul de lavandă nu te salvează de noaptea asta

ai săpat în tine până ai dat de apă
ai vrut să umpli spațiul
dintre cuvintele lui și ale tale
spațiul rămas după ce ți-a zis
că nici cu tot albastrul din lume
nu vei construi un bărbat care să te țină în
brațe
până la capăt

adică până la răsărit?
nu am nevoie
singură am pus apă la rădăcina acestei nopți
singură m-am dus până la capăt
și m-am lăsat neterminată în același timp

Premiul revistei Mișcarea literară

nu pot nega
cu tine a fost altfel
cu tine m-am simțit ca meena kandasamy
(știai că după ce i-a interzis să scrie
i-a spus:
„feminismul tău îi va îndepărta
pe toți cei care ar fi putut să te iubească”?)

de la tine mi-a rămas doar o carte primită de
ziua lui kafka
două bilete de tren, un cântec la ukulele
și un spațiu în care ar putea să încapă
tot albastrul din lume
un spațiu pe care îl umplu însă cu apă

amintirea ta e un pliculeț de ceai pe care l-am
refolosit de prea multe ori

noaptea asta e fluidă
curge
curg
dinspre mine
în mine

mâine dimineață vei vedea la știri
că am inventat o nouă stare de agregare
și vei crede că tu ești motivul

fără să știi
că nu mai beau ceai

liniștea

liniștea de a te trezi lângă respirația cuiva
liniștea de a ține perna în brațe când te culci
liniștea de a îți lipi cana cu ceai de piept
liniștea de a respira fără a fi ținut de mână
liniștea de a îmbrățișa necunoscuți
liniștea de a îți călca pijamalele
liniștea de a decupa cerul de albastru
liniștea de a o lua de la capăt
liniștea păpădiilor înainte de a fi smulse
liniștea nopților albe
liniștea de a îți tăia părul
liniștea de a lăsa fricile să crească
liniștea neterminată
liniștea lăsată la jumătate
liniștea stinsă în și din litere
liniștea mâinilor întinse sub apa fiartă

liniștea morților trăite înainte să o naști pe a ta
liniștea morților spălați de altcineva
liniștea lacrimilor lăsate să curgă
liniștea de a sufla în lumânări
liniștea de a aprinde lampioane
liniștea de a fi acoperit cu pământ
liniștea de a dezlipi bandaje
liniștea de a nu ști ce-i liniștea dar a scrie
despre ea oricum

așteptare

îți scrisesem un poem în care promiteam că
voi fi aici mereu dacă mă lași

încă e devreme și dacă timpul încă așteaptă te
voi aștepta și eu
într-o gară la marginea unei tăceri

vedeam că în inima ta nu mai e loc decât
pentru o carte și eventual un pic de alcool
dar nu îmi păsa
îți scrisesem că nu voi mai fi rea (nici măcar lea)
că nu îți voi sparge bubele și bulele
că nu voi mai vrea să îți ridic tristețea într-un
balon cu aer cald
că ne vom întâlni mai des și voi veni eu la tine
și îți voi aduce lapte și ceai

apoi
mi-ai spus că între doi oameni
va locui mereu o singurătată
apoi vor locui ei în ea
ca într-o casă fără acoperiș
apoi vor locui unul cu altul
prin ea și din cauza ei
și am înțeles

și eu am scris cândva
vom rămâne două singurătăți
care storc felii de lămâie peste orfeline
dar am tăiat
am vrut ca orice poem pe care ți-l scriu
să rămână neterminat
să devină o tăcere nedusă până la capăt
(altfel nu aș mai fi avut puterea să aștept)

încă e devreme
și timpul încă așteaptă
dar de asta asta voi termina poemul

Raluca-Maria Panait (n. 22 iulie 2001) a absolvit Liceul Teoretic Mihai Viteazul din Caracal și în prezent este studentă la Departamentul de Literatură Comparată din cadrul Facultății de Litere din Cluj-Napoca. A participat la mai multe concursuri literate și recent a câștigat Marele Premiu „Nicolae Labiș” la festivalul omonim. A citit la ediția 208 a Institutului Blecher și vara aceasta a fost membră a Atelierului de Poezie Super. Textele sale au fost publicate în antologiile *Cea mai nouă poezie*, *Conexiuni*, *Moștenirea Văcăreștilor*, *Cocon* și în revista *Vitralii române*. A obținut Premiul revistei *Mișcarea literară* la Colocviul Național George Coșbuc din Bistrița, 2020.

#pieklokobiet

când jobul tău și facturile tale
și persoana cu care împarți patul de atâția ani
doar din obligație
sau dimpotrivă lipsa unei astfel de persoane
sunt prea mult
gândește-te că există un loc minunat în lume
cu pajiști întregi de crocuși
copaci care cresc sub forma unei litere
și umblă vorba prin locuitori că ar fi fost
plantați de extratereștri
lacuri albastre, mov, negre sau galbene

și cel mai important
legi care stipulează clar
că o femeie nu poate avea un avort
decât dacă a fost violată sau e în pericol de
moarte
deci corpul tău îți aparține
doar după ce a fost folosit
sau când riști să îl pierzi

în rest
trebuie să naști
chiar și atunci când bebelușul va fi grav
bolnav
chiar și atunci când moare imediat ce ia
contact cu aerul
trebuie să naști ca să îngropi

pentru că
dreptul femeii de a alege
este neconstituțional

Liviu ANTONESCI

Jurnal din celulă și ogradă (64). Bronzat ca un tractorist, dar cititor profesionist!

Nefiind despre pandemie, decât în fundal, nici despre politruci, iată un episod scris și de plăcere. Dar am mai avut azi niște realizări, am schimbat trei becuri arse din trei încăperi, am primit purificatorul individual care se încarcă, pe lângă alte beneficii, ar trebui să distrugă guvizii ăștia pe rază de un metru în jurul meu! Jurnalul merge mai departe... Mi-a ieșit o rimă involuntară în titlu, o las să se vadă mai bine autoironia!

Bronzat ca un tractorist!

Ehei, este o formulă din copilăria mea care se aplica persoanelor care nu se expuneau decât parțial la soare! Aveau brațele bronzate de la marginea cămășii cu mâneci scurte sau a maieurilor, un triunghi pe piept dacă purtau cămăși deschise la primii doi nasturi și ceva din față, cât lăsau să fie văzută de soare. Eu am făcut mereu plajă integrală, iar în anii '80, chiar integrală de tot, la nudiști la 2 Mai. Dar în perioada asta pandemică, am ajuns și eu un fel de tractorist, tocmai când meseria, dacă mai există, nu mai este la modă. De câte ori ies la cumpărături și la mica plimbare, rezerv măcar jumătate de oră statului la soare, să

Proza Mișcării literare

încurajez producția personală de vitamina D! Mă îmbrac cu o bluză cu mâneci scurte – de vreo două ori am arborat chiar un tricou roșu fără mâneci! –, jeanși scurți, șlapi, o șepcuță, uneori pălăria de vară, ochelari de protecție peste ochelarii de vedere. Acum am brațele bronzate binișor, mai ales antebrațele și partea de sub mânecile cămășii a brațelor, picioarele aidoma, am un triunghi bronzat pe piept, iar fața cât se vede de sub masca lăsată

pe bărbie și ochelari. Întorc cozorocul șepcuței la spate, să prindă soarele și fruntea. Uneori, am mai scos blindajul ochilor și, cu pleoapele închise, am expus aproape toată fața la soare... Dacă aș urca la volanul unui tractor de pe vremuri, aș fi perfect în rol!

N-ar exista condiții de plajă mai bune? Uneori, le găsesc. Dacă depistez în parc o bancă mai izolată și la soare, mă așez acolo și încet-încet scot bluza de pe mine. Uneori, pot avea parte de absențe și jumătate de oră! Dar strandul? Desigur, mai ales că e la circa 250 de metri de blocul meu. În alți ani, când nu eram în Creta, mergeam foarte des acolo înainte de sejurul cretan, să antrenez pielea, dar și la întoarcere, să mențin pielea bronzată, acum însă e mai complicat, ca să nu se depășească prezența în incintă a 150 de beneficiari, trebuie să te programezi telefonic, să ai grijă să ajungi la ora anunțată etc. Pe mine chestiile astea birocratice, mai ales într-o chestiune atât de banală, mă enervează, așa că prefer să mă lipsesc. Pare mai complicat la strand decât la un doctor!

Dar azi am avut un program ceva mai complex. Înainte de cumpărături, de plimbare

și de plajă, am fost la frizerul meu să-mi aranjez părul. Nu, nu l-am tăiat periuță, am scurtat în față și pe lateral și am tăiat capetele la spate, pentru regenerare, deci am plete în continuare, pe care le pot lega mai bine la spate când am chef de coadă, mai ales acum pe căldură. Nu mai fusesem la tuns din ianuarie. Când mi-am pus în gând să merg din nou, a venit starea de urgență și închiderea frizeriilor. Când s-au redeschis, m-am speriat de condiții – mască, mănuși, programarea telefonică etc. Ieri, mi-am întâlnit frizerul la chioșcul de la care îmi iau cigarillos cu aromă de cuișoare. A fost destul să-i arăt cu mîna claua și a înțeles. Am fixat să merg azi la 11, am ajuns la fără 10 și cît am fumat o

cigarillos, a terminat puștiul pe care-l tundea și mi-a făcut semn. Am ridicat masca de pe bărbie, îmi spusese că mănușile au fost scoase din meniu, și am intrat. Eram destul de comici cum comunicam doi mascați! Ne foloseam, de bună seamă, și de mîini. Noroc că îmi aranjez singur barba, dar dacă ar fi trebuit să recurg la acest serviciu, nu-mi dau seama cum ar fi decurs operațiunea! În schimb, pentru a doua oară de când mă știu, am acceptat aranjarea sprîncenelor, sînt prea mari, prea „armenești” și îmi mai intră firele în ochi! Ei, după această reușită, aranjarea, altfel au mers cumpărăturile, plimbarea, ca să nu mai vorbesc de statul la soare!

Citind și recitind Andrei Makine

Între multele zeci de cărți citite sau recitate de cînd a început pandemia, se numără și cel mai recent roman al lui Makine, *Dincolo de frontiere* (Polirom, 2020), care automat m-a trimis la recitirea celor patru romane publicate de scriitorul francez de origine rusă sub pseudonimul Gabriel Osmonde. De ce? Din mai multe motive, primul, dar nu cel mai important, fiind că, în recentul roman, pseudonimul de pe vremuri devine unul din personajele principale ale acestuia. Am putea spune că romanul de față dilatează tetralogia osmondiană într-o pentalogie, dar e mai mult decît atît. Acolo, Osmonde era autorul cărților, aici este personaj. Nu unul oarecare, dar personaj. În fapt, în aceste cinci romane, Makine își exprimă cel mai limpede filosofia personală, cea care îi subîntinde întreaga creație, indiferent cu ce nume a semnat cărțile. O exprimă limpede, dar nici într-un caz direct, ci cu ajutorul mai multor „măști” auctoriale. Cea mai importantă este desigur cea a filosofului inventat Teo Godb, pseudonim ales de filosoful inventat prin prescurtarea numelui „real”, Théodore Godbarsky. Dar să lăsăm numele întreg la o parte și să observăm că, în cel prescurtat cuvîntul Dumnezeu apare în greacă (theos), engleză (god) și rusă (bog). Și totuși Teo Godb nu este o ipostază a lui Dumnezeu, ci numai un filosof și profetul unei religii în care Dumnezeu este, dacă nu

absent, atunci imperceptibil altfel decît prin mici semne. În afara primului roman din ciclul „godbian”, în care numele lui Godb nici nu apare, în celelalte cărți sînt transcrise largi pasaje din volumele apocrife ale acestuia. Filosofia sa nu este complicată, iar dacă ținem neapărat, îi putem găsi rădăcini în unele gnoze și în școlile de gîndire orientale. În primul roman, cum spuneam, nu apare nici numele lui Godb, nici vreo informație despre doctrina acestuia. Dar apar deja micile semne care indică existența celeilalte lumi, a posibilității ieșirii din lumea aceasta omenească, prea omenească. Nu voi urma desigur în povestea mea cărțile în ordinea lor strict cronologică, nici în toate detaliile, nici ale doctrinei godbiene, nici a arcanelor narrative. Pentru că vreau să fiu limpede, Makine, inclusiv sub pseudonim este un scriitor, deci scrie proză.

Cum spuneam, doctrina lui Teo Godb este simplă și este expusă în mai multe cărțuli publicate la edituri obscure, de prin Australia, Noua Zeelandă, cărți inexistente ca și autorul lor, dar din care se citează copios, unele broșuri în întregime. Prin urmare, în viziunea lui Godb, în lumea aceasta, oamenii parcurg două nașteri, cea biologică și cea socială și, în funcție de atuurile, mari sau mici, absente, ei se clasează în sistemul social, care este o competiție neînteruptă, epuizantă și care

conduce indivizii și sistemul la eșec. Foarte multe pasaje romanești descriu de altfel acest eșec, care anunță prăbușirea civilizației occidentale. Aici se întâlnește cu Houellebecq, Makine e din aceeași familie de pesimiști. Este interesant, de altfel, că Makine, prin intermediul Prințului de Olos, pseudonimul adoptat de fiul lui Godb și al unei doamne din nobilimea poloneză refugiată, face o radiografie dură a vieții intelectuale și literare din Franța ultimelor cinci, șase decenii, după ce în viteză face tabula rasa și din marii filosofi ai lumii. Cei din urmă apar cu numele lor, cei recentii cu pseudonime destul de transparente. În general, îi tratează cu o ironie dusă pînă la sarcasm, doar cu Houellebecq adoptă o ironie tandă, amicală, reproșîndu-i doar că nu merge pînă la capăt. E adevărat că *Lucrarea iubirii* a apărut în 2006, cînd Houellebecq nu-și publicase ultimele două romane.

Deci eșec, o lume blocată în ciuda freneziei sale mereu accelerată, un sistem care stă să crape din încheieturi. Există vreo salvare, de bună seamă, doar că utopică. Este *alternanșterea*, care transportă omul în altă lume, în altă viață, deși se petrece tot aici. Și care se manifestă la indivizi care au norocul unei întâmplări privilegiate, nu spectaculoase, dar altfel percepute, experiențe senzoriale și asociațiile dintre ele și iluminarea pe care o produc – un apus pe malul mării sau al unui râu, mirosul unui foc de lemne, lumina soarelui apunînd etc. Sînt sute de asemenea exemple care apar pe neașteptate în romanele ciclului, chiar înainte de a afla de Godb și de doctrina lui. Aceste experiențe și *alternanșterea* la care conduc nu oferă omului nemurirea, ci accesul la eternitate chiar în clipă.

Individual pare să meargă, doar că adepții lui Godb devin tot mai numeroși, creează comunități și moduri de viață diferite de cele ale lumii în care trăiesc, deși apelează la știință, la aparaturi sofisticate, la capacitatea de a crea lumi fictive a computerelor performante. Și apare idea salvării întregii umanități, nu doar a unor indivizi și mici comunități de inițiați împînzite în locuri

izolate în toată lumea. Și atunci se arată ideea *ralierii*, un fel de revoluție pașnică prin absorbirea a sute de milioane, miliarde de indivizi în marea mișcare de transformare. Doar că o asemenea revoluție, tocmai pentru că pașnică, este mai periculoasă pentru sistem decît o banală revoluție clasică, aceasta de fapt întărește sistemul înprospătînd elitele acestuia. Așa că mișcarea are tot mai mulți inamici, tot mai bine organizați, cu relații în toate sferele puterii care, în momentul începerii revoluției, reacționează în forță. Revoluția este zdrobită, de fapt, e și mai grav, o mulțime din descoperirile *fundațiilor Diggers*, elementele cele mai active ale mișcării sînt recuperate de sistem, folosite pentru divertisment ș. a. m. d. Așa se încheie marea aventură a *alternanșterii*, la finalul celui de-al patrulea roman al ciclului osmondian. Cum spuneam, în cel de-al cincilea, semnat Makine de data aceasta, Osmonde devine unul dintre personajele principale. Nu intru în detalii, romanul abia a apărut de cîteva luni și poate nu toți l-ați citit deja. Pot totuși să spun că unul din naratorii din *Alternanșterea* reia relațiile cu Osmonde, de data aceasta personaj, face cîteva experiențe cu „mașina de vise”, se îndrăgostește pe neașteptate de o femeie ceva mai mare, iar cînd Osmonde pleacă, se mută împreună în apartamentul acestuia. Unde a plecat Osmonde? În Caucaz unde, într-o zonă pierdută, a început amenajarea unei fundații Diggers... Ar fi un motiv de transmutare a pesimismului în optimism? Să nu ne pripim cu judecățile! Oricum, eu nu mai dezvălui!

Și încă ceva – cele patru romane osmondiane au apărut între 2001 și 2011. În 2011, într-un interviu devenit celebru, Makine își asumă paternitatea acestora. Dar în interviu apare și o frază misterioasă; „Makine nu este numele meu adevărat. Osmonde este mai adînc ancorat în mine decît Makine”. Ce înseamnă asta? Că atunci, în 2011, asumarea fusese făcută pînă la jumătate. Abia anul trecut, cînd în *Dincolo de frontiere*, Osmonde devine personaj al lui Makine, asumarea a mers pînă la capăt, iar Osmonde este acolo, în miezul ființei sale...

Ion CIOBA

Scrisori din Regatul Pustnic

În dimineața aceea, Alex ajunsese devreme în holul hotelului Koreana, însă autobuzul sosi cu doar cinci minute înaintea orei opt. Se așeză lângă Hiroto Abe, profesorul universitar din Osaka, în timp ce Goran și Melinda ocupau scaunele din fața lor. Japonezul locuia la numai o oră bună de zbor și mediul academic în care activa îi îndreptătea pe toți să creadă că putea să le fie ghid în DMZ. Însă, surprinzător, cea mai informată părea să fie Melinda:

– Știți că acest râu, Imjin, care izvorăște din Coreea de Nord, este îngrădit cu sârma ghimpată până la Paju?

– Ce este Paju?

Privirea nemiloasă a Melindei îl făcu pe Goran să regrete că pusese întrebarea.

– Este orașul sud-coreean cel mai apropiat de zona neutră. Aici se află numeroase baze militare sud-coreene și americane. Este locul unde cei de la LG au dezvoltat cea mai mare linie de producție din lume și fabrică ecranele pentru televizoarele cu diagonală mare.

– Melinda, nici nu mai aveam nevoie de ghid specializat, intră și Alex în vorbă. Văd că gardul este garnisit cu posturi de observație și militari înarmați.

– Da, pentru că nord-coreenii foloseau râul pentru a încerca să intre în sud sau chiar pentru a-și strecura spionii. Iată, deja am lăsat în urmă Paju. Ei bine, pregătiți-vă. Cam atât a durat etapa civilă a excursiei. De aici, totul este sub control militar.

Și, într-adevăr, Melinda era foarte bine documentată. Imediat, autocarul opri și, după ce toți ajunseră în centrul pentru vizitatori, un soldat le verifică ecusoanele de identificare primite în schimbul pașapoartelor, urmărind cu atenție lista aprobată de autoritățile din Seoul. Totul dură mai puțin de 20 de minute.

– Vă rog să ascultați cu maximă concentrare, le spuse ghidul. Din acest punct, misiunea mea se încheie. Toți, fără nicio excepție, vom respecta indicațiile celor din echipa mixtă desemnată să se ocupe de noi. Sunt sud-coreeni, americani și chiar din partea ONU și au datoria de a se asigura că nimic din ceea ce vom face nu încalcă regulamentul turului și protocoalele speciale stabilite pentru zona neutră. Nu faceți fotografii decât atunci când ei anunță că avem această permisiune și nu vă depărtați de grup. Probabil știți că, deși se numește zona demilitarizată, locul este înțesat de militari înarmați și pericole sunt la tot pasul. Vom schimba autocarul și vom ajunge în punctul cel mai fierbinte al turului, în zona cunoscută sub numele de JSA¹ (*Joint Security Area*). Trebuie să lăsați aici tot ceea ce aveți, nu puteți lua nici măcar un bagaj de mână, nici o haină. Vă veți regăsi toate lucrurile, la întoarcere.

Li se ceru să semneze, fiecare, câte o declarație pe propria răspundere destul de stufoasă și li se prezentară două filme scurte despre zona demilitarizată, despre războiul coreeano-coreean și despre incidentele înregistrate acolo în timp. Lui Alex, toate

acestea îi amplificau sentimentul că, oricât de multe măsuri de precauție ar fi stabilit organizatorii și chiar dacă ar fi fost respectate întocmai instrucțiunile, pericolul rămânea suficient de mare. Mai mult, soldatul adăugă:

– Puteți renunța oricând. Însă, cei care rămân își asumă toate riscurile.

Lăsară acolo telefoanele și celelalte obiecte mici pe care le aveau cu ei, putând păstra doar aparatele de fotografiat. Drumul cu celălalt autocar fusese atât de scurt, încât aproape că puteau merge pe jos. Probabil nu distanța în sine impunea necesitatea de a se deplasa astfel.

– Și, interveni iar Melinda, iată-ne în fața *Freedom House*.

Soldatul american care îi încolonase o auzi:

– Da, așa se numește, Casa Libertății. Când veți ieși din această casă, veți fi în sectorul cazărmilor albastre și, deja, sub supravegherea soldaților nord-coreeni. Vă rog să evitați orice gest care ar putea fi interpretat drept provocare, totul este foarte sensibil aici. Mai mult, în interiorul cazărmii vom fi, parțial, pe teritoriul nord-coreean.

În minutele de așteptare, ghidul le povesti despre Panmunjeom, despre soldații pe care urmau să-i vadă în uniforme de cafenii și care ar fi avut de făcut un singur pas pentru a trece în țara complet diferită din sud, dar care erau, probabil, cei mai loiali dintre nord-coreeni. Când le povestea despre dorința multor locuitori din sud de a se realiza unificarea celor două țări, vorbea din ce în ce mai repede, precipitat, apoi se opri pentru o clipă, fără să-și poată ascunde emoția. Știa doar că are rude în nord, dar nu se văzuseră niciodată.

În scurta pauză, ghidul întinse mâna dreaptă arătând spre nord. Privirile tuturor o urmară, oprindu-se undeva deasupra cazărmilor peste care plutea o liniște de plumb.

– Ceea ce vedeți dincolo de graniță, reluă ghidul prezentarea, este centrul de vizite pentru locuitorii nord-coreeni.

– Cum, și ei vizitează această zonă? veni întrebarea de undeva, din spatele grupului.

– Evident. Și nu doar ei. Oricine vizitează Coreea de Nord poate ajunge în DMZ,

în general sunt turiști din China și Rusia. Au proiectat această clădire astfel încât să fie mai înaltă decât *Freedom House*. În Coreea de Nord, totul trebuie să pară superior. Dar înălțimea construcției îi ajută și la supravegherea noastră, care este permanentă. Cel mai apropiat oraș de dincolo de frontieră este Kaesong, care a aparținut Coreei de Sud și care a fost cunoscut sub numele de Songdo², adică *Orașul pinului*, în cei cinci sute de ani cât a fost capitala țării.

După încă două-trei minute, ghidul le spuse:

– Vă rog să vă pregătiți, ni s-a comunicat că putem intra. Nu ieșiți din grup, nu alergați, nu faceți mișcări bruște. De asemenea, nu faceți fotografii. Veți avea timp pentru asta, la momentul potrivit. Vom trece prin cazarma albastră și apoi ne regroupăm pentru a continua turul.

Înăuntru, totul părea destul de simplu, inclusiv mobilierul era sumar. Doi militari sud-coreeni erau nemișcați de minute bune, după o coregrafie care lui Alex îi aducea aminte de proverbiale încremenire a soldaților cu căciuli caraghioase din blană de urs pe care îi văzuse la Buckingham Palace. Unul dintre cei doi militari era chiar în capătul cazărmii, în fața ușii de acces spre teritoriul nord-coreean. Cel de-al doilea era așezat lângă o masă din lemn masiv, în mijlocul încăperii.

Alex se afla în partea din față a grupului, chiar se distanțase câțiva metri de ceilalți, până când întâlni privirea severă a soldatului din fața ușii, de care se apropiase nepermis de mult. O bubuitură năucitoare se auzi în acel moment și, imediat, cazarma se umplu de fum. Toți țipau și se îmbulzeau către ușa dinspre sud. Militarul observă primul că Alex părea să fie rănit și era căzut la pământ. Sări imediat să îl ajute, dar se împiedică de un alt trup întins pe podea. Se ridică repede și se aruncă asupra lui Alex, exact în momentul în care o a doua bubuitură se auzi atât de puternic, încât avea efectul unui stilet care i se înfige în timpane. Mai apucă doar să vadă câteva siluete în uniforme de cafenii în spatele ușii care, smulsă din perete, se îndrepta prin aer înspre el...

*

Profesorul Sean Miller nu mai avea răbdare, răsfoi precipitat prin agenda telefonului și apelă, deși la Washington abia dacă răsărea soarele:

– Bună dimineața. Mike, te rog spune-mi că ți-ai citit mesajele și ești la curent cu ceea ce se întâmplă aici. Eu sunt extrem de neliniștit.

– Da, am citit. Urma să îmi spui câte ceva despre tânărul dispărut.

– Numele lui este Alex Robinson, are 27 de ani și lucrează la primăria din Lincoln, Nebraska.

– Ce Dumnezeu căuta în DMZ, Sean?

– Vizita zona, împreună cu alți participanți la conferință. Să știi că este dispărut și un indian, un tânăr de vreo 30 de ani.

– Dar tot nu am înțeles, ce s-a întâmplat cu ei după explozii? Doar nu s-au volatilizat.

– Ce să-ți spun, Mike? Efectiv nu i-au mai găsit. Se vorbește că ar fi fost luați de soldații din nord.

– Asta ar însemna un conflict internațional, iar eu ar trebui să îl anunț numaidecât pe președinte. Cine mai știe despre toate acestea?

– Toți cei care au participat la excursie, vreo 40 de persoane. Plus sud-coreenii care se aflau acolo.

– E grav. Sunt prea mulți implicați... Va trebui să găsești un mod de a ține subiectul departe de ceilalți...

– Nu văd cum am putea ascunde așa ceva...

– Când se încheie conferința?

– Măine, la prânz.

– Perfect. Deci vor pleca toți, se vor împrăștia. La recepția din această seară, vei anunța că sunt amândoi într-un spital, cu răni minore. Eu voi vorbi la Seoul cu președintele sud-coreean, să preia personal acțiunea. Voi trimite un agent chiar mâine dimineață, dar va trebui să rămâi și tu acolo. Nu putem risca nimic. Dacă, într-adevăr, sunt prizonieri în Coreea de Nord, va fi greu să-i recuperăm.

– Mike, tu mă cunoști de multă vreme. Sunt un bătrân profesor care nu a avut nicio-

dată de a face cu acte de terorism. Mă bazez doar pe sprijinul tău.

– OK, vom vedea cum o scoatem la capăt. Trebuie să mă ții la curent. Nu uita, mâine dimineață agentul meu va fi la tine.

– Îți mulțumesc, prietene.

Sean Miller era obosit și profund îngrijorat. Nici discuția cu vicepreședintele american, fostul lui coleg de la școala doctorală, nu îl adusese într-o stare mai bună.

*

Casa mică, îngrijită, de un albastru spălăcit, de la capătul străzii Sungion, din centrul vechi al orașului Kaesong, a rămas o enigmă pentru toți, inclusiv pentru vecini. Nimeni nu știa cine locuiește acolo, deși câteva persoane erau văzute intrând și ieșind aproape zilnic. Este adevărat că nici întrebări nu punea nimeni. Le era tuturor suficient să știe că maiorul Pak Seong-Ho frecventează casa, pentru ca orice pornire de curiozitate să fie potolită definitiv. Localnic, dintr-o familie foarte influentă de militari de rang înalt în armata nord-coreeană, fostul student de elită fusese selectat încă din facultate pentru unul dintre locurile foarte bine plătite din armata cibernetică, date fiind *rezultatele deosebite și statutul său social, apartenența la nucleu*³. Acum era unul dintre tinerii conducători ai *Comitetului de Securitate din Kaesong, filială locală a Ministerului Securității de Stat*. Adică cei care investighează cazurile de spionaj intern, se ocupă de repatrierea dezertorilor, răspund de taberele de detenție din țară și, evident, conduc activitățile de contraspionaj din străinătate.

Se înserase deja când Kim Hyo-Ri sună la soneria casei albastre, cu garduri înalte și ferestre poate cam mari pentru o construcție atât de veche, însă totdeauna acoperite. Așa i se ceruse să vină, numai după lăsarea întinericului. Cunoștea bine casa, mai fusese chemată acolo de multe ori. Dintre cele patru camere, una era mereu pregătită pentru maiorul Pak. În mai puțin de douăzeci de metri pătrați se îngrămădeau un birou mare, o masă, două fotolii, un dulap și o bibliotecă uriașă, de care nimeni nu se atingea decât la

ordinul său. Alături, era o încăpere în care stăteau doi soldați, care nu părăseau casa decât pe rând, în situații speciale, și o alta folosită de Chang Da-Eun, o femeie bună la toate, care se ocupa de curățenie, de spălat, de gătit și de alte probleme ale casei. Cea mai spațioasă dintre încăperi, infirmeria propriu-zisă, nu era întotdeauna ocupată.

În acea zi, însă, două dintre paturi erau pline de sânge, iar Chang Da-Eun trecea deja a doua oară cu mopul pe sub ele. Se uită și de această dată dacă cei doi se treziseră. Când ajunse în dreptul celui de-al treilea pat, ochii ei evitau privirea înspăimântată a străinului, zăbovind însă pe fața și hainele sale acoperite de praf negru.

Maiorul se afla în biroul său, așteptând-o pe Kim Hyo-Ri, când sună telefonul. Vocea îl făcu să tresară:

– Ce raportezi, tovarășe maior Pak?

– Extragerea a decurs bine. Au apărut, însă, mici complicații. Doi sunt răniți, dintre care unul pare grav.

– Doi? Dar câți sunt?

– Trei. Doi tineri civili și un sergent din armata sudului. Militarul și unul dintre ceilalți doi au nevoie urgentă de îngrijiri.

– Știi că, deocamdată, totul este secret și, cât timp va rămâne așa, nu îți pot oferi nimic, nici măcar asistență medicală. Va trebui să te descurci singur. Mai târziu, vom vedea. Dar, tovarășe maior, nu uita: am nevoie de ei în viață, altfel tot efortul tău devine inutil. Și recunoștința mea se poate repede transforma în altceva...

Hyo-Ri fusese chemată de urgență și, imediat ce ajunsese, unul dintre soldați o conduse în biroul maiorului.

– Bună seara, te rog, ia loc. Am primit, în cursul zilei, doi răniți. Trei, de fapt, însă unul pare să aibă cel mult niște răni superficiale. Despre ceilalți doi, nu știu exact în ce stare se află. Unul dintre ei este militar din armata sudului. Celălalt ar putea fi american sau european, cred. Încă niciunul nu și-a recăpătat conștiința. Vreau să îi consult, să îmi spui care este situația lor și de ce anume ai avea nevoie pentru a-i îngriji. Dacă vreunul dintre ei își revine și se poate vorbi cu el, voi fi anunțat de îndată. Nu doresc să li se

spună nimic fără să fiu întrebat. Vom proceda ca și până acum, îi vom lega la ochi de fiecare dată când în camera lor intră altcineva în afara celor doi soldați.

– Desigur, tovarășe maior, totul se va face așa cum doriți.

– Hyo-Ri, am avut această discuție de prea multe ori. Când suntem doar noi doi, îmi poți spune pe nume. Nu țin la eticheta militară cu tine.

– Te rog să mă scuzi, Seong-Ho. Așa este, dar încă nu m-am obișnuit cu asta.

*

În ultima zi a conferinței, Melinda plecase devreme de la hotelul unde era cazată. Era abia ora opt când coborî din metrou în stația Eulji-ro 1-ga. Stabilise o întâlnire foarte matinală cu Goran, pentru ca amândoi să îl contacteze pe profesorul Sean Miller înainte de începerea ceremoniei de închidere a conferinței. Știa că după aceea ar fi fost mai greu, niciunul dintre cei șase sute de participanți n-ar fi plecat fără să își ia rămas bun de la el.

În holul imens și foarte animat, o tânără mângâia cu har clapele pianului alb. Melinda nu-și dezlipea ochii de la ea, însă privirea ei părea să treacă mult dincolo de spațiul acela superb în care florile de orhidee încadrau abundent acvariul uriaș. Abia dacă auzea notele plutitoare care, în urmă cu exact o săptămână, constituiseră laitmotivul abordării lui Alex. Își aducea aminte perfect discuția lor. Îl văzuse retras, într-un colț, ascultând pianul aproape cu evlavie.

– Tinere, nu cumva ești unul dintre acei puțini romantici care s-au rătăcit în generația Y, generația celor sofisticați, orientați nativ spre tehnologie și repede adaptabili la orice provocare, însă aproape imuni la amprenta clasică?

Privirea Melindei se dovedise a fi deosebit de perspicace. Era, fără îndoială, un romantic incurabil. Citise foarte mult în adolescență și scria poezie, publicase trei volume de versuri foarte bine primite de critici. Era optimist, mereu conciliant și foarte sincer, ușor de descifrat. Orice bucurie i se

reflecta instantaneu pe față, dar și supărarea sau indispoziția, chiar dacă foarte rar, îl însemnau cu aceeași promptitudine.

Alex tresărise atunci, o măsurase atent și răspunsese cu voce domoală:

– *Mariage d'amour* este una dintre melodiile care mă emoționează oricând. Iar această tânără o cântă răvășitor.

– Dacă pui la socoteală că este și foarte frumoasă, faptul că o ascuți ca în transă nu ar trebui să mă mire, plusase Melinda.

– De când am ajuns aici, cred că această expresie, *beautiful korean girl*, este un pleonasm, îi răspunsese Alex, cu vocea la fel de înmuiată...

Chiar dacă nici ea, nici Goran, sosit și el după câteva minute, nu aveau dispoziția necesară, puteau observa că, în acea zi, Lotte Hotel părea și mai strălucitor. *The Crystal Ballroom* și toate celelalte săli, cu denumiri de safir, smarald, topaz, jad și cine mai știe câte nestemate, îi impresionaseră pe toți. *Coreenii au dus standardele găzduirii conferinței la un alt nivel*, le spusese și președintele IPPC, profesorul Sean Miller. Într-adevăr, totul fusese organizat impecabil.

Goran părea și mai afectat decât Melinda. Îi intrase în cap că doar la insistențele lui acceptase Alex vizita în DMZ și se simțea răspunzător. Acum, erau hotărâți să ceară explicații. Ceremonia de închidere începea doar la ora zece, le rămânea timp suficient pentru a căuta răspunsuri la întrebările care îi frământau.

– Bună dimineața, Sean. Cred că știi pentru ce suntem aici. Colega mea este Melinda Incze, nu știu dacă ai cunoscut-o. Suntem amândoi extrem de îngrijorați în legătură cu Alex Robinson. Am plecat împreună, chiar la inițiativa noastră, în excursia în DMZ, iar el nu s-a mai întors. Suntem convinși că tu trebuie să ai informații despre ceea ce s-a întâmplat acolo. Dacă este în spital, vrem să știm unde, am vrea să mergem la el.

– Bună dimineața, Goran. Mă bucur să te cunosc, Melinda. Nu sunt multe de spus în legătură cu ceea ce s-a întâmplat ieri. Aseară v-am informat pe toți că atât Alex, cât și tânărul din India sunt în afara oricărui pericol,

deși au unele răni minore. Credeam că este suficient. Nu am alte informații cu privire la situația lor, nici eu nu știu încă exact unde se află. Așa cum ați văzut, o parte din cazarma respectivă este pe teritoriul Coreei de Nord și asta, deja, mută toată problema într-o zonă extrem de delicată. La ceremonia de închidere a conferinței și-a anunțat deja prezența premierul Lee, cu care voi discuta despre situația celor doi. Oricum, am înțeles că au fost preluați de Ministerul Apărării, deci este posibil să nu-i puteți vizita. Nu vă promit că vă voi ține la curent. Însă vă promit că voi face tot ceea ce îmi stă în putere pentru a mă asigura că vor pleca sănătoși acasă, este responsabilitatea mea. Mai mult ca sigur, evenimentul va rămâne în zona discreției maxime, cel puțin o vreme. De aceea, v-aș ruga să nu amplificați în niciun fel lucrurile. Ați văzut, probabil, că presa internațională vorbește despre doi sergenți sud-coreeni răniți în explozie. Așa trebuie să rămână. Ați vorbit, vreodată, cu Alex ceva legat de părinții lui? Din câte știu, nu este căsătorit.

– Nu, răspunse Melinda. Însă ieri, la întoarcerea din DMZ, am luat eu telefonul lui Alex, alte obiecte nu lăsase acolo. Cred că ar trebui să rămână la tine, sper că nu vei pleca înainte de a ști cum se încheie acest caz.

– Categorie, voi rămâne aici cât timp va fi necesar. Haideți, în câteva minute va începe ceremonia de închidere a conferinței. Drum bun spre casă, fiecăruia dintre voi. Plecați cu convingerea că totul este sub control și nu există niciun fel de risc în ceea ce privește situația lor.

*

Hyo-Ri schimbă câteva cuvinte cu bărbatul pe care încă nu-l examinase. Era, așa cum spusese maiorul, nevătămat, însă nu își revenise complet și nu înțelegea nimic din ceea ce i se întâmplase. După câteva minute se mai liniști, iar Hyo-Ri îi ceru lui Da-Eun să aducă apă pentru ca acesta să se spele pe față. Se numea Vijay Kumar, avea 30 de ani și era indian. Punea multe întrebări la care fata, deocamdată, nu știa să îi răspundă. Îi spunea,

întruna, să aibă răbdare, pentru că va primi toate răspunsurile, la momentul potrivit.

Rănile celui alt, american sau ce-o fi fost el, aveau să o solicite la fel de mult ca și în cazul coreeanului, deși starea lui îi păruse mai bună. Avea o plagă adâncă, liniară, a mușchiului femural, care era secționat, în timp ce la piciorul drept observase imediat o fractură a tibiei și plăgi multiple ale mușchilor extensori. Însă țesuturile nu păreau a fi zdrobite. Abia începuse să tamponeze plaga de la coapsă, că auzi gemete.

– Ce se întâmplă? Întrebă el cu voce stinsă. Cine ești?

– Numele meu este Kim Hyo-Ri. Mi s-a cerut să vă acord primele îngrijiri, ție și celui alt rănit. Tu cine ești?

– Numele meu este Alex Robinson și sunt american. Parcă îmi aduc aminte că mi-ai spus că sunt legat la ochi. De ce?

– Acestea sunt ordinele tovarășului maior. Va trebui să-l întrebi pe el, eu am voie să vorbesc cu tine numai despre ceea ce trebuie să fac pentru ca viața să nu vă fie în pericol.

– Unde mă află? Și de ce îmi sunt legate și mâinile?

– Ești în Republica Populară Democrată Coreeană.

– Cum? Sunt prizonier?

– Ești oaspetele nostru.

Alex era îngrozit. *Ce spune fata aceea? Care maior? Și cine își leagă oaspeții? Doamne, se pare că sunt prizonier în Regatul Pustnic⁴!*

– De ce îmi sunt legate și mâinile?

– Din același motiv. Concentrează-te pe ceea ce avem de făcut aici. Ai câteva răni urâte. Te doare ceva?

– Da, simt durere aproape peste tot. Dar cel mai tare la piciorul drept.

– Acolo ai o fractură de tibie, vom vedea imediat. Mai întâi mă voi ocupa de rana de la coapsă.

– Ești medic?

– Ăă... Nu chiar. Uite, am încercat să dezinfectez rana, dar acum trebuie închisă. Cea mai potrivită ar fi o sutură clasică, cu ac și ață. Dar, în condițiile de aici, ar fi de preferat procedura cu agrafe. Poate fi mai

dureroasă, dar este mai simplă, aș fi mai sigură că o fac bine.

– Cum ai spus că te numești?

– Kim Hyo-Ri. Îmi poți spune Hyo-Ri.

– Așadar, Hyo-Ri, mare lucru nu am priceput din ceea ce îmi spui. Bănuiesc că va trebui să mă las pe mâinile tale, ce altceva aș putea face? îi spuse Alex resemnat.

– Trebuie să-ți închid rana.

– O vei coase? Așa, pe viu?

– Da. Nu mai avem anestezic și, chiar dacă am avea, nu l-aș putea folosi decât cu aprobarea tovarășului maior. Dar sper că vor fi aduse antibiotice și rănile tale se vor vindeca.

Hyo-Ri luă pensa chirurgicală în mână stângă, ținând bine afrontate marginile plăgii. Apoi, cu dreapta, strânse puternic mânerul staplerului cutanat până când agrafa pătrunse în totalitate în piele, ca o capsă. Alex scăpă un geamăt printre dinții încleștați.

– Câte agrafe trebuie să pui?

– Vreo zece, doisprezece.

– Ce? Ești cumva urmașa doctorului Mengele⁵?

– Cine este doctorul Mengele?

Rușinat, Alex nu răspunse.

– Alex Robinson, ia bine aminte: eu te îngrijesc pentru că asta mi s-a ordonat să fac. Mă străduiesc să îți salvez viața, nu să provoc suferință cu orice preț. Dacă mi-aș propune așa ceva, poți fi sigur că mi-ar ieși cu mult mai bine. Și, drept recunoștință, ai putea încerca să fii doar câteva minute bărbat. Nu aștept nimic altceva.

– OK, te rog, scuză-mă, nu vreau să te jignesc. Cred că și încăpățânarea absurdă de a mă ține în acest timp legat la ochi mă înnebunește. Eu sunt obișnuit să privesc când mi se întâmplă ceva, chiar și la o injecție simplă.

– Cu asta nu te pot ajuta, își domoli și Hyo-Ri vocea. Ordinul tovarășului maior este foarte clar și nu avem niciunul dintre noi căderea să-l discutăm.

Alex îndură durerea cu greutate. Nu pentru că ar fi fost neapărat insuportabilă. Însă mintea lui nu era antrenată pentru așa ceva și tot ceea ce i se întâmplase în ultimele opt-nouă ore părea să îi depășească limitele suportabilității. Și era de abia la început.

Când termină închiderea plăgii de la coapse, Hyo-Ri examinează cu atenția tibiei piciorului drept. Însă abia îl atinsese, că lui Alex îi scăpă un țipăt ascuțit, oricât încercase să se stăpânească.

– Ei, credeam că partea grea a trecut, dar se pare că ne vom mai distra puțin, îl persiflă Hyo-Ri.

– Da, asta facem? Cred că doar tu ai parte de distracție. Ce mai e?

– Îmi este destul de greu să pun un diagnostic exact fără o radiografie. La pipăit nu se simte vreo deplasare a osului, dar sunt sigură că este o fractură. Ruperea diafizei tibiale, poate chiar în două locuri, cu segmente discontinue.

– Crezi că ai putea să te exprimi și pe înțelesul meu?

– E destul de grav. Acest tip de fractură este instabilă și necesită tratament chirurgical. După care urmează o recuperare de lungă durată. Îmi pare rău. Tot ceea ce pot face eu astăzi este să curăț cât de bine rana și să imobilizez piciorul. Măine îi voi raporta totul tovarășului maior și vom vedea ce dispune. Ar fi bine să te vadă un chirurg, dar trebuie să ajungi la spital.

– Crezi că va fi vreo problemă?

– Alex Robinson, uiți unde te afli?

– Dar, până atunci, rămân legat? Și la ochi, și la mâini, mai nou și la picioare?

– Ai cumva impresia că, dezlegat fiind, ai putea merge undeva?

– Dar ceva de mâncare pot primi?

– Nu știu, voi întreba. Probabil nu se aștepta nimeni să ai astăzi poftă de mâncare. Uite, săracul militar nici măcar nu s-a trezit, ce să mai ceară de mâncare... Oricum voiam, înainte de a pleca, să vă pun fiecăruia câte o perfuzie.

– Deci, aveam întrucâtva dreptate. Nu vei fi fiind tu doctor Mengele, dar tot într-un lagăr mă aflu, cu siguranță...

Hyo-Ri schiță un zâmbet, însă atât de reținut încât probabil că Alex, chiar să nu fi fost legat la ochi, nu l-ar fi observat. Mai avea de tratat, la amândoi, o mulțime de leziuni, escoriații, arsuri, dar cele mai multe la coreean. Însă deja acestea îi păreau o joacă, față de ceea ce făcuse până atunci în seara aceea. Alex avea doar o tăietură la umărul drept și câteva arsuri nesemnificative pe față. La aplicarea soluției dezinfectante și apoi, la badijonare, acesta mai scoase câteva gemete de durere și era gata să arunce din nou câteva cuvinte de reproș spre Hyo-Ri, dar se stăpâni, în special pentru a nu-i da satisfacția de a-l vedea suferind pentru ceea ce ea numea niște mofturi ale pielii.

Însă, când îi auzi pașii, îndreptându-se spre ușă, strigă:

– Hyo-Ri... Îți mulțumesc.

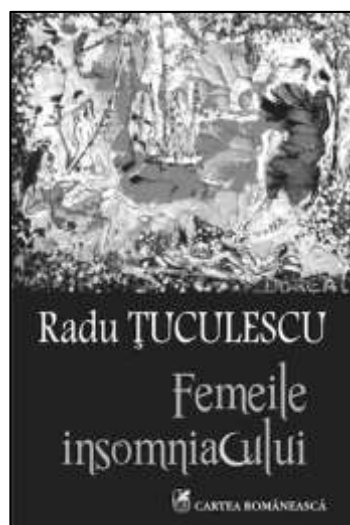
(Fragment de roman, în curs de apariție editorială)

Note:

1. Zona Comună de Securitate de la Panmunjom, singurul loc de la frontieră în care trupele celor două țări stau față în față, la distanță de doar câțiva metri.
2. Numele sub care era cunoscut orașul Kaesong în timpul cât a fost capitala regatului Koryo; în prezent, sub numele Songdo, Coreea de Sud dezvoltă un oraș inteligent pe o insulă artificială în apropiere de Incheon.
3. Sistemul de clase sociale dezvoltat în Coreea de Nord, numit *Songbun*, împarte societatea în trei grupuri. Nucleul loial este constituit din cei privilegiați. Celelalte două grupuri sunt formate din cei indeciși și cei ostili. Împărțirea este făcută pe baza informațiilor despre fiecare individ și membrii familiei sale și stabilește unde pot locui aceștia, unde pot merge la școală și unde pot munci.
4. Coreea de Nord este numită în presa internațională *The Hermit Kingdom*, adică Regatul Pustnic, țara fiind complet izolată, marea majoritate a populației neștiind ce se întâmplă dincolo de granițe; denumirea a fost folosită prima dată în secolul 18 cu referire la peninsula coreeană, care a căutat să se izoleze, în încercarea de a opri declinul în care se afla.
5. Josef Mengele, medic german care a efectuat experimente inumane pe evreii deportați. A fost supranumit *Îngerul morții*.

Cuceritorul modern – emanciparea și estetizarea femeii

Irina Maria MĂERUȚ

Născut în 1949 la Reghin, cu o formație artistică impresionantă, împletind maiestuos arta muzicală cu arta frumosului prin cuvântul scris, publicist, personalitate de televiziune, scriitor tradus în Ungaria, Rusia, Austria, Cehia, Elveția, Franța, Radu Țuculescu se prezintă ca un scriitor extrem de viu, cu un discurs narativ interesant, original și colorat, construind un univers literar complex, printr-o împletire maiestuoasă a realității cu visul și fantasticul, a cuvântului cu muzica și dansul, profilată la limita dintre diurn și nocturn.

Citind *Femeile insomniacului*, romanul autorului publicat la Editura Cartea Românească, în anul 2012, un text captivant despre existența construită la limita dintre visul măreț și realitatea derizorie, am descoperit un autor a cărui complexitate de percepție a scriiturii rezidă în extraordinara

Comentarii critice

abordare a unui stil narativ minimalist, condensat sub raportul mesajului textual, dar extrem de puternic, sub raportul artei cuvântului, cu fraze ample, laborioase, descrieri plastice abundente, menite să obnubileze conștiința cititorului, pentru ca apoi firul mătăsos al scriiturii să se rupă brusc, dar cititorul să nu conștientizeze această sciziune, căci, deși lăsat în suspensie, abandonat în relatarea unor întâmplări al căror final singur îl intuiește și rescrie cu ochii

minții, a făcut saltul către un nou capitol al poveștii, volatil, aerat, ca un zbor demiurgic printre cuvinte. Desigur profilul unui scriitor nu se poate decide de la o primă și unică lectură a acestuia, tocmai de aceea în articolul prezent nu voi aborda aspecte ce țin de narațiunea autorului, ce se pot modela și modifica de la un text la altul, ci aspecte tematice ce mi-au atras atenția, care compun fundalul romanesc, construiesc planul și substratul psihologic al eroilor care se definesc la limita umanului cu arhetipul și arhetipul.

Cristina Balinte sintetiza maiestuos stilul scriitoricesc al autorului Radu Țuculescu, într-o frază extrem de pertinentă „Radu Țuculescu face parte dintre scriitorii care nu lasă cititorului decât o singură nemulțumire, aceea de a fi ajuns involuntar prea repede la sfârșitul cărții” la care aș adăuga, că arta narațiunii scriitorului constă și în mult prea subtilul exercițiu de a împinge ființa firavă a cititorului până la acel punct terminus al transformării sale în autor. Radu Țuculescu este unul dintre puținii scriitori contemporani la care am întâlnit și am simțit, fericit, conjugată această disponibilitate a autorului și a narațiunii scrise de a eroda, mintea cititorului, lăsându-i la îndemână modul și instrumentalul necesar de a continua intuitiv povestea eroilor săi.

Cartea se grefează pe aparente paradoxuri și contraste, pe care chiar titlul ei le inoculează cititorului și anume, iubirea și femeia. Pentru oricine are curiozitatea să lectureze romanul, se așteaptă, încă de la prima pagină, să descopere niște prezențe feminine, consistente, care să subjuge destinul personajului central, Septimius Ilarie, transformându-l în sclav al iubirii, generând pe fundal povești de dragoste siropoase

marcate de un final mai mult sau mai puțin fericit. Cartea ne surprinde și ne scoate din clișeu, mizând pe un alt aspect și anume *tiparul masculin*.

Cred că centrul de greutate al acestui roman rezidă în structura psihologică, arhetipală, a personajului masculin, o variantă șiret camuflată și răsturnată a *cuceritorului*, a Don Juanului, care a făcut înconjurul literaturii lumii și care își găsește acum și aici o reprezentare estetizată, sublimă, născută dintr-o distorsiune istorică a rolului bărbatului și al femeii. În lucrarea lui Otto Rank, *Dublul. Don Juan*, apărută la Institutul European, în anul 1997, o resuscitare modernă a celebrului mit al masculinității, al cuceritorului, autorul propune o reinterpretare psihologică, socială și atitudinală a Don Juanului, în context contemporan, în condițiile reevaluării statutului femeii, care de-a lungul istoriei și-a câștigat drepturi care au conturat-o și în ipostaza sa socială, publică, și altfel decât ca obiect al fanteziilor sexuale, artistice, inspiraționale ale bărbatului, și altfel decât în varianta tern religioasă a zeiței căminului, soție fidelă și mamă devotată. Tiparul masculin al cuceritorului nu poate fi conturat fără o permanentă raportare la cel feminin, astfel că lista prezențelor feminine din roman este menită să evidențieze un nou arhetip, cel al cuceritorului modern care redimensionează ființa femeii, căzută în platitudinea vieții de familie. Asistăm astfel în paginile romanului la o schimbare de paradigmă culturală, în care femeia se debarasează de rolul ei de zeiță a căminului, de muză sau curtezană, roluri asumate de istorie, revigorându-se în imaginea femeii care se emancipează prin propriul trup și propria sexualitate, debordantă, pasională, asumată, trăind clipa fără implicații etice, fără remușcări monstruoase, menite să o țină captivă, femeia care își permite revitalizarea existenței anoste prin unicul ei instrument de fericire, bărbatul. O carte sublimă, fascinantă, despre reconversia masculinului și emanciparea femininului.

Pornind de la un motto preluat din legendara poveste a celor *O mie și una de nopți*, leitmotiv al romanului „Nicio mirare nu-i că, dintre forme/ Cele ce ne vrăjesc în

primul rând/ Oricât de grele-ar fi, de-ar fi enorme/ Cele rotunde, doar acelea sunt!/ Căci de privești, sus, veșnicele sfere/ ce se învârtesc în slăvi, tremurătoare,/ Și tot ce e rotund: numai mistere/ Și freamăt sunt, și farmec, și mișcare...”, povestea lui Septimius Ilarie anticipă o răsturnare de situație aparent *ilară*, dar generată de mecanismul istoriei, în care povestea sultanului cucerit de cadâne devine sultanul care cucerește aproape înconștient, fără niciun efort, natural, firesc, cadânele, pe care nu le abandonează, nici nu le colecționează precum Don Juanul legendar, ci le descoperă, le înfrumusețează, le emancipează și estetizează, scoțându-le din derizoriul existențial, conferindu-le statutul de regine. Septimius Ilarie este cuceritorul care îi oferă femeii splendoarea și măreția naturii ei edenice originare, este artistul care o construiește pe Galateea, fără a o transforma în obiect al propriei pasiuni și posesiuni, este Narcis care pentru prima dată se despoaie de haina egoismului, și a propriei vanități și frumuseți, pentru a le așeza pe umerii femeii, înobilând-o și transformând-o în regină a vieții, repunând-o pe tronul pe care chiar viața i l-a furat perfid. Aceeași Cristina Balinte sugera intuitiv statutul arhetipal al acestui personaj masculin, unic, fără precedent într-o literatură a personajelor masculine tari și a prezențelor feminine terne, căci „la sfârșitul romanului orice femeie își va dori să cunoască un bărbat ca Septimius Ilarie și orice bărbat și-ar dori să semene, măcar puțin, cu același Septimius Ilarie.”

Structurat în două părți, *Debuturi și Acvariul*, romanul se construiește ca un *bildungsroman* în care obiectivul este construcția personajului masculin ca prototip modern al cuceritorului. Perspectiva inedită asupra acestui arhetip comportamental, lansat odată cu Renașterea, *cuceritorul*, *Don Juanul* modern se emancipează în și prin timp, ajungând în modernitate odată cu Freud, la un model al masculinității, al bărbatului care vede în femeie, nu elementul central al propriei virilități, ca teritoriu sedus și abandonat, ci femeia partener, jumătatea sa care strălucește, bărbatul care se masculinizează prin strălucirea femeii, bărbatul care conferă

femeii statutul de regină, devenind el însuși rege, bărbatul care nu subjugă femeia, ci bărbatul care eliberează și emancipează femeia.

Dar să vedem exact cine este Septimius Ilarie și care este povestea eroului, care devine prototipul bărbatului modern?

Septimius Ilarie vine pe lume într-un colaps asumat al destinului, în care pentru prima dată ursitoarele nu mai au nimic de oferit, într-un mediu familial amoral și sordid, dominant de enigmatică dispariție a tatălui, prezentă masculină inconsistentă, în care primele ființe feminine cu care eroul născut cu o predispoziție de artist se întâlnește, sunt mama Eliza și sora Mara. Mama se convertește în femeia care trăiește o poveste de dragoste imorală cu unchiul Rică, bărbatul camuflat în modelul tatălui și soțului perfect, conturându-și masculinitatea ratată, între experimentata mamă și timida fiică a acesteia, Mara. Prima experiență amoroasă a eroului stă sub semnul imoralității mediului în care ia naștere și anume experiența cu verișoara Frida, femeia matură, măritată cu un profesor, lipsită de beneficiile trupești și sufletești ale maternității, adusă în casă de chiar mama lui Septimius, sub pretextul de a avea grijă de copii, în timpul pe care și-l dedică refacerii nervoase sau reumatice, după moartea unchiului Rică, la fel de misterioasă ca cea a primului soț. Experiența vine să sedimenteze comportamentul viitor al eroului, care, deși aflat la prima experiență a iubirii indiscutabil trupești, se prefigurează în tiparul cuceritorului, căci el, cu inocența juvenilă, repune existență plată a verișoarei Frida în datele amorului care înnobilează trupul femeii. Experiența nu produce la finalul ei nicio suferință, căci fiecare actant își trage propriile foloase din această poveste de iubire fără implicații și consecințe, altfel decât etice: femeia matură își redescoperă feminitatea, iar novicele își etalează potențialul genetic al celui care timid seduce femeia, o cucerește, o abandonează oferindu-i prin abandon un neînțeles sentiment al revitalizării. De observat că încă de la prima experiență a iubirii trupești, Septimius se apropie de femeia matură, femeia deplină trupește și

psihologic, partenerile sale fiind asemeni prototipului matern, femei seducătoare, mature, versate și versatile, acrite de mizeria propriilor existențe, obligate să strălucească într-un mediu abject, prin frumusețea trupului, precum curtezanele de odinioară, și care își doresc doar să soarbă din elixirul tinereții veșnice. Pe aceste femei ale banalului existențial, Septimius le emancipează, oferindu-le momente de delir și extravaganță, poetizându-le trupul, oferindu-le dreptul la viață, la suflet personal. Septimius Ilarie devine un cuceritor care se impune în fața femeii și altfel decât în calitatea sa de bărbat care trebuie să o fecundeze primul, în numele unei credințe care odinioară avea avantaje pentru soț, adevăratul și unicul ei posesor. Cuceritorul modern este acela care eliberează femeia din ghearele monstruoase ale excesului de moralitate, ale clișeului despre dragoste, sexualitate și feminitate, care îi distrug farmecul personal și existența, pentru a o repune fără voință, pe un pedestal.

Modelul cuceritorului odată format își propagă forțele pe tot parcursul existenței sale, personajul continuându-și periplu amoroș, cu o altă cucerire, de această dată sub auspiciile iubirii adolescente, cu a sa colegă de clasă Rita. Concepută ca o poveste în miniatură a primilor fiori ai iubirii, întâlnirea celor doi protagoniști este din nou despre seducție, Rita fiind aparent fata experiență, iar Septimius băiatul timid, neinițiat în tainele amorului. Povestea reia tiparul primei iubiri, constituind o altă materializare a trupescului, la capătul căreia *insomniacul* repune în datele feminității frumusețea Ritei, devastată timpuriu de eșecul amoroș. Paralel cu această poveste de iubire a vârstei, autorul introduce un ingredient caracteristic tumultuoaselor povești de iubire, cel al amorului interzis, creionând datele unei pasiuni cu profesoara Augusta, o iubire pasiune, în care vârsta și statutul protagoniștilor constituie până la un punct barierele iubirii. În economia romanului, iubirea declarată a Augustei pentru discipolul ei are ingredientele unei mari povești de iubire, iar nefinalizarea în actul concret al posesiunii femeii face ca, la sfârșitul romanului, să fie reluată și

transformată în ceea ce se prefigurase a fi marea poveste de iubire a lui Septimius Ilarie.

Partea a doua a romanului mult mai densă este marcată de existența sordidă de la *Acvariul*, spațiul metaforic al întâlnirilor necenzurate ale artiștilor, prietenilor, trădătorilor, căci romanul comportă dincolo de planul iubirilor lui Septimius și aspecte ale sordidului existenței în comunism și primii ani din postcomunism, în care libertatea de mișcare a personajelor este mutilată de angoasa vremurilor tulburi în care trăiesc. În acest spațiu al acvariului, Septimius se mișcă precum peștele în apă, iar farmecul iubirii trupești îi condimentează banalul existențial, prin relația cu Paty, chelnărița focoasă, o femeie care se descoperă, din obiect al plăcerilor masculine, în femeia care își rezervă dreptul la frumusețe și plăcere. Aceeași problemă se reia și în relația cu frumoasa și sălbatica Mura. Paralel cu trăirea iubirii apar și elemente ale realității cotidiene, trădarea, închiderea redacției, suspendarea eroului, în mediocritatea vieții intelectuale de provincie, întâlnirea cu securitatea, prietenia și trădarea. Finalul apoteotic reia povestea neterminată de dragoste a lui Septimius cu Augusta, reîntâlnirea hazardată a celor doi în anticariat și transpunerea idealului iubirii, în uniunea a două trupuri care estetizează iubirea. Iubirea Augustei plasează personajul în cea de-a doua etapă a mistificării sale, în care bărbatul în ipostaza cuceritorului nu doar emancipează femeia, căci Augusta este femeia emancipată, stilată și stilizată în ciuda trecerii timpului, ci o estetizează, conferindu-i statutul de grație.

Dar să vedem ce trăsături ale personajului Septimius Ilarie îl transformă pe acesta într-un model, într-un ideal, într-un arhetip modern. Pe parcursul romanului se observă o disociere a numelui eroului care întotdeauna este numit de femeile care se perindă prin casa și prin viața sa prin apelativul Timi. Comportând o dimensiune rece și dominatoare, autorul preferă pentru personajul său o îndulcire onomastică, folosind apelativul Timi. Astfel se poate disocia între cele două laturi ale personajului, redactorul de știri sportive și cuceritorul prin

excelență. Portretul fizic, marcat de o ușoară demonie, părul și ochii negri, mustața neagră perfectă sunt reminiscențele tiparului *cuceritorului*, *al machoului*, care coboară în timp, până la povestea Don Juanului spaniol al lui Tirso de Molina. Pasiunea nocturnă trăită tumultuos amintește vag de Zburătorul autohton, numai că acesta își camuflează demonia prin relațiile cu femeile mature, care îi pot spori masculinitatea ascunsă în spatele derizoriului și platitudinii existențiale. Timi este băiatul timid, responsabil, tăcut, care acceptă viața cu subterfugurile ei ca pe un dat firesc. Portretul personajului continuă pe măsură ce avansăm în roman cu date care tind să-l contureze ca o întruchipare a perfecțiunii realității, ca adolescent Timi este un elev model, pasionat de poezie, „Cum ajunsese Timi să scrie poezie? Nici el nu își poate explica. Fusese una din nopțile sale când somnul refuza să-i devină partener”, adulat de tinerele profesoare, care văd în el potențialul reușitei sociale, dar și demonia vârstei. Curajul și nebunia personajului mitic sunt vizibil transfigurate și surclasate de timiditatea masculină, care devine un ingredient al farmecului pe care bărbatul îl exercită asupra femeii, căreia îi lasă inițiativa actului amoros pentru ca apoi prin stăpânirea trupului acesteia să se proclame stăpân al ei. Această prezență masculină pare a se camufla în imagina mitică a șarpelui care se târăște în propria existență, lasciv, plat, pe sub pământul moinos, adulmecând prada, devorând-o, căci existența lui Timi plutea *într-o încăpățănare*, *într-o lene* și *într-un anonimat*, din care îl scoteau numai nopțile pasionale. Septimius știe să asculte, să tacă, iar această liniște este principală armă a seducției, căci femeia care tânjește la revigorarea propriei existențe, trecută prin eșecul și ratarea acesteia, nu mai are nevoie de cuvinte. Coborât în banalul cotidian, provincial, prototipul capătă noi însușiri revitalizante care contribuie la întregirea tabloului perfect al cuceritorului: „Timi devenise un bucătar, pasionat, inventiv care apela rar la o carte de bucate”. Ordinea din apartamentul său, cuibul de singurătate, atmosfera neobișnuit de caldă, pregătitul mesei și al cafelei, pasiunea pentru blues și

muzică rafinată cu care obișnuia să-și întâmpine partenerile și nu numai întregesc arsenalul cuceritorului modern.

Romanul *Femeile Insomniacului* de Radu Țuculescu devine astfel o excepțională carte motivațională despre bărbatul modern, aflat în ipostaza cuceritorului, care deține secretul artei în iubire, fără a fi trecut prin suferințe, dezamăgiri și rupturi sufletești, dar

mai ales fără a le provoca, despre bărbatul care conferă strălucire femeii și care strălucește necondiționat alături de aceasta, bărbatul care estetizează femeia și frumusețea trupească a acesteia, obținând supunerea necondiționată, naturală și firească a acesteia, plutind deasupra derizoriului existenței, cu aura unui personaj arhetipal.

The lovers

Un oraș care umple absențe

Andreea ZAVICSA

La mai bine de trei decenii de la apariția *Dimineții pierdute*, volumul Gabrielei Adameșteanu, Andreea Răuceanu debutează în proză cu romanul *O formă de viață necunoscută*, un debut anticipat de ceva vreme, dacă avem în vedere interesul crescând al autoarei pentru fascinantul București literar și, în special, pentru Strada Mântuleasa, căreia i-a dedicat și câteva volume de critică și geografie literară și un capitol generos în *Dicționarul locurilor literare bucureștene*, numind-o „una dintre zonele-nucleu în jurul cărora s-a format orașul București”. (Ciocârlie, Răuceanu, 2019) Întru aprecierea romanului din 2018 au apărut numeroase cronici literare, unele semnate de absolvenți merituosi ai Literelor bucureștene, precum Luana Stroe („*O formă de viață necunoscută* nu e un roman divizat în trei povești, ci o poveste atașantă despre ramificațiile unor mari teme, așa ca lupta cu timpul și, desigur, cu moartea”) sau Victor Cobuz („*O formă de viață necunoscută* este, într-un mod asemănător cu *Cele două Mântulese*, și o istorie a unui spațiu, construită cu ajutorul biografiilor unora dintre locuitorii săi.”). Interesant de observat pentru lucrarea de față este însă puntea de legătură între romanul Andreei Răuceanu și cel al Gabrielei Adameșteanu în ceea ce privește atât pasiunea amândurora pentru Bucureștiul de altădată, cât și în privința axelor temporale valorificate în roman. Ambele autoare își aleg trei protagoniste, Stanca, Elena și Ioana, respectiv Vica, Ivona și Sophie, ale căror vieți sunt plasate pe fundalul Bucureștiului surprins în etapele sale istorice marcante. Poate nu întâmplător Gabriela Adameșteanu oferea pe coperta a patra a romanului *O formă de viață necunoscută* un sinopsis bine încheiat al

operei: „Autoarea juxtapune poveștile a trei femei care n-au cum să se întâlnească, trăind în epoci diferite, dar care au în comun simțul trecerii și dorința de a opri curgerea necontenită a timpului construind ceva – o biserică, o casă, o familie. A ales momente de criză – a țării cufundate în război (unul este chiar cel serbat de Centenar), a cuplului încercat de boală, a existenței ajunse la final, a despărțirii prin moarte [...]”. Andreea Răuceanu știe să dea viață personajelor și lasă să se vadă, sub narațiunea plină de culoare, desenul subtil al destinelor, meditația profundă despre generații, viață și moarte”. (Adameșteanu, 2018)

Vorbeam mai sus de rolul Bucureștiului – metapersonaj în ambele romane – ca ramă a poveștilor protagonistelor și colaj de imagini literare memorabile. Poate mai accentuat în romanul Andreei Răuceanu decât în *Dimineța pierdută*, impactul orașului asupra vieților personajelor este creat de interesul celor trei femei pentru un anumit punct din geografia bucureșteană: Strada Mântuleasa, cu tot cu mahalaua și biserica aferente. Citind romanul Andreei Răuceanu atât liniar, capitol după capitol, cât și citind poveștile celor trei protagoniste pe rând, de la un capăt la celălalt, impresia lăsată este că, deși Mântuleasa apare ca o adevărată

Eseu

axis mundi, așa cum identifica și Victor Cobuz, ca un centru către care aspiră două dintre protagoniste (Stanca, în vederea construirii unei biserici, purtătoare ea însăși a numelui viitoare străzi, Elena, în vederea construirii casei mult visate) sau de care fuge Ioana (mulțumindu-se cu un modest apartament într-un bloc comunist), Bucureștiul pe

de-a-ntregul își acordează ritmurile interioare cu stările prin care trec personajele, creându-se astfel o armonie universală, în care orașul devine, indirect, un bun partener de dialog, o cutie de rezonanță. Ceea ce le aduce împreună pe protagonistele Andreei Răuceanu cu cele ale Gabrielei Adameșteanu este

același fundal bucureștean al unei permanente așteptări. Bucureștiul devine elementul ce umple golul lăsat de absența persoanelor importante din viața celor trei femei.

Stanca Mântuleasa îl așteaptă pe Mantu cupețul, soțul ei, plecat cu negoț în Stambul, să se întoarcă pentru ridicarea bisericii pe care o plănuiseră împreună. Așteptarea se prelungește într-atât că nici măcar femeia nu mai speră că îl va revedea în viață. Ridicarea bisericii începe în absența lui și este târnosită în aceeași singurătate nealinată decât de respirația unui București care abia a supraviețuit ciumei. În momentele de cumplită însingurare și deznădejde, Stanca își imaginează geografia Istanbulului soțului ei în comparație cu cea a Bucureștiului ei în care vrea să prindă rădăcini, iar asemănările o fac să-l simtă pe Mantu din nou lângă ea, de parcă s-ar afla în același univers ce poartă însă nume diferite: „Când fusese prima oară la Stambul, Mantu povestise săptămâni la rândul despre orașul fermecat. Nu era un oraș, cum nu erau nici Bucureștii, dar nu pentru c-ar fi fost o grădină mare și sălbatică, întreruptă ici-colo de acoperișurile de șindrilă ale caselor ori

bisericilor, ci pentru că era de fapt mai mult orașe [...]. Pe dealurile cocoșate spațiul era dominat de silueta câte unei mari moschei, în jurul ei se desfășurau casele de piatră și lemn, unele prăpădite ca bordeiele din țigănia bucureșteană, altele mici fortărețe în care lumina nu avea să pătrundă niciodată [...]. Ca și în Bucureștiul lor, și-aici mizeria și mărgeția se-nvecinau pierzându-se deseori una în cealaltă [...]. În Sultanahmet, pe străduțele pietruite ce coborau vertiginos, femeii cu jumătate de chip acoperit îl îmbiau pe trecător la fel cum se întâmpla pe ulițele noroite din spatele Curții Domnești bucureștene, și ochii lor erau la fel de triști” (Răuceanu, 2018).

Povestea Stancăi se încheie cu deschiderea porților noii biserici, bucurie umbrită însă de absența lui Mantu. Mulțumirea Mântulesei este însă că, fie și într-o formă mai puțin obișnuită, spiritul soțului ei este prezent în însăși clădirea lăcașului de cult și în mahalaua a cărei istorie abia acum începe: „Dacă în urmă cu câțiva ani cineva i-ar fi spus că, în loc de bărbatul ei viu și nevătămat, în viața ei va fi biserica nouă și albă, cu sfinții ei taziarhi protectori, poate că altfel ar fi stat totul” (Răuceanu, 2018).

O ambiție asemănătoare și, de asemenea, împlinită este a Elenei Mangâru, a doua protagonistă a Andreei Răuceanu, a cărei viață este trăită de data aceasta în secolul al XX-lea, în plin Război Mondial. Elena își dorește o casă pe Strada Mântuleasa, iar determinarea ei este cu atât mai evidentă cu cât privește viitorul cămin ca pe o a doua șansă dată căsniciei cu Petru, un bărbat îmbătrânit mult prea devreme, a cărui prezență se stinge pe nesimțite. La fel ca în cazul Stancăi, lipsa partenerului de viață este umplută de un ideal, aflat în strânsă legătură cu istoria Bucureștiului. Planul ridicării casei este amânat în primă fază din cauza descoperirii, în urma săpăturilor, a unor pivnițe extinse, ce ocupă aproape tot terenul cumpărat de Elena, iar mai apoi intervine perioada de criză, războiul, cu tot ceea ce înseamnă el: bombardamente, foamete, sărăcie, drama îngrijirii răniților de pe front, tifosul. Numeroase episoade ale poveștii Elenei se suprapun perfect scenariilor de război descrise și de Gabriela Adameșteanu,

în special în jurnalul profesorului Ștefan Mironescu. Ca în *Dimineață pierdută*, autoarea *Formei de viață necunoscute* pune în lumină imagini memorabile ale Bucureștiului literar, surprins în momentele sale de maximă tensiune. Traseele parcurse de Elena de-a lungul poveștii ei recompun un centru al Bucureștiului ruinat de zeppeline, dar care, până în final își va recăpăta strălucirea și poleiala caracteristică: „Multe prăvălii se închiseseră, împreună cu cafenelele și Teatrul, din a cărui piață dispăruseră muscalii, însă lumea încă mai circula pe marele bulevard [...] Pe la prânz, se amesteca deja cu lumea care curgea pe Cale, dinspre Ateneu, și se gândea ce dezolant era acum bulevardul în care pulsa de obicei inima orașului, când auzi huruitul surd [...]. Deschide ochii. Lângă ea asfaltul s-a căscat și se vede, umed și rarefiat, pământul prin care se târăsc coropișnițe mari, negre. Sau poate doar i se pare, poate că totul e doar în mintea ei, sunt mai multe găuri negre, ca niște guri căscate în bulevard, în minte îi vin pivnițele adânci, cu cărămida lor roșiatică, aici roșu e doar sângele care pare să nu se mai oprească, și mirosul, dacă mirosul ar avea o culoare, ar fi roșu, roșu.” (Răuceanu, 2018).

Ceea ce observă Elena este că Bucureștiul este într-o permanentă schimbare, alternând stările de liniște lugubră, sparte sporadic de sirene și de huruitul avioanelor, cu forfota caracteristică centrului orașului. Refugiul imaginar al Elenei este casa din Mântuleasa, de aceea parcurge deseori drumul până în cartierul liniștit, tihnit, ferit de aglomerația centrului. Pe alocuri, Bucureștiul dezolant îi creează protagonistei impresia de „sfârșit de lume”, pe care nu și-o poate anula cu atât mai mult cu cât în urma unuia dintre bombardamente, jumătate din apartamentul ei este distrus, iar Victor, fiul ei, suferă un șoc puternic, pe care îl va depăși târziu. Până spre finalul poveștii, Elena va avea senzația că trăiește într-un oraș pe care nu-l mai cunoaște, care s-a schimbat peste noapte, căruia nu-i mai poate reface istoria și în care nu se regăsește. Reușita Andreei Răuceanu este tocmai modul în care poate face atât de natural trecerea de la stările interioare ale personajului feminin la reflectarea lor asupra

arhitecturii și spiritului Capitalei și viceversa. Cu alte cuvinte, trăirile Elenei sunt în perfectă concordanță cu metamorfozele orașului în care locuiește și în centrul căruia vrea să-și construiască un nou cămin: „Fără să pleci nicăieri te trezești în fiecare dimineață într-un alt oraș. Întâi s-au golit străzile și bulevardele, ca și cum orașul ar fi murit brusc [...]. Pe urmă locurile s-au schimbat, străzile așa cum le știai, casele, unele dispar peste noapte, rămân în urmă gropile cu miros de putreziciuni [...]. Uneori, prin vreun cartier îndepărtat, când mergea la vreo elevă căreia îi mai dădea încă lecții particulare, Elena se trezea în mijlocul celui alt oraș, orașul cunoscut dinainte [...]. Zgomotul îndepărtat al vreunui tramvai care traversa bulevardul și tropotul mărunț al cailor, care, fără să știe de ce, îi dăduse întotdeauna o stare de liniște” (Răuceanu, 2018).

În acest sens, parafrazând-o pe Maria Luiza Carrozza, chiar Andreea Răuceanu nota în volumul ei de geografie literară dedicat Bucureștiului că: „Imaginea orașului presupune, prin urmare, subiectivitate (privirea este cea care *crează* peisajul, în funcție de o serie de factori de ordin emoțional, ce țin de memorie, experiența personală, cultură etc.), dar și realitatea obiectivă, de la care pleacă privirea în construirea peisajului, și totodată un caracter fragmentar, ce determină o percepție diseminată, a unor elemente diferite, puse însă într-o relație de interdependență” (Răuceanu, 2016). Cu alte cuvinte, ceea ce întâmpină ochiul contemplator al Elenei în timpul plimbărilor ei prin Bucureștiul bombardat este transfigurarea sentimentelor ei în mediul pe care îl populează și pe care încearcă să îl considere „acasă”. Când, în sfârșit, războiul ia sfârșit, tumultul interior al Elenei dispare încetul cu încetul, în același timp renăscând și orașul-casă: „Orașul era altul, i se păruse încă de dimineață când, ieșind din casă, văzuse mulțimea care sărbătorea pe străzi. Dar nu asta era cel mai important, ci altceva, o altă respirație a orașului, mai largă, liberă, respirația orașelor-capitale din țările mari ale Europei, orașele care contau pe harta lumii”. (Răuceanu, 2018).

În aceeași cheie, a unei permanente absențe, Andreea Răuceanu construiește exemplar povestea Ioanei, a celei de-a treia

protagoniste a romanului *O formă de viață necunoscută*. De data aceasta, după cum observa și Luana Stroe, Ioana este „marea absentă a romanului”, episoadele semnificative din viața ei fiind puse cap la cap de o naratoare care se implică adeseori la persoana I, trădând relațiile familiale dintre ea și protagonistă. Bucureștiul apare aici ca oraș al marilor speranțe pentru tânăra Ioana, bucuroasă că a scăpat de duhoarea de pește a Galațiului natal. Naratoarea analizează cu atenție aproape detectivistică etapele vieții Ioanei, de la deciziile luate sub impulsul de moment, până la alegerile deseori nefirești de a-și trăi viața, în încercarea de a o înțelege și de a-i simți prezența, chiar și după moarte. De o frumusețe a la Priscilla Lane, Ioana ajunge în București ca îngrijitoare a Ninei, cumnata ei, o femeie cu pretenții de rafinament și de mare doamnă a Capitalei, care trăiește însă frustrarea unui handicap ce îi știrbește din pretinsul statut social. După câțiva ani de îndurat tratamentele malițioase ale Ninei, Ioana se va muta în gazdă pe aceeași stradă Mântuleasa, care nu o va inspira în niciun fel, ba chiar îi va da o permanentă senzație de singurătate, de claustrare, de îmbătrânire prematură: „Ioana a înțeles repede că până la urmă ești ceea ce vrei tu să pari, în primul rând, într-o capitală în care, după război, se trăia cu disperată nevoie de frumusețe și eleganță [...]. Că, dacă locuiești în gazdă, în casa de pe Mântuleasa, într-o cameră întunecoasă unde ții aragazul cu butelie, viața o să fie un etern prizonierat, o stare de provizorat [...]. Când s-a mutat în Mântuleasa, era o înserare gri, grea, ca o mânășă groasă trasă peste lume. Luminile nu se aprinseseră încă în case și strada avea un aer îmbătrânit, ca și cum de la un capăt la altul un timp mort împiedica orice adiere de vânt să miște mirosurile impregnate în lucruri” (Răuceanu, 2018).

Bucureștiul preia profilul enigmatic al Ioanei, conturându-se ca un oraș al iluziilor spulberate și al contrastelor, ale cărui cartiere marginale sau ale cărui clădiri comuniste stârnesc mai multă admirație și fascinație decât ar putea-o face străduțele ce păstrează arhitectura interbelică: „Când au intrat pe bulevardul larg, mărginit de blocuri noi sau în construcție despărțite de un șir de pomi

mărunți și firavi, aproape gol din cauza orei matinale, n-au văzut nici șantierul cenușiu, cu barăcile sprijinite pe bârne groase de lemn, nici noroiul vâscos în care cauciucurile camioanelor lăsaseră urme adânci, nici blocurile identice, aliniate cu mare precizie, într-o geometrie perfectă. I s-a părut că viața lor numai într-o astfel de lume, ordonată și aliniată perfect s-ar fi putut desfășura” (Răuceanu, 2018). În ciuda spațiului limitat și a priveliștii deloc spectaculoase din Balta Albă, Ioana se va simți acasă în apartamentul „semidecomandat, cu un hol care despărțea cele două camere unde se afla și baia”, sentimentul de apartenență fiind sporit de iluzia independenței câștigate. Insuficiența cardiacă, descoperită încă din tinerețe, îi va scurta însă viața, iar marile bucurii și marile tristeți vor fi resimțite împreună cu „o fluturare puternică în piept, ca și cum o pasăre s-ar fi desprins de acolo și ar fi dat de câteva ori tare, scurt din aripi [...]”. (Răuceanu, 2018).

Povestea Ioanei este contrabalansată de numeroasele salturi în timp pe care le face naratoarea, alternând trecutul protagonistei cu prezentul melancoliei proprii, după moartea acesteia. Bucureștiul este surprins contrapunctic, în funcție de stările de spirit evocate de naratoare în recompunerea vieții Ioanei, dar și pe a ei înseși. În finalul romanului, în epilogul care, asemeni prologului, este dedicat existenței și morții Ioanei, naratoarea reface traseul simbolic din cartierul Mântuleasa, în jurul căruia au gravitat, într-un fel sau altul, toate cele trei protagoniste: „M-am plimbat astăzi pe Mântuleasa, pe străzile din jur. N-am găsit niciodată casa în care a trăit Ioana în primii ei ani în București. Nu știu nici măcar dacă mai există” (Răuceanu, 2018). În această notă melancolică și nostalgică se încheie romanul sau, mai bine zis, romanele Andreei Răuceanu, lăsând în urmă o impresie de echilibru ușor nefiresc tumultului interior al personajelor. La fel ca în cazul Gabrielei Adameșteanu, meritul prozei autoarei este de a însufleți Bucureștiul mai multor epoci în concordanță cu sentimentele încercate de protagoniste, creând astfel iluzia unui corp uriaș care respiră și inspiră putere, feminitate, sensibilitate.

Andrei Moldovan (1949-2020)

Ion BUZAȘI

La sfârșitul lunii octombrie un telefon m-a anunțat vestea tristă a plecării din această lume a scriitorului Andrei Moldovan.

Remarcabil cărturar năsăudean, din țara lui Coșbuc, Rebreanu și Andrei Mureșanu, Andrei Moldovan, deși putea onora o catedră universitară, a preferat să rămână în locurile natale Chiuza-Beclean, fiind toată viața profesor de liceu în Beclean. Din această modestă poziție didactică a realizat lucruri ce-i conferă efigia unui scriitor cu multiple valențe artistice.

Face parte din generația „Echinoxului” clujean, care a dat literaturii române câteva nume ce au devenit personalități recunoscute în poezie, proză și critică literară. A scris și poezii, dar mie mi se par mai importante realizările sale în domeniul istoriei literare, făcând o necesară conexiune cu valorile istoriei literare locale. A fost inițiatorul și unul dintre întemeietorii Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud și a realizat un bogat și util *Dicționar critic al Scriitorilor* din acest județ atât de dăruit cu valori literare și culturale. A fost redactor la revista *Mișcarea literară* din Bistrița, publicație premiată anul acesta de un prestigios juriu al Uniunii Scriitorilor, redactor-șef la revista *Neuma* din Cluj-Napoca. A editat *Răsunetul cultural*, ca supliment al ziarului județean *Răsunetul*, cu apariție lunară, care este de fapt o bună revistă

literară, cu articole ce înseamnă contribuții valoroase de istorie literară.

Dar contribuția sa majoră în domeniul istoriei literare constă în colaborarea cu Niculae Gheran, la continuarea seriei de *Opere* a lui Liviu Rebreanu; la ediția critică de *Opere* a lui Pavel Dan îngrijită de Aurel Podaru a scris un amplu studiu introductiv, o micromonografie a prozatorului Câmpiei Transilvane. Despre Coșbuc, poetul *Firelor de tort*, a publicat în două ediții (1997, 2000) un eseu intitulat *Coșbuc sau lirismul pragurilor*, în care, ca și colegul său de generație și prietenul său Petru Poantă, abordează într-o interpretare originală, modernă poezia lui Coșbuc. Despre Andrei Mureșanu a scris interesante eseuri și contribuții biografice în revista pe care o patrona, *Răsunetul cultural*, și, știind că m-am ocupat în mod special de acest cărturar pașoptist, mi-a făcut propunerea onorantă să realizăm o carte în dialog despre Andrei Mureșanu, care a și apărut în anul aniversar 2016, la bicentenarul nașterii poetului.

O înșiruire bibliografică seacă văduvește portretul uman al lui Andrei Moldovan, scriitor de o exemplară colegialitate și frumusețe morală, a cărui trecere la cele veșnice este însoțită de regretele celor care l-au cunoscut și apreciat.

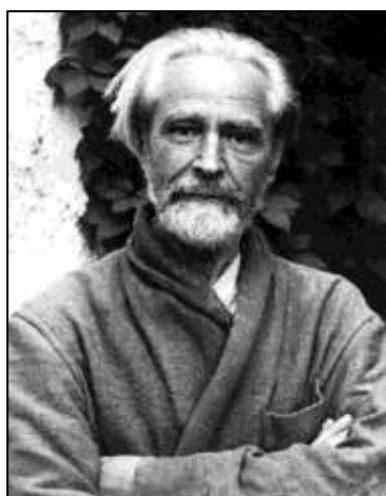
In memoriam

Teatrul lui V. Voiculescu

Icu CRĂCIUN

„Poetul îngerilor”, prozatorul și medicul V. Voiculescu (1884-1963) s-a afirmat și în domeniul teatrului, parcurgând influențele curentelor interbelice: tradiționalism (gândirism), modernism și expresionism. Sub aspect

cantitativ, producția sa dramatică este destul de numeroasă. S-o amintim în ordinea propusă de Gheorghe Postelnicu, autorul unei excelente cărți, *Viața și opera lui Vasile Voiculescu*¹: *Răzbunare* (dramă în 3 acte), *La pragul inimii* (poem dramatic),

Umbra (piesă în 3 acte și 6 tablouri), *Fata ursului* (piesă în 5 acte), *Gimnastică sentimentală* (piesă în 3 acte), *Demiurgul* (piesă în 4 acte), *Pribeaga* (piesă istorică în 4 acte și 12 tablouri), *Trandafir agățător* (comedie sentimentală în 4 acte și un prolog), *Diavolițele* (scenetă radiofonică), *Darul domnișoarei Amalia* (cu un prolog și șapte tablouri radiofonice), *Două*

Istorie literară

furtuni (scenariu difuzat în emisiunea din 27 ianuarie 1935), *Amfiteatrul sufletului* (scenariu de film), *Pribeaga* (variantă în versuri, nefinalizată), *Rădăcină de micșunică* (comedie neterminată).

Piesa *Răzbunare*, este scrisă în 3 acte, în versuri, când autorul avea 17 ani; ea are toate caracteristicile simțirii romantice, cu pasiuni și conflicte specifice vârstei.

Fata ursului este o piesă în 5 acte, jucată la Teatrul Național din București în 1930 și în stagiunea 1935/1936, și premiată în 1936. A fost publicată în 1943, alături de *Umbra*, în volumul *Duhul pământului*. „Motivul inspirației e o întâmplare autentică dintr-un sat de munte, unde eram medic de plasă” declara autorul într-un interviu din 1930.² Încă din scena I, autorul ne introduce în lumea satului tradițional în care se practica magia, se credea în datini populare, mituri, legende, credințe vechi, mistică, eresuri, ba și în conviețuirea pașnică a omului cu bestiile.

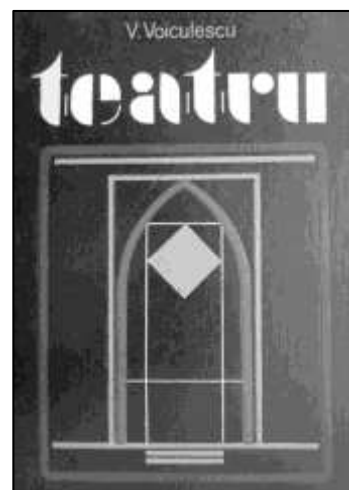
Un grup de săteni format din: Vânătorul, Jandarmul, Sluga, Baciul, Ciobanul, în frunte cu Primarul a plecat în căutarea Vidrei, fiică de țărani simpli, presupusă răpită de un urs chiar în ziua cununiei din brațele soțului, avut, dar urât. Marin, vânătorul, are pe țeava puștii „glonț vrăjit”³, „descântat”, Baciul a crescut sugând de la o oaie, un copil se hrănea sugând laptele de la o capră. Realitatea se amestecă cu ficțiunea, muntele te fură la urcat „ba cu o floare, ba cu o gânganie, ori o pasăre”. După ce este găsită, Vidra este adusă în sat. Ea regretă că s-a căsătorit cu Primarul, un om bogat și urât. Cu acordul Preotului, mamă-sa o duce acasă. Bătrâna vrăjitoare este singura care, deseori, vorbește în versuri: „Aoleu, săraca fată, mai bine te făceam moartă, te-ngropam în poieniță și-ți făceam o grădiniță, flori la cap, pe tine flori și rouă din ochișori” sau „Iată, flăcăii mamii, iacă floarea voastră care vă împodobește hora când era dragă tuturor. Uitați fala voastră, pasărea măiastră. Cine o ținea de mână n-o uita o săptămână. Și vedeți-o acum roabă ca la turci, gata s-o urce în furci. Ea pe toți vă însenina și pe toți vă bucura. Cătăline, știi cum glumea cu tine. Mihai, știi cum o jucai și tot chiuiai.

Simioane, mamă, ție ți-a dat o năframă. Vlad a lui Ojoc, ție ți-a dat busuioc. Toți îi erați frați, săriți și-o scăpați.” Opinia ascultătorilor se schimbă; dacă până acum era în favoarea Vidrei, odată cu apariția lui Marin devine nefavorabilă. El le povestește că fiara l-a lovit, dar nu l-a ucis, fiindcă a reușit să fugă. La rândul său, Primarul o acuză pe Vidra că l-a lovit cu intenția de a-l ucide. Vidra susține că a fost răpită de un urs și că a trăit în bârlogul acestuia, fiindcă el, ursul, „era bun cu ea”. Chiar dacă avea blană, ea l-a văzut cu „ochii sufletului”. Pentru ea își lepăda blana și ieșea din ea „schimbat ca Făt-Frumos din poveste”. El poartă „pielea scârboasă ca o ispășire”, „Dar trupul dedesubt este curat și luminat”, „El e Făt-Frumos luminos, schimbat în urs, care a venit ca în poveste să o scape din ghearele balaurului” (Primarului). Până aici, spectatorul trăiește în lumea fantasticului. În final, suntem aduși în lumea realului, a concretului, căci se dovedește că ursul era, de fapt, Lixandru, iubitul Vidrei, îmbrăcat în blană de urs. Primarul îl va împușca, iar Vidra va rămâne singură, să-și crească fetița. Elemente ale vieții ancestrale le regăsim și în nuvelele: *În mijlocul lupilor* și *Pescarul Amin*, în afară de *Ultimul Berevoi*.

Duhul ursului străbate această piesă până la final. În *Ultimul Berevoi*, vrăjitorul este un solomonar care se trage dintr-un urs, animal totemic specific religiei tracilor. Orbul din această dramă, pentru care Dumnezeu i-a făcut pomană ca să-l ierte de „vederea nelegiuirilor”, își are rădăcina în proorocul antic, orb, Tiresias; mult mai profund va fi tratat în romanul *Zahei orbul*. Și el „vede” și „știe totul ca un glas al destinului”, ca un oracol care a învățat că „adâncul pe adânc cheamă” și „patima preface omul în fiară adevărată”. Aidoma lui Blaga, și Voiculescu a cultivat teatrul mitopoetic, cum avea să procedeze și Valeriu Anania în piesele sale. Dacă ar trebui să căutăm filiații în ceea ce privește simțul dreptății sociale, o altă dominantă a teatrului voiculescian în afară de cea mitologică, atunci putem spune că *Fata ursului* și *Pribeaga* au rădăcini comune cu *Unchiașul Sărăcie* a lui Macedonski.

La pragul minunii este un poem dramatic, jucat la Paris în anul 1934. Acțiunea se desfășoară într-un târg evreiesc, „unde pe malul Nistrului”. Ițic Holțflais este un tânăr blând și simpatice care, ca să scape de armată, a fugit la bolșevici. După trei ani s-a întors acasă, dar polițistul care îl anchetează îl consideră spion și că are o misiune secretă. Replica tatălui lui Ițic este concludentă: „Are pe dracul în capul lui! L-ar fi izgonit și bolșevicii de acolo de la ei, că e un bezmetic, un blestemat... nu-i bun de nimic!” Până și familia lui Ițic nu știe din ce cauză li s-a întors odrasla lor acasă. Tânărul le spune că a plecat de la sovietici ca să practice ateismul, ceva care să cuprindă toate credințele: „Căutam un Dumnezeu al tuturor, nu numai al lui Rabi, al Părintelui, al meu” își argumentează el opțiunea. Dar în orașelul unde trăia familia lui Ițic nu puteai fi ateu, „că te bate tata și te ocărește mama și te blestemă Rabi”. Totuși, atitudinea celorlalte personaje este diferită: tata se teme „să nu fie compromis”, mama este înfricoșată de necredința fiului, socrul îl disprețuiește, rabinul se înfurie, preotul este indignat, iar polițistul se comportă ca un inchișitor. „Numai paznicul îl soarbe din ochi”, el reprezentând vulgul dornic de senzațional, de minuni. Personajele au ticuri verbale; tatăl lui Ițic repetă des: „zic zo că nu știu”, Polițistul: „când vorbești cu mine să taci”.

Gimnastică sentimentală este o comedie savuroasă, de moravuri, în 3 acte, cunoscută postum. Intriga este asemănătoare cu cea din *Titanic Vals* a dramaturgului Tudor Mușatescu, apărută în 1932; diferența constând în schimbarea statutului protagoniștilor: lui Spirache i se schimbă după moștenirea unei averi semnificative, iar lui Novus, odată cu creșterea prestigiului, a faimei sale nu numai în orașul său provincial, ci și în țară. Această

piesă a fost reprezentată la Teatrul de Stat din Baia Mare, în stagiunea 1969-1970, și în 7 noiembrie 1980 pe scena Teatrului Național din București, în regia lui Nicolae Alexandru Toscani și scenografia lui Mihai Tofan, având în distribuție, printre alții, pe: George Motoi, Emanoil Petruț, Adrian Pinteă, Olga Delia Mateescu, Mihai Mălaimare, Igor Barbu, Valeria Gagealov, Constantin Diplan, Eugenia Maci etc.

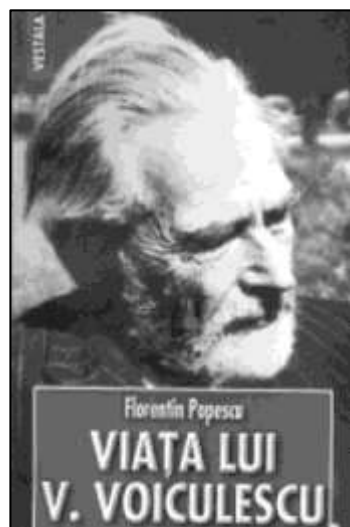
Ion Ionescu-Novus este un profesor de filozofie într-un liceu de provincie, ofilit, „terorizat de sărăcie”, cu doi copii: Vlad, fiul rebel, insurgent, licean care „și-a pierdut elanul”, iar Mara, cuminte, cu un comportament ireproșabil, studentă la drept. Morbul mitologiei, eresurilor și-a pus puțin amprenta asupra acestei piese. La un moment dat, Vlad zice: „Sunt părinți care pun copiilor lor, ca să doarmă, foi de mătrăgună, pe moalele capului”, iar o replică a Vecinei sună astfel: „...când apar strănute de-astea cu fustele până la buric [...] pier ca niște iesme când îți faci cruce”. El își blamează (condamnă) bunicii materni și părinții. Opusul lui Vlad este Mara, educată și cu bun-simț. Băiatul râvnește la „o lume cu orizont înalt, cu spații luminate”. În orice caz, numai onorabilă nu este această familie. După 25 de ani de la absolvirea liceului, Ionescu este vizitat de un fost coleg, ajuns actor foarte apreciat, Moldavian, care îi spune că a rămas „tânăr sufletește”, fiindcă a practicat și practică „Gimnastica Sentimentală”, un fel de exerciții fizice combinate cu exerciții de igienă sufletească, care te ajută să ieși din rutina și inerția zilnice, adică să fii mereu în activitate, să-l joci pe Iago să urăști, pe Romeo să iubești, deznădejdea, pe regele Lear, durerea, pe Hecuba, acesta ar fi antidotul tuturor necazurilor din viața cotidiană. În felul acesta, „siguranța, stăpânirea, încrederea în tine sporește” îi spune Moldavian, iar „sufletul iese dispus, tonificat, întinerit, rugina se arde, otrăvurile se alină”. Accentul trebuie pus pe cuvânt, căci „cuvântul e magic” este de acord și Ionescu. Moldavian îi propune să-și schimbe numele în Novus. Novus va experimenta în liceul la care predă atât „ora de gimnastică fizică”, cât și „ora de exerciții

psihologice” pe echipe formate din elevi și eleve. După ce adoptă o atitudine autoritară și dominatoare față de socru, soacră și soție, Novus va crește în ochii lui Vlad. Studiile legate de acest experiment le publică într-o revistă de profil care se arată entuziasmată și i le va strânge într-un volum pe cheltuiala ei. Succesul este uriaș. I se va propune și o catedră la Universitate, iar de la Statul Major este anunțat că a fost înaintat la gradul de locotenent-colonel; în felul acesta va fi superior socrului său, care era maior în retragere. Un sculptor (Balinsky) s-a oferit să-i facă și bustul. „Opera de cultivare și redresare a sentimentelor” a revoluționat nu numai liceele, ci și societatea. Novus ajunge directorul liceului. Colegii și colegele se grăbesc să-l felicite, așa cum va proceda și dna prefect. O profesoară îl compară cu Orfeu, cel iubit de Bancante, care, în adorarea lor exagerată, l-au sfâșiat, luându-și fiecare câte o bucată din trupul lui. Metoda Novus s-a împrăștiat ca o epidemie. Două profesoare îi propun să fugă împreună la București să poată scrie, citi și studia în liniște și să fie numai a lor. În târg, se zvonește că Novus a murit, lumea îl caută, îl adulează. Ca să scape de zarva în jurul numelui său, Vecina îi propune să fugă împreună în lume. Cel care îl salvează este fiul său, Vlad, care îl sfătuiește să plece la București, la Moldavian. Aici, se cazează la un hotel, dar este descoperit de toată gașca: Soacra, Socru, Soția, Vecina, Directoarea, Andalgiza, Toanta și Prefectina. Lovitură de teatru, deznodământ siropos: Soția îi cere lui Novus s-o ierte, îi spune că îl iubește și-l roagă să se întoarcă acasă să-și vadă de familie. Deghizat în inspector de poliție, însoțit de alți doi actori, unul „ministru”, celălalt „însoțitor”, Moldavian pune capăt acestei intrigi melodramatice.

Într-o scrisoare adresată lui N. Condeescu, Voiculescu scrie că *Demiurgul* a fost începută în 1938, dar a fost publicată în 1943; cert este că a fost pusă în scenă de-abia în 1990. Este o piesă în 4 acte. De data aceasta ne aflăm în lumea medicală. Demiurgul este profesorul Mușatin, un bărbat de 50 de ani și ceva, cu o înfățișare nobilă. El este un fel de spiritus rector într-un Institut de

Cercetare, care îi aparține. Aici cresc maimuțe, șerpi, viespi, albine, câini, bufnițe și alte târătoare și zburătoare. Unul dintre studii s-a axat pe vederea bufnițelor, creând o specie care vedea și ziua. Unele experiențe s-au aplicat și omului, reușind să-l aducă la normalitate pe Mihai, „un biet maniac religios scăpat de la balamuc”, care se credea Arhanghelul Mihail, extirpându-i organe și grefându-i altele. Are mulți colaboratori, printre care doi medici interniști ce urmează să se căsătorească și ajutorul lui, Claudius, șchiop, „cu un tic oribil al feței”. Demiurgul vrea să-l căsătorească pe Mihai cu Elena, o fată normală, practică și realistă, care se opune cu vehemență acestei hotărâri. Mușatin este convins că „Viitorul rămâne al maimuțelor superioare”, iar Magul, un alt coleg într-ale profesiei, îi nuanțează opinia: „Asta ne întărește în credința că maimuțele antropoide sunt marea rezervă a pământului în cazul unei degenerări a omenirii sau al unui război catastrofal”. De aceea, cele două maimuțe, Adam și Eva, au fost crescute de mici aidoma ființelor umane, obținând o „întăită eugenie”. Ciudatul și primejdiosul Mihai este un alienat mintal, un monstru cu comportament înfricoșător, care o dorește pe Elena. Demiurgul este „un geniu straniu”, cu inima de gheață, care poate decide soarta angajaților, dar, după Mihai, „El vine să îndrepte lumea și apoi s-o judece”. Corespondența tuturor colaboratorilor este violată de Claudius, care avea mână liberă de la Demiurg să facă lucrul acesta. Absolut totul era ținut sub supraveghere și control. Aidoma palatului lui Dyonis din Siracusa, Demiurgul și-a instalat pretutindeni „ochi” pentru a-și urmări subalternii. Fiul Demiurgului, Lucian, nu împărtășește „credințele” acestuia. Preocuparea principală a Demiurgului și a lui Claudius, amândoi cu caractere maladive, este educația cu orice preț a perechii de maimuțe, cei doi completându-se perfect în ideile lor paranoice. „Orbit de obsesia lui” – cum i se adresează soția lui, Iulia, – Demiurgul și-a sacrificat familia; deosebit de rece, el este împotriva sentimentalismelor dulcele, necesare, uneori, în relațiile unui cuplu. Încăpățănarea lui de a persista într-o tiranie

stranie, în ideea perfecționării raselor animale și umane, în corectarea și recreerea sentimentelor omeniești merită a fi studiată mai profund. După un autoexil de 10 ani, Lucian se întoarce acasă, dar nu este primit ca „un fiu risipitor” biblic, dimpotrivă, „cu sentimente și judecăți deosebite, la unii cu ură, la alții consternare, la alții dezaprobare”, o pleiadă de oameni cu „o moralitate polară” cum îi caracterizează el. Majoritatea se comportă teribil de artificial, ca și când ar fi uitat că sunt oameni. La insistențele Iuliei, Demiurgul acceptă să plece împreună într-o excursie și îl lasă pe Lucian să conducă laboratorul. Atitudinea lui Lucian schimbă mentalitatea angajaților, fiindcă le-a dezlegat sinceritatea și firescul tuturor. „Sunteți prada unui maniac [...] Acest Iehova de operetă care vrea să schimbe rasa prin ameliorare” sau „Iertați-mi tiradele, dar mi-e milă de răstăcirea intelectuală în care v-a prins bătrânul păianjen” li se adresează ascultătorilor cu judecăți aproximative, necristalizate, chiar dacă cel incriminat era tatăl sau. Invectivele și atributele la adresa lui sunt argumentate memorabil, astfel că pledoaria lui îi pune pe angajați pe gânduri. Teoriile lui Darwin și Spencer sunt făcute praf de acest tânăr curajos și inteligent. Toate barierele și prejudecățile cad rând pe rând. El s-a impus înaintea lui Claudius. După el, caracterele se formează experimentând suferința morală. Dacă până atunci s-au făcut cercetări fanteziste, el va proceda în așa fel încât „cercetările să fie îndrumate în domenii cât mai reale și practice [...] spre a remedia, cu rezultatele lor, lipsurile și nevoile omenirii și totodată a le face rentabile”. Odată cu sosirea prietenilor, se încinge un chef de pomină care se încheie cu uciderea maimuței Adam. În actul al IV-lea, Demiurgul s-a întors din excursie, Claudius îl informează de dezastrul provocat de „ideile” lui Lucian. Tot acum ies la iveală și efectele negative ale experiențelor asupra vieții țăranilor din zonă. Bufnițele le-au distrus păsărețul din curte, omizile scăpate din laborator s-au înmulțit și le-au năpădit recoltele, șerpilor au început să intre în casele oamenilor. Sătenii sunt atât de înfuriați, încât, în frunte cu Lucian, îi cer Demiurgului să-și

mute laboratorul în altă parte. Acestea sunt „Roadele pe care le culegem de pe urma activității științifice a profesorului Mușatin” i se adresează fiul mamei sale. „... ești un maniac primejdios”, care „nu mai e în deplinătatea facultăților mintale” îi spune

tatălui, acuzându-l de „incapacitate în administrarea averii strămoșilor... din pricina tulburărilor mintale” de care dă dovadă. În demența lor, Demiurgul și Claudius, adepți ai rasei pure, îl anesteziază pe Lucian și-i scot glandele, chipurile acestea ar fi fost „pricină de imoralitate, de dezechilibru” și deviere

de la rasa umană. Într-o altă variantă a ultimei scene, membrii familiei îl găsesc pe Lucian viu pe masa de operație, deși Demiurgul, în nebunia sa, crede că i-a scos „veninul, hipersexualitatea, frenezia”.

Și în această piesă, Voiculescu apelează la eresuri; a se vedea chestiunea cu vrăjitorul care scoate puricii din casă (povestită de Demiurg); la fel, și povestea lui Rama (din *Ramaiana*) și a câinelui său când s-au înălțat la cer.⁴ Menționăm că M. Tomuș a găsit similitudini între această piesă și *Fizicienii* lui Durrenmatt. „Piesa Demiurgul – scrie M. Tomuș – este construită pe o schemă de basm modern, strânse în genul *Fizicienilor* lui Durrenmatt, mărturisindu-și raporturi de paralelism cu teatrul contemporan de idei, în special cu teatrul lui Eugen Ionescu”.⁵

Pribeaga este o piesă istorică cu 4 acte=12 tablouri, inspirată din basmul *Stăpânea odată* al lui B. Șt. Delavrancea; a fost reprezentată pentru prima dată la radio în septembrie 1970, după un scenariu scris de Vlaicu Bârna. Textul ei a fost publicat integral în 1967 în revista *Steaua*. În actul I, ne aflăm la curtea Împăratului Bizanțului. Fiica acestuia, Irina, a fost salvată din mâinile corsarilor de un pescar în timp ce se scălda

dincolo de Cornul de Aur împreună cu însoțitoarele sale. Din clipa aceea, fata s-a îndrăgostit de salvatorul necunoscut, acesta fiind, după ea, „blând, simplu, curtenitor, plin de devotament și modestie”. Prințesă deșteaptă, cunoscătoare a filozofiei platoniciene, este în stare să renunțe la toată înțelepciunea acumulată pentru a se naște „întâia oară”; pentru dânsa, „Viața este iubirea, încrederea, jertfa, topirea în altul”, iar iubirea cea mare „e desăvârșirea prin jertfă, suferință prin căutare și ajungere, biruința a unuia pentru celălalt. [...] Iubirea e mult mai deplină decât călugăria. În iubire slujim pe Christos doi, împlinind unul pe celălalt, amândoi dădora de suflet, nu unul singur, tăiat în două, jinduind după tovarăș și ajutor, stingându-și jarul dorului în rugăciune în loc să-l ațâțe prin împărtășire cu celălalt” îi spune Doiceii, iar lui Fotin i se adresează cu patosul androginului antic care și-a găsit perechea: „Iubirea nu e decât alergarea după cealaltă jumătate a noastră, de care am fost despărțiți și pe care o căutăm de la începutul lumii”, fiindcă dragostea este formată dintr-un singur suflet care locuiește în două corpuri. Necunoscutul pătrunde în gineceul prințesei deghizat într-o roabă însoțitoare. Datorită urzelilor Melaniei, mătușa Irinei și sora Împăratului, care dorea să-l aducă pe tron pe fiul ei, Leon, acesta este descoperit de Marele Eunuc. Străinul nu este altul decât Ion, Domnul Vlahiei, dar nu își dezvăluie identitatea. Inițial, împăratul hotărăște ca Irina să fie trimisă la Mănăstirea Adormirii, iar Ion să fie pedepsit cu moartea, dar, după mărturisirile sincere ale celor doi tineri, dând dovadă și de demnitate, cinste și vrednicie, se răzgândește și este de acord cu căsătorirea celor doi, dar să nu se vadă până în ziua nunții. Dar, odată cu iubirea pentru Ion, în sufletul Irinei au loc răzvrătiri, frământări, îndoieli, ispitiri, pe care le mărturisește bătrânului Fotin. La rândul ei, veninoasa și cârcotașa Melania îi strecoară în suflet sentimentul că tatăl ei nu ar mai avea încredere în ea și că ar trebui să-l facă pe viitorul soț mai supus și mai răbdător. Roasă de gânduri, Irina își palmuiește soțul, care, ca în basmul lui Ispirescu, îi spune că n-are să-l

mai vadă până nu se va curăța „singură de umilință prin alte umilinți mai mari și mai grele”. Dându-și seama că a greșit, Irina îi cere Împăratului să-i dea Doica cu care va porni în căutarea soțului, pentru a înfrunta viața și moartea în numele iubirii și a pătrunde „tot mai adânc tainele destinului”, lepădându-și straiile împărătești în care s-a semețit, așa cum ar lepăda „un păcat spovedit”. Insistențele tatălui de a rămâne lângă el sunt de prisos. După ce Irina trece prin mai multe peripeții, inclusiv condamnarea la moarte prin spânzurare, Ion își va dezvălui identitatea, totul se termină cu un happy-end aidoma basmelor noastre; până și Melania își recunoaște răutatea și pizma și își cere iertare Irinei, mai cu seamă că aceasta l-a propus pe Leon drept urmaș al Împăratului Bizanțului.

Ca de obicei, credințele și datinile populare sunt prezente și-n această piesă: pentru un cioban, „privighetorile grăiesc noaptea”, nu cântă, el își ridică târla cu oile „Când și-o întoarce carul mare osia în umărul cerului”, „când s-or îngâna luceafărul cu privighetorile”, odată cu cântatul cucului sau al privighetorii, iar de sufletul răposaiilor se dăruiește azimă care „e pârgă din grâu nou”, o femeie hrănește șarpele cu lapte pentru a-i păzi casa etc. Atmosfera generală este de basm și legendă, extrase cu măiestrie de autor din istoria noastră neclară de dinainte și de după întemeierea voievodatelor românești; prin gura lui Fotin, Voiculescu introduce și mitul Persephonei, atunci când îi cere voievodului Ion s-o lase pe Irina o dată pe an să vină în Bizanț să-și vadă părintele. Despre această piesă s-a spus că își trage seva literară din romanul istoric *Din bătrâni* al lui Slavici și *Creanga de aur* al lui Sadoveanu.

Umbra este o dramă în 3 acte și 6 tablouri, care s-a jucat pe scena Teatrului Național din București în stagiunea 1935-1936. Un impiegat dintr-un minister, Ghiță Vârzob, pus pe îmbogățire, află că în satul său se găsesc zăcăminte de petrol. Om fără scrupule, el își schimbă numele în Jorj Iuliski și dorește să-și răscumpere pământurile vândute fratelui său, fără să-i spună despre ce-i vorba. Savila, mama lui Ghiță, este o

păstrătoare a datinilor și tradițiilor strămoșești. Ea intuiește intențiile lui Ghiță, care este dispus să se căsătorească cu nepoata sa, Liza, numai ca să pună mâna pe pământurile aducătoare de îmbogățire. Savila se transformă din bunică în destin și moarte. Legea datinii și a sângelui o determină să se opună căsătoriei lui Ghiță cu nepoata. Tudor Vianu considera această piesă „un mister tragic” și scotea în evidență „sentimentul tragic al destinului”, împletit cu „un fior de tragedie antică”.

Trandafir agățător este o comedie sentimentală din 4 acte și un prolog, datată 1946, cunoscută postum, în care predomină melodrama, considerată de critici fără valoare literară, fără semnificații și simboluri profunde. Fiecare act are un titlu semnificativ: *Cântecul lebedei*, *Agonia*, *Sursum corda* și *Pygmalion*. Tânărul Vlaicu, o speranță a violoncelului, trebuie să renunțe la pasiunea sa pentru acest instrument. Prietenii săi, Roza (în special), d-na Filipescu, Sandu, doctorul Nicodim, Zefiridi și ministrul Zaheu, „încearcă să-l redea vieții muzicale și de performanță”. Înzestrat cu aceste înclinații nobile, el va ajunge dirijor și va pleca la studii în străinătate. Cel mai interesant personaj este Roza (Trandafirul agățător); aidoma lui Pygmalion al lui G. B. Shaw, „se îndrăgostește de propria sa creație pe care a modelat-o și a însuflețit-o după ce devenise, prin paralizie, materie inertă”. Ea refuză să stea toată viața „agățată” de destinul muzicianului, nu vrea să se căsătorească cu Nicodim, dar consimte să trăiască alături de Sandu.

Darul domnișoarei Amalia a fost publicată postum în revista *Steaua*, în anul 1971, fiind scrisă special pentru teatru radiofonic. Aici, dramaturgul ne introduce în lumea minerilor, cu viața lor aspră și simplă, în contrapondere cu cea a patronilor, lipsită de grijile cotidiene. Acțiunea are trei locații: salonul direcției Minelor Unite de Cărbuni, un defileu și un sat al minerilor. Finalul este melodramatic: Amalia moștenește averea președintelui consiliului de administrație al minelor de cărbuni, dar o donează îmbunătățirii condițiilor de viață ale minerilor, fiind influențată de liderul sindical, inginerul Paul, un om cu o gândire total utopică. Diferența dintre mineri și patroni este de ordin moral, un fel de socialism utopic, teoretic, iluzoriu: „Să nu mai fim vrăjmași. Să nu ne mai deosebim în două tabere, ei și noi, capitaliști fără înțelegere și lucrători veșnic nemulțumiți. Să fim împreună, unul și același soi de oameni, colaboratori” zice unul dintre personaje.

Două furtuni a fost scrisă, de asemenea, pentru teatru radiofonic.

După cum susține I. Apetroaiei, piesa *Rădăcină de micșunică* este o comedie neterminată, care „a fost scrisă pe tema crizei de personalitate a unui adolescent”; ea nu a fost inclusă în ediția Roxanei Sorescu.

Istoricul literar Gheorghe Postelnicu amintește și de un proiect dramatic, nefinalizat, în care autorul „dorea să dezvolte drama femeii silite să aleagă între îndeplinirea obligațiilor de familie și sinucidere” (probabil, cu ecouri din dramele lui Camil Petrescu).

După cum afirma V. Voiculescu într-un interviu cum că „teatrul [trebuie] să oglindească sufletul omenesc și eternele lui conflicte”⁶, producția dramatică a dramaturgului a atins în bună măsură acest principiu.

Pieseile lui Voiculescu nu pot fi considerate opere de referință, în comparație cu poezia și proza sa. Totuși ele permit o privire mult mai largă asupra creației sale și merită cel puțin citite, dacă nu puse în scenă; multe dintre ele constituie un exercițiu, o treaptă pregătitoare pentru proza sa.

Note:

1. Gheorghe Postelnicu, *Viața și opera lui Vasile Voiculescu*, Ed. Europress, 2012.
2. *Rampa*, 1930, nr. 79.
3. V. Voiculescu, *Teatru*, ediție îngrijită și prefață de M. Tomuș și I. Voiculescu, Ed. Dacia, Cluj, 1972, și V. Voiculescu, *Opera literară. Proză, poezie, teatru, documente*, (3 volume), ediție integrală, îngrijită, prefață și cronologie de Roxana Sorescu, Buc., Ed. Cartex, 2004, ediția I a apărut în 2000. Precizăm că toate citatele sunt preluate din aceste

ediții, adaptând scrierea, acolo unde a fost necesar, la zilele noastre.

4. Rama a refuzat să rămână în cer fără câinele său credincios, a preferat să se întoarcă pe pământ. Până la urmă, zeii i-au făcut voia și l-au primit împreună cu animalul înălțat.
5. V. Voiculescu, *Teatru*, ediție îngrijită și prefață de M. Tomuș și I. Voiculescu, Ed. Dacia, Cluj, 1972, p. 15.
6. Citat după M. Tomuș în Prefața la V. Voiculescu, *Teatru*,..., p. 11.

Change of plans

Cunoaștere, neuitare, singurătate și spectre mortuare la Olga Tokarczuk

Virgil RAȚIU

Trebuie înregistrat pulsul cărților, ritmul de apariție, deoarece în ultimii ani (decenali) Olga Tokarczuk a beneficiat numai de aprecieri superlative despre volumele pe care le-a publicat, practicând romanul sau proza scurtă. Superlativul suprem a venit odată cu Premiul Nobel pentru Literatură, laureată a premiului reportat pe 2018, anunțat în vara anului 2019. Este autoarea mai multor romane, printre care *Călătoria oamenilor cărții* (1993), *Străveacul și alte vremi* (1995), *Casă de zi, casă de noapte* (1998), *Rătăcitorii* (2007), *Poartă-ți plugul peste oasele morților* (2009), *Scripturile lui Iacob* (2014 – încă netradus în limba română) și cărți de proză scurtă sau nuvele, cum e *Ultimele povestiri* (2009).

Este a cincisprezecea femeie recompensată cu Premiul Nobel pentru Literatură și al cincilea scriitor polonez încununat cu această distincție care clasicizează autorul. Superlativele la adresa scriitoarei au creat o aură în jurul ei: „Autoarea bestsellerului *Rătăcitorii*, roman laureat al Man Booker International Prize 2018”; „Este probabil unul dintre cei mai mari scriitori în viață despre care n-ați auzit”, afirmă *The Bookseller*; „Cărțile ei dezvăluie o creatoare care impresionează prin forța scriiturii rezultată din cunoașterea temeinică a psihicului uman”; „Autoarea *Ultimelor povestiri* reușește un lucru foarte dificil: acela de a scoate la lumină ce ascunde viața de zi cu zi”; „A primit de două ori prestigiosul premiu polonez pentru literatură, *Nike*”, „Unul dintre puținii scriitori europeni remarcabili ai ultimului sfert de secol”, în *The Economist*.

Volumul *Ultimele povestiri* de Olga Tokarczuk (Editura Polirom, Iași, 2018 – traducere din limba polonă de Cristina Gordun) este structurat pe trei narațiuni: *O țară curată*, *Parka*, *Magicianul*.

Prima povestire, scrisă la persoana a treia, dă contur personajului central: Se numește Ida Marzec. Vârsta: cincizeci și patru de ani. Domiciliul: Varșovia, strada Adam Plug 89, apartamentul 21.CNP: 50012926704. De profesie: ghid turistic, dacă aceasta poate fi socotită profesie. O fi sau nu o fi profesie, nu are mare importanță, principalul este să îndeplinești cu plăcere „caietul de sarcini” și să radiezi în jur bucuria și satisfacția unei datorii relaționare plătite. A practica ghidajul turistic, la un moment dat al vieții, când ajungi să trăiești însingurarea ca pe o fatalitate, poate apărea ca enormă recompensă oferită de circumstanțele pe care le traversezi, identitare, salvatoare, interacționare cu lumea. „Mișcarea certifică autenticitatea existenței.”

Pe Ida Marzec, ajungând în călătoriile ei în apropiere de zona copilăriei, a cuprins-o subit dorința de a se duce acolo, în munți, nu departe de localitatea Lewin. Părinții nu-i mai trăiesc. După moartea mamei, care s-a stins la câteva luni după tatăl ei, casa veche și mică a vândut-o. A împrumutat mașina unei prietene ca să viziteze în sfârșit locul unde a crescut. Pe drum însă, iarnă fiind, zăpada acoperind indicatoarele rutiere, la un moment dat nu a sesizat că urmează o curbă și a părăsit șoseaua, oprindu-se într-un copac. Accidentul

Cartea străină

îi spori senzația de însingurare. Ida se salvează pornind pe jos către o lumină observată undeva în zare, pe când întunericul demult învăluisese peisajul. Poposește la o casă mare, o vilă, locuită de doi vârstnici și de un câine bătrân și bolnav, o cățea albă. De altfel proprietarii, în gospodăria lor, au grijă de animale muribunde, câini, cai, bovine, cu care stăpânii nu mai știu ce să facă. La cabană le supraveghează un nepot de-al bătrânilor, Ștefan, medic veterinar, care le administrează din când în când analgezice, în așteptarea morții. În fața spectrelor mortuare, însingurarea pune stăpânire pe Ida și mai mult. Singură și îndepărtată nepermis, se simte și față de fiica ei, Maia, pe care o întâlnește rar, mai mult visând-o, la fel cum își vede în visuri și nepotul. Baia casei unde poposește e rece și austeră. Ida știe că are o inimă bolnavă, suferă de aritmie ori tahicardie și crede că o să moară din această pricină. Și când a născut-o pe Maia, cu toți doctorii și asistentele din jur, simțea o neliniște teribilă și înstrăinare. Gazda la care a tras peste noapte îi spune că animale nu simt moartea, că animalele mici mor de moarte mică, iar cele mari mai greu. Ida a încercat să sune la poliție, dar nu i-a răspuns nimeni. Pe Maia nu o sună pentru că nu știe pe unde se află, ea călătorind mult. Călătoriile, știe, simte, dau sens vieții, și nu se îngrijorează pentru că în călătorii nu ești singur niciodată.

Mersul la medici este împovăraător. În spitale se vorbește foarte des despre moarte, despre forța pustiitoare a timpului. Hm. „Întotdeauna a crezut că moartea are clasă, că tot ce are legătură cu ea trebuie să fie sublim. În realitate, moartea s-a dovedit la fel de banală ca viața.” Soțul ei „a murit” acum câțiva ani, mai bine zis, s-au despărțit pentru că nu mai aveau ce să-și comunice. „Cu toții o să murim și ar trebui să ne pregătim pentru moarte”, așa spun sau ar trebui să spună medicii. Copiii în școli ar trebui, cum învață biologia, să învețe tanatologia și să dea teste și să primească note pe diplomă. „O să iau doi la tanato, și-ar zice elevii între ei, fumând la toaletă țigări interzise și letale, apoi, până dimineăta, ar învăța mecanic toate definițiile, graficele și statisticile posibile. Și toți ar fi

recunoscători mai târziu pentru această cunoaștere și instruire.” Cu soțul ei se mai întâlnește în cafenele, ori acasă la ea, acolo Nikolin mănâncă ceva fără să-și dea seama că mănâncă, fără să spună o vorbă, pe urmă chiar pleacă nimica zicând, fără să ofteze. Ce binevenite ar fi experiențele thanatice, meditațiile asupra acestui fenomen, rezultate din cunoaștere și neuitare. Relațiile între personajele cărții, cu tipologii bine dozate, sunt și nu sunt suficient de clare.

Oare oamenii se întâlnesc numai pentru a vedea cât sunt de diferiți unii de alții? Ca și cum viața vrea numai să le arate cum anume sunt ei? Aparent, perechea Marzec trăiesc împreună de optsprezece ani. Nikolin în profesia lui se ocupa de kitsch. A scris studii. Cum s-a strecurat această „forță” între ei, pe nesimțite, ușor ajungi să afirmi: Orice iubire este un kitsch, dragostea nu se mai manifestă în forme noi, pentru că toate au fost cu desăvârșire epuizate. „De vreme ce nu mai există formă pentru iubire, nici iubire nu mai există.” „Unii se ocupă cu ce nu ar trebui”, își zice. Dacă ar ataca celălalt subiect..., ar putea să își spună unul altuia ceva cu adevărat important. „În realitate nu sunt capabili să identifice acest subiect și se dedică pe deplin altei teme. În felul acesta mor cu zile.”

În zadar Ida a sunat la poliție, la asistența rutieră. Poate o va suna pe Maia ca să-i lase un mesaj pe robot. Aerul e plin de amănunte, chiar și liniștea e un sunet în sine... Și, ce? Încă o dată inima, iarăși, bum, bum, ca dangătul unui clopot.

Bine că poate călători mult, își zice. Călătoria o salvează de la singurătate.

Aceeași poveste de viață apare și în narațiunea *Magicianul*, o călătorie exotică, în Insulele Mării Chinei de Sud, împreună cu fiul Maiei, strănepotul bunicii Parascheva. Prin arșiță și printre scafandri somalezi. Băiatul, aflat în pragul adolescenței, se lasă atras de un personaj de scenă și spectacol care îl inițiază în tainele „magiei”. Dar relația cu singurătatea nu îi oferă Idei prilejul de a-și salva sufletul. Viața compusă din amintiri, problema călătoriilor căutate, uneori inventate, nu-i pot scălda spiritul și trăirile, cu toate apele oceanului din jur. Atâta doar că în

acele locuri sunt bine venite prilejuri de inițiere în lumi diferite, care pot curăța până și aerul pe care îl respiri și se ivește plăcerea de a căuta și găsi sensuri noi, nemaitrăite. Și fiul Maiei, nepotul Idei, descoperă în jur experiențe la care nu s-a așteptat, trăindu-le deplin.

Povestirea *Parka* își creează scenă în jurul părinților Idei Marzec, a mamei Parascheva și tatălui, Pedro, dar mai ales e dominată de confesiunile mamei Parascheva. Locuind la munte, într-un loc unde nici poștașul nu mai urcă, un loc unde ar trebui să li se interzică oamenilor să sălășluiască, viața bătrânilor a devenit, inevitabil, monotonă. Confesiunea abundă de asperități, lămurind însă toate aspectele vieții de zi cu zi: „Nu știu să povestesc cronologic; Pedro ar fi știut. În capul meu nu e ordine, ci haos, grămezi de amintiri – se confesează mama Idei. Nici măcar nu am idee ce înseamnă «cronologic» – adică după dată? Eu nu am memoria datelor.

De altfel, ce ordine e asta în funcție de date? Viața se aranjează în capul omului mai degrabă în funcție de culori și detalii agasante. Pedro ar fi știut să facă ordine în amintiri, întotdeauna își amintea totul cu precizie. De exemplu, spunea că în șaptezeci și patru s-a întâmplat una, iar în optzeci, alta. Își amintea ce s-a întâmplat în funcție de luni, ba chiar de zile. Nu știu cum se întâmplă că timpul se așterne în cap uniform, în straturi, cum anii se înlanțuiesc misterios, uniți de una și aceeași verigă reprezentată de o singură noapte din an, noaptea de Revelion”...

Olga Tokarczuk este o naratoare solemnă, care își potrivește cuvintele după puls, după ritmul inimii proprii și așteptările celor din jur. Atmosfera creată în fiecare dintre narațiunile acestui volum învâluie prin rememorarea vieților, dimpreună cu eșecurile, laolaltă cu împlinirile. Este o povestitoare redutabilă.

Head in clouds

Publicistica lui Liviu Rebreanu

Iacob NAROȘ

Așteptam de multă vreme să apară cineva care să abordeze acest domeniu cu toată seriozitatea și minuțiozitatea academică. Iată că din Nord, mai precis din Baia Mare, Dr. Alina Dorle publică în revista *Familia Română*, (ian. 2017 – dec. 2019, pp. 180-186), sub genericul „Maramureșul și Academia Română”, studiul cu titlul *Liviu Rebreanu – atitudini publicistice*.

Prima parte a materialului se intitulează *Factorul național de cultură*, în care autoarea

trasează direcții ale publicisticii rebreniene dintre cele mai diverse: de la nuvelele lui Saraly Kumar Ghosh (jurnalist indian), Washington Irving (scriitor american de proză umoristică cu accente de satiră politică) la Gorki, sau cu referiri pertinente la consacrații și greii europeni (Zola, Balzac, Tolstoi sau Nietzsche), la care se adaugă sporadic și incursiuni asupra valorilor culturii noastre naționale.

Caietele Liviu Rebreanu

O altă direcție o constituie tema socio-culturală și politică (între anii 1930 și 40), în articole ca: *Europoneism sau Românism*, *Cumplita nesimțire religioasă a poporului român*, *Presa și cultura*, *Xenofilie*, *Comploturi*, *Tradiționalismul*, *Patria românească*, *Marea Înviere*, *Moartea parlamentarismului*, în volumul 16, Liviu Rebreanu, *Opere*. De aici, vom vedea un Rebreanu adept

al specificului național și al formării unei conștiințe naționale, idei care erau împărtășite de generația tânără a intelectualilor și misiunea ei de emancipare culturală a României. De reținut că Rebreanu promovează aceste idei de dreapta fără a se alia la activismul lor și a face parte din structurile acestora. Așadar, scriitorul rămâne fidel literaturii, dar atitudinile și ideile sale răspund realităților sociale și politice reclamate de noua generație a anilor 20. Astfel că în articolele sale, autorul lui *Ion* va pleda pentru specificul național, va respinge internaționalismul, nu va fi de acord cu formele occidentale ale capitalismului brutal, dar va fi contra corupției și a politicianismului, va lupta pentru tranziție și angajarea presei pe linia culturii naționale, va fi de acord și cu teoria „omului nou” necesar pentru schimbare.

În articolul *Asta-i literatură...* (Liviu Rebreanu, *Opere* 16, p. 206), scriitorul critică politicianismul veros și corupția aidoma unui activist de dreapta: acei așa-ziși „Prepelinsky” – adică „lipitorii” din parlamentul interbelic și vechiul guvern care vor transforma România „într-o imensă burtă fără cap.” Rebreanu critică și domeniile profesionale care se subordonează politicului: „profesorii nu sunt ai partidelor, ci ai țării și ai viitorului neamului” (vezi articolul *Calvarul profesorilor*, în *Opere* 16, p. 212). Și presa aservită este luată în vizor: „Politica a cucerit toate paginile ziarului românesc (politică egal ticăloșie), deoarece e prezentă în toate fraudele, în toate relele.” Ca urmare, valorile sunt răsturnate și rolul informativ al presei este deturnat, pe deasupra, apar tendințe manipulatorie, politica înlocuiește cultura. Gazetarul acelor vremi disprețuia cultura, el se credea superior celui mai bun scriitor, astfel că presa devine „un

redutabil factor de descompunere socială.” Ea, politica, se adaptează și azi stereotipiilor comerciale, căutând senzaționalul. Rebreanu propune ca soluții cultura („dând cuvenita atenție frământărilor culturale, presa va fi cel mai puternic element de cultură și cea mai bună călăuză a consolidării naționale”). În final, autorul ameliorează situațiile critice prin „o vorbă bună”, deoarece „bunătatea potolește pornirile nesocotite, tonul îi va deveni pedant, ca atare, nu se va implica total.

Autorul *Răscoalei* sprijină specificul național, doar el va asigura Unirea de la 1918 și afirmarea unității naționale. Părerea lui coincide cu cea a lui Cioran în ceea ce privește destinul unei culturi fără istorie, care apare în umbra marilor civilizații și care își cere dreptul la existență proprie. Se subliniază exuberanța de după Unire („Neamul românesc de-abia își începe viața”), iar peste ani, Cioran o numește „intrarea în istorie.” Merită reținute cuvintele lui Rebreanu despre acest moment istoric: „Sufletul românesc pornește spre viață din câmpiile, viile, munții noștri unde s-a plămădit și a suferit, omul va trebui să se ridice treptat.”; mai puțin acceptabilă zilelor noastre pare continuarea: „Nu cunoaște occidentul, dar se simte în stare să se realizeze deplin printr-o viață proprie.”

Acest entuziasm al lui Rebreanu pleacă de la impulsul organic care a fost apoi teoretizat și cultivat de forțele de dreapta prin ideologia naționalistă a tinerei generații, 1930. Iată ce afirma în acest sens filosoful Mircea Vulcănescu în *Tânără generație. Crize vechi în haine noi. Cine sunt și ce vor tinerii români?* (Editura Compania, București, 2004, pp. 72-73): „Cea dintâi misiune a tinerei generații este să asigure unitatea sufletească a românilor, uniți politicește prin sacrificiul generației de foc, să șteargă deosebiri regionale în măsura în care înseamnă altceva decât nuanțarea unui aceluiași suflet național.”

În articolul *Românism versus europenism* (în *Opere* 16, p. 220) – influențat de teoria lui Spengler cu privire la „declinul occidentului”, Rebreanu respinge Apusul decadent, mai precis scepticismul și nihilismul modernității considerate nefaste pentru evoluția culturii noastre naționale. Ca publi-

cist, autorul *Pădurii spânzuraților* constată că: „În Europa miroase a mort. O lume se stinge după o viață glorioasă de un mileniu, fără soluții, fără speranțe, se zvârcolește în spasmurile agoniei.” Pentru aceasta, el pledează pentru primatul etnicului, tentația occidentalizării e mare și generează ispite pentru cei care „încă nu au conștiința puterii neamului”.

În același articol *Europenism sau românism*, din 1924, apărut în revista „Drum nou”, Rebreanu ne vorbește despre entuziasmul sufletului pur românesc: „Viața unui neam înseamnă o cultură proprie”, suficientă în toate domeniile. El combate sincronismul lui Lovinescu: „Valorile artei nu stau în puritatea caracterului ei etnic, ci în alte condițiuni estetice.” Ca atare, scriitorul este de acord cu promovarea autohtonismului ca bază a progresului culturii, pentru el, imitația occidentului în orașele românești nu este decât „o spoială ridicolă de civilizație.” Rebreanu va respinge tendințele de capitulare necondiționată în fața

modelului occidental și de renunțare la tradiția națională cât și la valorile proprii: „Românismul pentru ei înseamnă șovinism, iar religiozitatea înseamnă prostie.” Pe de altă parte, Rebreanu e aproape de viziunea lui Nichifor Crainic: „Azi sufletul românesc descătușat, tânăr, puternic, simte imperios nevoia de a se realiza în întregime, de-a-și împlini menirea ce i-a fost hărăzită.” Ca adept al românismului, el este de acord cu tradiția religiozității patriarhale (vezi și articolele: *În ce cred?*, *Hristos a înviat!*, *Puterea credinței*); astfel că, pentru autorul acestora, specificul național este egal cu românismul: „Creștinismul românesc (ortodox și catolicismul unit) a dat coloratură neamului, creștinismul nostru a luat culoarea noastră, s-a prefăcut în sângele nostru, s-a dospit în sufletul nostru. Învățăturile lui Hristos s-au amestecat puțin cu

credințele străvechi, dând naștere unei religii anume pentru inima noastră.” (cf. articolului *Tradiționalism* (în *Opere 16*, p. 240). Tradiția este definită a fi „suma tuturor amintirilor, ea e veșnic vie în subconștientul poporului.” În ceea ce privește raportul dintre tradiție și civilizație, Rebreanu pune pe primul loc tradiția, deoarece ea singură creează civilizațiile pentru a da „culoarea românească”. Romancierul semnalează necesitatea unei schimbări în psihologia poporului care să influențeze sistemul politic și social. Se lansează termenul de „politică familiară”, adică se folosește violența verbală, iar certurile erau vehemente și permanente. Părerea lui Rebreanu e favorabilă pentru noi cadre ale vieții politice bazate pe „profundă seriozitate”, chemare valabilă și astăzi. Această schimbare este văzută pe termen lung, întâi mentalitatea și apoi sistemul. În epocă se va vorbi mult despre omul nou (vezi Eliade și Cioran) adepți ai drepte naționaliste. Conceptul de „om nou” a fost reluat și de către comuniști, nu mai vorbim de unde a plecat în Europa ideologia nazistă sau fascistă plus comunismul internațional. Aceasta presupune transformări interioare ale individului pe plan psihologic, moral, spiritual, religios, cu alte cuvinte, o nouă atitudine socială. Generația 30 a tinerilor intelectuali emancipați a experimentat „revizuirea de valori și depășirea limitelor perimate din politic și social. Omul nou trebuia să fie un creștin perfect, iar în viața civilă să se restaureze „raporturi de omenie și de creștinătate în sânul aceleiași comunități de sânge (apud M. Eliade). Apropierea lui Rebreanu de energetismul acestei generații a fost sesizat de Mircea Muthu (Cf. *Liviu Rebreanu sau paradoxul organicului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1993, p. 89), cu privire la volumul *Metropole* – în privința paradigmei

omului nou și a lumii de mâine. În sistemul conceptual rebrenian, omul nou este echivalent cu „omul-sinteză” interpretat astfel de M. Muthu: „Mai întâi omul sintetizează e tentativa de a gândi viitorul incert în cunoscutele dimensiuni ale organicului, în al doilea rând, întâlnim subtextul spovedaniei, sugestia de a lărgi limita ontologică a omului.” Cu toate că Rebreanu considera revoluțiile din Rusia, Germania și Italia momente din această sforțare de clădire a lumii noi, el ajunsese într-un impas de elaborare și fixare a conceptului de om nou. În *Gorila*, el va transfigura artistic pe omul nou, își va contura viziunea asupra viitorului. Mult mai clar ar fi fost această viziune dacă scriitorul ar fi terminat romanul *Minunea minunilor*. George Achim, în *Iluzia ipostazierii*, p. 200, spune despre acest roman că ar fi existat intenția lui Rebreanu de a se apropia de un subiect precum manipularea și standardizarea biologică (vezi și Huxley, *Minunata lume nouă*, 1932).

Să reamintim că debutul lui Rebreanu în presa românească a avut loc la Sibiu, în revista *Luceafărul*, 1 noiembrie 1908; urmează în alte publicații: *Ordinea*, *Scena*, *Adevărul*, *Viața*, *Convorbiri critice*, *Falanga literară și artistică* etc. O direcție aparte o va avea publicistica teatrală (vezi volumele: Liviu Rebreanu, *Opere 12 Cronici dramatice (1910-1916)*, Ed. Minerva, Buc., 1987; *Opere 13 Cronici dramatice (1917-1921)*, 1987; și *Opere 14 Cronici dramatice (1921-1943)*, 1987, cu peste 500 de cronici și articole despre teatru.

De reținut că volumul de *Opere 16* al lui Rebreanu de publicistică propriu-zisă din seria critică N. Gheran este subintitulat *Însemnări de azi (1908-1943)*, apărut în 1995. Acesta conține 229 de articole și eseuri care au fost publicate în peste 30 de reviste și ziare.

Gérard BLUA

(Franța)

Scriitor și editor cunoscut nu doar în Europa, ci și în Canada și pe continentul african, Gérard Blua s-a născut pe 5 iulie 1945, la Marsilia, la confluența a două emigrații: greacă și italiană. Dar el este francez pînă în adîncul sufletului, francez prin naștere, francez prin simțire, francez prin operă, francez prin întreaga sa existență. Și-a descoperit „din fragedă pruncie” pasiunea pentru scris, de tînr s-a făcut cunoscut ca scriitor și a avut ca prieteni în lumea literară nume mari ale literelor franceze și universale: Michel Butor, Jacques Prévert, Jean Aron, Yves Berger, Yves Broussard, Eugène Guillevic, Pedro Mir, Jacques Lovichi, Bruno Rombi...

Succesul cunoscut în lumea literaturii nu l-a împiedicat să-și fructifice în mod constant și consistent perioada de „apprentissage”, pe care a desăvîrșit-o urmînd strălucite studii universitare de filologie („lettres anciennes”), de filosofie și de psihologie. A publicat de-a lungul vremii peste 60 de lucrări, din care 17 sunt culegeri poetice. Unele volume de versuri i-au fost traduse și publicate în Italia și România. Publicații culturale și reviste literare de pe toate continentele i-au găzduit creațiile, astfel încît este tradus și publicat în 12 limbi. În plus, un impresionant număr de editoriale și de cronică i-au apărut, vreme de trei decenii, nu doar în presa franceză, ci și în cea francofonă. Și tot atîta vreme a reprezentat Franța la prestigioase manifestări culturale (salonuri și festivaluri literare, mai ales) internaționale în Québec, America Centrală, Europa de Vest și de Est, Balkani, Maghreb etc. Gérard Blua face parte din cei 65 de poeți reținuți în cunoscuta *Anthologie des poètes du Sud de 1914 à 1984*, și este citat de Robert Sabatier în impresionanta sa *Histoire de la Poésie Française*.

Este membru societar al Societății Oamenilor de Litere din Franța, al Societății Autorilor și Compozitorilor Dramatici și al SOFIA (organismul oficial care, între altele, gestionează fondurile obținute din drepturile de autor pentru utilizarea serviciilor bibliotecilor etc.). Din 1998 a devenit creator și administrator al revistei poetice *Autres Sud*.

E unul din cei 40 de nemuritori, membri ai faimoasei „Académie de Marseille”, fondată sub Ludovic al XV-lea, iar în anul 2009 a fost numit Chevalier dans l'ordre des Arts et des Lettres de ministrul francez al Culturii. Din operele poetice ale autorului amintim doar:

Mon amour, ma guerre, 1975, *Ondine*, 1976, *Poétique du Beau*, 1976, *Qui me tuera?* 1979, *Du coq à l'âne*, 1980, *Maux-Dire*, 1982, în colaborare cu Jean Aron și Jean Siccardi, *Une voix pour mille bouches*, 1988, *Amniotiques*, 1992, *Je d'arbres*, 1997, *Ivre Québec*, 2002, *Les Ecrits des Forges-Canada*, *Dans le cheminement de l'œuvre*, 2007, *Fragments du Silence*, 2012.

Poeemele din acest grupaj fac parte din volumul *Traces – Ultime cheminement poétique* (Editions Le Campanile, 2018) a cărui variantă în limba română va ieși în curînd de sub tipar la Editura Cronedit din Iași.

(V. S.)

Echivalențe lirice

Pentru Carmen Mihai

Într-o zi
Îmi vor goli venele
Pentru a-mi descoperi cuvintele
Care îi deranjează atât de mult

În acea zi
Nu vor vedea curgând
Decât cerneala banală
Fără semnificație

Când
Corpul meu va redeveni
Această călimară goală
Care va fi scris totul

Ziua
Va răsări mereu
Peste spectacolul caraghios
Al mercenarilor analfabeți

Pe care sugativa timpului
Îi va aduce la locul cuvenit

Scrisul este o sinucidere

Lui Georges Briata

Există păsări foarte ciudate
Care nu cântă niciodată
Pentru că nu au cioc

Și nici aripi
Nici măcar picioare adevărate
Pentru a pleca mai departe
Dintr-un același loc
Precis fără pene
Și fără ochi să-l vadă
Și fără oase
Pentru că nu au carne
Păsări foarte ciudate, este adevărat,
Care nu trăiesc
Decât prin cele șase litere
Pentru a le scrie
Restul
Orice altceva
Fiind imaginat.

Trebuie să te impregnezi de asta
Pentru a înțelege universul
Pentru a înțelege esența ființei
Trebuie să afirmăm realul
În termeni destul de clari
Pentru a înțelege existența însăși
A existenței
Și pe cea a păsărilor foarte ciudate
Care nu cântă niciodată
Minunatele melodii
Pe care eu le aud de la ele

Lui Gaston Bellemare

1.
În inima celor trei râuri
O insulă atât de liniștită
Care s-ar vrea frontieră
Și în sânul orașului
Râsul parfumat
Al poetului necunoscut

2.
În pletele orelor
Orologiul marilor copaci
Și jacmarul verighetelor
Din toate părțile se țese
Jurubița de cuvinte
În focul înfrunzirilor

3.
E clipa misterului
Când trupurile se întâlnesc
Rugăciune stacojie
Pașii riscă urmele
Și vocea ecoul
În întruparea viselor

*Albastru Quebec
Visul mușcă
Malurile vieții*

Pentru Anna Bernascolle

Era vremea hainelor gri
A cernelii violete
A oțelitelor penițe de condei
A birourilor din lemn masiv

Vremea tablelor
Și a cretei incerte
Cu armonii țipătoare
Care scriau sensul

Și mai era vremea
Caietelor cu pătrățele
Scrieri neîndemânaticе
Ale cunoștințelor necesare

Vremea mâinilor care tremură
Când vocea ezită
A privirilor care se agață
De note neașteptate

Vremea care curgea fluidă
Și care multă vreme după asta
Apropie mâini și inimi
În cuibul amintirii

Pentru Hélène Perret

Era o zi fără păsări pe mare.
Frigul rodea stâncile cu acel miros acru
care se potrivește iubirilor imposibile. O
tăcere opacă sălășluia în valuri în lenta lor
mișcare afectuoasă către un țărm ce le dispre-
țuia mângâierile. Era ca o iarnă instalată

într-un corp cuibărit în golul unui vis
inaccesibil. Cu hemoragii de gheață la
marginile ochilor. Și lungul frison al
nemișcării care își instalează somnul
complice. Vântul se îndârjea pe ultimele
cuvinte devenite fără importanță. Îmbătrânite
de absență. Ce făceau acolo fără sipetul
buzelor?

Era o zi fără umbră și fără lumină.

Transparența îmbrăca orizontul fără a fi
în stare să-și tacă toate rănilile. O ceață
murdară vătuia fiecare recif cu privirea așa
cum cade un giulgiu peste resemnare.
Respirația peisajului se stinsese în gâtleejul
timpului. Fără palpității, nu mai era decât
încălceala trăsăturilor aruncate de un pictor
distrat. Pânză ținută de strigăte încremenite
tot sperând într-un ecou. Dar ce vibrații să
aștepti de la o lună moartă, dacă nu un pas
venit din altă parte a renunțării ei, în afara
urmelor pe care viața le-a întipărit în răsul
credul al unui copil?

Era o zi fără mâine și fără ieri.

Inerția și-a întins veninurile peste orele
prea fragede. Un praf aspru sufoca dorințele în
burțile de piatră. Era ca o carne împietrită în
refuzul ei. Cu toate acestea, nu era nimic care
să indice că niciodată, aici, în rumegările
despărțirii, nu a existat un zâmbet de floare.
Pentru că totul nu era decât inutilitate fără cea
mai mică picătură de dorință. Doar nisipul,
care se coagulează în vene. Atunci, ce lacrimă
să aștepti de la o piatră, dacă nu această algă
sfâșiata, smulsă din inima insondabilului?

Era o zi fără mine pentru că o trăisem.

Urme finale

Asta,
Pentru tine care ai ochii mereu închiși,
Pentru tine care-i deschizi, dar nu vezi,
Pentru tine care vezi, dar nu privești,
Pentru tine care privești, dar nu cauți,
Pentru tine care cauți, dar nu găsești,
Pentru tine care găsești, dar nu înțelegi,
Pentru tine care înțelegi,
Dar care închizi ochii.

Prezentare și traducere de **Valeriu STANCU**

Festivalul Național de Proză

Saloanele Liviu Rebreanu

Ediția a XXXVIII-a, 2020

Concursul Național de Proză

Juriul Concursului Național de Proză format din: Aurel Maria-Baroș – președinte, Valeriu Stancu, Olimpiu Nușfelean, Alexandru Uiuiu, Virgil Rațiu, Menuț Maximilian – membri și Al. Câțcăuan – secretar, întrunit în 18 noiembrie 2020, a acordat următoarele premii:

PROZĂ ÎN VOLUM PUBLICAT:

* **Marele Premiu Liviu Rebreanu** – 2020, acordat de Casa de Cultură a Sindicatelor – Bistrița, scriitorului CASSIAN MARIA SPIRIDON din Iași, pentru cei 25 ani în fruntea revistei *Convorbiri literare*, în calitate de redactor șef, și pentru volumul „Convorbiri literare, Povestea unei reviste” (50 de ani), Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2019; * Premiul special al Saloanelor Liviu Rebreanu 2020, scriitorului EMIL LUNGEANU, din București, pentru volumul „Viitorul a trecut pe aici”, Editura Eikon, București, 2019;

* **Premiile Saloanelor Liviu Rebreanu – 2020:** acordate pentru GEORGE ȚÂRA, pentru volumul „Ce rămâne din ce trece”, Editura Charmides, Bistrița, 2020; CRISTINA FRUMOS, pentru volumul „Pledoarie, în fond”, Editura Junimea, Iași, 2019; MIRCEA PRICĂJAN, pentru volumul „Perseidele”, Editura Charmides, Bistrița, 2019; SIMONA POCLID, pentru volumul „Monștrii cu bot de catifea”, Editura Eikon, București, 2020; ION ANTON din Chișinău/ Republica Moldova, pentru volumul „Ieșirea din uitare”, Editura Lumina, Chișinău, 2019;

ESEU: GHEORGHE GLODEANU, pentru volumul „Între real și imaginar”, Editura Eikon, București, 2020; DANIELA FULGA, pentru volumul „15 eseuri”, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2020; VASILE CHIRA, pentru volumul „Despre geniu și alte eseuri”, Editura Eikon, București, 2019;

Premiile Limbii Române: FLORIAN COPCEA din Voivodina, Serbia, pentru volumul „O istorie a liricii românești din Serbia”, Editura Academiei Române București și Casa de Presă și Editura Libertatea, Panciova/ Serbia; IONEL STOIT din NoviSad, Voivodina/Serbia, pentru volumul „Pe corzi de suflet”, Editura Tibiscus, Uzdin, 2019;

Mențiunile Saloanelor „Liviu Rebreanu” – 2020: IONEL LUPU, pentru volumul „Meandrele amintirilor”, Editura Solon, Bistrița, 2020; ANA NICULINA URSULESCU, din Voivodina/Serbia, pentru volumul „Soarele din ochii lor”, Editura Libertatea, Panciova/Serbia; ELENA MARIA MURGU și VASILE BARBU din Voivodina, Serbia pentru volumul „Pe când se lumina de ziuă”, Editura ICRV, Zrenianin, 2020; MIHAELA FRĂȚILĂ, din Voivodina/ Serbia, pentru volumul „Amintiri din copilărie”, Editura Libertatea, Panciova, Serbia.

Saloanele Liviu Rebreanu

CONCURSUL DE PROZĂ SCURTĂ PENTRU ADULȚI:

Premiul I al Saloanelor Liviu Rebreanu – 2020: Premiul I al Saloanelor „Liviu Rebreanu” și al Revistei *Luceafărul de dimineață* – ALEXANDRA O. VRÎNCEANU, din Bistrița; Premiul I al Saloanelor „Liviu Rebreanu” și al Revistei *Mișcarea Literară* – ADRIANA A. SCORȚARU, din Fărcăești nr.85, Gorj. **Premiul II al Saloanelor Liviu Rebreanu – 2020:** Premiul II al Saloanelor „Liviu Rebreanu” și al Revistei *Mișcarea Literară* – DAN FLOREA, din Cluj-Napoca (manuscrisul 28); Premiul II al Saloanelor „Liviu Rebreanu” și al cotidianului *Răsunetul Cultural* – NUȘA VĂRZARU, din Râmnicu Vâlcea (manuscris 21); Premiul II al Saloanelor „Liviu

Rebreanu” și al cotidianului *Răsunetul Cultural* – GEORGE MOLDOVAN, din Rodna, Bistrița Năsăud (manuscrisul 6); **Premiul III, al Saloanelor Liviu Rebreanu – 2020:** AURICA VĂCEANU, din Constanța, LENUȚA RUSU, din Fălticeni, Suceava, ȘTEFAN BOLEA, din Cluj-Napoca, NICOLAE M. CĂRBUNESCU, din București, OANA VERDEȘ, din Baia Mare, GABRIELA BANU, din București, NADIA URIAN, din Cristeștii Ciceului, Bistrița-Năsăud.

CONCURSUL DE PROZĂ SCURTĂ PENTRU ELEVI:

Premiul I, al Saloanelor Liviu Rebreanu – 2020 și al Revistei Mișcarea Literară, elevei ELENA CIOTMONDA, de la Palatul Copiilor Bistrița; **Premiul II, al Saloanelor Liviu Rebreanu – 2020 și al Cotidianului Răsunetul Cultural,** elevei NATALIA ANDRADA BÂRSAN, de la Liceul Greco-Catolic „Inochentie Micu” Cluj-Napoca, reprezintă Biblioteca Județeană „Octavian Goga”, Cluj-Napoca; **Premiul III, al Saloanelor Liviu Rebreanu – 2020** se acordă: elevei NICOLE JUMBEI, Colegiul Național Pedagogic „Gheorghe Lazăr”, Cluj-Napoca, reprezintă Biblioteca Județeană Octavian Goga, Cluj-Napoca, elevei ALEXANDRA ANDREEA MÂNZAT, Palatul Copiilor Bistrița.

Mențiunile: elevului MATEI-MARIUS SOMEȘAN, Colegiul Național „Gheorghe Șincai”, Cluj-Napoca, reprezintă Biblioteca județeană Octavian Goga, Cluj-Napoca); elevei PAULA TEODORA CAIA, Liceul de Muzică „Sigismund Toduța” Cluj-Napoca; elevei OANA MOLDOVAN, Palatul Copiilor Bistrița.

USR
LIANCCSR
UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA • CASA DE CULTURĂ A SINDICATELOR BISTRIȚA
REVISTA „MIȘCAREA LITERARĂ” • CENACIUL LITERAR „GEORGE COȘBUC”

SALOANELE
Liviu Rebreanu
Festivalul Național de Proză

Ediția
a XXXVIII-a

27 Noiembrie
2020

LIVIU REBREANU
Programul
manifestărilor

VINERI 27 Noiembrie
Ora 12:00 - Casa de Cultură a Sindicatelor
• Nominalizarea premiilor Concursului Național de Proză
Ora 14:00 - Colocviu online:
**100 DE ANI DE LA APARIȚIA ROMANULUI
„ION” DE LIVIU REBREANU**
Moderatori: Aurel Maria Baros și Olimpiu Nușfelean
• Încheierea manifestărilor.
Director,
Al. Căpățanu

Norii Ancuței Oancea

Diana MORAR

Scurtă (auto)biografie:

Sunt Ancuța Oancea (așa scrie în buletin), din orașul Cugir (cel mai frumos oraș, din ce se știe momentan). Liceul și Facultatea le-am urmat la Cluj. Am studiat Artele Plastice, Ceramica în Liceu și Pedagogia Artelor în Facultate. Au urmat ani din viață petrecuți peste mări și țări, unde nu am continuat arta deloc sau prea puțin. În 2016, m-am repatriat și, de atunci, am încercat să îi aloc mai mult timp. Cred că am progresat foarte mult și mi-am schimbat stilul de câteva ori, doar că astfel am ajuns „aici”, unde zic eu că e BINE.

– Ancuța dragă, care a fost primul tău contact cu arta?

– Ahh, primul contact a fost la Clubul Copiilor din Cugir și pot să zic că a fost cea mai frumoasă perioadă din copilărie. Acolo am putut să pictez toate ideile pe care le aveam, îndrumată de cea mai bună profesoară din lume (nu exagerez), dna Vulcan Gabriela. Nu m-am simțit constrânsă de nimic, ba chiar am simțit că sunt împinsă spre explorare.

– Care sunt curente artistice, artiștii sau experiențele care ți-au marcat stilul plastic?

– Curente artistice preferate... Mă regăsesc în Expresionism la tușe și în Fovism la culori, dar pot să zic că îmi place și

Impresionismul tare mult, cochetez câteodată și cu el. Vincent van Gogh și

William Turner sunt printre preferații mei, am încercat câteva reproduceri ale Maestrilor, dar mai e de lucru în direcția aceea.

Plastică

– În ce moment al vieții tale ai realizat că arta e importantă pentru tine sau pentru ceilalți?

– În ce moment? Hmm, cred că am știut dintotdeauna că e ceva ce o să facă parte din mine forever și că trebuie exploatată la maximum. M-am apropiat mai mult de artă acum câțiva ani, când mi-am dat seama că e exact ce îmi trebuie, atunci când îmi lipsește ceva.

– Vorbește-ne, te rog, despre seria ta de lucrări care surprind norii!

– Norii Ancuței? Au fost numiți așa ca să nu fie vreo confuzie cum că nu sunt norii mei (*râde*). Nu a fost gândită ca o serie, a început cu tabloul „Head in Clouds”, în 2017, apoi am continuat să explorez cerul.

Am început cu nori timizi, diafani, apoi s-au transformat în furtuni, multe tușe tumultuoase și, în ultimul an, s-au cumițit și sunt mult mai limpezi. Dacă sunt puși în ordine cronologică, ai putea să vezi toate trăirile de atunci și până acum.

– Care sunt planurile tale de viitor în domeniul artistic?

– Aș vrea să am timp să pictez mult, să am colaborări cu artiști plastici, cum se vede și în câteva din tablourile de aici (Fusion Art with Frenk Soja), apoi să am deschidere pe piața largă. Știu că din Artă e greu să trăiești sau să te afirmi, dar, cu pași mărunți, acolo mă îndrept.

– *Care este după părerea ta locul artistului în „cetate”?*

– N-aș ști să spun care e locul artistului în „cetate”, aș putea doar să afirm cât de

importantă este moștenirea vizuală pe care ne-o lasă artistul. El face „cu frumos” orice, că asta e treaba lui. Face să pară că nu mai e așa de negru cerul, că este și puțin turcoaz acolo, dacă te uiți mai bine, că furtuna aduce culori și stare de liniște, căldură prin culorile reci.

– *Mulțumesc, Ancuța Oancea, pentru acest interviu frumos. Îți doresc mult succes și de acum înainte!*

– Mulțumesc și eu!

Norii Ancuței

Colocviul George Coșbuc, Bistrița, oct. 2020. În imagine, Alexandru Cățcăuan, organizatorul colocviului, Valeriu Stancu, președintele juriului, Mariana Stancu și Ana Cățcăuan.

Octavian Moldovan, fiul criticului, preia Marele Premiul George Coșbuc acordat criticului literar Andrei Moldovan pentru cercetarea operei coșbuciene.

Gheorghe Vidican, premiul de poezie pentru volum, alături de două premiante de la secțiunea manuscrite elevi: Elena Câmpan și Iulia Rebrean.

Menuț Maximinian, Gheorghe Vidican, Olimpiu Nușfelean

Colocviul George Coșbuc

Al. Cățcăuan, Valeriu Stancu, Ioan Pinteia, Mariana Stancu

Participanți la Colocviul George Coșbuc

Lucian PERȚA

Valeriu STANCU

poem de întomnare

Nu știu cum voi face în tristețea nopții
Să îmi scriu poemul, somnul să-mi înfrâng
Toamna asta parcă menestreliei sorții
Nu mai știu să-mi cânte, numai mi se plâng
Logosul să-mi pună vor în carantină
Pe răbojul sorții, doar un semn să fiu,
Dar va trece toamna, iarna o să vină
Plec din Iași la țară și-o să scriu, să scriu!...

Dana BORCEA

Tăcere găngavă

Singurătatea stă cu mine pe o bancă
din parcul comunal din Viziru,
mă odihnesc puțin după încă
o zi de muncă la Casa Pâinii
și gândurile-mi reînnoadă firu'
amintirilor de la debutul meu în poezie –
stăteam pe genunchii luminii parcă
și scriam într-o veselie –
un oftat terapeutic mă încearcă
și vântul mi-l împrăștie cu voluptate
printre umbrele de împrumut ale copacilor –
croncănitul ciorilor mă readuce la realitate,
mă ridic de pe bancă și mă alătur trecătorilor
în tăcerea găngavă de toamnă târzie;
rămân în urma mea fantasmele

unor îmbrățișări bandajate-n poezie,
doruri târzii îngropate-n miasmele
frunzelor căzute la a toamnei poruncă –
of, of, îmi pun masca și mă reîntorc la
muncă...

Gérard BLUA

* * *

Într-o zi
Am avut acest ciudat vis:
Detractorii mă vor copleși,
Negând tot ce am scris.

în aceea zi
Geaba va fi truda lor
Fiindcă eu sunt și voi fi
Un poet nemuritor.

Când

Am scris, am fost tradus
În 12 limbi și română,
Așa că dubii nu-s,
Opera mea o să rămână

Tradusă-n românește
În timp, o să vedeți,
Că limba o păzește
De mulți analfabeți!

**Parodii
pur și simplu**

STEUA nr. 10/ 2020

Un destin împlinit – Aurel Rău

Virgil RAȚIU

Un sfert din paginile numărului STEUA (10/ 2020) sunt cu dedicație specială, sărbătorindu-l pe Aurel Rău la împlinirea vârstei de 90 de ani. Adrian Popescu, directorul publicației, fost redactor la *Steaua*, alături de alți tineri din anii '70 – Eugen Uricaru, Petru Poantă, Aureș Șorobetea, Teodor Tihan –, consemnează în editorial:

„Aurel Rău a ajuns în acest an la vârsta unui patriarh al poeziei române. Cunoscutul redactor-șef are meritul de a fi condus, vreme de patruzeci de ani, revista *Steaua* într-o perioadă dificilă politic, așa cum știm cu toții, reușind să o mențină la cote înalte. Cu A.E. Baconsky, revista clujeană, mereu criticată de la centru, practică, începând din 1956, «prima breșă» în sistemul ideologic, cum formula un critic, pentru ca Aurel Rău, din 1959, să lărgescă sistematic spărtura spre afirmarea autonomiei esteticului. Nu este cazul să repet ce datorează literatura română din perioada comunistă revistei ardelen, să ne amintim numai de colaborarea cu poetul Lucian Blaga, autor cultivat cu empatie maximă de Aurel Rău, sau de priceperea lui de a atrage nume de prestigiu din interbelic, interzise ori neagreate politic, precum Adrian Maniu sau Vasile Voiculescu, publicându-le în *Steaua*. Simțul

Cititor de reviste

unei superioare diplomații culturale, de care a dat dovadă

Aurel Rău, a făcut posibilă restituirea zecilor de nume scriitoricești glorioase, dar respinse de regim. La conducerea publicației, Aurel Rău a păstrat, consecvent, un înțelept echilibru între generații, iar când a fost cazul a angajat și promovat tinerele condeie, acesta fiind chiar titlul unei rubrici din anii '70”.

Se alătură acestui buchet de felicitări, amintiri, evocări, aprecieri: Irina Petraș

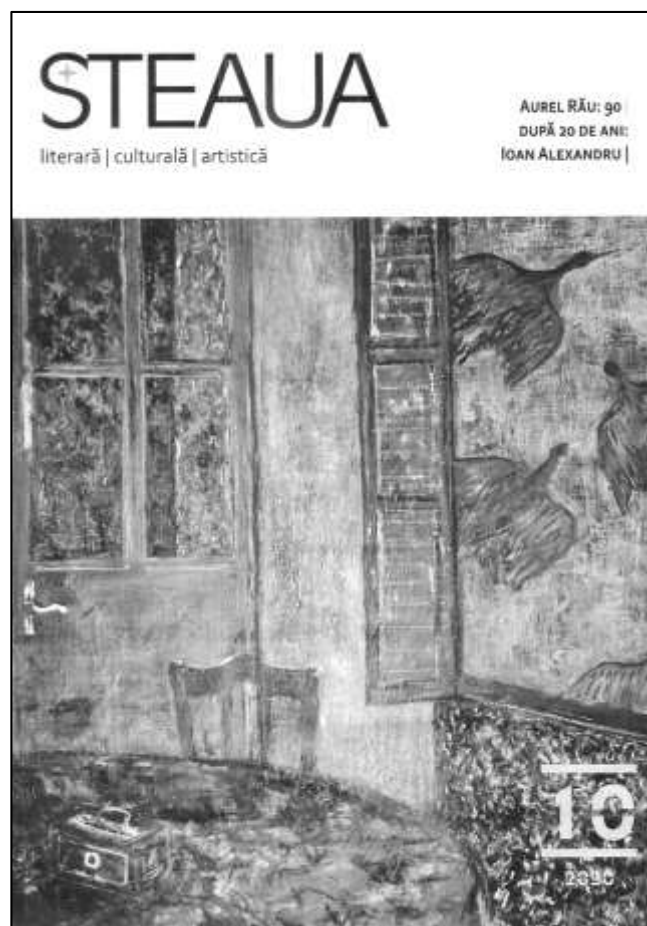
(semnează un adevărat eseu despre lirica de marcă a lui Aurel Rău și inspiratul traducător din poezia franceză, spaniolă, greacă, care nu demult a publicat la Ed. Tracus Arte o excelentă ediție bilingvă sub titlul *Prin pădurile de simboluri/ À travers des forêts de symboles*, antologie care include peste 60 de poeți simbolști francezi), Ion Pop (Poetul a știut mai întotdeauna că textul său se alcătuiește „din vocale și consoane”, articulate cu dexteritate de meșteșugar de lux, și a urmărit aceste cristalizări în egală măsură în acel murmur general al lumii prin care a trecut, în preumblările sale meditative printre turnuri cu ceas și blocuri noi, ca și atunci când s-a aflat în fața unor peisaje, a unor întâmplări vrednice de înregistrat din viața imediată. (....) Aurel Rău a avut mereu o mare încredere în valoarea și durabilitatea scrisului...), Dimitris Kanellopoulos („Întâlnirea mea cu bunul domn Aurel Rău” – traducere de Rodica Baconky), Virgil Mihaiu (Brianta viață culturală a Clujului contemporan îi datorează enorm literaturii prin excelență Aurel Rău...), Dinu Flămând (reamintindu-și nostalgic: „Fratele mamei, mentorul meu...”, o poveste strălucitoare), Constantin Cubleşan (Poezia lui Aurel Rău are solemnități și deopotrivă tandreți, în decantări elaborate metaforic de cuvinte...), Horea Porumb (În acest an aniversar 2020, i-au apărut trei volume, iar prestigioasa colecție *O sută și una de poezii* a Editurii Academiei Române a publicat de curând volumul maestrului Aurel Rău...), Ruxandra Cesereanu (despre poezia grecului Constantin P. Kavafis trăitor la Alexandria, transpus în limba română de Aurel Rău cu decenii în urmă).

Paginile dedicate sunt însoțite de câteva poeme inedite ale celui aniversat, poetul Aurel Rău. Iată poemul *Crez*: Cred că poetul trebuie

citit, dar nu protejat./ Trebuie să i se apere libertatea./ Condiția de a putea scrie./ Ceea ce înseamnă a vorbi în toate limbile./ Să se informeze mereu, să gândească singur/ și să nu creadă în vreun canon./ Să audă numai tunul cuvintelor lui,/ și să spună, ca din Scripturi, numai adevărul./ Să fie în formă, să citească în stele./ Cred că poetul trebuie să fie iubit,/ așa cum trebuie să iubească./ Poeții sunt locul pe hartă al unei țări./ Poetul nu poate să nu cante./ Cred că poezia e ceva ce nu-i știință.// 20 august 2020.

Și poemul *Mulțumirile*: „Mulțumesc părinților mei.// Mulțumesc lui Dumnezeu care a făcut lumea/ și naturii care l-a făcut pe om.// Mulțumesc memoriei/ că nimic nu lasă îngropat.// Mulțumesc limbii române care mi-azvârle/ o haină/ din carul lui Ilie Proroc.// Mulțumesc basmelor despre munți ce se bat în capete/ apărând izvorul cu apă vie.// Mulțumesc pământului că își urmează rotațiile/ cu pomi și păsări,/ cu țări și cetăți și steaguri.// Mulțumesc femeii că e frumoasă.// Mulțumesc/ că pot să râd în loc să plâng.// Mulțumesc trupului și sufletului/ că îmi sunt sprijin.// Mulțumesc soarelui, lunii și stelelor/ că îmi dau știri.// Că de la lampa lor văd și scriu.”

Semnează cronici literare și eseuri: Ion Buzași (*Bat clopotele în Ardeal* de Ioan Alexandru – Ed. Făt Frumos, 1991 și *Căderea din Rai* de Horia Bădescu – Ed. Școala Ardeleană, 2020), Cornel Cotuțiu (*Existența rituală. Despre poezia lui Ioan Alexandru* de Ion Pop – Ed. Școala Ardeleană, 2020), Ion Pop (*Comunitatea artistică* poeme de Adrian Alui Gheorghe), Victor Cubleşan (*Prevestirea* roman de Ioana Pârvulescu), Mircea Popa (*O*

sută și una de poezii, antologie de Doina Cetea) etc. Și multe altele articole potrivite pentru lectură și informare.

Excelente analiza socio-psihologizantă, cu referiri la elaborările mai multor gânditori contemporani, *Planeta, pandemia și noosfera* de Mihai Hurezeanu și documentarul despre un „erou necunoscut”, Ovidiu Beldeanu, aflat în fruntea unui grup de patrioți români, care în 1955, ca să atragă Occidentului atenția asupra pericolului comunist, a ocupat Legația românească de la Berna, Elveția – evocare/portret de Titu Popescu.

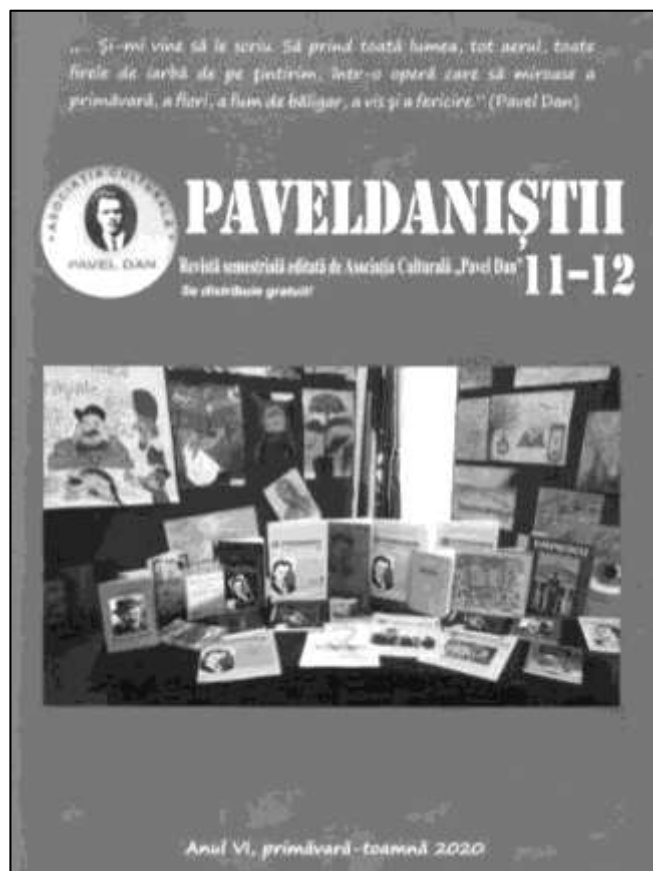
Revista **PAVELDANIȘTII**, la o nouă ediție

Icu **CRĂCIUN**

Nu de multă vreme a apărut un nou număr al revistei semestriale *Paveldaniștii* (nr. 11-12/ 2020), editată de Asociația Culturală „Pavel Dan”, număr sponsorizat de Societatea Civilă Profesională de Avocați PODARU, BUCIUMAN și Asociații Cluj-Napoca. Reamintesc cititorilor că din corpul redacțional fac parte scriitori împătimiți de opera autorului lui *Urcan bătrânul*: Aurel Podaru (redactor responsabil), Mircea Ioan Casimcea (secretar de redacție), iar ca redactori: Liana-Tereza Biriș, Ion Buzași, Dumitru Cerna, Monica Grosu, Victor Moldovan, Maria-Daniela Pănăzan, Maria Rodean și Valer Turcu Iorga.

Acest număr se deschide cu un editorial semnat de Aurel Podaru, intitulat *90 de ani de*

la debutul literar al lui Pavel Dan, după care urmează 11 cronici la cartea *Pavel Dan și Tulcea*, coordonată de același neobosit Aurel Podaru, apărută în 2019, la Editura Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca, cronici publicate în diverse periodice și semnate de: Dumitru Cerna (din *Făclia*, *Delta*, *Exponto*, *Aegyssus Athenaeum*), Mircea Daroși (din *Luceafărul*, *Vatra Veche*), Ion Buzași (*Răsunetul*), Mircea Ioan Casimcea (*Delta*, *Exponto*, *Aegyssus Athenaeum*), Maria-Daniela Pănăzan (*Vatra Veche*), Icu Crăciun (*Ecouri*, *Mărturii culturale*), Gheorghe Pârja (*Nord Literar*), Ion Radu Zăgoreanu (*Mișcarea literară*), Monica Grosu (*Discobolul*), Vasile Vidican (*Răsunetul cultural*) și Ioan L. Șimon (*Paveldaniștii*). Un articol inedit despre prietenia scriitorului Radu Brateș și Pavel Dan publică Liana-Tereza Biriș, fiica poetului Radu Brateș, iar Dumitru Cerna face critică aplicată celor trei proze scurte ale scriitorului Câmpiei Transilvane: *Ursita*, *Uliana* și *Cârjă* în textul *Pastelurile din proza lui Pavel Dan*. Un eseu de referință publică Raul Pușcaș: *Copil schimbat sau universalitatea prozei lui Pavel Dan*. Trei elevi de la Colegiul Național „Mihai Viteazul” din Turda: Maria Cocan (clasa a XII-a, prof. coordonator Simona Pop), Antonio Robert Florea (clasa a XI-a, prof. coordonator Karina Riti) și Alexandra-Raluca Murășan (clasa a IX-a, prof. coordonator Karina Riti) comentează cu maturitate câteva povestiri și nuvele din creația lui Pavel Dan. Felicitări profesoarelor și elevilor! De altfel, Karina Riti semnează și un articol despre relația profesor-elev, cu referire la scrierile celui trecut în lumea dreptilor la vârsta de doar 30 de ani, în *Profesorul și cuvintele (gândurile și trăirile sale)*. În final, Mircea Ioan Casimcea prezintă „Premiile Pavel Dan la Colegiul Național Mihai Viteazul din Turda”.

Premiul Revista anului pentru *Mișcarea literară*

Vineri, 11 septembrie, ora 11, la Casa Vernescu, Calea Victoriei nr. 133, fără public, într-o Gală filmată de TVR, a avut loc Festivitatea de decernare a Premiilor Uniunii Scriitorilor din România pentru anul 2019. Cu acest prilej au fost acordate și **Premiile Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.) pentru anul 2019**. Juriul pentru decernarea Premiilor A.R.I.E.L. pe anul 2019, alcătuit din: Nicolae Manolescu (Președinte, președintele Uniunii Scriitorilor din România), criticul Dan Cristea, poetul Nicolae Prelipceanu (membri), a acordat **Premiul Revista anului** revistei *Mișcarea literară* din Bistrița (director Olimpiu Nușfelean). Din ARIEL, Asociația Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare, fac parte 34 de reviste ale Uniunii Scriitorilor sau care sunt sub egida Uniunii, și

15 edituri literare. Premiul a fost acordat la Gala Premiilor Uniunii Scriitorilor din România desfășurată recent la București, în condiții de pandemie. Alături de premiul „Revista anului” s-au mai acordat: „Cartea anului” pentru poetul clujean Vasile Igna, volumul de poezii *Periscop*, Editura Cartea Românească, și „Editura anului” pentru Editura Junimea din Iași. Amintim că, de-a lungul anilor, premiul „Revista anului” a fost acordat unor publicații literare precum *România literară*, *Viața Românească*, *Orizont*, *Steaua*, *Ramuri*, *Familia*, *Arca*, *Ex Ponto*. Simpla enumerare a acestor reviste ne arată că revista *Mișcarea literară* a fost așezată, onorant, alături de publicații de mare prestigiu ale actualității literare. Felicitări redacției, colaboratorilor, cititorilor, instituțiilor care susțin revista!

De la Uniunea Scriitorilor din România

Uniunea Scriitorilor din România aduce la cunoștința membrilor și a publicului faptul că, prin decizia civilă din 12.10.2020 pronunțată în apel în dosarul nr. 20396/299/2018, instanța a respins apelul formulat de USR ca nefondate toate apelurile declarate de părți.

Dosarul nr. 20396/299/2018 se află într-o procedură necontencioasă și are drept obiect cererea de înregistrare în registrul special, pentru opozabilitate, a persoanei care ocupa funcția de prim-vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România pentru mandatul 2018-2023.

Precizăm în primul rând faptul că, fiind soluționat într-o procedură necontencioasă, hotărârile judecătorești pronunțate în acest dosar nu au autoritate de lucru judecat, ceea ce înseamnă că nu pot fi opuse într-un eventual alt litigiu.

Totodată, precizăm că, decizia nefiind redactată, nu cunoaștem considerentele care au condus la pronunțarea soluției, una din posibilități fiind tocmai cea reținută deja de instanțe în sensul că Uniunea Scriitorilor din România nu este o asociație și deci persoanele care ocupă funcțiile de conducere nu trebuie înregistrate pentru opozabilitate în registrul special.

În acest context, reamintim că, prin încheierea din 16.01.2020, Judecătoria Sectorului 1 București a respins ca neîntemeiată cererea Uniunii Scriitorilor din România privind înscrierea în registrul special ținut de Judecătoria Sectorului 1 a mențiunilor privind membrii organelor de conducere alese în anul 2013.

Instanța a respins totuși cererea cu motivarea că, față de regimul juridic al Uniunii Scriitorilor din România, **aceasta nu este supusă înscrierii în registrul special ținut de Judecătoria Sectorului 1**. S-a reținut că acesta este un registru în care se înscriu exclusiv persoanele care se înființează ca asociații și fundații în temeiul OG 26/2000 prin pronunțarea unei sentințe de dobândire a personalității juridice, nefiind cazul USR care a fost înființată prin Decretul 267/1949 și căreia îi sunt aplicabile dispozițiile art. 85 din OG 26/2000 care prevăd că persoanele juridice înființate prin acte de drept public rămân supuse reglementărilor speciale care stau la baza înființării și funcționării lor.

Reiterăm și faptul că, prin două hotărâri judecătorești definitive, pronunțate în procedură contencioasă (având deci autoritate de lucru judecat), instanțele au stabilit legalitatea alegerilor din anii 2009 și 2013 și respectiv calitatea de președinte al Uniunii Scriitorilor din România a dlui Nicolae Manolescu, iar prin numeroase alte hotărâri pronunțate în procedură contencioasă instanțele au stabilit legalitatea înființării și funcționării USR.

Pe cale de consecință, respingerea apelului cu consecința menținerii soluției de respingere a cererii de înregistrare nu semnifică nici desființarea/dizolvarea USR și nici anularea/invalidarea rezultatelor alegerilor desfășurate în anul 2018 în cadrul USR, ci numai respingerea cererii de înregistrare pentru opozabilitate față de terți a unei mențiuni.

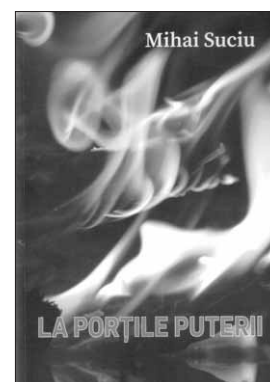
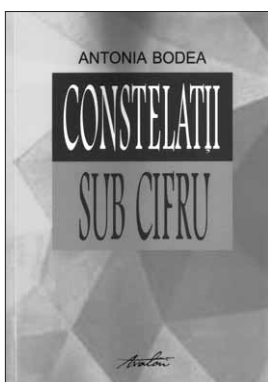
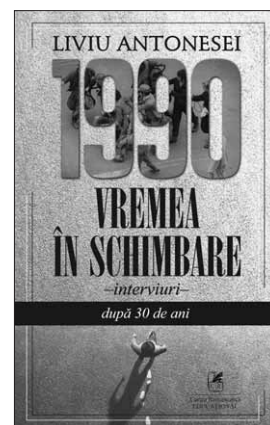
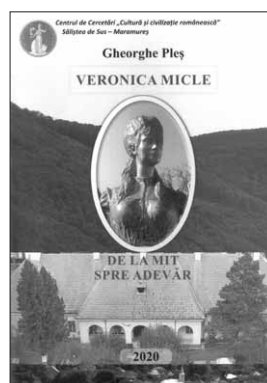
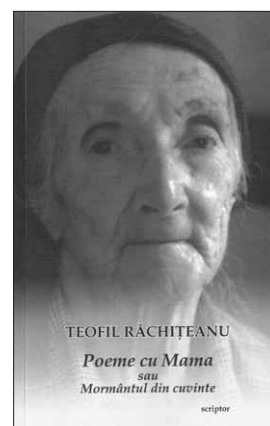
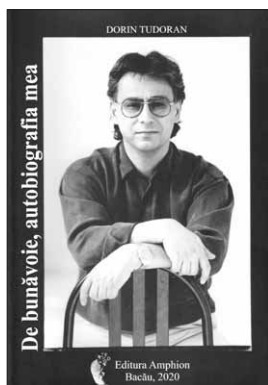
Orice afirmații în sensul contrar sunt pure speculații, fiind făcute cu denaturarea situației juridice și instituțiilor aplicabile.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA
Președinte: Nicolae Manolescu

Noi primiri în USR

În ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor din România din data de 27 noiembrie 2020, au fost validați ca membri ai U.S.R. mai mulți candidați. Între aceștia, Doamna Ileana Urcan din Bistrița, în cadrul Filialei Cluj a USR.

ÎN VITRINA CU CĂRȚI A REVISTEI

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Ancuța OANCEA, *Ticlăzău*